

**Vabariigi Valitsuse määruse
„Vilsandi rahvuspargi kaitse-eeskiri“ eelnõu
SELETUSKIRI**

1. Sissejuhatus

Looduskaitseseaduse (edaspidi *LKS*) § 10 lõike 1 kohaselt on Vabariigi Valitsusel õigus võtta ala kaitse alla ja kehtestada ala kaitsekord. Eelnõukohase määrusega muudetakse olemasoleva rahvuspargi kaitse-eesmärke ja kaitsekorda ning laiendatakse kaitseala välispiiri eelkõige mereala, osaliselt Karala-Pilguse hoiuala, osaliselt Tagamõisa hoiuala ja sellega piirneva ala arvelt.

Kaitseala asub Saare maakonnas Saaremaa vallas Abaja, Atla, Austla, Eeriksaare, Kalmu, Karala, Kiirassaare, Kuralase, Kurevere, Kuusnõmme, Kõruse, Kõruse-Metsaküla, Loona, Lümanda-Kulli, Neeme, Oju, Rootsiküla, Undva ja Vilsandi külas ning Kihelkonna alevikus.

Riia Loodusuurijate Ühing rentis juba 14. augustil 1910. a Kihelkonna kirikumõisalt Vaika saared merelindude kaitseala loomiseks. Vaika saared ja Vilsandi saare loodepoolne osa võeti kaitse alla Vabariigi Valitsuse otsusega 20. oktoobrist 1937. a maa-ala looduskaitse alla võtmise kohta. Vabariigi Valitsuse otsusega 8. septembrist 1939. a maa-ala looduskaitse alla võtmise kohta võeti järgneva osana praegusest Vilsandi rahvuspargist kaitse alla Harilaid. Rahvuspargi territooriumi põhiosa on olnud Vilsandi riikliku looduskaitsealana kaitse all alates 21. septembrist 1971. a, kui ENSV Ministrite Nõukogu kinnitas oma määruse nr 457 „Vaika Riikliku Looduskaitseala territooriumi laiendamise ja Vilsandi Riiklikuks Looduskaitsealaks ümbernimetamise kohta“. Vabariigi Valitsuse 8. detsembri 1993. a määrusega nr 387 „Soomaa, Vilsandi ja Karula rahvuspargi moodustamine“ reorganiseeriti looduskaitseala Vilsandi rahvusparkiks. Ajakohastamisele kuuluv kaitseala kaitse-eeskiri kinnitati Vabariigi Valitsuse 22. mai 1996. a määrusega nr 144 „Vilsandi rahvuspargi kaitse-eeskirja ning välispiiri kirjelduse kinnitamine“. Eesti rahvusparkide, sh Vilsandi rahvuspargi, olemus ja eesmärgid on sõnastatud ka riigikogus 21. aprillil 2004. a vastu võetud LKS-s.

Vastavalt LKS § 91 lõikele 1 kehtivad enne selle seaduse jõustumist kaitse alla võetud kaitsealade ja kaitstavate looduse üksikobjektide kaitseks kehtestatud kaitse-eeskirjad ja kaitsekord seni, kuni LKS alusel kehtestatakse uued kaitse-eeskirjad. Seega ei võeta määrusega kaitse alla uut ala, vaid kinnitatakse kaitse all olevale alale kehtivate õigusaktide kohane kaitsekord.

Eelnõukohase määrusega muudetakse LKS § 13 lõike 1 alusel olemasoleva rahvuspargi kaitse-eesmärke ja kaitsekorda ning laiendatakse kaitseala välispiiri. Muudatuse on tinginud vajadus viia ala kaitsekord vastavusse kehtivate õigusaktidega ning tagada nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ja loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (edaspidi *loodusdirektiiv*) I lisas nimetatud elupaigatüüpide ja alal leiduvate kaitsealuste liikide kaitse. Kaitseala hõlmab täielikult Natura 2000 võrgustikku kuuluva Vilsandi linnu- ja loodusala ning osaliselt Karala-Pilguse ja Tagamõisa linnu- ja loodusala. Lisaks hõlmab kaitseala Lääne-Eesti saarestiku biosfääri programmiala. Biosfääri programmiala (BPA) on maismaa- ja mere- või rannikuökosüsteemide või nende kombinatsiooni piirkond, mida tunnustab rahvusvaheliselt UNESCO programm MAB (*Man and Biosphere*).

Vabariigi Valitsuse määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti looduskaitse planeerimise osakonna vanemspetsialist Gunnar Raun (tel 5688 7157, e-post gunnar.raun@keskkonnaamet.ee), eelnõu kaitsekorra otstarbekust on kontrollinud Keskkonnaameti looduskaitse planeerimise osakonna juhtivspetsialist Nele Saluveer (tel 5693 9110, e-post nele.saluveer@keskkonnaamet.ee). Eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti õigusosakonna vanemjurist Reelika Metshein (tel 5697 7994, e-post reelika.metshein@keskkonnaamet.ee), Keskkonnaministeeriumi kontaktisik eelnõu ministeeriumitevahelisel kooskõlastamisel ja kinnitamisel on Marika Erikson (tel 626 2880, e-post marika.erikson@envir.ee), eksperdihinnangu on andnud Pille Tomson, keeleliselt toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308, e-post siiri.soidro@tlu.ee).

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse alla võtmise põhjendus

2.1. Kaitse-eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Kaitseala kaitse-eesmärk on kaitsta Lääne-Eesti saarestiku rannikumaastiku ja -mere loodust, sealhulgas looduslikke ja poollooduslikke kooslusi, kaitsealuseid liike, lindude pesitsus-, talvitus- ja rändepeatuspaiku ning kultuuripärandit, sealhulgas rahvakultuuri, pärandmaastikke, taluarhitektuuri ja asustusstruktuuri, tagades nende säilimise, taastamise, uurimise ja tutvustamise.

Kaitsealal kaitstakse elupaigatüüpe, mida loodusdirektiiv nimetab I lisas. Need on veealused liivamadalad (1110), liivased ja mudased pagurannad (1140), rannikulõukad (1150*), laiad madalad lahed (1160), karid (1170), esmased rannavallid (1210), püsitaimestuga kivirannad (1220), merele avatud pankrannad (1230), soolakulised muda- ja liivarannad (1310), väikesaared ning laiud (1620), rannaniidud (1630*), püsitaimestuga liivarannad (1640), eelluited (2110), valged luited (liikuvad rannikuluited) (2120), hallid luited (kinnistunud rannikuluited) (2130*), metsastunud luited (2180), luidetevahelised niisked nõod (2190), vähekuni kesktoitelised kalgiveelised järved (3140), jõed ja ojad (3260), kadastikud (5130), kuivad niidud lubjarikkal mullal (6210* olulised käpaliste kasvukohad), liigirikkad niidud lubjavaesel mullal (6270*), lood (alvarid) (6280*), sinihelmikakooslused (6410), niiskuslembesed kõrgrohostud (6430), lamminiidud (6450), puisniidud (6530*), siirde- ja õõtsiksood (7140), allikad ja allikasood (7160), lubjarikkad madalsood lääne-mõökrohuga (7210*), nõrglubja-allikad (7220*), liigirikkad madalsood (7230), plaatlood (8240*), vanad loodusmetsad (9010*), vanad laialehised metsad (9020*), puiskarjamaad (9070), soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) ning rusukallete ja jäärakute metsad (9180*). Elupaigatüübi nimetuse järel sulgudes on siin ja edaspidi kaitstava elupaigatüübi koodinumber vastavalt loodusdirektiivi I lisale. Tärniga (*) on tähistatud esmatähtsad elupaigatüübid.

Kaitsealustest liikidest kaitstakse kaitsealal järgmisi loodusdirektiivi II lisas nimetatud liike ja nende elupaiku. Need liigid on kaunis kuldking (*Cypripedium calceolus*), hallhüljes (*Halichoerus grypus*), soohiilakas (*Liparis loeselii*), saaremaa robirohi (*Rhinanthus rumelicus* subsp. *osiliensis*) ja madal unilook (*Sisymbrium supinum*).

Kaitsealal kaitstakse loodusdirektiivi II lisas nimetatud kalaliiki ja tema elupaiku. See liik on jõesilm (*Lampetra fluviatilis*).

Lisaks kaitstakse kaitsealuseid loomaliike ja nende elupaiku. Need liigid on kõre (*Bufo calamita*) ja kirjukaan (*Hirudo medicinalis*).

Kaitsealal kaitstakse kaitsealuseid taimeliike ja nende elupaiku. Need liigid on püramiidkoerakäpp (*Anacamptis pyramidalis*), meripuju (*Artemisia maritima*), pruun raunjalg (*Asplenium trichomanes*), müür-raunjalg (*Asplenium ruta-muraria*), oja-haneputk (*Berula erecta*), varjuluste (*Bromus benekenii*), roheline hiidkupar (*Buxbaumia viridis*), randtarn (*Carex extensa*), valge tolmphea (*Cephalanthera longifolia*), punane tolmphea (*Cephalanthera rubra*), taani merisalat (*Cochlearia danica*), kõdu-koralljuur (*Corallorhiza trifida*), vahelmine lõokannus (*Corydalis intermedia*), balti sõrmkäpp (*Dactylorhiza baltica*), täpiline sõrmkäpp (*Dactylorhiza incarnata* subsp. *cruenta*), saaremaa sõrmkäpp (*Dactylorhiza osiliensis*), Russowi sõrmkäpp (*Dactylorhiza russowii*), müürkevadik (*Draba muralis*), rand-orashein (*Elymus farctus*), rand-ogaputk (*Eryngium maritimum*), tugev kurdõhik (*Exsertotheca crispa*), mets-aruhein (*Festuca altissima*), läikiv kurereha (*Geranium lucidum*), harilik luuderohi (*Hedera helix*), harilik muguljuur (*Herminium monorchis*), loim-vesipaunikas (*Hydrocotyle vulgaris*), mägi-naistepuna (*Hypericum montanum*), väike käöpõll (*Listera cordata*), silmjärvikas (*Littorella uniflora*), ainulehine soovalk (*Malaxis monophyllos*), kärbesõis (*Ophrys insectifera*), jumalakäpp (*Orchis mascula*), arukäpp (*Orchis morio*), tõmmu käpp (*Orchis ustulata*), ogane astelsõnajalg (*Polystichum aculeatum*), laukapuu (*Prunus spinosa*), rand-kesakann (*Sagina maritima*), hanepaju (*Salix repens*), liht-randpung (*Samolus valerandi*), mustjas sepsikas (*Schoenus nigricans*), lääne-sõlmhein (*Spergularia media*), rand-soodahein (*Suaeda maritima*), harilik jugapuu (*Taxus baccata*), lamav ristik (*Trifolium campestre*) ja pisikannike (*Viola pumila*).

Kaitsealal kaitstakse kaitsealuseid samblikuliike ja nende elupaiku. Need liigid on sire varjusamblik (*Chaenotheca gracilentia*), võrk-nuisamblik (*Sclerophora peronella*) ja valge vahasamblik (*Squamaria lentigera*).

Kaitsealal kaitstakse kaitsealuseid seeneliike ja nende elupaiku. Need liigid on lilla mütsnarmik (*Bankera violascens*) ja kährikseen (*Sparassis crispa*).

Kaitsealal kaitstakse kaitsealuseid linnuliike, keda Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (edaspidi *linnudirektiiv*) nimetab I lisas, ja nende elupaiku. Need liigid on nõmmekiur (*Anthus campestris*), valgepõsk-lagle (*Branta leucopsis*), kassikakk (*Bubo bubo*), niidurüdi (*Calidris alpina schinzii*), rukkirääk (*Crex crex*), väikeluik (*Cygnus columbianus*), laululuik (*Cygnus cygnus*), sookurg (*Grus grus*), merikotkas (*Haliaeetus albicilla*), räusktiir (*Hydroprogne caspia*), punaselg-õgija (*Lanius collurio*), väikekajakas (*Larus minutus*), nõmmelõoke (*Lullula arborea*), väikekoskel (*Mergus albellus*), kirjuhahk (*Polysticta stelleri*), täpikhuik (*Porzana porzana*), naaskelnokk (*Recurvirostra avosetta*), väiketiir (*Sterna albifrons*), jõgitiir (*Sterna hirundo*), randtiir (*Sterna paradisaea*), tutt-tiir (*Sterna sandvicensis*), väike-kärbsenäpp (*Ficedula parva*) ja vööt-põõsalind (*Sylvia nisoria*).

Kaitsealal kaitstakse kaitsealuseid linnuliike ja nende elupaiku. Need liigid on alk (*Alca torda*), randkiur (*Anthus petrosus*), kivirullija (*Arenaria interpres*), merivart (*Aythya marila*), merirüdi (*Calidris maritima*), liivatüll (*Charadrius hiaticula*), krüüsel (*Cheppus grylle*), tõmmukajakas (*Larus fuscus*), mustsaba-vigle (*Limosa limosa*), tõmmuvaeras (*Melanitta fusca*), ristpart (*Tadorna tadorna*) ja punajalg-tilder (*Tringa totanus*).

Kaitsealal kaitstakse linnuliike ja nende elupaiku. Need liigid on sinikael-part (*Anas platyrhynchos*), hallhani (*Anser anser*), tuttvart (*Aythya fuligula*), sõtkas (*Bucephala clangula*),

aul (*Clangula hyemalis*), külmnökk-luik (*Cygnus olor*), merisk (*Haematopus ostralegus*), jääkoskel (*Mergus merganser*), rohukoskel (*Mergus serrator*) ja hahk (*Somateria mollissima*).

Kaitsealal kaitstakse kaitstavat looduse üksikobjekti Kuralase tamme.

Vastavalt LKS §-le 7 on kaitseala kaitse alla võtmise eeldused ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelistest lepingutest tulenev kohustus ning linnu- ja loodusdirektiivi rakendamine. Vilsandi rahvuspargi kaitse all olemise eelduseks on kõik eespool nimetatud tingimused. Vilsandi rahvuspargi laiendamise eelduseks on ohustatus ja haruldus.

Haruldaste ja ohustatud poollooduslike kooslustena on **rannaniidud (1630*)**, **kadastikud (5130)**, **kuivad niidud lubjarikkal mullal (6210*)**, **liigirikkad niidud lubjavaesel mullal (6270*)**, **lood (6280*)**, **sinihelmikakooslused (6410)**, **niiskuslembesed kõrgrohustud (6430)**, **lamminiidud (6450)**, **puisniidud (6530*)**, **liigirikkad madalsood (7230)**, **plaatlood (8240*)** ja **puiskarjamaad (9070)** lisatud loodusdirektiivi I lisasse, kusjuures tärniga on märgitud esmatähtsad kooslused ehk elupaigatüübid, mille kaitse tagamisel on Euroopa Liidul ja selle liikmesriikidel eriline vastutus. Lisaks eeltoodule on poollooduslike koosluste säilitamine Eesti looduskaitse üks olulisimaid vastutusvaldkondi, kuna meie poollooduslikud kooslused on ühed maailma liigirikkamad elupaigad. Sellised loodusväärtused säilivad ainult inimese kaasabil. Ilma niitmise või karjatamiseta poollooduslikud kooslused võsastuvad ja nende liigirikkus kaob. Senise traditsioonilise niitmise ja karjatamise lakkamisele järgnev võsastumine ja roostumine on olulisim niidukoosluste elurikkuse säilimist ohustav tegur (Looduskaitse arengukava aastani 2020). Natura 2013.–2018. aasta aruande^{1,2,3,4,5,6} (ei ole loodusalapõhine, vaid käib kogu Eesti kohta) kohaselt on Eestis rannaniite 14 000 ha, kadastikke 3000 ha, kuivi niite lubjarikkal mullal 3000–5000 ha, liigirikkaid niite lubjavaesel mullal 3000–5000 ha, loodused 10 000 ha, sinihelmikakooslusi 1000–2000 ha, niiskuslembesid kõrgrohustuid 2000 ha, lamminiite 15 000 – 19 000 ha, puisniite 2000–4000 ha, liigirikkaid madalsood 26 500 ha, plaatloodused 60 ha ja puiskarjamaid 3000 ha. Üldhinnang puisniitude ja liigirikaste madalsoode seisundile on halb, rannaniitude, lubjarikaste niitude, lubjavaeste niitude, loodude, plaatloodude, lamminiitude ja puiskarjamaade seisundile ebapiisav ning kadastike, niiskuslembeste kõrgrohustute ja sinihelmikakoosluste seisundile soodne.

Haruldaste ja ohustatud metsaelupaikadena on **vanad loodusmetsad (9010*)**, **vanad laialehised metsad (9020*)**, **soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*)** ning **rusukallete ja jäärakute metsad (9180*)** lisatud loodusdirektiivi I lisasse ning märgitud seal esmatähtsate elupaikadena, mille kaitse tagamisel on Euroopa Liidul ja selle liikmesriikidel eriline vastutus.

¹ <https://nature-art17.eionet.europa.eu/article17/habitat/report/?period=5&group=Coastal+habitats&country=EE®ion=BOR>

² <https://nature-art17.eionet.europa.eu/article17/habitat/report/?period=5&group=Sclerophyllous+scrubs&country=EE®ion=BOR>

³ <https://nature-art17.eionet.europa.eu/article17/habitat/report/?period=5&group=Grasslands&country=EE®ion=BOR>

⁴ <https://nature-art17.eionet.europa.eu/article17/habitat/report/?period=5&group=Bogs%2C+mires+%26+fens&country=EE®ion=BOR>

⁵ <https://nature-art17.eionet.europa.eu/article17/habitat/report/?period=5&group=Rocky+habitats&country=EE®ion=BOR>

⁶ <https://nature-art17.eionet.europa.eu/article17/habitat/report/?period=5&group=Forests&country=EE®ion=BOR>

⁶ <https://nature-art17.eionet.europa.eu/article17/habitat/report/?period=5&group=Forests&country=EE®ion=BOR>

Loetletud looduslikud metsakooslused on elupaigaks väga paljudele ohustatud ja haruldastele liikidele, mistõttu looduse mitmekesisuse kaitse seisukohalt on oluline rangelt kaitstavate metsade võrgustiku ja selle puhveralade olemasolu (Eesti metsanduse arengukava aastani 2020). Enim ohustavad loodusmetsi raumine ja kuivendamine. Metsaelupaigatüüpide kui põlisele metsale sarnaste metsade kaitseks on vajalik jätta need alad majandamisest välja. Sellega kaitstakse elupaiku neile liikidele, kes ei suuda toime tulla majandusmetsades ja keda leidub peamiselt ainult loodusmetsades. Märjemate metsaelupaigatüüpide hea seisundi säilimiseks ei tohi samuti rajada ega uuendada maaparandussüsteeme ja muul viisil muuta senist hüdroloogilist režiimi, et piirata kuivendamise negatiivset mõju. Natura 2013.–2018. aasta aruande⁷ kohaselt on Eestis vanu loodusmetsi 70 000 ha, vanu laialehiseid metsi 7100 ha, soostuvaid ja soo-lehtmetsi on 35 000 – 40 000 ha ning rusukallete ja jäärakute metsi 500 ha. Üldhinnang vanade loodusmetsade ja soostuvate ja soo-lehtmetsade seisundile on halb, vanade laialehiste metsade seisundile ebapiisav ja rusukallete ja jäärakute metsadele soodne.

Elupaigatüüp **jões ja ojad (3260)** on ohustatud, kuna looduslikke ja looduslähedases seisundis vooluveekogusid on nii Euroopas kui ka Eestis järjest vähemaks jäänud, jõgede ja ojade ohutegurid on reostus, voolusäingi muutmine ja voolu tõkestamine (Looduskaitsearengukava aastani 2020). Looduslikud jõed ja ojad on elupaigaks haruldastele ja ohustatud loomaliikidele ning oluliseks kudemispaigaks kaladele. Kaitseala olulisim vooluveekogu on Vesiku jõgi, mis kuulub Vedruka jõe suudmest suubumiseni merre lõhe, jõeforelli, meriforelli ja harjuse kudemis- ja elupaikade nimistusse. Ka **vähe- kuni kesktoitelised kalgiveelised järved (3140)** on ohustatud, kuna on inimtegevuse mõjul kiiresti eutrofeerumas. Natura 2013.–2018. aasta aruande⁸ kohaselt on Eestis jõgesid ja ojasid 9500 ha ja vähe- kuni kesktoitelisi kalgiveelisi järvi 4300 ha. Üldhinnang jõgede ja ojade seisundile on ebapiisav ja kalgiveeliste järvede seisundile soodne.

Haruldaste ja ohustatud mere- ja rannikuelupaikadena on **veealused liivamadalad (1110), liivased ja mudased pagurannad (1140), rannikulõukad (1150*), laiad madalad lähed (1160), karid (1170), esmased rannavallid (1210), püsitaimestuga kivirannad (1220), merele avatud pankrannad (1230), soolakulised muda- ja liivarannad (1310), väikesaared ning laiud (1620), püsitaimestuga liivarannad (1640), eelluited (2110), valged luited (liikuvad rannikuluitud) (2120), hallid luited (kinnistunud rannikuluitud) (2130*), metsastunud luited (2180) ning luidetevahelised niisked nõod (2190)** lisatud loodusdirektiivi I lisasse ning tärniga on märgitud esmatahtsad elupaigatüübid. Mereelupaikadest on looduskaitse huviorbiidis suurima elurikkusega avameremadalikud: liivamadalad ja karid. Mereelupaiku ohustab toitainete üleküllus ja otsene reostus, intensiivne laevaliiklus ja merre ehitamine ning mere muu intensiivistuv kasutamine. Maismaa rannikuelupaigatüüpe ohustab nende teisaldamine, elupaigatüübile ehitamine (pind väheneb) ja mootorsõidukitega elupaigatüübil sõitmine ning metsastunud luited ka majandamine majandusmetsana. Rannikuelupaikade seisund on Eestis enamasti küll soodne tänu rannaaladel kehtinud ja kehtivatele piirangutele, kuid rannikuelupaigad on väga tundlikud välistele mõjutustele. Ranna- ja kaldavööndite elupaiku kaitstakse lisaks kaitstavatele aladele ka ranna- ja kaldakaitse piirangu-, ehituskeelu- ja veekaitsevööndi abil (Looduskaitse arengukava aastani 2020). Valdava osa loetletud elupaikade üks põhiline levimiskoht on Lääne-Eesti ja sealne rannik või

⁷ [https://nature-](https://nature-eionet.europa.eu/article17/habitat/report/?period=5&group=Forests&country=EE®ion=BOR)

[art17.eionet.europa.eu/article17/habitat/report/?period=5&group=Forests&country=EE®ion=BOR](https://nature-eionet.europa.eu/article17/habitat/report/?period=5&group=Forests&country=EE®ion=BOR)

⁸ [https://nature-](https://nature-eionet.europa.eu/article17/habitat/report/?period=5&group=Freshwater+habitats&country=EE®ion=BOR)

[art17.eionet.europa.eu/article17/habitat/report/?period=5&group=Freshwater+habitats&country=EE®ion=BOR](https://nature-eionet.europa.eu/article17/habitat/report/?period=5&group=Freshwater+habitats&country=EE®ion=BOR)

madal rannikumeri. Natura 2013.–2018. aasta aruande^{9,10,11} kohaselt on Eestis veealuseid liivamadalaid 117 300 ha, liivaseid ja mudaseid pagurandu 35 300 ha, rannikulõukaid 3000–6000 ha, laiasid madalaid lahtesid 20 000 ha, karisid 170 400 ha, esmaseid rannavalle 200–400 ha, püsitaimestuga kivirandu 500–1400 ha, merele avatud pankrandu 60 ha, soolakulisi muda- ja liivarandu 300 ha, väikesaari ning laidusid 1700 ha, püsitaimestuga liivarandu 700–900 ha, eelluiteid 40–100 ha, valgeid luiteid 200–300 ha, hallisid luiteid 260–600 ha, metsastunud luiteid 5000–8000 ha ning luidetevahelisi niiskeid nõgusid 40–80 ha. Üldhinnang metsastunud luidete seisundile on ebapiisav ja ülejäänud nimetatud rannikuelupaigatüüpide seisundile soodne.

Haruldaste ja ohustatud sooelupaikadena on **siirde- ja õõtsiksood (7140)**, **lubjarikkad madalsood lääne-mõõkrohuga (7210*)**, **nõrglubja-allikad (7220*)** ning **allikad ja allikasood (7160)** lisatud loodusdirektiivi I lissasse ning tärniga on märgitud esmatähtsad elupaigatüübid. Natura 2013.–2018. aasta aruande¹² kohaselt on Eestis siirde- ja õõtsiksoid 40 000 ha, lubjarikkaid madalsoid lääne-mõõkrohuga 2500 ha, nõrglubja-allikaid 160 ha ning allikaid ja allikasoid 800 ha. Üldhinnang lubjarikaste madalsoode seisundile on soodne ning siirde- ja õõtsiksoode, nõrglubja-allikate ning allikate ja allikasoodde seisundile ebapiisav. Kuigi varem kuivendamata soode ulatuslikku kuivendamist praegu ei toimu, mõjutavad ka olemasolevad piirdekraavid ja servakoosluste kuivendamine sooelupaikade (mh kaitstavate soode) seisundit negatiivselt. Soode kaitse seisneb nende loodusliku veerežiimi tagamises ja rikutud soode looduslikkuse taastamises (Looduskaitse arengukava aastani 2020).

Kaunis kuldking (*Cypripedium calceolus*) on Eesti ja Euroopa kõige suuremate õitega orhideeliik ja ühtlasi Eesti üks suuremaõielisi taimi. Kaunis kuldking on levinud hajusalt üle Eesti. Vähem kohtab seda Lõuna-Eestis ja Ida-Virumaal. Kuldking on Eestis põhiliselt metsataim, kuid kasvab ka niitudel, puisniitudel ja kadastikes. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2017. aasta seisuga ohulähedase liigiga. Metsas kasvavat kaunist kuldkinga ohustab enim metsaraie, eelkõige sellised raieviisid, millega rikutakse mulla pinda. Niitudel kasvavaid taimi ohustab enim võsastumine. Viimasel ajal on täheldatud kauni kuldkinga arvukuse vähenemist. Näiteks 2007. aastal tehtud üleriigilise kauni kuldkinga inventuuri käigus ei leitud kauni kuldkinga isendeid ligikaudu veerandis varem registreeritud leiukohtades (Kull, T. & Tuulik, T. 2002; Kauni kuldkinga kaitse tegevuskava 2016–2020).

Soohiilakas (*Liparis loeselii*) on levinud Eestis paiguti, tavalisem Lääne-Eestis. Soohiilakas vajab märga lubjarikast kasvukohta eelkõige allikalistes soodes, vahel ka õõtsikutel. Tihti kasvab suhteliselt noortes, niisketes ja lubjarikastes nõgudes. Soohiilakat võib leida ka siirdesoodes, aga ainult laiguti ja liikuva lubjase veega kohtades. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2017. aasta seisuga ohualdis liigiga. Peamised ohutegurid on soode kuivendamine ja turba võtmine. Soohiilaka arvukus väheneb. Peamine oht on soode veerežiimi muutumine ning liigirikaste madalsoode ja

⁹ <https://nature-art17.eionet.europa.eu/article17/habitat/report/?period=5&group=Coastal+habitats&country=EE®ion=MBA>

¹⁰ <https://nature-art17.eionet.europa.eu/article17/habitat/report/?period=5&group=Coastal+habitats&country=EE®ion=BOR>

¹¹ <https://nature-art17.eionet.europa.eu/article17/habitat/report/?period=5&group=Dunes+habitats&country=EE®ion=BOR>

¹² <https://nature-art17.eionet.europa.eu/article17/habitat/report/?period=5&group=Bogs%2C+mires+%26+fens&country=EE®ion=BOR>

soostunud niitude puhul ka võsastumine (eElurikkuse andmebaas; soohiilaka kaitse tegevuskava eelnõu).

Saaremaa robirohi (*Rhinanthus rumelicus subsp. osiliensis*) on Eesti endemne taimeliik väga kitsa levilaga Saaremaa lääne- ja loodeosas. Põhilised kasvukohatüübid on allikasood ja liigirikkad madalsood või soostunud niidud. Üheaastase taimeliigina on saaremaa robirohi aastate lõikes kõikuva arvukusega, kuid arvukust võib seejuures lugeda stabiilseks. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2017. aasta seisuga ohualdis liigiga. Saaremaa robirohtu ohustavatest teguritest on kõige olulisemad kasvukohtade kuivendamine ja võsastumine. Kasvukohtade kuivendamisel on ühtlasi võsastumist kiirendav mõju. Mitu saaremaa robirohu leiukohta on omal ajal hävinud madalsoode kuivendamise tagajärjel. Praegusel ajal on uute maaparandussüsteemide rajamine saaremaa robirohu kasvukohtadesse vähe tõenäoline niihasti majanduslikel kui ka looduskaitsealustel kaalutlustel. Sellepärast on ohuteguriks muutunud pigem varem rajatud maaparandussüsteemide jätkuv toimimine ja nende võimalik rekonstrueerimine efektiivsemaks muutmiseks (Saaremaa robirohu kaitse tegevuskava 2020–2024).

Hallhüljes (*Halichoerus grypus*) on kolmest Läänemere hülgealiigist arvukaim. Rohkem kui sada aastat tagasi oli hallhüljes väga arvukas: 20. sajandi alguses oli asurkonna suuruseks umbes 80 000 – 100 000 isendit. Inimtegevuse otsese või kaudse tulemusena kahanes see sajandi lõpuks vaid 5–7%-ni sajandialguse populatsioonist. 21. sajandi alguses on populatsioon kogu põhilisel levikualal kasvanud. Positiivne kasvutrend on tuvastatud ainult viimastel aastatel. Hüljeste seire Eestis ja Läänemeres on näidanud, et 21. sajandi esimese kümnendi lõpuks on vahepeal kuni 8% aastane juurdekasv asurkonnas praeguseks peatunud. Seni ei ole teada, kas selle põhjuseks on Läänemere ökoloogiline kandevõime või tasakaalustab juurdekasvu inimtekkeline hüljeste suremus küttimise ja kalanduse tõttu koos kliimamuutustest tuleneva loomade sigimisedukuse halvenemisega. Tegemist on III kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2019. aasta seisuga soodsas seisundis liigiga (Hallhülge kaitse tegevuskava 2015–2019).

Madal unilook (*Sisymbrium supinum*) on lubjalembene apofüüt, mis kasvab Eestis oma levila kirdepiiril, peamiselt Lääne- ja Põhja-Eestis. Eestis on madala unilooiga levik seotud peamiselt paealadega. Kasvab loodudel ja paepaljandil, paemurdudes ja põlevkivikarjäärides, mererannal, jäätmaadel, turbatootmisaladel, varem ka jõgede-järvede kallastel ja ajutiste veekogude põhjas. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2017. aasta seisuga ohulähedase liigiga. Liiki ohustavad kasvukohtade kamardumine: teede kinnikasvamine, karjatamise lõppedes loomaradade kinnikasvamine, jäätmaade kinnikasvamine ning ehitustegevus: otsene teede, hoonete alla jäämine, karjääride taastamisel pinnase pealevedu, veekogude kallaste kindlustamine ja veetaseme muutmine. Kuna tegemist on ainult seemneliselt paljuneva ühe- kuni kaheaastase taimega, tuleb kõiki neid tegureid pidada kriitilise tähtsusega ohuteguriteks (võivad viia liigi hävimisele 20 aasta jooksul) (Madala unilooiga kaitse tegevuskava eelnõu).

Jõesilm (*Lampetra fluviatilis*) on Eestis levinud peaaegu kogu rannikumeres. Jõesilm on siirdekala, kes käib kudemas enamikus Eesti rannikujõgedest. Eriti arvukas on ta Soome lahte suubuvates jõgedes (suurim osa Eesti jõesilmuproduktisioonist pärineb Narva jõest), tavaline Lääne-Eestis ning Saare- ja Hiiumaal. Eestis ei ole spetsiaalseid jõesilmu üleriigilist arvukust selgitavaid uuringuid lähiminevikus tehtud. Arvukuse muutusi saab hinnata konkreetsete jõgede silmupüügiandmete statistika põhjal, kuid sellisel kaudsel meetodikal on hulk puudusi. Lisaks püügiandmetele annavad arvukuse muutuste kohta teavet ka elupaikade (kudealade)

kättesaadavuse muutused. Kuna jõesilmu saak koosneb tavaliselt ühest põlvkonnast, on püütavad kogused aastati väga erinevad. Üldine jõesilmu saagi muutuse trend näitab möödunud sajandi jooksul teatud vähenemist. Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel on 2019. aasta seisuga tegemist soodsas seisundis liigiga. Suurimad ohud tulevikus on eutrofeerumine, jõgede tõkestatus ja püügikoormuse mõju (Jõesilmu kaitse tegevuskava eelnõu).

Kõre (*Bufo calamita*) on Eestis oma levila põhjapiiril ning teda leidub peamiselt saartel ja läänerannikul. Tegemist on I kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2017. aasta seisuga väljasuremisohus liigiga. Kirjanduse andmetel oli Eestis 20. sajandi esimesel poolel teadaolevalt 123 kõre leiukohta. Kuna tegemist oli sel ajal arvuka ja kohati laialt levinud liigiga, oli tegelik leiukohtade arv tõenäoliselt suurem. Nüüdseks on kõre paljudes oma levila osades kadunud või kadumas. 2008. aastal oli Eestis teada 15 kõre asurkonda, kusjuures populatsioonid paiknevad hajusalt ja on üksteisest isoleeritud. Kõre hääbumise põhjuseks võib pidada liigile sobilike elupaikade, rannaniitude, eeskätt rannakarjamaade kadumist (Kõre kaitse tegevuskava 2017–2021).

Kirjukaan (*Hirudo medicinalis*) ehk apteegikaan on Eestis olnud läbi aegade hajusa levikuga suhteliselt vähearvukas loomaliik, kelle peamine levila on Saaremaa. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2021. aasta seisuga ohualdis liigiga. Kirjukaan on amfiibse eluviisiga selgrootu loom, kes kasutab elupaigana nii vee- kui ka maismaakeskkonda. Ta elab ainult magedaveelistes veekogudes. Kirjukaani eelistatud tüüpilised elupaigad on mudase põhjaga, rohke vee- ja kaldataimestikuga väiksemad magedaveelised seisuveekogud (väikejärved, tiigid, sooloigud, karjääriveekogud jms). Eestis on kirjukaani peamised ohutegurid elupaikade hävimine, peremeesorganismide arvukuse vähenemine ja väikeveekogude kadumine (Kirjukaani kaitse tegevuskava eelnõu).

Silmjärvikas (*Littorella uniflora*) on madalates riimveeloikudes kasvav väga haruldane veetaim, mida leidub ainult Lääne-Saaremaal. Tegemist on I kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2017. aasta seisuga väljasuremisohus liigiga. Peamised ohutegurid on häirimine ja liiklus, tallamine, ehitustegevus ja veekogude ohustamine (eElurikkuse andmebaas).

Roheline hiidkupar (*Buxbaumia viridis*) on Eestis väga haruldane sammaltaim, mis kasvab vanades niisketes kuuse-segametsades mahalangenud jämedatel tüvedel või kändudel Lääne-Eesti saartel. Suuremad kasvualad on Eesti looduse infosüsteemi andmetel Hiiumaal ja Saaremaal. Tegemist on I kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2017. aasta seisuga ohualdis liigiga. Peamised ohutegurid on suurte kõdunevate lamatüvede, eriti okaspuude lamatüvede kadumine, vanade metsade ja suurte puude kadumine ja lageraied. Puuduvad andmed arvukuse trendi hindamiseks. Liigi kasvukohad püsivad soodsas seisundis, kui seal ei toimu metsade majandamist ja kuivendamist ning metsa loodusliku arengu käigus tekib ajas ühtlaselt liigile sobivat substraati – kõdunenud lamapuitu. Liigi soodsa seisundi tagab õige kaitseriim, mis välistab kasvualal majandustegevuse ja tagab metsa loodusliku arengu (Rohelise hiidkupra kaitse tegevuskava eelnõu).

Ogane astelsõnajalg (*Polystichum aculeatum*) on Eestis väga haruldane sõnajalgtaim, mis kasvab tavaliselt metsas maapinnal suurema õhuniiskusega varjulistel kasvukohtadel. Ta eelistab niiskemat huumusrikast ja mõõdukalt toitainerikast nõrgalt happelist kuni aluselist mulda ja on levinud segametsades. Isendite arvukus on kõikides kasvukohtades tagasihoidlik. Ogase astelsõnajala üksikud leiukohad paiknevad hajali üle Eesti ja on kõik leitud alles väga hiljuti ajavahemikus, aastatel 2003–2018. Tegemist on I kaitsekategooria ja Eesti ohustatud

liikide punase nimestiku alusel 2017. aasta seisuga kriitilises seisundis liigiga. Ohuteguriks on taimedele ebasoodsalt mõjuda võivad üraskikahjustustega puude tuulemurrud, mis võivad langeda otse taimedele, metsa alusrinde tihenemine, mis võib tekitada liigset varju taimedele, väike lokaalne arvukus, mis ohustab geneetiliselt taimi, metsamajanduslik tegevus ja kliimamuutustest tulenevad kasvutingimuste muutused (I kaitsekategooria sõnajalgade kaitse tegevuskava 2022–2026).

Harilik jugapuu (*Taxus baccata*) on ohustatud metsataim peamiselt Saare- ja Hiiumaa lääneosa rannikupiirkonnas soostunud kuuse-segametsades. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2017. aasta seisuga ohualdis liigiga. Liiki ohustavad ennekõike raied, mille käigus puud hävivad, või muudetakse temperatuuri-, niiskus- ja valgusrežiimi ulatuses, mis põhjustab hariliku jugapuu isendite hävimise või pidurdab oluliselt nende kasvu ja viljumist. Looduslikest ohuteguritest võivad puude seisundit oluliselt mõjutada ekstreemsed ilmastikuolud: tugevad tormid, tugev pakane ja pikaajaline pöud ning konkurentliigid, kes võivad jugapuu kasvu pärssida. Imetajatest on suurima negatiivse mõjuga metskitsed, kes söövad meelsasti hariliku jugapuu võrseid ja võivad puid elujõuetuseni vigastada. Jugapuudele on väga tähtis kasvukoha veerežiimi säilitamine pikema perioodi jooksul. Mulla liigne kuivus põhjustab jugapuul okaste mõõtmete vähenemist, okaste kahvatuks muutumist, juurdekasvude vähenemist ja taimede üldist kiratsemist. Seega on jugapuu kasvukohtade veerežiimi muutmine inimtegevuse tagajärjel tõsine häiring taimede normaalseks kasvuks (Hariliku jugapuu kaitse tegevuskava 2022–2026).

Ainulehine soovalk (*Malaxis monophyllos*) on peamiselt Kõrvemaa ja Otepää kõrgustiku piirkonnas, mujal Eestis hajusalt ja harvalt kasvav orhidee sooviku-, laane-, kõdusoo- või madalsoometsades, madal- ja allikasoodes ning veekogude kallastel. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2017. aasta seisuga ohulähedase liigiga. Peamine ohutegur on kuivendamine (eElurikkuse andmebaas).

Taani merisalat (*Cochlearia danica*) on rannas lubjakivikaljudel ja saliinses vööndis kasvav väga haruldane kaljutaim, mida leidub Lääne-Eesti saartel, peamiselt Vilsandi saare lääneosas ja ümbritsevatel saartel. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2017. aasta seisuga ohualdis liigiga. Ohutegurid on tallamine ja võimalik liigne karjatamiskoormus (eElurikkuse andmebaas).

Tugev kurdõhik (*Exsertotheca crispa*) on haruldane sammaltaim, mille kasvukohaks on metsataimkond. Tugev kurdõhik kasvab varjulistel paepaljanditel ja kivil. Eestis kasvab peamiselt Lääne-Eesti saartel. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2017. aasta seisuga ohualdis liigiga. Peamine ohutegur on lageraie. Puuduvad andmed arvukuse trendi hindamiseks (eElurikkuse andmebaas).

Mets-aruhein (*Festuca altissima*) on peamiselt Lääne-Eestis ja Saaremaal hõredates salumetsades kasvav haruldane kõrreline. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2017. aasta seisuga ohualdis liigiga. Peamine ohutegur on metsamajanduslik tegevus (eElurikkuse andmebaas).

Meripuju (*Artemisia maritima*) on haruldane soolakutaim, mis kasvab Saaremaa lääneosa ranniku rannaniitudel. Läänemere endeem. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2017. aasta seisuga ohualdis liigiga. Peamine ohutegur on tallamine. Liigi käekäik sõltub rannaniitude karjatamisest. Arvukust võib aastati tugevasti

mõjutada pikalt kestev madal või kõrge merevee seis. Puuduvad andmed arvukuse trendi hindamiseks (eElurikkuse andmebaas).

Läikiv kurereha (*Geranium lucidum*) on haruldane kaljutaim rannaniitudel, loometsades ja -põõsastikes. Eestis kasvab vaid Lääne-Eesti saartel. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2017. aasta seisuga väljasuremisohus liigiga. Peamised ohutegurid on niitude, karjamaade jms avamaade võsastumine niitmise või/ja karjatamise katkemisel, tallamine, ehitustegevus ja metsastamine. Väga kõikuva arvukusega, sõltub väga oma muutlike oludega kasvukoha muutustest (eElurikkuse andmebaas).

Harilik luuderohi (*Hedera helix*) on haruldane metsataim niisketes segametsades, sarapikes Saare- ja Hiiumaal. Eestis levila põhjapiiril. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2017. aasta seisuga ohualdis liigiga. Peamised ohutegurid on metsahooldustööd, metsade kuivendamine, metsamajanduslik tegevus, lageraied, korjamine, ümberistutamine ja kasutamine. Arvukus on aastati kõikum (eElurikkuse andmebaas).

Püramiid-koerakäpp (*Anacamptis pyramidalis*) kuulub Eestis haruldaste orhideede hulka, kuna kasvab siin oma leviala põhjapiiril. Liik on levinud üksnes Lääne-Saaremaal ja Sõrve poolsaarel. Kasvab lubjarikastel lookadastikel. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2017. aasta seisuga ohualdis liigiga. Peamised ohutegurid on niitude, karjamaade jms avamaade võsastumine niitmise või/ja karjatamise katkemisel, põllumaa ja selle kasutamise muutmine (kuivendamine, mehhaniseerimine ja selle muutused, viljeluskultuuri muutused) ning metsastamine. Arvukus väheneb (eElurikkuse andmebaas).

Valge tolmphea (*Cephalanthera longifolia*) on Lääne-Eesti saartel ja Virtsu ümbruses harva leiduv orhidee puisniitudel ja laialehistes metsades. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2017. aasta seisuga ohualdis liigiga. **Punane tolmphea (*Cephalanthera rubra*)** on peamiselt Lääne-Eestis kasvav orhidee puisniitudel ja loometsades. Tegemist on II kaitsekategooria liigiga ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2017. aasta seisuga ohualdis liigiga. Nii valge kui ka punase tolmphea peamised ohutegurid on metsamajanduslik ja põllumajanduslik tegevus ning mõlema liigi arvukus väheneb (eElurikkuse andmebaas).

Arukäpp (*Orchis morio*) on haruldane subatlantiline liik, mis kasvab vaid Euroopas ja Eestis jõuab see oma levila kirdepiirile. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2017. aasta seisuga väljasuremisohus liigiga. Eestis arvukus väheneb. Praegu on teda leida vaid Saare- ja Muhumaa lääneosas, enne 1970-ndaid kasvas ka Läänemaal. Liigi ohutegur on niitude, karjamaade jms avamaade võsastumine niitmise või/ja karjatamise katkemisel. Arukäpp eelistab avatud kasvukohti lühikese rohuga lubjarikastel rohumaadel. Eesti tingimustes leidub arukäppa sageli kadastuvatel endistel rohumaadel ja puisniitudel. Arukäpp on poollooduslike koosluste liik ning tema kaitse eeldab traditsiooniliste majandamisvõtete kasutamist niitudel, puisniitudel ja loodudel (eElurikkuse andmebaas).

Jumalakäpp (*Orchis mascula*) on Lääne-Eesti saartel ja mandri läänerannikul paiguti kasvav orhidee lubjarikastel kuivematel niitudel ja puisniitudel. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2017. aasta seisuga ohulähedase liigiga. Peamine ohutegur on niitude, karjamaade jms avamaade võsastumine niitmise või/ja karjatamise katkemisel (eElurikkuse andmebaas).

Tõmmu käpp (*Orchis ustulata*) on peamiselt Lääne-Eestis ja Saaremaal harva leiduv orhidee loopealsetel, lubjarikastel niitudel ja loometsades. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2017. aasta seisuga väljasuremisohus oleva liigiga. Peamine ohutegur on sigade tõngumine, võsastumine ja metsastumine (eElurikkuse andmebaas).

Rand-orashein (*Elymus farctus*) on Lääne-Eesti rannikutel harva leiduv luitetaim. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2017. aasta seisuga ohualdis liigiga. Peamised ohutegurid on tallamine ja kaevandamine (sh liiva ja savi kaevandamine, kivimurrud). Puuduvad andmed arvukuse trendi hindamiseks (eElurikkuse andmebaas).

Vahelmine lõokannus (*Corydalis intermedia*) on lehtmetsades ja võsastikes kasvav haruldane metsataim Lääne-Saaremaal ja Kagu-Eestis. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2017. aasta seisuga ohualdis liigiga. Peamised ohutegurid on metsamajanduslik tegevus, tallamine, põllumajanduslik tegevus ja ehitustegevus. Arvukus väheneb (eElurikkuse andmebaas).

Väike käopõll (*Listera cordata*) on kogu Eestis hajusalt kasvav orhidee rabastunud kuuse- ja männisegametsades. Tegemist on II kaitsekategooria liigiga ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2017. aasta seisuga ohualdis liigiga. Peamine ohutegur on metsamajanduslik tegevus (eriti metsade intensiivne majandamine). Arvukus väheneb (eElurikkuse andmebaas).

Kõdu-koralljuur (*Corallorhiza trifida*) on kogu Eestis hajusalt kasvav orhidee rabastunud metsades ja soistes võsades. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2017. aasta seisuga ohualdis liigiga. Peamised ohutegurid on soode kuivendamine ja turba võtmine. Arvukus väheneb (eElurikkuse andmebaas).

Hanepaju (*Salix repens*) on üksikute leiukohtadega haruldane luitetaim Lääne-Eesti saartel niisketel rannalähedastel niitudel. Puhta liigina haruldane, enamasti hübriidiseerunud hundipajuga. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2017. aasta seisuga puuduliku andmestikuga liigiga. Peamine ohutegur on elupaiga kinnikasvamine (eElurikkuse andmebaas).

Lamav ristik (*Trifolium campestre*) on peamiselt Lääne-Saaremaale iseloomulik rannaniitudel harva leiduv niidutaim. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2018. aasta seisuga ohulähedase liigiga. Ohutegurid on niitude, karjamaade jms avamaade võsastumine niitmise või/ja karjatamise katkemisel, samuti ehitustegevus. Puuduvad andmed arvukuse trendi hindamiseks (eElurikkuse andmebaas).

Harilik muguljuur (*Herminium monorchis*) on peamiselt Lääne-Eestis ja saartel kasvav orhidee niisketel, soistel niitudel ja allikasoodes mätastel. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2017. aasta seisuga ohualdis liigiga. Peamised ohutegurid on niitude hooldamise katkemisel elupaikade kinnikasvamine võsastumise tõttu ning soode kuivendamine ja muutused madalsoode veerežiimis (eElurikkuse andmebaas).

Rand-kesakann (*Sagina maritima*) on peamiselt Hiiu- ja Saaremaa lääneosas kasvav haruldane soolakutaim. Sobiv elupaik on rannaniidud. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2017. aasta seisuga väljasuremisohus liigiga. Peamine ohutegur on tallamine (eElurikkuse andmebaas).

Rand-soodahein (*Suaeda maritima*) on Lääne-Eesti rannikule iseloomulik soolakutaim. Sobiv elupaik on rannaniidud. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2017. aasta seisuga ohualdis liigiga. Peamised ohutegurid on niitude, karjamaade jms avamaade võsastumine niitmise või/ja karjatamise katkemisel ning tallamine. Arvukus on stabiilne (eElurikkuse andmebaas).

Kärbesõis (*Ophrys insectifera*) on peamiselt Lääne- ja Loode-Eestis kasvav orhidee niisketel niitudel, allikasoodes ja lookadastikes. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2017. aasta seisuga ohulähedase liigiga. Peamised ohutegurid on niitude, karjamaade jms avamaade võsastumine niitmise või/ja karjatamise katkemisel, soode kuivendamine ja turba võtmine (eElurikkuse andmebaas).

Rand-ogaputk (*Eryngium maritimum*) on Saare- ja Hiiumaa lääneosas ja Pärnumaa rannikul kasvav haruldane luitetaim. Sobiv elupaik on ajuveeranna kasvukohatüüp. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2017. aasta seisuga väljasuremisohus liigiga. Peamised ohutegurid on häirimine, liiklus, tallamine ja ehitustegevus (eElurikkuse andmebaas).

Randtarn (*Carex extensa*) on Lääne-Eesti rannikule iseloomulik soolakutaim. Sobiv elupaik on rannaniidud. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2017. aasta seisuga ohulähedase liigiga. Peamised ohutegurid on rannaniitude kinnikasvamine karjatamise katkemise tagajärjel ja tallamine. Arvukus on stabiilne (eElurikkuse andmebaas).

Varjuluste (*Bromus benekenii*) on peamiselt Lääne- ja Põhja-Eestis kasvav haruldane metsataim. Sobiv elupaik on varjukad leht- ja segametsad. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2017. aasta seisuga väljasuremisohus liigiga. Peamised ohutegurid on metsamajanduslik tegevus ja tallamine. Elupaikade kvaliteet selle liigi eelistuste seisukohast halveneb, mille tagajärjel on märgatavalt kahanenud üldarvukus ja generatiivsete isendite arv (eElurikkuse andmebaas).

Loim-vesipaunikas (*Hydrocotyle vulgaris*) on vaid Saare- ja Hiiumaa lääneosas ja Ruhnus kasvav haruldane kaldaveetaim soistes metsades ja lodudes. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2017. aasta seisuga ohualdis liigiga. Peamised ohutegurid on veekogude muutmine (õgvendamine, süvendamine, veetaseme muutmised), tallamine, kaevandamine (sh liiva ja savi kaevandamine, kivimurrud), soode kuivendamine ja turba võtmine ning veekogude ohustamine. Liigi levila on Eestis piiratud ja sellel on üsna kitsas elupaigaspetsiifika. Sellest hoolimata on olemasolevatel andmetel liigi seisund stabiilne. Elupaikadest on halvenevas seisundis mõned sellised, mille avatuna või suurekasvulistest dominantidest vabana püsimine sõltus varem karjatamisest. Näiteks näib liigi arvukus olevat kahanenud Ruhnu rannaniitudel, kus karjatamiskoormus on olnud väike. Arvukuse trendide hindamist raskendab taime kasvuvorm, sageli pole vaatlejad isegi üritanud isendite või võsude arvu hinnata (eElurikkuse andmebaas).

Täpiline sõrmkäpp (*Dactylorhiza incarnata subsp. cruenta*) on väga harva Lääne-Eestis leiduv haruldane orhidee. Sobiv elupaik on lubjarikkad soised niidud ja puisniidud. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2017. aasta seisuga ohulähedase liigiga. Peamised ohutegurid on soode kuivendamine ja turba võtmine, niitude, karjamaade jms avamaade võsastumine niitmise või/ja karjatamise katkemisel, põllumaa ja

selle kasutamise muutmine (kuivendamine, mehhaniseerimine ja selle muutused ning muutused viljeluskultuurides) (eElurikkuse andmebaas).

Laukapuu (*Prunus spinosa*) on Lääne-Saaremaal ja Väike-Pakril metsa- ja võsaservades kasvav haruldane metsataim. Sobiv elupaik on loometsade ja -põõsastike tüübirühm. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2018. aasta seisuga väljasuremisohus liigiga. Peamised ohutegurid on metsahooldustööd, lageraied ja ehitustegevus. Arvukus on stabiilne (eElurikkuse andmebaas).

Russowi sõrmkäpp (*Dactylorhiza russowii*) on kogu Eestis hajusalt kasvav orhidee soistel niitudel ja allikasoodes. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2017. aasta seisuga ohualdis liigiga. Peamised ohutegurid on soode kuivendamine ja turba võtmine. Arvukus väheneb (eElurikkuse andmebaas).

Mägi-naistepuna (*Hypericum montanum*) on vaid Lääne-Saaremaal kuivades leht- ja segametsade häiludes kasvav haruldane metsataim. Vajab mõõdukaid häiringuid kasvualal. Sooja- ja valguslembene liik. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2018. aasta seisuga ohualdis liigiga. Peamised ohutegurid on niitude, karjamaade jms avamaade võsastumine niitmise või/ja karjatamise katkemisel ning metsamajanduslik tegevus. Arvukus väheneb (eElurikkuse andmebaas).

Oja-haneputk (*Berula erecta*) on peamiselt Saare- ja Järvemaal kasvav kaldaveetaim jõgede ja kraavide kaldavees, eriti allikavees. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2017. aasta seisuga ohulähedase liigiga. Peamised ohutegurid on veekogude muutmine (õgvendamine, süvendamine, veetaseme muutmine), keskkonnamürgid, õhusaaste, hapestumine, veekogude eutrofeerumine, põllumajanduslik tegevus, põllumajanduses kasutatavad keemilised tõrjevahendid ja veekogude kinnikasvamine (taimestumine). Kasvukohtade arv ja pindala on võrdlemisi tagasihoidlikud ning kogumikud on enamasti vegetatiivsed. Seetõttu on liigi kasvukohad inimtegevuse suhtes haavatavad. Siiski pole olemasolevate andmete põhjal võimalik järeldada selget negatiivset trendi ei liigi arvukuses ega asuala ulatuses (eElurikkuse andmebaas).

Mustjas sepsikas (*Schoenus nigricans*) on Saare- ja Hiiumaal lubjarikastes soodes kasvav haruldane soolakutaim. Sobiv elupaik on ka rannaniidud ja soostuvad niidud. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2018. aasta seisuga ohualdis liigiga. Peamised ohutegurid on rannaniitude kinnikasvamine karjatamise katkemise tagajärjel ja tallamine. Kuna lähimates naaberriikides liik puudub, siis on Eesti populatsioon isoleeritud, mis võib põhjustada geneetilist vaesumist ja populatsioonide elujõulisuse nõrgenemist. Arvukus on stabiilne (eElurikkuse andmebaas).

Liht-randpung (*Samolus valerandi*) on Saaremaal mererannal ja merre suubuvates ojaes kasvav haruldane kaldaveetaim. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2017. aasta seisuga ohualdis liigiga. Peamised ohutegurid on tallamine, põllumajanduslik tegevus, ehitustegevus ja veekogude ohustamine (eElurikkuse andmebaas).

Pisikannike (*Viola pumila*) on peamiselt Saaremaal niisketes lohkudes loodudel, niitudel ja puisniitudel kasvav haruldane niidutaim. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2017. aasta seisuga ohualdis liigiga. Peamine ohutegur on niitude, karjamaade jms avamaade võsastumine niitmise või/ja karjatamise katkemisel. Väike

leviku ulatus ja pindala. Elupaikade kvaliteet võib halveneda. Arvukus väheneb (eElurikkuse andmebaas).

Lääne-sõlmhein (*Spergularia media*) on Lääne-Saaremaal rannaniitudel kasvav väga haruldane soolakutaim. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2017. aasta seisuga väljasuremisohus liigiga. Peamine ohutegur on niitude, karjamaade jms avamaade võsastumine niitmise või/ja karjatamise katkemisel. Arvukus on stabiilne (eElurikkuse andmebaas).

Saaremaa sõrmkäpp (*Dactylorhiza osiliensis*) on Lääne-Saaremaal madalsoodes kasvav väga haruldane orhidee. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2017. aasta seisuga kriitilises seisundis liigiga. Peamised ohutegurid on soode kuivendamine ja metsaraied (eElurikkuse andmebaas).

Pruun raunjalg (*Asplenium trichomanes*) on peamiselt Lääne-Eesti saartel ja mandri loodeosas harva leiduv lubjalembene kaljutaim, mis kasvab paepragudes ja kivimüüridel. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2017. aasta seisuga ohualdis liigiga. Peamised ohutegurid on häirimine ja liiklus, tallamine ja kaevandamine (sh liiva ja savi kaevandamine, kivimurrud). Kasvukoha kvaliteet halveneb, asurkond on tugevasti killustunud. Arvukus väheneb (eElurikkuse andmebaas).

Müür-raunjalg (*Asplenium ruta-muraria*) on Eestis harva, peamiselt Lääne-Eestis leiduv lubjalembene igihaljas sõnajalgtaim, mis eelistab kasvada paepragudes ja -müüridel ning paeklibul nii päikselistes kui ka varjulistes kohtades. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2017. aasta seisuga ohualdis liigiga. Peamised ohutegurid on häirimine ja liiklus, tallamine ja kaevandamine (sh liiva ja savi kaevandamine, kivimurrud). Asurkond on tugevalt killustunud väikesearvulisteks alamasurkondadeks, elupaikade kvaliteet hinnanguliselt ja prognoositavalt jätkuvalt halveneb (eElurikkuse andmebaas).

Sire varjusamblik (*Chaenotheca gracilentia*) on Eestis vähearvukas peamiselt vanades salu- ja lodumetsades tuuleheitejuurestikel, tüügaspuude puidul ja kõdunenud koorel, väga varjulistes kasvukohtades ning niisketes metsades kasvav samblik. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2019. aasta seisuga väljasuremisohus liigiga. Peamised ohutegurid on metsahooldustööd, metsade kuivendamine, lagunevate ja õõnsate ning kuivade puude kadumine või nende hulga vähenemine (eElurikkuse andmebaas).

Võrk-nuisamblik (*Sclerophora peronella*) on Eestis vähearvukas peamiselt vanadel laialehistel puudel, eelkõige võrdlemisi valgusrikkamates kasvukohtades kasvav haruldane samblik. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2019. aasta seisuga väljasuremisohus liigiga. Peamised ohutegurid on vanade laialehiste puude raie ning niiskus- ja valgustingimuste muutumine (eElurikkuse andmebaas).

Valge vahasamblik (*Squamarina lentigera*) on Lääne-Eesti looniitudel kasvav samblik. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2019. aasta seisuga kriitilises seisundis liigiga. Peamised ohutegurid on niitude, karjamaade jms avamaade võsastumine niitmise või/ja karjatamise katkemisel ning metsastamine. Puuduvad andmed arvukuse trendi hindamiseks (eElurikkuse andmebaas).

Lilla mütsnarmik (*Bankera violascens*) on samblarikastes niisketes okasmetsades kuuskede all kasvav haruldane seeneliik. Tegemist on III kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2019. aasta seisuga väljasuremisohus liigiga. Peamised ohutegurid on metsahooldustööd ning niiskus- ja valgustingimuste muutumine (eElurikkuse andmebaas).

Kährikseen (*Sparassis crispa*) on Eestis hajusalt peamiselt vanades männikutes vanade elusate mändide tüve alusel, juurtel ja kändudel kasvav haruldane seeneliik. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2019. aasta seisuga ohualdis liigiga. Peamine ohutegur on vanade männikute ulatuslik lageraie (eElurikkuse andmebaas).

Mürkevadik (*Draba muralis*) on peamiselt Lääne-Eesti saarte rannikul harva leiduv kaljutaim, mis kasvab kuivadel kohtadel, klibul, teeäärtel, okasmetsas seljandikel ja kaljupragudes. Tegemist on III kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2017. aasta seisuga ohulähedase liigiga. Ohutegur on tallamine (eElurikkuse andmebaas).

Balti sõrmkäpp (*Dactylorhiza baltica*) on hajusalt kogu Eestis niisketel niitudel, eriti veekogude kallastel kasvav orhidee, mis on tüüpiline ka Lääne-Saaremaale. Tegemist on III kaitsekategooria ja Eesti punase nimestiku alusel 2017. aasta seisuga soodsas seisundis liigiga. Peamine ohutegur on niitude, karjamaade jms avamaade võsastumine niitmise või/ja karjatamise katkemisel. Arvukus suureneb (eElurikkuse andmebaas).

Kassikakk (*Bubo bubo*) on peamiselt Eesti rannikualadel levinud haudelind, kelle arvukus on oluliselt vähenenud. Hinnanguliselt elab Eestis praegu 30–50 paari kassikakke. Tegemist on I kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2019. aasta seisuga kriitilises seisundis liigiga. Eesti kassikakupopulatsiooni käekäiku mõjutavad peamiselt looduslikud ohutegurid, saagialade kvaliteedi muutused, isendite vähesus ja pesitsusaegne häirimine registreerimata pesapaikades. Looduslikest ohuteguritest on suurima mõjuga väikekiskjad, kes vähendavad kassikaku sigimisedukust otsese pesarüüste ja saakloomade arvukuse piiramise kaudu. Väiksema mõjuga on liikidevaheline konkurents, rändetakistused ja ekstreemsed ilmastikuolud. Saagialade kvaliteedi muutus seisneb peamiselt mügri (*Arvicola terrestris*) arvukuse vähenemises ja piisavalt arvuka alternatiivse saaklooma puudumises merest kaugemale jäävas mandriosas. Pesitsusaegset häirimist põhjustavad ennekõike metsamajanduslikud tööd, mille mõju on hinnanguliselt suure tähtsusega, sest ligikaudu pooled asustatud elupaikadest on teadmata. Keskmise mõjuga on vanalindude hukkumine elektriliinides ja teedel ning väikeseks võib hinnata keskkonnamürkide ja illegaalse liikidega kauplemise mõju. Vaenamine on teadmata tähtsusega mõjutegur. (Elts, J., et al. 2019; Kassikaku kaitse tegevuskava 2019–2023)

Merikotkas (*Haliaeetus albicilla*) on Eesti rannikualadel ning suurte siseveekogude ja jõgede lähedal levinud haudelind, kelle arvukus on viimastel kümnenditel suurenenud, kuid hinnangulist ajaloolist arvukuse taset 400–500 paari ei ole seni saavutatud. Merikotkas pesitseb vanades metsades, kus pesametsa keskmine vanus on lehtmetsades 90 aastat ja okasmetsades 120–130 aastat. Pesa ehitab lind meelsamini männikutesse ning pesapuuna eelistabki peamiselt mändi ja haaba. Kuigi ca 10% liigi pesadest asub lageraielankide säilikpuudel, siis sealne väiksem keskmine produktiivsus tõestab, et jätkusuutliku asurkonna püsimiseks on vajalikud vanad metsad. Eestis pesitseb praegu 290–330 paari merikotkaid, kelle teadaolevad pesapaigad on kõik kaitstud, kuid hinnanguliselt kolmandiku asustatud pesade asukoht on teadmata. Tegemist on I kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2019. aasta seisuga ohualdis liigiga. Eestis on olulised ohutegurid pliidi sisaldava laskemoona kasutamine,

keskkonnamürgid, sobivate pesapuude nappus ja pesapaikade hävimine ning hukkumine elektriliinides, teedel ja tuuleparkides (Merikotka kaitse tegevuskava 2020–2024; Elts, J., *et al.* 2019).

Niidurüdi (*Calidris alpina schinzii*) on väheldane niidukahlajast haudelind, kes pesitseb niisketel rannaniitudel, väikesel arvul ka soodes. Liigi Läänemere asurkonna suuruseks on 500–640 paari, Eestis pesitseb sellest ligikaudu üks kolmandik, seega on tegemist ühe meie vastutusliigiga. Niidurüdi arvukus on kõigis Läänemere maades viimaste kümnendite jooksul mitu korda vähenenud, mitmes riigis on liik kadunud. Eestis on arvukus viimase kümnendi jooksul stabiliseerunud. Tegemist on I kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2019. aasta seisuga väljasuremisohus liigiga. Niidurüdi elupaikade säilimine sõltub inimtegevusest, st niitudel loomade karjatamisest ja heina niitmise. Enamasti on niidurüdi kadumise põhjuseks olnud elupaikades toimunud muutused: rohustu kõrgenemine, pesitsusalade kulustumine ning tüüpilise lompide ja soonekohtadega pinnastruktuuri kadumine. Hoolimata majandatud alade pindala suurenemisest pole suurenenud rüdile sobivate pesitsuspaikade pindala. Põhjuseks on hooldatavate alade ebapiisav hoolduskvaliteet: liiga väike karjatamiskoormus, roostikuribad veepiiril, põõsa- ja puutukad niidul, niitmise puhul järelkarjatamise puudumine jne. Pesarüüste on lindude pesitsemise ebaõnnestumise sage põhjus. Suurimat kahju maaspesitsevatele lindudele võivad tekitada laidudele lõksu jäänud toidupuuduses väikekiskjad (Niidurüdi kaitse tegevuskava 2018–2022).

Rukkirääk (*Crex crex*) on üle Eesti laialt levinud haudelind, kes asustab erinevaid avamaastiku-elupaiku. Saaremaal on levik selgelt hõredam ja asustustihedus väiksem kui mandril. Rukkiräägu eelistatud pesitsusbiotoobiks Eestis on soostunud ja lamminiidud, samuti asustab ta aru- ja kultuurniite, viljapõlde, madalsoid ning isegi rannaniiduservi, raielanke ja väikesi laide. Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel on 2019. aasta seisuga tegemist soodsas seisundis liigiga. Rukkiräägu pesitsuse arvukuse hinnanguks on 20 000 – 40 000 paari ja arvukus kahaneb mõõdukalt. Peamine ohutegur on põllumajanduse intensiivistamine, millega kaasneb rohumaade varasest niitmise tulenev järglaskonna suur suremus ning sulgivate vanalindude hukkumine niitmisel (Elts, J., *et al.* 2019; Linnuatlas 2018).

Väikeluik (*Cygnus columbianus*) ja laululuik (*Cygnus cygnus*) on Eestist läbirändavad luigeliigid. Väike- ja laululuik on II kaitsekategooria liigid, neist esimene on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2019. aasta seisuga ohualdis ja teine soodsas seisundis liik. Kuna enamik väikeluige Loode-Euroopa asurkonnast peatub Eestis, siis võib Eetit pidada selle liigi vastutusriigiks, kellel on oluline koht liigi kaitse korraldamisel. Kevadel Eestis talletatud varurasvad määravad suures osas ära väikeluige populatsiooni seisundi ja pesitsusedukuse. Viimastel aastatel on Eestis suurenenud ka pesitsevate laululuikede hulk, mistõttu võib seda liiki pidada arvestatavaks Eestis pesitsejaks, üksikud laululuiged ka talvitavad siin. Laululuige talvine arvukus suureneb. Võimalik, et tegemist on talvise areaali nihkumisega põhja poole, mis suurendab Eesti vastutust selle liigi suhtes. Eestist läbirändavate väikeluikede arvu võib hinnata 15 000 isendile. Laululuik pesitseb Eestis alates 1979. aastast ja praegu võib asurkonna suuruseks olla 250–300 haudepaari. Laululuik on Eestis üsna arvukas läbirändaja, rändavate laululuikede arvukuseks on hinnatud 10 000 – 20 000 isendit. Laululuige läbirändava populatsiooni arvukus on stabiilne. Suurte muutustega maakasutuses ja häirimise olulise suurenemisega rannavetes on ohtu seatud paljud luikede traditsioonilised peatuspaigad Eestis, mille tagajärjeks võib olla lindude füsioloogilise seisundi üldine halvenemine ja asurkondade taastootmisvõime vähenemine. Väikeluigele on Eestis suur ohutegur kokkupõrked tehiskonstruksioonidega, häirimine, jahipidamine ja pliihaavlite kasutamine ning toitumisalade seisundi halvenemine. Laululuigel looduslikud vaenlased puuduvad. Mõningal

määraral võivad pesitsemist ohustada mink ja rebane. Jätkuvalt on oluline murekoht pliilaskemoona kasutamine, mis loodusesse sattununa põhjustab lindudel mürgitusi (Väikeluige kaitse tegevuskava 2018–2022; Elts, J., *et al.* 2019; Linnuatlas 2018; eElurikkuse andmebaas).

Kühmnokk-luik (*Cygnus olor*) pesitseb Eestis eelkõige Lääne-Eesti saarte ja Põhja-Eesti ranniku ümbruses ning eelistab elupaigana taimestikurikkaid merelahti ja rannikujärvi, harvem lagedaid meresaari. Kühmnokk-luige pesitsuse arvukuse hinnanguks on 4000–5000 paari ja arvukus suureneb mõõdukalt. Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel on 2019. aasta seisuga tegemist soodsas seisundis liigiga. Eesti on saanud üha olulisemaks talvitamiskohaks kühnokk-luigele, kelle tähtsaimad peatusalad asusid varem Lääne-Saaremaal, kuid keda võib viimastel aastatel kohata juba kõikjal vabaveelisel rannikualal. Üksikuid linde võib kohata ka sisemaal. Kuna sobiv vee sügavus luikede toitumisaladel on kuni 1,5 m, siis rannikuäärsete liikidena on luiged eriti sõltuvad talve karmusest ja mere jäätumisest. Talviseks kühnokk-luige arvukuseks Eestis hinnatakse 8000 – 17 000 isendit. Trend on mõõdukalt kasvav. Kesktalvise veelinnuloenduse 2021. aasta aruande järgi loendati 17 211 isendit. Eesti asub peaaegu kühnokk-luige levila põhjapiiril. Kuna liik jätkab laienemist põhja poole, siis läbirändavate lindude arvukuse trend on positiivne (Elts, J., *et al.* 2019; Kesktalvise veelinnuloenduse 2021. a aruanne; eElurikkuse andmebaas).

Kirjuhahk (*Polysticta stelleri*) on Eestis talvitav hahaliik. Alates 2005. aastast on kirjuhahk IUCN kriteeriumide alusel ohualdis liik, kuigi lühiajaliselt (2000–2004) hinnati tema seisundit ohuväliseks (IUCN 2010). Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel on 2019. aasta seisuga kirjuhahk väljasuremisohus ja ta kuulub Eesti kaitsealuste loomaliikide II kaitsekategooriasse. Kirjuhaha maailmapopulatsioon on viimase poolsajandi jooksul kahanenud mitu korda: seda hinnati 1960. aastatel alla 400 000 isendini, 2000. aasta alguses 200 000 – 220 000 (Zydelis *et al.* 2006) ja praeguseks kuni 125 000 isendini (IUCN 2010). Kirjuhaha talvist arvukust Eestis hinnatakse praegu 800–1500 isendini. Kirjuhaha talvine populatsioon Eestis on küll viimasel ajal stabiliseerunud, kuid väga piiratud levila tõttu on liik endiselt väga ohustatud. Peamised ohutegurid on liigi eluala jätkuv ahenemine seoses tundraalade hõlvamisega, polaarrebaste ja suurkajakate röövluise kasv, naftareostus ning rannakalapüügiiga kaasnev kaaspüük (Kirjuhaha kaitse tegevuskava eelnõu; Elts, J., *et al.* 2019; eElurikkuse andmebaas).

Täpikhuik (*Porzana porzana*) on Eestis hajusalt pesitsev haudelind, kes asustab ka suuremaid saari (Saaremaa, Hiiumaa, Vormsi ja Osmussaar). Eestis eelistab täpikhuik pesitseda tihedas tarnastikus või roostikus. Sobivad elupaigad asuvad peamiselt merelahtede rannikul ja järvekallastel, jõeluhtadel, madal- ja siirdesoodes ning poldritel. Harvem kohatakse liiki rannaniitudel ja muudel niisketel rohumaadel. Täpikhuik on III kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2019. aasta seisuga väljasuremisohus. Viimastel andmetel pesitseb Eestis 1000–5000 täpikhuigupaari ja arvukus arvatavalt kahaneb. Peamine ohutegur on Eestis eelkõige soostunud ja lamminiitude, madalsoode ning roostikuservade kinnikasvamine (Elts, J., *et al.* 2019; Linnuatlas 2018).

Hahk (*Somateria mollissima*) pesitseb Lääne-Eesti saartel ja teda leidub ka Põhja-Eesti rannikualal. Sisemaale hahk ei tule. Hahk eelistab pesapaigaks neid saari ja piirkondi, mille ümber on vähemalt 3–4 m sügavune vesi. Põhilised haudepaigad on Vilsandi ümbruses, Väinamere ja Kolga lahe saartel. Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel on 2019. aasta seisuga tegemist kriitilises seisundis liigiga. Haha pesitsuse arvukuse hinnanguks on 1500–2500 paari ja arvukus kahaneb mõõdukalt. Arvukus on vähenenud kolme põlvkonna jooksul 79–83%. Hahka ohustavad kõige enam pärast jäälagunemist saartele jäävad rebased ja

kährikud. Samuti rüüstavad meri- ja hõbekajakad nende pesi ning näppavad pesakondadest poegi, kui need on teistest eemaldunud. Viimasel enam kui kümmekonnal aastal on üsna sage ka pesal hauduvate emashakkade murdmine merikotkaste poolt (Elts, J., *et al.* 2019; Linnuatlas 2018; eElurikkuse andmebaas).

Väikekoskel (*Mergus albellus*), rohukoskel (*Mergus serrator*) ja jääkoskel (*Mergus merganser*) on Eestis talvitavad ja läbirändavad kolm kosklaliiki, kellest rohukoskel ja jääkoskel pesitsevad Lääne-Eesti saartel ja Eesti põhjarannikul. Väikekoskel on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2019. aasta seisuga soodsas seisundis liik talvitajana ja läbirändajana, rohukoskel soodsas seisundis liik talvitajana ja läbirändajana ning väljasuremisohus pesitsejana, jääkoskel on soodsas seisundis nii pesitsejana, läbirändajana kui ka talvitajana. Rohukosklal on pesitsuse arvukuse hinnanguks 300–500 paari ja jääkosklal 2000–3000 paari. Rohukoskla arvukus on stabiilne ja jääkoskla arvukus kahaneb mõõdukalt. Arvukaim talvitaja on jääkoskel, kes on arvukas talvitaja kõikjal Eesti jäävabal rannikul. Tähtsamad talvitamisalad asuvad Saaremaal, Pärnu lahe rannikul ning Kihnu saare ümbruses ja Lahemaa rannikul. Jääkoskla talviseks arvukuseks Eestis hinnatakse 5000 – 22 000 isendit. Arvukuselt teine talvitaja on rohukoskel. Üheks oluliseks liigi talvitamisalaks on kujunenud Lääne-Eesti ja saarte jäävabad rannikualad, kus võib talvitada mõnel aastal kuni 95% rohukoskla Eestis talvitavast populatsioonist. Talvine rohukoskla arvukuse hinnang on 500–2500 isendit. Kolmas kosklaliik, väikekoskel on Eestis regulaarne ning viimastel aastatel üha arvukam talvitaja, kelle talvitamisalad asuvad suuremas osas Lääne-Saaremaa, Hiiumaa ja Lahemaa rannikul. Talviseks hinnanguks on 1000–3000 isendit. Trend on mõõdukalt kasvav. Kesktalvise veelinnuloenduse 2021. aasta aruande järgi loendati 1998 väikekoskla, 777 rohukoskla ja 10 543 jääkoskla talvitavat isendit (Elts, J., *et al.* 2019; Kesktalvise veelinnuloenduse 2021. a aruanne).

Naaskelnokk (*Recurvirostra avosetta*) on Eestis pesitsev kurvitsaline, kelle arvukus on viimasel ajal olnud stabiilne. Tegemist on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2019. aasta seisuga ohualdis liigiga. Eesti on liigi levikuala põhjapiiril, mistõttu näeb naaskelnokka Eestis üsna kitsal alal: ta pesitseb Hiiumaa, Saaremaa, Muhumaa ja Läänemaa rannikul ja rannikulähedastel laidudel. Naaskelnokale meeldib madala veega tasane mererannik kaugele ulatuva pagurannaga. Eestis pesitseb hinnanguliselt 150–250 naaskelnokapaari. Suurimad ohutegurid on väikekiskjad ja röövlinnud, lisaks häirimine (Elts, J., *et al.* 2019; Johnsson, L., 2000; Linnuatlas 2018).

Valgepõsk-lagle (*Branta leucopsis*) ja hallhane (*Anser anser*) pesitsus- ja rändepeatuspaigad asuvad Lääne-Eesti meresaartel ja rannikul. Valgepõsk-lagle on III kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2019. aasta seisuga soodsas seisundis liik. Hallhani on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2019. aasta seisuga ohualdis liik. Viimastel aastatel on peatuvate laglede arvukus Lääne-Eestis suurenenud. 2020. aasta kevade lennuloendusel loendati Lääne-Eestis kokku 149 333 laglet, neist 32% Saaremaal. Pesitsevate paaride arvukuseks on hinnatud 80–100 paari. Hallhane Eesti pesitsuspopulatsiooni suuruseks hinnatakse 500–700 paari ja viimaste aastate trendi stabiilseks. 2020. aastal Lääne-Eestis toimunud seirel loendati hallhanesid sügisrändel kokku 4338 isendit, neist 77% Saaremaal. Hallhane pesitsuspopulatsiooni suurus ja sügisrändeaegne arvukus on Eestis viimase kahekümne aasta vältel vähenenud. Hallhane arvukuse kahanemise üks oletatav põhjus võib olla kümnokk-luige arvukuse suurenemine. Tänapäeval on valgepõsk-lagle ja hallhane olulisemad ohufaktorid suurenev pesitsusaegne häirimine ning kurnade ja poegade röövlus rebase, suurkajakate ja vareslaste poolt, samuti vanalindude murdmine merikotkaste poolt

viimaste suure arvukuse tõttu (Elts, J., *et al.* 2019; Hanede seire 2020. a koondaruanne; Linnuatlas 2018; Hanede ja laglede kaitse ja ohjamise tegevuskava 2021–2025).

Sookurge (*Grus grus*) leidub Eestis nii pesitsejana kui ka läbirändajana. Tegemist on III kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2019. aasta seisuga soodsas seisundis liigiga. Sookure arvukus oli Eestis madalseisus kuni möödunud sajandi keskpaigani, kasvama hakkas see alles viimastel aastakümnetel. Kuna Eestis pesitseb oluline osa (ligi 8%) Euroopa sookurgedest, siis on selle liigi kaitsmine meil üleeuroopalise tähtsusega. Sookure esimene ülemaaline pesitsusaegne levikukaart koostati Eestis linnuatlase töö käigus aastail 1977–1982 ning toona hinnati sookure asurkonna suuruseks 350 paari. Nüüdseks on sookurgede arvukus märkimisväärselt suurenenud ja jõudnud koguni 7000–8000 paarini. Lisaks sellele, et Eestis pesitseb märkimisväärne osa Euroopa sookurgede asurkonnast, peatub siin sügisrändel ka ligikaudu 10% Euroopa sookurgede populatsioonist. 2015. aasta sügisel loendati 26 rändepeatuspaigas 37 485 sookurge. Sookure 2015. aasta seire aruande kohaselt on sookure pesitsuspopulatsiooni pikaajaline kiire ja pideva kasvu periood (1970-ndatest kuni 2000-ndateni) Eestis praeguseks lõppenud ning liigi arvukus ja levila on suhteliselt stabiliseerunud. Produktiivsus on aastati olnud muutlik, kuid üle-eestiline keskmine pikaajaline muutustrend (1998–2015) on langev. Prognoosi kohaselt peaks sookure pesitsuspopulatsioon Eestis lähiaastatel olema stabiilne ja üldine seisund hea. Pikemaajalised suundumused olenevad kliimast ja inimtegevusest (Sookure seire 2015. a koondaruanne; Sookure kaitse tegevuskava 2009–2013; Elts, J., *et al.* 2019).

Räusktiir (*Hydroprogne caspia*), tutt-tiir (*Sterna sandvicensis*), jõgitiir (*Sterna hirundo*), randtiir (*Sterna paradisaea*) ja väiketiir (*Sterna albifrons*) on koloniaalsed liigid, kes pesitsevad peamiselt Lääne-Eesti laidudel ja rannikul, harvem sisemaa veekogude ääres. Räusktiir ja tutt-tiir on II kaitsekategooria liigid, nendest esimene on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2019. aasta seisuga ohualdis ja teine soodsas seisundis liik. Jõgitiir, randtiir ja väiketiir on III kaitsekategooria liigid, nendest kaks esimest on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2019. aasta seisuga soodsas seisundis ja viimane ohualdis liik. Tiirude arvukus on viimastel aastatel (2006–2017) püsinud üsna muutumatuna. Räusktiirul, tutt-tiirul ja väiketiirul on see olnud stabiilne ning jõgitiirul ja randtiirul kasvanud mõõdukalt. Praegu on räusktiiru arvukuseks hinnatud 200–300 paari, väiketiiru arvukuseks 150–250 paari, tutt-tiiru arvukuseks 800–1100 paari, jõgitiiru arvukuseks 5000–7000 paari ja randtiiru arvukuseks 9000 – 11 000 paari. Üks suurimaid tiire ohustav tegur on häirimine, eriti häirimistundlikud on tihedates kolooniates elavad liigid, nagu räusktiir ja tutt-tiir. Lisaks häirimisele on tiirudele suureks ohuks röövlomad (Elts, J., *et al.* 2019).

Vööt-põõsalind (*Sylvia nisoria*) on Lääne-Eestis tavaline, mujal suhteliselt harv ja lokaalselt levinud haudelind. Elutseb kadastikes, loopealsetel, põõsastunud niitudel ja põõsasluhtadel. Vööt-põõsalind on III kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2019. aasta seisuga ohualdis liik. Viimastel andmetel pesitseb Eestis 2000–4000 vööt-põõsalinnupaari ja arvukus kahaneb tugevalt. Peamised ohutegurid on väikekiskjad ja röövlinnud. Oluline ohutegur on ka loopealsete jm rannikukoosluste kinnikasvamine (Elts, J., *et al.* 2019; Linnuatlas 2018).

Punaselg-õgija (*Lanius collurio*) on levinud üle terve Eesti ja on igal pool, sh saartel, tavaline haudelind. Punaselg-õgijad eelistavad avamaastikke, kus jahti pidada, ja tihnikuid, kuhu pesa rajada. Eestis on selliseid alasid rohkelt ning niimoodi näebki punaselg-õgijaid põhiliselt kultuurmaastikel ja heinamaadel, puisniitudel, parkides, kalmistutel, põldudevahelistes põõsastikes või metsastunud meresaartel. Punaselg-õgija on III kaitsekategooria ja Eesti

ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2019. aasta seisuga soodsas seisundis liik. Viimastel andmetel pesitseb Eestis 30 000 – 40 000 punaselg-õgijapaari ja arvukus kahaneb mõõdukalt. Peamine ohutegur on väikekiskjad. Eestis võib punaselg-õgijat ohustada poolavamaastiku kinnikasvamine ja põllumajanduse liigne intensiivsus (Elts, J., *et al.* 2019; Linnuatlas 2018).

Väike-kärbsenäpp (*Ficedula parva*) on Eestis segametsades üldlevinud ja tavaline haudelind. Eelistab pesitseda looduslikes poolavatud õõnsustes, asustades tihedamaid metsi, nagu kuusikud ja kuuse segametsad. Väike-kärbsenäpp on III kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2019. aasta seisuga soodsas seisundis liik. Viimastel andmetel pesitseb Eestis 40 000 – 60 000 väike-kärbsenäpipaari ja arvukus on stabiilne. Peamine ohutegur on vanade looduslike puistute raie ja eriti kuusikute raieringi lühendamine, samuti surnult seisvate puude eemaldamine (Elts, J., *et al.* 2019; Linnuatlas 2018).

Nõmmekiur (*Anthus campestris*) on Eestis haruldane liivikute, luidete ja liivakarjäärade haudelind. Igal aastal leitakse vaid üksikuid pesitsevaid paare. Regulaarselt on nõmmekiur pesitsenud Pärnumaal Kabli linnujaama juures liivaluidetel. Nõmmekiur on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2019. aasta seisuga kriitilises seisundis liik. Viimastel andmetel pesitseb Eestis 1–10 nõmmekiurupaari ja arvukus kahaneb mõõdukalt. Peamine ohutegur on luidete ja liivikute kinnikasvamine, misjärel muutuvad elupaigad nõmmekiurule sobimatuks (Elts, J., *et al.* 2019; Linnuatlas 2018).

Randkiur (*Anthus petrosus*) on Lääne-Saaremaa kaljurandade ja -laidude üliharuldane haudelind. Randkiuru leidub Sõrve säärel, kus sügisrändel (september-oktoober) sageli mõni lind rannas paigal püsib. Sageli on liiki kohatud ka Ristna ninal, Tahkuna rannas või Harilaiul. Üksikuid isendeid võib kohata ka talvel. Randkiur on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2019. aasta seisuga kriitilises seisundis liik. Viimastel andmetel pesitseb Eestis 1–5 randkiurupaari ja arvukus on stabiilne. Eesti asurkonna suurim ohutegur on asurkonna väiksus, mis võib muuta liigi seisundi hõlpsalt haavatavaks (Elts, J., *et al.* 2019; Linnuatlas 2018).

Väikekajakas (*Larus minutus*) on meil ebaühtlase levikuga väiksearvuline haudelind. Eestis levinud peamiselt Ida-Eestis, Saaremaal ja Väinamere ääres. Pesitseb nii madalatel taimestikurohketel järvedel, luhtadel kui ka madalatel rannikumärgaladel. Talvitab avamerel, meil võib kohata ka läbirändavaid väikekajakaid. Väiksearvuline kogu Euroopas. Väikekajakas on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2019. aasta seisuga väljasuremisohus liik. Viimastel andmetel pesitseb Eestis 400–800 väikekajakapaari ja arvukus kahaneb mõõdukalt. Võimalike ohuteguritena märgitakse Euroopas märgalade kuivendamist jms veetaseme reguleerimist, häirimist (sh veeliikluse intensiivistumist) ja vee saastamist, oma osa on kahtlemata ka rändepeatuspaikade seisundi halvenemisel (Elts, J., *et al.* 2019; Linnuatlas 2018).

Nõmmelõoke (*Lullula arborea*) on ebaühtlase levikuga nõmme- ja loometsade ning loopealsete haudelind. Eestis eelistab nõmmesid, nõmmemännikuid, mändidega liivikuid, kuivi liivaseid raiesmikke, madalaid männikultuure ja taimlaid ning kruusa- ja liivakarjääre. Nõmmelõoke on III kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2019. aasta seisuga väljasuremisohus liik. Kolme põlvkonna jooksul on arvukus vähenenud 70%. Viimastel andmetel pesitseb Eestis 3000–6000 nõmmelõokesepaari ja arvukus kahaneb mõõdukalt. Peamine ohutegur Eestis on elupaikade hävimine (Elts, J., *et al.* 2019; Linnuatlas 2018).

Merivart (*Aythya marila*) on Eestis väga haruldane pesitseja, kuid arvukas läbirändaja ja talvitaja. Merivardid on levinud vaid Eesti rannikuvetes, sisemaal neid ei kohta. Ka rannikuvetes võib pesitsejaid leida vaid Vilsandi saarelt ja ümbritsevatelt laidudelt. Merivart on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2019. aasta seisuga pesitsejana kriitilises seisundis ning läbirändajana ja talvitajana soodsas seisundis liik. Viimastel andmetel pesitseb Eestis 5–10 merivardipaari ja arvukus on stabiilne. Talvitab mõõdukalt kasvavalt 300–3500 isendit. Kevadrändel Eesti vetes peatuvate lindude arv võib küündida 175 000-ni. Sügisränne toimub rohkem põhja pool ja siis on võimalik kokku lugeda vaid 18 000 merivarti. Peamised ohutegurid on röövlomad ja -linnud. Läänemere haudeasurkonna taandumise põhjusteks peetakse suurte naerukajakakolooniate kadumist ja kasvavat kisklust saartel (Elts, J., *et al.* 2019; Linnuatlas 2018).

Tõmmukajakas (*Larus fuscus*) on Eestis harv haudelind kaugeimatel avamerelistel väikesaartel. Rändeperioodil kohatakse üksikuid linde kõikjal merel, aga ka sisemaal. Talvel on ta meil väga haruldane. Tõmmukajakas on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2019. aasta seisuga kriitilises seisundis liik. Viimastel andmetel pesitseb Eestis 10–20 tõmmukajakapaari ja arvukus kahaneb mõõdukalt või on stabiilne. Tõmmukajakas on Eestis oma levila servas olev liik. Tema siinse arvukuse määrab põhiasurkonna olukord: kui mujal läheb liigil hästi, kasvab arvukus ka meil, ja vastupidi. Eelkõige mõjutavad siinset asurkonda Soome rannaasurkonna arvukuse muutused. Kohalikest ohuteguritest väärrib väljatoomist ainult konkurents pesapaiga ja toidu pärast hõbe- ja merikajakaga (Elts, J., *et al.* 2019; Linnuatlas 2018).

Mustsaba-vigle (*Limosa limosa*) on Eestis ebaühtlase levikuga suhteliselt harv soode ja niiskete niitude, kohati ka rannalähedaste laidude haudelind. Mustsaba-vigle on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2019. aasta seisuga ohualdis liik. Viimastel andmetel pesitseb Eestis 500–700 mustsaba-viglepaari ja arvukus kahaneb arvatavalt. Mustsaba-vigle seisundit Eestis mõjutab eelkõige poollooduslike märgalade majandamise vähenemine või lakkamine (Elts, J., *et al.* 2019; Linnuatlas 2018).

Tõmmuvaeras (*Melanitta fusca*) on Eesti rannikul harv haudelind, aga tavaline läbirändaja. Tõmmuvaeras on III kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2019. aasta seisuga pesitsejana kriitilises seisundis ning läbirändajana ja talvitajana ohualdis liik. Viimastel andmetel pesitseb Eestis 50–100 tõmmuvaerapaari ja arvukus kahaneb mõõdukalt. Talvitamas kohatakse Eestis igal aastal 2000 – 10 000 isendit. Kevadisel läbirändel on kuni 85 000 ja sügisrändel 9000 – 10 000 tõmmuvaerast. Ohuteguritena tuleb tõmmuvaera puhul käsitleda nii kliimamuutusi (koos Rootsi kaguosaga oleme liigi leviku kõige lõunapoolsemas servas) kui ka elupaikade kvaliteedi halvenemist (kadakate vohamine hooldamata niitudel ja väikesaartel, saarte kaldavööndi pilliroogu kasvamine). Mõjub ka pesade suurenenud rüüstamine vareste, ronkade ja suurte kajakate poolt ning saartele jäävate rebaste rohkus (Elts, J., *et al.* 2019; Linnuatlas 2018).

Punajalg-tilder (*Tringa totanus*) on Eesti randadel tavaline ning sisemaal soodes ja luhtadel väiksearvuline haudelind. Punajalg-tilder on III kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2019. aasta seisuga ohualdis liik. Viimastel andmetel pesitseb Eestis 2500–3500 punajalg-tildripaari ja arvukus on stabiilne. Punajalg-tildri seisundit Eestis mõjutab eelkõige pesitsuspaikade kattumine pilliroo ja võsaga, kui nende majandamine on lakanud (Elts, J., *et al.* 2019; Linnuatlas 2018).

Sinikael-part (*Anas platyrhynchos*) on Eestis üldlevinud tavaline pesitseja, läbirändaja ja talvitaja. Pesitseb igat tüüpi mageveekogude ääres, aga ka merelaidudel ja mererannas. Talvitab jäävabadel siseveekogudel ja merelahtedel. Mitmel pool on kujunenud julgeks linnapargilinnuks. Sinikael-part on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2019. aasta seisuga soodsas seisundis liik. Viimastel andmetel pesitseb Eestis 40 000 – 60 000 sinikael-pardipaari ja arvukus kahaneb mõõdukalt. Talvitab 16 000 – 21 000 isendit ja arvukus kasvab mõõdukalt. Peamised ohutegurid on röövlinnud, väikekiskjad ja inimtegevusest jahipidamine (Elts, J., *et al.* 2019).

Tuttvart (*Aythya fuligula*) on Eestis üldlevinud vähearvukas haudelind, kelle peamine leviala on Lääne-Eesti saared, Põhja-Eesti rannik ja Emajõe jõgikond. Tuttvart pesitseb nii mererannikul, suurematel siseveekogudel kui ka väikestel järvedel, jõekoolmetel ja laugastel. Tuttvart on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2019. aasta seisuga soodsas seisundis liik. Viimastel andmetel pesitseb Eestis 3000–5000 tuttvardipaari ja arvukus kahaneb mõõdukalt. Peamised ohutegurid on röövlinnud ja väikekiskjad, looduslikud vaenlased on eelkõige kärplased ja kullilised (Elts, J., *et al.* 2019).

Aul (*Clangula hyemalis*) on Eestis massiline läbirändaja, kui jääolud võimaldavad, jääb arvukalt talvitama Lääne-Eesti rannikule. Eestis ei pesitse. Auli tegutsemispaik on avameri. Rändel ilmub ta ka järvedele ja jõgedele, teinekord rabalaugastele. Aul on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2019. aasta seisuga läbirändajana väljasuremisohus (hinnang tuleb trendi alusel) ja talvitajana ohulähedane liik. 2012. aastal arvati aul rahvusvahelise loomade punase nimistu globaalselt ohustatud liikide hulka. Viimastel andmetel talvitab Eestis 100 000 – 500 000 aulipaari ja arvukus on stabiilne. Peamised ohutegurid on mere õlireostus ja hukkumine kalavõrkudes. Eestis talvitav populatsioon tundub praegu olevat stabiilne, kuid suurt ohtu kätkeb üha suurenev press meremadalikele (mh avamere tuulepargid). Kuna tegemist on suures osas avamerel talvitava liigiga, siis on liigi seisundi hindamiseks vaja teha regulaarseid talviseid avamereleandusi (Elts, J., *et al.* 2019; eElurikkuse andmebaas).

Sõtkas (*Bucephala clangula*) on Eestis väikesearvuline haudelind, kuid arvukas läbirändaja. Sõtkaid peatub salkadena avaveepinnal (merel ja suurtel järvedel), jäävaba vee korral jääb osa meile talvitama. Sõtkas pesitseb eelkõige Lõuna- ja Põhja-Eestis, mujal hajusalt. Väga arvukalt võib neid kohata aga kevadisel ja sügisel läbirändel. Sõtkas on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2019. aasta seisuga soodsas seisundis liik. Viimastel andmetel pesitseb Eestis 6000 – 10 000 sõtkapaari ja arvukus kasvab mõõdukalt. Talvitab 30 000 – 50 000 isendit. Sõtkaste vaenlased on kotkad, kullid ja kakud ning pesitsusajal ka kõik puu otsa ronida suutvad väikekiskjad (Elts, J., *et al.* 2019).

Merisk (*Haematopus ostralegus*) on Eestis tavaline keskmise arvukusega haudelind, keda sisemaal ei leidu. Eestis on merisk levinud rannikul ja Lääne-Eesti saartel. Meriski elupaigaks on veelähedane klibu- või liivarannik ja kariloomade poolt kõvaks tambitud madalmurune rannik. Merisk on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2019. aasta seisuga ohualdis liik. Viimastel andmetel pesitseb Eestis 2000–3000 meriskipaari ja arvukus kahaneb mõõdukalt. Peamised ohutegurid on kajakad, varesed ja väikekiskjad, kes on ohtlikud munadele ja poegadele, ning röövlinnud, kes ohustavad vanalinde. Kuid arvukuse vähenemise peapõhjuseks võib siiski pidada rannabiotoopide kinnikasvamist liigile sobimatu kõrgroostuga ning sellest tulenevat pesitsus- ja toitumisvõimaluste ahenemist (Elts, J., *et al.* 2019; Linnuatlas 2018).

Alk (*Alca torda*) on Eestis avamerel sage läbirändaja ja talvitaja, väikesaartel väga harv pesitseja. Alk pesitseb kivistel rannakaljudel ja kaldapealsetel. Läänemerel pesitsevad nad isegi madalatel kaljusaartel ja Põhja-Eesti saartel kivirahnude vahel. Alk on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2019. aasta seisuga läbirändajana soodsas seisundis, talvitajana puuduliku andmestikuga ja pesitsejana väljasuremisohus liik. Viimastel andmetel pesitseb Eestis 1–10 algipaari ja arvukus on stabiilne. Talvitab 50–200 isendit ja arvukus on arvatavasti stabiilne. Peamine ohutegur algipoegadele on kajakad. Algi Läänemere asurkond on kannatanud naftareostuse tõttu. Suureks ohuteguriks peetakse ka sukelduvate isendite takerdumist ja hukkumist kalavõrkudes (Elts, J., *et al.* 2019; Linnuatlas 2018).

Krüüsel (*Cheppus grylle*) on Eestis haruldane haudelind ning väikesearvuline läbirändaja ja talvitaja. Eestis pesitsevad nad kaljustel ja kivistel randadel ning laidudel (põhiliselt Loode-Eestis). Krüüsel on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2019. aasta seisuga pesitsejana väljasuremisohus, läbirändajana ohualdis ja talvitajana puuduliku andmestikuga liik. Viimastel andmetel pesitseb Eestis 10–20 krüüsliipaari ja arvukus on stabiilne. Talvitab 50–100 isendit ja arvukus on arvatavasti stabiilne. Peamine ohutegur on mune ja poegi ohustavad kajakad. Suureks ohuteguriks peetakse ka sukelduvate isendite takerdumist ja hukkumist kalavõrkudes (Elts, J., *et al.* 2019; Linnuatlas 2018).

Ristpart (*Tadorna tadorna*) on Eestis rannikul ja saartel üldlevinud vähearvukas haudelind, sisemaal eksikülaline. Pesitseb eranditult rannikuvetes, eelkõige Lääne-Eesti saartel. Elupaigaks on ristpardil mererannik koos madala rannamerega. Pesa võib leida rannakadastikest kividealustest koobastest, merelähedastest avamaastiku-kiviaedadest, paadikuuride seinaalustest urgastest, heinaküünidest ning rannalähedaste vähekülastatavate hoonete ungastest ja pööninguilt. Eesti kaudu läbirändav populatsioon on väga väike. Ristpart on III kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2019. aasta seisuga pesitsejana väljasuremisohus liik. Arvukuse vähenemine kolme põlvkonna jooksul on olnud 50–58%. Viimastel andmetel pesitseb Eestis 400–500 ristpardipaari ja arvukus kahaneb tugevalt. Peamised ohutegurid on eelkõige sobivate pesapaikade kadumine ja toitumisvõimaluste ahenemine, sest paljud toitumiseks sobivad rannad on roogu kasvanud. Ohuteguriks on ka rebased ja merikotkad (Elts, J., *et al.* 2019; Linnuatlas 2018; eElurikkuse andmebaas).

Merirüdi (*Calidris maritima*) on Eestis harv läbirändaja ja talvitaja. Tegutsemispaigaks on kivised rannad ning vahel harva ka mudased ja liivased rannad Lääne-Eestis ja saartel. Merirüdi on III kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2019. aasta seisuga läbirändajana puuduliku andmestikuga ja talvitajana soodsas seisundis liik. Viimastel andmetel talvitub Eestis 50–150 merirüdiisendit ja arvukus on stabiilne. Peamised ohutegurid on väikekiskjad, kullid ning tibudele ka kajakad ja nastikud (Elts, J., *et al.* 2019).

Liivatülli (*Charadrius hiaticula*) ja kivirullijat (*Arenaria interpres*) võib kohata liivastel ja kivistel mererandadel ning laidudel, liivatülli ka rannaniitudel. Liivatüll on III kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2019. aasta seisuga soodsas seisundis liik ning kivirullija II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2019. aasta seisuga kriitilises seisundis liik. Viimastel andmetel pesitseb Eestis 1000–2000 liivatüllipaari ja arvukus on stabiilne ning 20–40 kivirullijapaari ja arvukus kahaneb mõõdukalt. Eestis on nende liikide põhilised ohutegurid väikekiskjad ja rõövlinnud, lisaks pesitsuspaikade kadumine rannaalade roostumise ja kulustumise tõttu (Elts, J., *et al.* 2019).

Tabel 1. Liikide kaitse-eeldused

Liik	Eeldus	Kaitse-kategooria	Eesti liikide nimestiku ohustatud punase kategooria	LiD lisa	LoD lisa
kaunis kuldking (<i>Cypripedium calceolus</i>)	ohustatus	II	ohulähedane		II
soohiilakas (<i>Liparis loeselii</i>)	ohustatus	II	ohualdis		II
saaremaa robirohi (<i>Rhinanthus rumelicus subsp. osiliensis</i>)	ohustatus	II	ohualdis		II
hallhüljes (<i>Halichoerus grypus</i>)	tüüpilisus	III	soodsas seisundis		II
madal unilook (<i>Sisymbrium supinum</i>)	ohustatus	II	ohulähedane		II
jõesilm (<i>Lampetra fluviatilis</i>)	tüüpilisus	puudub	soodsas seisundis		II
kõre (<i>Bufo calamita</i>)	ohustatus	I	väljasuremisohus		
kirjukaan (<i>Hirudo medicinalis</i>)	ohustatus	II	ohualdis		
silmjärvikas (<i>Littorella uniflora</i>)	haruldus	I	väljasuremisohus		
roheline hiidkupar (<i>Buxbaumia viridis</i>)	haruldus	I	ohualdis		II
ogane astelsõnajalg (<i>Polystichum aculeatum</i>)	haruldus	I	äärmiselt ohustatud		
harilik jugapuu (<i>Taxus baccata</i>)	ohustatus	II	ohualdis		
ainulehine soovalk (<i>Malaxis monophyllos</i>)	ohustatus	II	ohulähedane		
taani merisalat (<i>Cochlearia danica</i>)	haruldus	II	ohualdis		
tugev kurdõhik (<i>Exsertotheca crispa</i>)	haruldus	II	ohualdis		
mets-aruhein (<i>Festuca altissima</i>)	haruldus	II	ohualdis		
meripuju (<i>Artemisia maritima</i>)	haruldus	II	ohualdis		
läikiv kurereha (<i>Geranium lucidum</i>)	haruldus	II	väljasuremisohus		
harilik luuderohi (<i>Hedera helix</i>)	ohustatus	II	ohualdis		
püramiid-koerakäpp (<i>Anacamptis pyramidalis</i>)	haruldus	II	ohualdis		
valge tolmphea (<i>Cephalanthera longifolia</i>)	haruldus	II	ohualdis		
punane tolmphea (<i>Cephalanthera rubra</i>)	haruldus	II	ohualdis		
arukäpp (<i>Orchis morio</i>)	ohustatus	II	väljasuremisohus		
jumalakäpp (<i>Orchis mascula</i>)	haruldus	II	ohulähedane		
tõmmu käpp (<i>Orchis ustulata</i>)	ohustatus	II	väljasuremisohus		
rand-orashein (<i>Elymus farctus</i>)	haruldus	II	ohualdis		
vahelmine lõokannus (<i>Corydalis intermedia</i>)	ohustatus	II	ohualdis		
väike käopõll (<i>Listera cordata</i>)	ohustatus	II	ohualdis		
kõdu-koralljuur (<i>Corallorhiza trifida</i>)	ohustatus	II	ohualdis		
hanepaju (<i>Salix repens</i>)	haruldus	II	puuduliku andmestikuga		
lamav ristik (<i>Trifolium campestre</i>)	ohustatus	II	ohulähedane		
harilik muguljuur (<i>Herminium monorchis</i>)	haruldus	II	ohualdis		
rand-kesakann (<i>Sagina maritima</i>)	haruldus	II	väljasuremisohus		
rand-soodahein (<i>Suaeda maritima</i>)	tüüpilisus	II	ohualdis		
kärbesõis (<i>Ophrys insectifera</i>)	haruldus	II	ohulähedane		
rand-ogaputk (<i>Eryngium maritimum</i>)	haruldus	II	väljasuremisohus		

Liik	Eeldus	Kaitse- kategooria	Eesti ohustatud liikide nimestiku punase kategooria	LiD lisa	LoD lisa
randtarn (<i>Carex extensa</i>)	tüüpilisus	II	ohulähedane		
varjuluste (<i>Bromus benekenii</i>)	haruldus	II	väljasuremisohus		
loim-vesipaunikas (<i>Hydrocotyle vulgaris</i>)	haruldus	II	ohualdis		
täpiline sõrmkäpp (<i>Dactylorhiza incarnata subsp. cruenta</i>)	haruldus	II	ohulähedane		
laukapuu (<i>Prunus spinosa</i>)	haruldus	II	väljasuremisohus		
Russowi sõrmkäpp (<i>Dactylorhiza russowii</i>)	tüüpilisus	II	ohualdis		
mägi-naistepuna (<i>Hypericum montanum</i>)	haruldus	II	ohualdis		
oja-haneputk (<i>Berula erecta</i>)	ohustatus	II	ohulähedane		
mustjas sepsikas (<i>Schoenus nigricans</i>)	haruldus	II	ohualdis		
liht-randpung (<i>Samolus valerandi</i>)	haruldus	II	ohualdis		
pisikannike (<i>Viola pumila</i>)	haruldus	II	ohualdis		
lääne-sõlmhein (<i>Spergularia media</i>)	haruldus	II	väljasuremisohus		
saaremaa sõrmkäpp (<i>Dactylorhiza osiliensis</i>)	haruldus	II	kriitilises seisundis		
pruun raunjalg (<i>Asplenium trichomanes</i>)	ohustatus	II	ohualdis		
müür-raunjalg (<i>Asplenium ruta-muraria</i>)	ohustatus	II	ohualdis		
valge vahasamblik (<i>Squamaria lentigera</i>)	ohustatus	II	kriitilises seisundis		
sire varjusamblik (<i>Chaenotheca gracilentia</i>)	ohustatus	II	väljasuremisohus		
võrk-nuisamblik (<i>Sclerophora peronella</i>)	haruldus	II	väljasuremisohus		
lilla mütsnarmik (<i>Bankera violascens</i>)	haruldus	III	väljasuremisohus		
kährikseen (<i>Sparassis crispa</i>)	haruldus	II	ohualdis		
müürkevadik (<i>Draba muralis</i>)	haruldus	III	ohulähedane		
balti sõrmkäpp (<i>Dactylorhiza baltica</i>)	tüüpilisus	III	soodsas seisundis		
kassikakk (<i>Bubo bubo</i>)	ohustatus	I	kriitilises seisundis	I	
merikotkas (<i>Haliaeetus albicilla</i>)	ohustatus	I	ohualdis	I	
niidurüdi (<i>Calidris alpina schinzii</i>)	ohustatus	I	väljasuremisohus	I	
rukkirääk (<i>Crex crex</i>)	ohustatus	III	soodsas seisundis	I	
väikeluik (<i>Cygnus columbianus</i>)	tüüpilisus	II	ohualdis	I	
lauluiluik (<i>Cygnus cygnus</i>)	tüüpilisus	II	soodsas seisundis	I	
kühmnokk-luik (<i>Cygnus olor</i>)	tüüpilisus	puudub	soodsas seisundis		
kirjuhahk (<i>Polysticta stelleri</i>)	ohustatus	II	väljasuremisohus	I	
täpikhuik (<i>Porzana porzana</i>)	ohustatus	III	väljasuremisohus	I	
hahk (<i>Somateria mollissima</i>)	ohustatus	puudub	kriitilises seisundis		
väikekoskel (<i>Mergus albellus</i>)	haruldus	II	soodsas seisundis	I	
rohukoskel (<i>Mergus serrator</i>)	tüüpilisus	puudub	soodsas seisundis		

Liik	Eeldus	Kaitse-kategooria	Eesti liikide nimestiku ohustatud punase kategooria	LiD lisa	LoD lisa
jääkoskel (<i>Mergus merganser</i>)	tüüpilisuus	puudub	soodsa seisundis		
naaskelnokk (<i>Recurvirostra avosetta</i>)	haruldus	II	ohualdis	I	
valgepõsk-lagle (<i>Branta leucopsis</i>)	tüüpilisuus	III	soodsa seisundis	I	
hallhani (<i>Anser anser</i>)	ohustatus	puudub	ohualdis		
sookurg (<i>Grus grus</i>)	tüüpilisuus	III	soodsa seisundis	I	
räusktiir (<i>Hydroprogne caspia</i>)	haruldus	II	ohualdis	I	
tutt-tiir (<i>Sterna sandvicensis</i>)	tüüpilisuus	II	soodsa seisundis	I	
jõgitiir (<i>Sterna hirundo</i>)	tüüpilisuus	III	soodsa seisundis	I	
randtiir (<i>Sterna paradisaea</i>)	tüüpilisuus	III	soodsa seisundis	I	
väiketiir (<i>Sterna albifrons</i>)	haruldus	III	ohualdis	I	
vööt-põdsalind (<i>Sylvia nisoria</i>)	tüüpilisuus	III	ohualdis	I	
punaselg-õgija (<i>Lanius collurio</i>)	tüüpilisuus	III	soodsa seisundis	I	
väike-kärbsenäpp (<i>Ficedula parva</i>)	tüüpilisuus	III	soodsa seisundis	I	
nõmmekiur (<i>Anthus campestris</i>)	haruldus	II	kriitilises seisundis	I	
randkiur (<i>Anthus petrosus</i>)	haruldus	II	kriitilises seisundis		
väikekajakas (<i>Larus minutus</i>)	ohustatus	II	väljasuremisohus	I	
nõmmelõoke (<i>Lullula arborea</i>)	ohustatus	III	väljasuremisohus	I	
merivart (<i>Aythya marila</i>)	ohustatus	II	kriitilises seisundis		
tõmmukajakas (<i>Larus fuscus</i>)	haruldus	II	kriitilises seisundis		
mustsaba-vigle (<i>Limosa limosa</i>)	ohustatus	II	ohualdis		
tõmmuvaeras (<i>Melanitta fusca</i>)	tüüpilisuus	III	ohualdis		
punajalg-tilder (<i>Tringa totanus</i>)	tüüpilisuus	III	ohualdis		
sinikael-part (<i>Anas platyrhynchos</i>)	tüüpilisuus	puudub	soodsa seisundis		
tuttvart (<i>Aythya fuligula</i>)	tüüpilisuus	puudub	soodsa seisundis		
aul (<i>Clangula hyemalis</i>)	ohustatus	puudub	väljasuremisohus		
sõtkas (<i>Bucephala clangula</i>)	tüüpilisuus	puudub	soodsa seisundis		
merisk (<i>Haematopus ostralegus</i>)	tüüpilisuus	puudub	ohualdis		
alk (<i>Alca torda</i>)	haruldus	II	väljasuremisohus		
krüüsel (<i>Cheppus grylle</i>)	haruldus	II	väljasuremisohus		
ristpart (<i>Tadorna tadorna</i>)	ohustatus	III	väljasuremisohus		
merirüdi (<i>Calidris maritima</i>)	haruldus	III	puuduliku andmestikuga		
liivatüll (<i>Charadrius hiaticula</i>)	tüüpilisuus	III	soodsa seisundis		
kivirullija (<i>Arenaria interpres</i>)	ohustatus	II	kriitilises seisundis		

Teaduslik väärtus. Rahvuspark sai suurema teadusliku tähelepanu osaliseks pärast 1920. aastat, kui Tartu Ülikool asutas Kuusnõmme mõisa bioloogiajaama, kus alustati professor Piiperi juhtimisel uurimistöid. Uuringute põhifookus on kogu aeg olnud seotud eelkõige linnustikuga, kuid suurt tähelepanu pöörati ka botaanilistele ja metsanduslikele uuringutele. Vilsandi ja seda ümbritsevate väikesaarte linnustiku ja taimestiku kohta on olemas väga pikaajalised andmerekord, mis loovad suurepäraseid eeldused kordusuuringute tegemiseks. Vilsandi rahvusparki on hakatud järjest rohkem väärtustama kui siluri ajastu fossiiliderikaste lademetega avamusala ja rannikuprotsesside etalonala. Mitmed teadusartiklid ongi enamasti seotud rannikuprotsesside jm geoloogiliste nähtuste uurimisega. Senini toimub rahvusparkis

aktiivne uurimistegevus geoloogiliste protsesside, loopealsete taime- ja putukakoosluste, atmosfääri füüsika ja keemia uuringute jt valdkonnas.

Ajaloolis-kultuuriline väärtus. Lisaks eespool nimetatud väärtustele ja eeldustele on kaitseala oluline osa sealsed ajaloolis-kultuurilise väärtusega komponendid. Rahvuspargi pärandmaastikel on säilinud ajaloolis-kultuurilise väärtusega elemente alates muinasajast, kus Loona külast on leitud neli kivikalmet ning meie ajaarvamise eelse II aastatuhande teise ja kolmandasse veerandisse dateeritud asulakoht. Lisaks on Loona külast leitud 13. sajandist pärinev maa-alune kalmistu (Kultuurimälestiste riiklik register 2022). Ajaloolisest hoonestusest väärivad märkimist taluhooned, võrgukuurid, Loona mõis, sadamad, tuletornid, tuulikud ning mitmed pääste-, militaar- ja piirivalveobjektid. Eraldi väärtusena on rahvuspargi vaimne pärand, sealhulgas ajaloolised koha- ja perenimed ning kunagine laevaehituse traditsioon. Kaitseala vastab Rahvusvahelise Looduskaitse Liidu (IUCN) rahvuspargi määratlusele: inimese ja looduse koosmõjul on kujunenud ökoloogiliselt, esteetiliselt ja kultuuriliselt eripärane ja väärtuslik ala koos bioloogilise mitmekesisusega, mille kaitsel on olulisim inimese ja looduse traditsioonilise koostoime säilimine.

Rahvusvahelisest lepingust tulenev kohustus. Rahvusvahelise tähtsusega märgalade, eriti veelindude elupaikade konventsiooni artikli 2 lõike 1 kohaselt on Vilsandi rahvuspark rahvusvahelise tähtsusega märgala (Ramsari ala).

Esteetiline väärtus. Esteetiliste väärtuste hulka saab arvata saarte-, laidude- ja kariderohke rannikumere, looduslikud metsakooslused, Harilaiu poolsaare avatud õrnad liivased ja klibused elupaigad, Tagamõisa poolsaare järverohkuse, Elda ja Soeginina pankranniku ning rahvuspargi külade pärandmaastiku.

Loodusdirektiivi rakendamine

Loodusdirektiivi ülesanne on kaitsta ohustatud loomaliike ja nende elupaigatüüpe ning aidata kaasa looduse mitmekesisuse säilimisele ja taastamisele. Direktiivi artikli 6 lõike 1 kohaselt tuleb liikmesriikidel kehtestada direktiivi lisades nimetatud elupaigatüüpide ning liikide ja nende elupaikade kaitseks vajalikud kaitsemeetmed, mis vastavad nende elupaigatüüpide ja liikide ökoloogilistele nõudlustele. Vilsandi rahvuspark kuulub Karala-Pilguse, Tagamõisa ja Vilsandi loodusala koosseisus (Karala-Pilguse loodusala EE0040414, Tagamõisa loodusala EE0040476 ja Vilsandi loodusala EE0040496) üleeuroopaliselt kaitsealade võrgustikku Natura 2000. Loodusala eesmärk on loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüüpide ja II lisas nimetatud liikide elupaikade kaitse. Kaitse-eesmärkideks seatud elupaigatüüpide ja liikide kaitse on ühtlasi Eesti riigi rahvusvaheline kohustus.

Linnudirektiivi rakendamine

Linnudirektiivi eesmärk on kaitsta kõiki linde tapmise ja püüdmise eest, piirata lindude küttemist ja nendega (samuti nende kehaosade ja neist valmistatud esemetega) kaubitsemist. Direktiiv teeb kohustuslikuks moodustada üleeuroopaliselt ohustatud liikide ja rändliikide elupaikade kaitseks spetsiaalsed linnualad. Vilsandi rahvuspark kuulub Karala-Pilguse, Tagamõisa ja Vilsandi linnuala koosseisus (Karala-Pilguse linnuala EE0040414, Tagamõisa linnuala EE0040476 ja Vilsandi linnuala EE0040496) üleeuroopaliselt kaitsealade võrgustikku Natura 2000. Linnudirektiivi artikli 4 lõike 2 kohaselt on liikmesriikidel kohustus rakendada direktiivi lisades nimetatud regulaarselt leiduvate rändlinnuliikide, eelkõige nende liikide pesitus-, sulgimis- ja talvitusala ning rändepeatuspaikade kaitseks erimeetmeid, mis tagaksid nende liikide säilimise ja paljunemise nende levikualal.

Lisaks eespool nimetatud loodusväärtustele on Vilsandi rahvuspargi kaitse all hoidmine oluline teistegi haruldaste ja ohustatud taime-, seene- ja loomaliikide kaitseks. Samas pole nende kõikide eraldi kaitse-eesmärgina nimetamine vajalik, kuna eesmärgiks seatavate katusliikide, nende elupaikade ja koosluste kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse. See tähendab, et kaitsekorra väljatöötamisel on lähtutud kaitse-eesmärgina loetletud liikide ja koosluste ökoloogilistest nõudlustest. Seeläbi tagatakse kaitse kõikidele liikidele, kelle elupaigaks on kaitse-eesmärgiks olev kooslus, või ka neile liikidele, kelle elupaigaeelistused sarnanevad eesmärgina loetletud katusliikide omadega. Kaitseala kaitse-eesmärgiks on seatud need kooslused ja kaitsealused liigid, kelle kaitse jaoks on tegemist esindusliku ja soodsa seisundi säilitamiseks olulise alaga. Kaitse-eesmärgiks on seatud ka need liigid, kelle kaitse sellel alal on loodus- või linnudirektiivist tulenev rahvusvaheline kohustus või kelle soodsa seisundi säilimiseks pikaajaliselt (säilimiseks pikas perspektiivis) ei piisa ainult isendikaitsest. Teisi kaitsealuseid liike ei ole kaitsekorra määramisel aluseks võetud, kuid nende puhul on arvestatud, et eesmärgiks seatavate katusliikide ja koosluste alusel kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse. Kaitse-eeskirjas sätestatud kaalutlusõiguse teostamisel saavutatakse nende liikide puhul kaitse-eesmärk (LKS § 14 lõige 2) LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse kaudu. Teiste sõnadega tuleb nende liikide puhul kaitseala valitseja nõusolekul lubatud tegevusteks ja kaitseala valitseja nõusolekuta keelatud tegevusteks nõusolekut andes arvestada, et kavandatud tegevus ei oleks vastuolus LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse põhimõtetega. Isendikaitse väldib konkreetsete isendite surmamist, kahjustamist ja hävitamist, kuid ei taga nende liikide elupaikade säilimist sellises mahus, et oleks tagatud nende liikide püsiv pikaajaline säilimine nende levikualal.

Teadaolevatest II kaitsekategooria kaitsealustest liikidest, mida ei ole seatud kaitseala kaitse-eesmärgiks, on kaitsealal nurmlauk (*Allium vineale*), madal kadakkaer (*Cerastium pumilum*), vask-porosamblik (*Cladonia convoluta*), nõmmnelk (*Dianthus arenarius*), Bloxami punalehik (*Entoloma bloxamii*), tõmbiõieline luga (*Juncus subnodulosus*), must seahernes (*Lathyrus niger*), alpi võipätakas (*Pinguicula alpina*), soopart (*Anas acuta*), sooräts (*Asio flammeus*), tiigilendlane (*Myotis dasycneme*) ja sarvikpütt (*Podiceps auritus*). Teadaolevatest III kaitsekategooria kaitsealustest liikidest, mida ei ole seatud kaitseala kaitse-eesmärgiks, on kaitsealal karulauk (*Allium ursinum*), veripunane koldrohi (*Anthyllis coccinea*), läänemõõkrohi (*Cladium mariscus*), vööthuul-sõrmkäpp (*Dactylorhiza fuchsii*), kahkjaspunane sõrmkäpp (*Dactylorhiza incarnata*), kuradi-sõrmkäpp (*Dactylorhiza maculata*), tumepunane neuuvaip (*Epipactis atrorubens*), laialehine neuuvaip (*Epipactis helleborine*), soo-neuuvaip (*Epipactis palustris*), harilik särasamblik (*Fulgensia bracteata*), roomav öövilge (*Goodyera repens*), harilik käoraamat (*Gymnadenia conopsea*), paas-kolmissõnajalg (*Gymnocarpium robertianum*), kaljukress (*Hornungia petraea*), harilik ungrukold (*Huperzia selago*), siberi võhumõõk (*Iris sibirica*), rand-seahernes (*Lathyrus japonicus subsp. maritimus*), harilik valvik (*Leucobryum glaucum*), suur käopõll (*Listera ovata*), mets-õunapuu (*Malus sylvestris*), harilik porss (*Myrica gale*), pruunikas pesajuur (*Neottia nidus-avis*), valge vesiroos (*Nymphaea alba*), hall käpp (*Orchis militaris*), põdrajuure-soomukas (*Orobancha bartlingii*), suur soomukas (*Orobancha elatior*), ohakasoomukas (*Orobancha pallidiflora*), pruunikas vöötnarmik (*Phellodon fuligineoalbus*), kahelehine käokeel (*Platanthera bifolia*), rohekas käokeel (*Platanthera chlorantha*), stepi-naastsamblik (*Psora decipiens*), aas-karukell (*Pulsatilla pratensis*), tui-tähtpea (*Scabiosa columbaria*), niidu-asparhernes (*Tetragonolobus maritimus*), ahtalehine ängelhein (*Thalictrum lucidum*), lodukannike (*Viola uliginosa*), raudkull (*Accipiter nisus*), hiireviu (*Buteo buteo*), musträhn (*Dryocopus martius*), väike-kärbsenäpp (*Ficedula parva*), suitsupääsuke (*Hirundo rustica*), hänilane (*Motacilla flava*), suurkoovitaja (*Numenius arquata*), hallpõsk-pütt (*Podiceps grisegena*), kodukakk (*Strix aluco*), harilik kärnkonn (*Bufo bufo*), rabakonn (*Rana arvalis*), tähnikvesilik (*Lissotriton vulgaris*), arusisalik (*Zootoca*

vivipara), harilik nastik (*Natrix natrix*), harilik rästick (*Vipera berus*), luha-pisitigu (*Vertigo* (*Vertigo*) *geyeri*) ja kuklane (*Formica* sp.). Eesti looduse infosüsteemi kohaselt asub alal lisaks eeltoodule I kaitsekategooriasse kuuluva linnuliigi tutka (*Philomachus pugnax*) kaks pesitsuskohta (Naistekivimaal ja Kurgurahul). Need pesitsuskohad olid asustatud viimati vastavalt 2002. ja 2004. aastal mõlemad kahe isendiga. Ornitoloog Rein Nellise hinnangul on tõenäosus väike, et liik ala taasasustab. Tutka kaitse tegevuskava (2010–2013) ei näe Vilsandi rahvusparki ala potentsiaalse pesitsuskohana. Praegu tutkas Saaremaal teadaolevalt ei pesitse. Kuna alal leiduvaid teadaolevaid pesitsuskohti ei ole viimase 17 aasta jooksul kasutatud, siis ei ole põhjendatud tutka kaitseala kaitse-eesmärgiks arvamine.

Vilsandi ja Tagamõisa linnuala eesmärgiks olevat piilparti (*Anas crecca*) ei ole kaitse-eesmärgiks arvatud, sest ornitoloog Veljo Volke arvates hinnati liigi arvukust linnuala eesmärgiks seades üle ja Vilsandi rahvusparki kontekstis ei ole tegu olulise liigiga (Vilsandi rahvusparki kaitsekorralduskava 2012–2016). Tagamõisa linnuala eesmärgiks olevaid roolookulli (*Circus aeruginosus*) ja hallpõsk-pütti (*Podiceps grisegena*) ei ole kaitse-eesmärgiks arvatud, sest ornitoloog Rein Nellise hinnangul jäävad nendele sobivad alad Tagamõisa hoiualale. Karala-Pilguse linnuala eesmärgiks olevaid luitsnökk-parti (*Anas clypeata*), piilparti (*Anas crecca*), viuparti (*Anas penelope*) ja kiivitajat (*Vanellus vanellus*) ei ole kaitse-eesmärgiks arvatud, sest ornitoloog Rein Nellise hinnangul jäävad nendele sobivad alad Karala-Pilguse hoiualale.

Nende liikide puhul, mis ei ole kaitseala kaitse-eesmärgiks seatud, tuleb arvestada, et kaitseala valitseja võib tuginedes LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse sätetele seada lisaks kaitse-eeskirjas esitatud piirangutele liigispetsiifilisi tingimusi, mis on vajalikud isendikaitseks.

2.2. Kaitse alla võtmise otstarbekus

Vilsandi rahvusparki olulisus ja kaitse vajadus seisneb eelkõige selle linnurikkuses. Vastavalt Euroopa Liidu tähtsusega linnualade kriteeriumitele koguneb Vilsandi rahvusparki globaalselt ohustatud või globaalse kaitseväärtusega liigi (kirjuhahk ja merikotkas) olulisi kogumeid (kategooria C1) ning regionaalse ehk üleeuroopalise tähtsusega rändekogumeid (kategooriad C2 ja C3). Ala vastab kategooriate C2 ja C3 kriteeriumitele näiteks järgmiste liikide osas: kümnokk-luik, väikeluik, hallhani, valgepõsk-lagle, merivart, kirjuhahk, sõtkas ja sookurg. Lisaks vastab kaitseala kategooriale C6, mis tähendab, et ala kuulub viie olulisima ala hulka Eestis, mis on moodustatud Euroopa Liidus ohustatud liigi või alamliigi kaitseks. Kriteerium on täidetud valgepõsk-lagle ja naaskelnoka osas. 2021. aastal pesitses naaskelnokk Vilsandi rahvusparkis Nootamaal, Ojurahul, Püskumadalal, Pätsurahu SW seljandikul, Telvel ja Naistekivimaal kokku 42 paarina (Väikeste meresaaite haudelinnustiku seire 2021).

Vilsandi rahvuspark on mitme kaitsealuse linnuliigi jaoks üheks Eesti olulisimaks pesitsus-, talvitus- või rändepeatuspaigaks ning kaitsealuste taimeliikide kasvukohaks. Alljärgnevalt on esitatud mõned silmapaistvamad näited:

- 1) kirjuhaha Eesti asurkonnast (800–1500 isendit) talvitab rohkem kui 90% Vilsandi rahvusparki akvatooriumis, eriti arvestades kaitseala laienemist Läänemere akvatooriumi arvelt. Kirjuhaha talvitamispaigad asuvad Loode-Saaremaal: Vilsandi põhjarannikul, Uudepanga lahes, Undva ninal, Ninase ja Panga panga ümbruses. Tagamõisa poolsaare tipp on üks kuulsamaid kirjuhaha talvitamisalasid Läänemerel. 2021. aasta talvel loendati seal lennuloendusel kokku kirjuhahka ca 450 isendit, mis on tunduvalt väiksem kehtivast arvukusehinnangust. Ilmselt on talvituvale kirjuhahale peamise tähtsusega kogu Läänemerel unikaalsete karide ulatuslik levik, samuti mereelupaikade mitmekesisus ja

tervikliku ökosüsteemi sobivus (merevee suur soolsus, toiduobjektide suur produktiivsus ja mitmekesisus, vähene reostuskoormus) (Elts, J., *et al.* 2019; Kirjuhaha tegevuskava eelnõu; Luigujõe & Auniš 2021);

- 2) tegemist on merikotka olulise pesitsuskohaga ja kaitseala täidab globaalselt ohustatud või globaalse kaitseväärtusega liigi olulise kogumi kriteeriumi (≥ 5 haudepaari – kategooria C1). Eesti looduse infosüsteemi andmetel on teada kümme pesitsuskohta, mida merikotkad vahelduva eduga kasutavad. Merikotkaste pesitsuspaikade terviklikuma soodsa seisundi tagamiseks on praeguste merikotka püsielupaikade sihtkaitsevööndid (200 m raadius ümber pesapuu) muudetud elupaiga terviklikkust arvestavasse ja maastikku järgivasse kaitseala sihtkaitsevööndisse;
- 3) kühmnokk-luige tähtsaimad peatusalad on Lääne-Saaremaal, kus ta peatub kaitsealal arvukalt sulgimise, rände ja talvitumise ajal. Vilsandi saarestik on liigile eriti oluline. 2021. aasta keskjalalise veelinnuloenduse andmetel loendati kaitsealal üle 1000 kühmnokk-luige. 2020. aastal pesitses kaitsealale jäävatel laidudel 190 haudepaari (Väikeste meresaarte haudelinnustiku seire 2020);
- 4) kaitseala on üks olulistest valgepõsk-lagle kevadistest rändepeatuspaikadest Eestis. 12.05.2020 hanede seire koondaruanne kohaselt oli Saaremaal lennuloenduse põhjal 48 000 valgepõsk-lagle, millest hinnanguliselt üle 7000 isendi peatus ka Vilsandi rahvuspargis;
- 5) Vilsandi rahvusparki üks tunnusliik on väikesaartel pesitsev hahk, keda pesitses 2021. aastal 179 paari. Vilsandi rahvusparki väikesaared ongi ühed olulisimad hah pesitsuskohad Eestis peale Matsalu rahvusparki (Väikeste meresaarte haudelinnustiku seire 2021);
- 6) oluline on Vilsandi rahvuspark ka paljudele meresaarte haudelindudele, kellele pakuvad kaitsealal asuvad laiud väga sobilikke pesitsuspaiku. Väikeste meresaarte haudelinnustiku seire 2021. aasta andmete kohaselt on Vilsandi rahvusparki laiud Eesti üks olulisimaid jõgitiirude pesitsusalasid (2021. aastal loendati 1481 jõgitiirupaari);
- 7) rahvuspark on väga oluline kasvukoht Eestis tõsisesse hävimisohtu sattunud lääne-sõlmheinale. Tegemist on väga haruldase Lääne-Saaremaa rannaniitudel kasvava soolakutaimena, mille ainukesed kolm kasvukohta Eestis asuvad rahvusparkis Kuusnõmme ja Eeriksaare poolsaarel ning Vilsandi saarel. 2017. ja 2018. aastal hinnati Eesti looduse infosüsteemi andmetel Kuusnõmme kasvukoha arvukuseks ühes polügoonis ca 240 taime ja teises polügoonis vähearvukaks. Kuusnõmme kasvukoha pindala kokku on 1,6 ha. Eeriksaare 0,3 ha suurusel kasvukohal hinnati 2015. aastal arvukust vähearvukaks ja Vilsandi 0,1 ha suurusel kasvukohal hinnati 2019. aastal arvukuseks 20 isendit;
- 8) rahvuspark on väga oluline kasvukoht silmjärvikale. Väga haruldane veetaim kasvab madalates riimveeloikudes ainult Lääne-Saaremaal Atlas ja Kõrusel. 2018. aastal hinnati Eesti looduse infosüsteemi andmetel Atla kasvukoha (8,5 ha) arvukuseks kokku 5100 isendit. Kõruse kasvukohtades (4 tk kogupindalaga 1,2 ha) oli Eesti looduse infosüsteemi andmetel silmjärvika arvukuse hinnanguks 2012. ja 2014. aastal enamasti tavaline (ohtralt) ning suurimas kasvukohas oli 2018. aastal loendatud 35 000 võsu.

Lisaks on Vilsandi rahvuspark väga mitmekesine ökosüsteem, kus puutumatud looduslikud alad vahelduvad aastasadu hooldatud kooslustega, pakkudes sobilikke elukohti peale lindude ka paljudele imetajatele (suur hallhülge lesilas Laevarahul on 500–1000 isendit) ja kahepaiksetele ning kasvukohti mitmesugustele taime-, seene- ja samblikuliikidele.

Kaitseala eesmärkideks lisatavad poollooduslikud kooslused – rannaniidud (1630*), kadastikud (5130), kuivad niidud lubjarikkal mullal (6210*), liigirikkad niidud lubjavaesel mullal (6270*), lood (6280*), sinihelmikakooslused (6410), niiskuslembesed kõrgrohostud (6430),

lamminiidud (6450), puisniidud (6530*), liigirikkad madalsood (7230), plaatlood (8240*) ja puiskarjamaad (9070) – on alal määratud aastatel 1999–2021. Inventeerijateks on olnud poollooduslike koosluste eksperdid (sh Meeli Mesipuu, Toomas Kukk, Elle Roosalu, Marje Talvis, Peedu Saar, Eerik Leibak, Ott Luuk, Pille Mänd ja Oliver Parrest) ja Keskkonnaameti spetsialistid. Elupaigatüüpide rannaniidud, kuivad niidud lubjarikkal mullal, loopealsed, niiskuslembesed kõrgrohostud, kadastikud, sinihelmikakooslused ja puiskarjamaad esinduslikkuse hinnangud varieeruvad vahemikus A–C (üliväärtuslik kuni küllaltki väärtuslik), kuid üksikute koosluste esinduslikkus on hinnatud väärtusega D (degradeerunud). Liigirikaste madalsoode esinduslikkuse hinnangud varieeruvad vahemikus A–C (üliväärtuslik kuni küllaltki väärtuslik). Liigirikaste niitude lubjavaesel mullal ja lamminiitude esinduslikkuse hinnang on B (väärtuslik). Puisniitude esinduslikkuse hinnangud varieeruvad vahemikus B–D (väärtuslik kuni degradeerunud), kuid valdavalt on tegemist hooldusest pikka aega väljas olnud puisniitudega. Plaatloodude esinduslikkust ei ole hinnatud ja neid tuleb käsitleda loopealsetega kaasneva elupaigatüübina.

Loetletud koosluste esinduslikkuse hinnanguid on langetanud alade ebapiisav hooldus. Samas on poollooduslike koosluste puhul tegemist ühtede kaitseala kõige olulisemate ja liigirikkamate elupaikadega. Vilsandi rahvusparki poollooduslikud kooslused mängivad olulist rolli Lääne-Saaremaa kultuuriloos ja tüüpilises rannikumaastikus. Vilsandi rahvusparki ühed olulisimad poollooduslikud kooslused on loopealsed ja rannaniidud. Loopealsete kõige esinduslikumad ja suuremad alad paiknevad Atla ja Kõruse piirkonnas. Rannaniidud on levinud kitsaste ribadena üle kogu kaitseala ranniku ning ääristavad poolsaarte rannikuid ning laidude ja saarte servi. Eesti looduse infosüsteemi on Vilsandi rahvusparki aladelt kantud 1245,9 ha loopealseid ja 962,6 ha rannaniite. Sealsed loopealsed on koos Lõu loopealsetega ühed olulisimad Saaremaal. Iseloomulikuks on plaatloodude olemasolu kaasneva elupaigatüübina (nt Atlas ja Vilsandi saare looderannikul). Loopealsed on kasvukohaks haruldastele taimeliikidele (orhideedest püramiidkoerakäpale ja samblikest valgele vahasamblikule). Sealsed rannaniidud, eriti laidudel, on ühed olulisimad pesitsuspaigad paljudele väga haruldaseks ja ohustatuks muutunud linnuliikidele (nt niidurüdile), samuti on need tähtsad rändlindude peatus- ja toitumiskohad (nt valgepõsk-laglele ja hallhanele). Lisaks lindudele on rannaniidud elupaigaks haruldastele taimeliikidele (nt meripujule, rand-kesakannile ja lääne-sõlmheinale) ja kahepaiksetele (kõre). Märkimisväärselt oluline poollooduslik kooslus on kuivad niidud lubjarikkal mullal, mille suurimad alad paiknevad Elda poolsaarel ja Vilsandi saarel. Eesti looduse infosüsteemi on Vilsandi rahvusparki aladelt kantud 286,8 ha kuivi niite lubjarikkal mullal. Sealsed kuivad niidud lubjarikkal mullal on kasvukohaks haruldastele taimeliikidele (püramiidkoerakäpale ja arukäpale) ning pesitsuspaigaks üleeuroopaliselt olulistele linnudirektiivi liikidele (punaselgõgijale ja vööt-põõsalinnule).

Eesti looduse infosüsteemi alusel on kaitse-eesmärgiks seatavatest olulistest poollooduslikest kooslustest kaitsealal veel 217,4 ha kadastikke, 116,5 ha puiskarjamaid, 33,3 ha puisniite (2021. aasta seisuga oli hooldatavat puisniidu pinda 7,1 ha, millest 4 ha hooldati lammaste karjatamisega (Elda) ja ainult 3,1 ha niideti (Kõruse)), 111,2 ha liigirikkaid madalsoid (kõik madalsood ei vaja hooldamist), 69,2 ha sinihelmikakooslusi, 1,9 ha niiskuslembesid kõrgrohostuid, 3,7 ha lamminiite ja 12 ha liigirikkaid niite lubjavaesel mullal. Kõik need kooslused on vähemal või suuremal määral elupaigaks mitmesugustele kaitsealustele taime- ja loomaliikidele. Valdav osa nendest kooslustest on suure looduskaitse väärtusega. Nende väärtuslike koosluste säilimiseks on vajalik need määrata kaitseala kaitse-eesmärgiks, mis võimaldab toetada koosluste hooldamist (karjatamine või niitmine) ja vajaduse korral taastamist (võtta taas kasutusse ja taastada need kooslused, mis on aja jooksul hooldusest välja langenud ja seetõttu hääbuma hakanud). Eesti looduse infosüsteemis on lisaks ka aas-

rebasesaba ja ürt-punanupuga niite (6510) (35,8 ha), kuid neid ei seata kaitseala kaitse-eesmärgiks, sest liigirikkus on seal üldjuhul väike ja need paiknevad talude vahetus läheduses, kus võib kompromissina vajalikuks osutuda osaliselt ehitustegevust lubada.

Kaitseala eesmärkideks lisatavad vee-elupaigatüübid – veealused liivamadalad (1110), rannikulõukad (1150*), laiad madalad lahed (1160), karid (1170), jõed ja ojad (3260) ning vähe- kuni kesktoitelised kalgiveelised järved (3140) – on alal määratud aastatel 2002–2020. Inventeerijateks on olnud eksperdid (sh Georg Martin, Mari Reitalu, Elle Roosluste ja Renno Nellis). Aastatel 2005–2008 inventeeris TÜ Eesti Mereinstituut ESTMAR-i projekti käigus mere-elupaigatüüpe. ESTMAR-i projekti käigus hinnati veealuste liivamadalate esinduslikkuseks valdavalt A (üliväärtuslik), kuid üksikuid väiksemaid alasid ka esinduslikkusega D (degradeerunud). Veealused liivamadalad laiuvad peamiselt lainetusele varjatud lahtedes: Kihelkonna, Kiirassaare, Kuusnõmme ja Atla lahes (kokku 2585 ha). Saarte ja laidude ümbruses asuvad liivamadalad on olulised lindude, eeskätt linnupoegade toitumiskohad. Samuti on saarte ümbruse veealad olulised lindude sulgimiskohad. Kaitsealal on rannikulõugastena kaardistatud ESTMAR-i projekti käigus Kiirassaare lahe poolt merega ühenduses olevad Lüllelaht, Saelaht ja Kärdu lõugas (kokku 61 ha) esinduslikkusega D (degradeerunud). ESTMAR-i projektis kasutati rannikulõugaste määramiseks projektis BALANCE väljatöötatud kriteeriume: lõukad pidid olema jätkuvas ühenduses merega ja nende läbimõõt pidi olema vähemalt kilomeeter. Varasemate inventeerimisandmete kohaselt on lisaks neile lõugastele veel kaardistatud käsitletava elupaigatüübina Laialepa laht Harilaiul, Kollingu lõuka sopistus Neeme külas, Meedrenina laht ja Annurahu lõugas Tagamõisa poolsaarel ning lõugas Abajaloigust läänes Vilsandi saarel. Seega J. Paali (2004) tõlgenduse (rannikulõugaste määramisel ei ole merega jätkuva ühenduse tingimust ega ole ka määratud lõugaste minimaalset läbimõõtu) järgi on rannikulõukaid kaitsealal 139 ha. Varasemad rannikulõugaste esinduslikkuse hinnangud varieeruvad vahemikus A–C (üliväärtuslik kuni küllaltki väärtuslik). Rannikulõukad on rände- ja pesitsusajal sobilikud paigad nii veelindudele kui ka kurvitsalistele. ESTMAR-i projekti käigus määrati laia madala lahena Kuusnõmme laht (1205 ha) esinduslikkusega A (üliväärtuslik). Atla, Kiirassaare ja Abaja laht on samuti madalad, kuid neid ei saanud ESTMAR-i projekti ekspertide hinnangul nimetatud elupaigatüübiks määrata, kuna need lahed ei ole lainetuse eest piisavalt hästi kaitstud. ESTMAR-i projektis tuuakse välja, et Vilsandi piirkonna karid on ühed esinduslikemad Eestis ning tänu mitmetele madalatele ja paekivi domineerimisele settes moodustavad karid selles piirkonnas suhteliselt ühtlase ja laia levikuga elupaigalise võrgustiku. Kaitsealal on kaardistatud u 9305 ha karisid, kuid see on selgelt alahinnatud, sest Eesti looduse infosüsteemi karide mudelkihi alusel jääb kaitsealale hinnanguliselt 24 568 ha karisid ja sellest veel suurem osa jääb kaitsealast vahetult välja. Esinduslikkuse hinnang on valdavalt A (üliväärtuslik), kuid üksikud väiksemaid alasid on ka esinduslikkusega D (degradeerunud). Varem oli karidena määratud ainult Laevarahu (66 ha). Karid pakuvad kaitse-, kude- ja toitumispaidu paljudele kalaliikidele ning on olulised veelindude toitumisalad. Karide suure väärtuse tõttu on kaitseala laiendatud Läänemere akvatooriumi arvelt. Karide kaitse tagab piisavalt ka piiranguvööndi kaitsekord, mis võimaldab näiteks ära hoida sinna tuuleparkide rajamise.

Kaitsealal on esindatud ka elupaigatüüp jõed ja ojad (3260), kuid seni on selle kooslusena kaardistatud ainult Vesiku jõgi esinduslikkusega A (üliväärtuslik). Enamik Vesiku jõest jääb väljapoole kaitseala, kus selle voolusäng on kaevatud mitmes lõigus sirgeks kraaviks. Selle elupaigatüübi alla saab paigutada kindlasti ka Killatu jõe, sest säilinud on looduslik looklev meandritega voolusäng, vee kvaliteet ei ole inimtegevuse mõjul oluliselt muutunud/halvenenud, vees ja kaldaribal kasvab haruldasi/ohustatud taimeliike ning need on kalade tähtsaks kudemispaigaks. Olulisim vooluveekogu kaitsealal on Vesiku jõgi, mis kuulub

Vedruka jõe suudmest merre suubumiseni lõhe, jõeforelli, meriforelli ja harjuse kudemis- ja elupaikade nimistusse. Lisaks on Vesiku jõgi tähtis jõesilmu kudeala. Killatu jõgi on näiteks oluline ohustatud liigi loim-vesipaunika kasvukoht. Kuna Vesiku jõgi on oluline kalade kudeala, siis on seal tehtud hooldustöid (2014) suudmeala korrastamiseks, et tagada kalade rändetingimuste parandamine merest Vesiku jõkke. Vähe- kuni kesktoiteliste kalgiveeliste järvede esinduslikkus on hinnatud A-ks (üliväärtuslik) ning kaitsealal on sellisteks järvedeks Tagamõisa poolsaarel olevad Laukabe järv, Aastejärv, Arasoo järv, Sarapiku järv, Killatu järv, Saka järv, Ooklema järv ja Naale laht (kokku 169 ha). Sellised madalaveelised järved on näiteks olulised loim-vesipaunika kasvukohad ning rände- ja pesitsusajal sobilikud paigad nii veelindudele kui ka kurvitsalistele.

Kaitseala eesmärkideks lisatavad rannikuelupaigatüübid – liivased ja mudased pagurannad (1140), esmased rannavallid (1210), püsitaimestuga kivirannad (1220), merele avatud pankrannad (1230), soolakulised muda- ja liivarannad (1310), väikesaared ning laiud (1620), püsitaimestuga liivarannad (1640), eelluited (2110), valged luited (liikuvad rannikuluited) (2120), hallid luited (kinnistunud rannikuluited) (2130*), metsastunud luited (2180) ja luidetevahelised niisked nõod (2190) – on alal määratud aastatel 2001–2022. Inventeerijateks on olnud rannikukoosluste eksperdid (sh Georg Martin, Mari Reitalu, Elle Roosalu, Oliver Parrest ja Indrek Sell). Aastatel 2005–2008 inventeeris TÜ Eesti Mereinstituut ESTMAR-i projekti käigus ka rannikuelupaigatüüpe.

ESTMAR-i projekti käigus hinnati liivaste ja mudaste pagurandade (kokku 2049 ha) esinduslikkuseks valdavalt A (üliväärtuslik), kuid üksikud väiksemaid alasid ka esinduslikkusega D (degradeerunud). Tegemist on lindude oluliste peatus- ja toitumiskohtadega. Elupaik on levinud peamiselt varjatud lahtedes: Abaja, Kiirassaare ja Kuusnõmme lahes. Elupaigatüübi esmased rannavallid esinduslikkus on hinnatud väärtusega A (üliväärtuslik) ja elupaigatüübi püsitaimestuga kivirandade esinduslikkuse hinnangud varieeruvad vahemikus A–C (üliväärtuslik kuni küllaltki väärtuslik). Paljudes piirkondades, kus kahe elupaigatüübi piiri on raske määrata, on esmased rannavallid kaardistatud koos püsitaimestuga kivirandadega. Iseloomulikud on need elupaigatüübid Vilsandi saare läänerrannikule, Vesiloo rannikule tervikuna, Elda poolsaare lääneosale, Abaja ja Oju küla rannikule ning Harilaiu ja Undva edelarannikule. Kokku leidub esmaseid rannavalle ja püsitaimestuga kivirandu ligi 140 ha. Elupaigatüübi merele avatud pankrannad esinduslikkus on hinnatud väärtusega B (väärtuslik). Kaitsealal on selliseks pangaks Undva pank. Väärtuslikud kaardistamist vajavad pangad on ka Elda ja Soeginina, mis Undva pangaga kokku moodustavad ligi 2 ha suuruse ala. Elda panga kõrgus on 1,8 m ja pikkus 400 m. Paljanduvad Rootsiküla lademe Kuusnõmme kihid. Soeginina panga kõrgus on 3,6 m ja pikkus 500 m. Paljanduvad Rootsiküla lademe Soeginina ja Vesiku kihid. Undva panga kõrgus on 1,8 m ja pikkus 500 m. Paljanduvad Jaani lademe Ninase ja Mustjala kihid. Elupaigatüübi soolakulised muda- ja liivarannad esinduslikkuse hinnangud varieeruvad vahemikus A–B (üliväärtuslik kuni väärtuslik) ning neid leidub Eeriksaare poolsaare alguses ja Noogimaal kokku 12 ha. Sageli võivad soolakulised muda- ja liivarannad olla kaasnevaks elupaigatüübiks rannaniitudele, kui nende kahe elupaigatüübi piiri on raske määrata.

Elupaigatüüp väikesaared ning laiud on alal inventeeritud 2014. aastal ilma esinduslikkuse hinnanguta, välja arvatud Kiirassaare lahes asuv Suur-Sitik esinduslikkusega A (üliväärtuslik). Kameraalse töö tegid Laimdota Truus, Reimo Rivis ja Urve Ratas. Väikesaari ning laidusid on kaardistatud 66 tk kokku 97 ha. Selle elupaigatüübi määramisel mängivad olulist rolli saarel leiduvad zooloogilised väärtused: laidudel pesitsevad ja peatuvad linnud ning seal asuvad hüljeste lesilad. Siia elupaigatüüpi loetakse need laiud ja saared, mille pindala ei ületa 10 ha.

Kaitsealal on sellisteks saarteks näiteks linnurikkad saared Kiirassaare lahes Suur-Sitik ja Püsku-Sitik, Suur ja Väike Antsulaid, Telvemaa, Kuivarahu ja Mustarahu, Abaja lahes Pihlalaia ja Laiarahu, Kihelkonna lahes Pätsurahu, Kõruse küla mererannikul Tarjamaa, Kuusnõmme lahes Laurisaar, Urved, Võrkrahu, Kurgurahu, Ojuruha ja Joosepikuiv, Atla lahes Laasirahu, Väike Kolmekivirahu, Suur Kolmekivirahu, Punasekivirahu, Ussirahu, Sokulaid, Urverahu, Aherahu, Püskumadal ja Koerakuiv. Üle 10 ha suuruste Loonalaiu ja Salavamaa vahel on linnurikkad Nootamaa ja Uus Nootamaa. Vilsandist läände jäävad rikkaliku linnustikuga Vaika saared Alumine Vaigas, Keskmise Vaigas, Ülemine Vaigas, Karirahu, Mustpank ja Kullipank kuuluvad samuti väikesaarte ja laidude elupaigatüüpi. Ohtralt linde pesitseb ka Vilsandi rahvusparki lahustükil Naistekivimaal, kuid tegemist on üle 10 ha suuruse laiuga. Hüljeste lesiladena on kaitsealal loodusreservaadiks määratud kaks laidu, Innarahu ja Laevarahu, et tagada nende koosluste looduslik areng ja inimõjust puutumatus. Linnurikkuse tõttu on väikesaarte ja laidude kaitset otstarbekas korraldada sihtkaitsevööndi kaitsekorra kaudu, mis võimaldab seada liikumispiiranguid, et pesitsusajal oleks laidudel tagatud rahu.

Elupaigatüüpide püsitaimestuga liivarannad, eelluited ja valged luited (liikuvad rannikuluited) ja hallid luited (kinnistunud rannikuluited) esinduslikkuse hinnangud varieeruvad vahemikus A–C (üliväärtuslik kuni küllaltki väärtuslik) ning kaitsealal on need alad esindatud Haagi lõuka ja Uudepanga lahe rannikul ning Harilaiu poolsaarel. Valged luited on määratud kaasnevaks elupaigatüübiks eelluidele. Loonalaiu ja Salavamaa hallid luited on rannaniidu kaasnev elupaigatüüp. Elupaigatüübi metsastunud luited esinduslikkuse hinnangud varieeruvad vahemikus A–C (üliväärtuslik kuni küllaltki väärtuslik). Osaliselt leidub ka potentsiaalseid metsastunud luited (kujunemas küllaltki väärtuslikuks 30 aasta jooksul). Metsastunud luited on iseloomulikud Harilaiu poolsaarele ja Sarapiku järvest põhja jäävatele aladele, kus neid leidub vähemalt 82 ha. Elupaigatüübi luidetevahelised niisked nõod esinduslikkus on B (väärtuslik) ning iseloomulikud on need Sarapiku järvest lääne ja põhja pool. Püsitaimestuga liivarandasid on 53 ha, eelluited ja valgeid luited kokku 38 ha, halle luited 112 ha ja luidetevahelisi niiskeid nõgusid ligi 1 ha. Viimati nimetatutest on luidetevahelised niisked nõod olulised kõrede kudemisalad.

Kõik rannikuelupaigatüübid on tihedalt üksteise ja teiste rannikul paiknevate niitudega (nt ranna- ja looniidud) seotud ning nende tähtsus seisneb eelkõige rikkalikus linnustikus. Näiteks kasutavad kaitsealused linnuliigid (tiirud, liivatüllid ja kivirullijad) esmaseid rannavalle, püsitaimestikuga kivirandu ning väikesaari ja laide pesitsuspaikadena. Väikesaared ja laiud on üldse väga olulised paljude kaitsealuste lindude jaoks nii rände- kui ka pesitsusajal. Liivased ja mudased pagurannad on aga olulised toitumiskohad, madala veeseisuga toituvad seal kurvitsad. Luiteelupaigad on olulised näiteks kaitsealustele taimeliikidele rand-ogaputkele ja rand-orasheinale ning kaitsealusele linnuliigile nõmmekiurule.

Kaitseala eesmärkideks lisatavad sookooslused – siirde- ja õõtsiksood (7140), lubjarikkad madalsood lääne-mõõkrohuga (7210*), nõrglubja-allikad (7220*) ning allikad ja allikasood (7160) – on alal määratud aastatel 1993–2022. Inventeerijateks on olnud sookoosluste eksperdid (sh Herdis Fridolin, Rein Kalamees, Meelis Pärtel, Ülle Püttsepp, Raimo Pajula, Kairi Sepp, Laimdota Truus, Mati Ilomets, Mari Reitalu, Eerik Leibak, Oliver Parrest ja Indrek Sell). Elupaigatüüpide siirde- ja õõtsiksood, lubjarikkad madalsood lääne-mõõkrohuga, nõrglubja-allikad ning allikad ja allikasood esinduslikkuse hinnang varieerub A–C (üliväärtuslik kuni küllaltki väärtuslik). Siirde- ja õõtsiksood leidub 4,3 ha, lubjarikkaid madalsood lääne-mõõkrohuga ligi 227 ha, nõrglubja-allikaid 6,5 ha ning allikaid ja allikasood ligi 19 ha. Siirde- ja õõtsiksood on kaardistatud ainult Aastejärve järve läänekaldal ja nõrglubja-allikaid ainult Kuusnõmme poolsaare alguses. Kõige esinduslikumad ja suuremad lubjarikkad madalsood

lääne-mõõkrohuga paiknevad näiteks Kuusnõmme lõunaosas ja Killatu järve ümbruses ning allikad ja allikasood Kuusnõmme poolsaare alguses Vesiku jõe suudmest lõunas (enamasti kaasneva elupaigatüübina rannaniidule) ja Naale lahe juures. Olulised on need sooelupaigad näiteks ohustatud taimeliikidele soohiilakale, harilikule muguljuurele, saaremaa robirohule, mustjale sepsikale ja kärbesõiele. Selleks et tagada esinduslike sookoosluste soodsat seisundit, on need arvatud sihtkaitsevööndisse, mis võimaldab tõhusamalt reguleerida näiteks veerežiimi muutmist ja hoida ära kahjulikku majandustegevust.

Kaitseala eesmärkideks lisatavad metsakooslused – vanad loodusmetsad (9010*), vanad laialehised metsad (9020*), soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) ning rusukallete ja jäärakute metsad (9180*) – on alal määratud aastatel 1993–2022. Inventeerijateks on olnud metsakoosluste eksperdid (sh Aivar Hallang, Ahto Täpsi, Teet Killo, Marje Talvis, Taimo Tärnpuu, Oliver Parrest, Renno Nellis ja Indrek Sell) ja Keskkonnaameti spetsialistid.

Elupaigatüüpide vanad loodusmetsad ja vanad laialehised metsad esinduslikkus varieerub A–C (üliväärtuslik kuni küllaltki väärtuslik). Elupaigatüübi soostuvad ja soo-lehtmetsad esinduslikkus varieerub B–C (väärtuslik kuni küllaltki väärtuslik). Vanadel loodusmetsadel ning soostuvatel ja soo-lehtmetsadel on lisaks arvestataval hulgal esinduslikkust hinnatud potentsiaalseks (kujunemas küllaltki väärtuslikuks 30 aasta jooksul). Elupaigatüübi rusukallete ja jäärakute metsad esinduslikkus varieerub A–B (üliväärtuslik kuni väärtuslik).

Metsakoosluste esinduslikkust on mõnel pool halvendanud inimtegevus, sh metsaraie. Metsadest on levinumad loometsad. Valdava osa kaitseala metsadest moodustavad vanad loodusmetsad, vähemalt 1130 ha. Vanade laialehiste metsade pindala on ligi 187 ha, soostuvate ja soo-lehtmetsade pindala ligi 208 ha ning rusukallete ja jäärakute metsade pindala ligi 4 ha. Vanad loodusmetsad, vanad laialehised metsad, soostuvad ja soo-lehtmetsad ning rusukallete ja jäärakute metsad on elupaigaks paljudele kaitsealustele linnuliikidele, näiteks merikotkale ja kassikakule. Seal levib ka mitu käpalisteliiki (nt kaunis kuldking ja valge tolmpa) ja kasvavad haruldased metsataimed (nt harilik luuderohi ja varjuluste).

2000. aastate alguses Tagamõisa poolsaarel määratud oosidel ja moreenikuhjatistel kasvavaid okasmetsi kaitsealal ei leidu, sest pinnavormideks on kunagised aluspõhjalisest klibust moodustunud rannavallid, mis on õhukestele loometsade muldade tüüpiline lähtekivim. Kõikide kaitseala väärtuslike metsakoosluste üks peamisi säilimise eeldusi on loodusliku arengu tagamine. Selle tagab kõige efektiivsemalt sihtkaitsevööndi kaitsekord, mis võimaldab raiepiiranguid seada. Seetõttu on kõige väärtuslikumad ja kompaktsemad kaitseala metsakooslused planeeritud sihtkaitsevööndisse (nt Elda ja Soeginina vanad laialehised metsad, Rootsiküla, Kiirassaare, Kuusnõmme, Kolga ja Vilsandi vanad loodusmetsad ning Killatu vanad loodusmetsad, vanad laialehised metsad ning soostuvad ja soo-lehtmetsad). Need metsakooslused, mis on veel noored ja/või paiknevad üksikute laikudena ega moodusta terviklikku metsamassiivi, on kavandatud arvata piiranguvööndisse.

Peale eeltoodu on Vilsandi rahvusparki kaitse all hoidmine põhjendatud asjaoluga, et tegemist on ülepiinnaliselt Natura võrgustikku kuuluva alaga, v.a kaitseala laiendused Kurevere, Kõruse, Kalmu ja Kuralase külas ning Läänemere akvatooriumil, kus kaitseala ei laiene Tagamõisa hoiuala arvelt. Kaitseala kattub täielikult Vilsandi linnu- ja loodusala ning osaliselt Tagamõisa ja Karala-Pilguse linnu- ja loodusala. Lisaks on rahvusvahelise tähtsusega märgalade, eriti veelindude elupaikade konventsiooni artikli 2 lõike 1 kohaselt Vilsandi rahvuspark rahvusvahelise tähtsusega märgala (Ramsari ala).

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

Kuna kaitsealal on peamine eesmärk nii looduse, maastiku kui ka kultuuripärandi kaitse, rakendatakse kaitstava loodusobjekti tüübina jätkuvalt rahvusparki. Hoiuala kaitsekord ei võimalda mitme eri rangusega võõndi moodustamist ja vajaliku piirangu rakendamist (nt liikumispiirang liikide häirimise vältimiseks pesitsusajal, jahi ja kalapüügi reguleerimine). Püsielupaigana kaitstakse ainult konkreetse liigi elupaika, mitte erinevate väärtustega looduskompleksi. Loodus- ja maastikukaitsealad ei hõlma kultuuripärandi kaitset.

2.4. Kaitstava loodusobjekti välis- ja võõndite piirid

Kaitseala piiritlemisel on lähtutud põhimõttest, et kaitsealasse on hõlmatud kaitset vajavad loodusväärtused ning ala piirid peavad olema looduses selgelt tuvastatavad ja üheselt mõistetavad. Seetõttu on piiritlemisel kasutatud selgepiirilisi ja ajas vähe muutuvaid objekte (metsasihid, kiviaiad, kraavide ja jõgede kaldad, mõõdistatud maaüksused, rannajoon, teeservad ja kõlvikute piirid). Aluskaardina kasutatud vektorkaardi joonobjektist teedele, kraavidele, jõgedele, kiviaedadele ja metsasihtidele on loodud kahe meetri laiune puhver, mida mööda kulgeb kaitseala piir vastavalt nii, et objekt jääks kaitsealale või sellest välja. Kohtades, kus transpordimaa sihtotstarbega mõõdistatud maaüksuse piir juba arvestab puhvrit, eraldi puhvrit teeservast ei tehtud. Erandina on kasutatud ka mõttelisi sirgeid, et hõlmata kaitsealasse kaitset vajavaid loodusväärtusi. Juhtudel, kus mõtteliste sirgete geograafilised koordinaadid ei ole põhikaardiga seostatavad, on need välja toodud võõndi piirikirjelduses. Geograafilised koordinaadid, millest mõttelised sirged algavad, on esitatud L-EST-97 koordinaatsüsteemis. Loodusreservaadi ja sihtkaitsevõõndi piirikirjelduses juba kasutatud mõtteliste sirgete geograafilisi koordinaate piiranguvõõndi piirikirjelduses uuesti välja ei tooda, kui need piirnevad piiranguvõõndiga. Osaliselt on saarte ümber kasutatud võõndite piiritlemisel puhvertsoone. Kaitseala piir on kantud kaardile, kasutades alusena Eesti põhikaarti (möötkava 1 : 10 000) ja maakatastri andmeid.

Vilsandi rahvuspargi pindala on 48 594,6 ha, millest loodusreservaate on 494,5 ha, sihtkaitsevõõndeid 6895,1 ha ja piiranguvõõndeid 41 205 ha. Maaomandilt jaguneb kaitseala järgmiselt: 5771,2 ha on eraomand, 74,7 ha munitsipaalomand ning ülejäänud 42 748,7 ha kaitsealast on riigi ja jätkuvalt riigi omand (3689,1 ha sellest on kinnistatud riigimaa ja 38 926,2 ha meri).

Kaitseala pindala suureneb 24 712,5 ha, mis on kaitseala suurust arvestades oluline muutus. Sihtkaitsevõõndi pindala suureneb 5137,6 ha (suurenemiseks ei loetud juba merikotka püsielupaiga sihtkaitsevõõndisse jäävaid alasid piiranguvõõndis ja Tagamõisa hoiualal), millest eramaad tuleb sihtkaitsevõõndisse juurde 1104,5 ha. Varem kaitse all olevatest aladest liidetakse rahvuspargiga 4342,6 ha, millest 4335,6 ha on Tagamõisa hoiuala (sh 32,7 ha Kiljatu merikotka püsielupaika) ja 7 ha Karala-Pilguse hoiuala. Varem kaitseta aladest liidetakse rahvuspargiga 20 369,9 ha (sh 19 739,8 ha mereala ja 630,1 ha maismaad). Eramaa arvelt laieneb kaitseala pindala 1341,6 ha, kinnistatud riigimaa arvelt 655,6 ha ja munitsipaalmaa arvelt 11 ha.

Kaitseala välispiiri muutusi on viis. Suurima muutusena arvatakse kaitsealasse 22 700,6 ha Läänemere akvatooriumi, millest 2954,5 ha oli varem kaitse all juba Tagamõisa hoiualana ja 7 ha Karala-Pilguse hoiualana. Eesmärk on paremini tagada peamiselt karide ja linnustiku kaitset. Eestis kuuluvad karide elupaigatüüpi rannikumere rahnuderikkad alad või aluspõhjakestest merepõhjakestest, mis võivad paguvee ajal ulatuda üle veepinna.

Eestis tuleb selle elupaigatüübi alla arvata ka mõne saare ümbruses (Osmussaar, Pakri ja Vaika saared) asuvad enam-vähem sileda pealispinnaga ning astmeliselt sügavamale laskuvad kaljurannakud. Karisid asustavat elustikku iseloomustab äärmiselt suur bioloogiline produktiivsus ja dünaamilised keskkonnatingimused, mistõttu on tegemist kalade ja lindude väga oluliste toitumisaladega. Rahvuspargi laiendusega arvatakse kaitseala koosseisu lisaks rannikumere läheduses olevatele karidele osaliselt ka avameremadalikud: Suurkuiva idapoolsem osa (Riigimadal), Põtkelmaa madalike väike põhjanukk ja Soolakuiv. Kaitseala laiendusest vahetult väljapoole jäävaid avameremadalikke: Suurkuiva läänepoolsemat osa, Rjabini madalat ja Mustpanka on samuti hinnatud kaitse alla võtmise vääriliseks (Eesti looduse infosüsteemi järgi projekteeritav kaitseala laiendus, mis kattub osaliselt MTÜ Balti Keskkonnafoorum 2010. aasta Vilsandi rahvuspargi laiendusettepaneku alaga), kuid seda ei käsitleta selles määruses kaitseala laienduse osana. Kaitseala laiendusel Läänemere akvatooriumi arvelt on oluline tähendus kirjuhaha talvitusala kaitseks. Teise laiendusena arvatakse kaitsealasse 3,5 ha kaitseta riigimaad Atla külas Kolga metsa servas, et tagada osaliselt parem kaitsepuhver Kolga metsale ja ühtlasi säilitada kitsast loopealse riba. Kolmanda laiendusena arvatakse kaitsealasse 29,2 ha kaitseta maad (sh eramaad 0,7 ha) Kurevere külas Jaagarahul, et tagada parem poollooduslike koosluste kaitse kompaktsel rannalal. Neljanda laiendusena arvatakse kaitsealasse 1557,1 ha Kurevere, Kõruse, Kalmu, Kuralase ja Kõruse-Metsaküla küla piirkonnast (sh 1254,8 ha eramaad), mis oli varem killustatult kaitse all juba Tagamõisa hoiualana, et kaitsta paremini poollooduslikke kooslusi, metsakooslusi ja kultuuripärandit ning I kategooria kaitsealuseid liike merikotkast ja silmjärvikat (alale jääb üks merikotka pesitsuspaik ja üle 1 ha silmjärvika kasvuala). Kõruse ja Kurevere külas kaitseala laiendusel paikneb suure kompaktsel alal ligi 360 ha esinduslikke loopealseid. Suuremal alal poollooduslike koosluste hooldamine toetab paremini liigirikkuse säilimist. Selle piirkonna loopealsetel kasvab palju II kategooria kaitsealuseid taimeliike. Lääne-Saaremaa rannakülade esindusliku maastiku- ja taluarhitektuuriväärtustega alade kaitsega tagatakse miljööväärtusliku maastiku säilimine, mida ei ole võimalik tagada ainult kitsa rannikuriba kaitsega. Kõruse-Metsaküla, Kuralase ja Kalmu külas on lisaks poollooduslikele kooslustele ja kultuuripärandile vaja eelkõige tagada väärtuslike metsakoosluste kaitse. Piirkonda jäävad ka olulised hariliku luuderohu (üle 10 ha) ja hariliku jugapuu (üle 7,5 ha) kasvualad. Kurevere, Kõruse, Kalmu, Kuralase ja Kõruse-Metsaküla küla laiendusest oli 979,4 ha varem kaitse all juba Tagamõisa hoiualana (sh 32,7 ha Kiljatu merikotka püsielupaigana). Viienda laiendusena arvatakse kaitsealasse 410,6 ha Neeme ja Undva küla piirkonnast (sh 76,8 ha eramaad), mis oli varem kaitse all Tagamõisa hoiualana. Laienduse eesmärk on terviklikumalt kaitsta sealset mitmekesist järvede, soode, poollooduslike koosluste ja metsade kompleksi ning kultuuripärandit.

Pindalalised muutused eramaade osas on järgmised (arvestatud on ka merikotka püsielupaiga sihtkaitsevööndisse jäävaid alasid piiranguvööndis ja Tagamõisa hoiualal): piiranguvööndist läheb eramaad sihtkaitsevööndisse 656,6 ha, sihtkaitsevööndist piiranguvööndisse 27,2 ha, hoiualast sihtkaitsevööndisse 408,9 ha, hoiualast piiranguvööndisse 363,3 ha, kaitseta ala arvelt sihtkaitsevööndisse 69,5 ha, kaitseta ala arvelt piiranguvööndisse 481,4 ha ning piiride korrigeerimise tõttu piiranguvööndist hoiualasse 0,2 ha ja piiranguvööndist kaitse alt välja 1 ha.

Vastavalt eelnõukohasele kaitse-eeskirjale koosneb kaitseala tulenevalt kaitse-eesmärkidest, kaitsekorra eripärast ja majandustegevuse piiramise astmest neljast loodusreservaadist, 21 sihtkaitsevööndist ja kuuest piiranguvööndist.

Loodusreservaadid. Olulised kaitsealuste linnuliikide pesitsus-, sulgimis- ja rändeaeagsed peatuspaigad ning hallhülge elupaigad kaitseala saartel või rahudel ja neid ümbritsevas veealas

on arvatud loodusreservaatidesse. Võrreldes kehtiva kaitse-eeskirjaga on uues kaitse-eeskirjas viie loodusreservaadi asemel neli loodusreservaati: Laevarahu, Lõuna-Vaika, Nootamaa ja Innarahu. Vilsandi saarel paiknenud Metsa püsivaatlusala loodusreservaat on muudetud keskkonnaseire kompleksseireala säilitamiseks Vilsandi sihtkaitsevööndi osaks. Loodusreservaatide kaitse-eesmärk on tagada Laevarahu, Keskmise Vaika, Ülemise Vaika, Kullipanga, Nootamaa ja Innarahu ning nende lähiümbruse säilimine ja kujunemine üksnes loodusliku protsessina, tagades pesitseva, sulgiva ja rändepeatusel oleva linnustiku ning hallhülge puhkepaiga häirimatuse. Võrreldes kehtiva kaitse-eeskirjaga on uues kaitse-eeskirjas korrigeeritud loodusreservaatide veealade piire, määrates selleks 500 m puhvertsooni ümber saare või rahu, välja arvatud Lõuna-Vaika loodusreservaadi Vilsandi saare poolne piir, mida on vähendatud piirneva Alumise Vaika sihtkaitsevööndi piiri ja traditsioonilise Vilsandi tuletorni aluse paaditee säilitamise tõttu kuni 100 meetrini, läbides mõtteliste sirgetega järgnevaid koordinaatidega kirjeldatud põhikaardiga mitte seotud punkte merel: 58,38086963 ja 21,79850322; 58,37817812 ja 21,81085965 ning 58,37030571 ja 21,79529113. Laevarahu loodusreservaadi 500 m puhvertsooni tegemisel kasutati ekspert Ivar Jüssi esitatud koordinaate: 58,49310814 ja 21,79778632; 58,49306040 ja 21,80028539; 58,49251145 ja 21,80321052; 58,49216945 ja 21,80615670; 58,49088368 ja 21,80869036; 58,49087357 ja 21,80618941; 58,49152984 ja 21,80215032; 58,49209423 ja 21,79934639, millest alates tehti puhver, sest põhikaardil Laevarahul maismaad ei ole. 500 m laiune puhver saarte ümber on vajalik, et tagada nii hauduvate lindude häirimatus, pesapoegade kaitse kui ka hallhülge lesilate ja poegimisala kaitse, sest rohkemal või vähemal määral on nad tundlikud häiringute suhtes, mistõttu on oluline hoida inim mõjust puutumatusena ka saari ümbritsevad veealad. Tavapärasemast suurema negatiivse mõjuulatusega on kiiresti liikuvad mootoriga ujuvvahendid ja lohesurf, mis ajavad linnud pesitsuskohtadest ära ja põhjustavad häirimisega pesarüüset ja munade jahtumist¹³. Negatiivse mõju vähendamiseks peab arvestama vähemalt 500–1000 m puhvertsooni ja kompromissina kasutatakse vähimat puhvrit, mis tagab loodusreservaadile otsesest inimtegevusest puutumatusena. Võrreldes kehtiva kaitse-eeskirjaga väheneb märgatavalt Laevarahu ja Lõuna-Vaika loodusreservaadi pindala, sest arvestades saarte paiknemist on varem inim mõjust puutumatusena veeala piiritletud ebaproportsionaalselt kaugele lääne poole, ja suureneb märgatavalt Nootama loodusreservaadi pindala, sest saare ümber on ebaproportsionaalselt väike inim mõjust puutumatute veeala puhver. Piiride korrigeerimise tulemusel on loodusreservaatide pindala vähenenud 377,2 ha. Loodusreservaadist 544,2 ha on arvatud piiranguvööndisse ja 0,9 ha sihtkaitsevööndisse. Loodusreservaatide maaomand kuulub riigi ja jätkuvalt riigi omandisse, millest kinnistatud riigimaad on 8,4 ha.

1. Innarahul pesitsesid väikeste meresaares haudelinnustiku riikliku seire aruande järgi 2021. aastal järgmised kaitseala kaitse-eesmärgiks olevad linnuliigid: külmnökk-luik, liivatüll, hallhani, hahk, tuttvart, sinikael-part, rohukoskel, jääkoskel, merisk, punajalg-tilder, jõgitiir, randtiir ja räusktiir. Varasemast ajast on registreeritud ka kaitseala kaitse-eesmärgiks olevate linnuliikide merivardi, tõmmukajaka, tõmmuvaera, kivirullija, tutt-tiiru ja väiketiiru pesitsemine. Kaitseala kaitse-eesmärgiks olev hallhüljes kasutab Innarahu puhkealana ja soojadel talvedel regulaarselt poegimiseks.
2. Nootamaal pesitsesid väikeste meresaares haudelinnustiku riikliku seire aruande järgi 2021. aastal järgmised kaitseala kaitse-eesmärgiks olevad linnuliigid: külmnökk-luik, hallhani, tuttvart, naaskelnökk, hahk, sinikael-part, rohukoskel, jääkoskel, merisk, liivatüll, punajalg-tilder, jõgitiir, randtiir, tutt-tiir ja väiketiir. Varasemast ajast on registreeritud ka kaitseala kaitse-eesmärgiks olevate linnuliikide kivirullija, tõmmukajaka, räusktiiru, ristpardi, tõmmuvaera, randkiuru ja valgepõsk-lagle pesitsemine.

¹³ Krüger, T., 2016: Zum Einfluss von Kitesurfen auf Wasser- und Watvögel – eine Übersicht <https://www.researchgate.net/publication/304999039>

3. Lõuna-Vaika loodusreservaati jääval Keskmisel Vaikal pesitsesid väikeste meresaarte haudelinnustiku riikliku seire aruande järgi 2021. aastal järgmised kaitseala kaitse-eesmärgiks olevad linnuliigid: kümnokk-luik, hahk, sinikael-part, tõmmukajakas, randtiir, jõgitiir ja merisk. Pesitsevate liikide arvukust on mõjutanud 2012. aastal Keskmisele Vaikale tekkinud suur kormoranikoloonia. Varasemast ajast on registreeritud ka kaitseala kaitse-eesmärgiks olevate linnuliikide liivatülli, randkiuru, räusktiiru, punajalg-tildri, tutt-tiiru, kivrullija ja hallhane pesitsemine. Lõuna-Vaika loodusreservaati jääval Ülemisel Vaikal pesitsesid 2021. aastal järgmised kaitseala kaitse-eesmärgiks olevad linnuliigid: tuttvart, jääkoskel, sinikael-part, hahk, merisk, jõgitiir, räusktiir ja randtiir. Pesitsevate liikide arvukust on mõjutanud 2018. aastal Ülemisele Vaikale tekkinud suur kormoranikoloonia. Varasemast ajast on registreeritud ka kaitseala kaitse-eesmärgiks olevate linnuliikide kümnokk-luige, liivatülli, randkiuru, tõmmukajaka, kivrullija, ristpardi ja väiketiiru pesitsemine. Lõuna-Vaika loodusreservaati jääval Kullipangal 2021. aastal kaitseala kaitse-eesmärgiks olevaid linnuliike ei pesitsenud, kuid varasemast ajast on registreeritud kaitseala kaitse-eesmärgiks olevate linnuliikide kümnokk-luige, hahk, meriski, niidurüdi, randtiiru ja jõgitiiru pesitsemine.
4. Peale mainitud laidude kuulub loodusreservaati ka Laevarahu, mille peamine väärtus seisneb selles, et tegemist on hallhülge regulaarse puhkealaga, samuti on leitud sealt soojadel talvedel hallhülgepoegi. Kivine ja keskosas liivane taimkatteta kari võib olla kõrge veeseisu korral üle ujutatud. Kari kuju mõjutavad igal aastal vesi ja jää, seega on Laevarahu puhul tegemist omapärase näitega sellest, kuidas karist areneb saar. Nende muutuste toimimiseks on oluline tagada Laevarahu ja selle vahetu ümbruse inim mõjust puutumatus ning areng üksnes looduslike protsessidena.

Sihtkaitsevööndid. Sihtkaitsevöönditesse on arvatud kaitsealuste linnuliikide olulised pesitsus-, sulgimis- ja rändeagssed peatuspaigad ning talvituslad, kuid lisaks on sihtkaitsevöönditesse arvatud loodusdirektiivi kõrge loodusväärtusega ranniku-, soo- ja metsaelupaigatüübid. Sihtkaitsevööndites olev kaitsekord võimaldab seada ajalisi liikumispiiranguid, mis on oluline pesitsusedukuse tagamiseks, välistada majandustegevuse ja seada rangeid piiranguid muudele tegevustele, mis võivad ohustada kaitsealuste liikide elupaikade soodsa seisundi säilimist või taastamist.

Sihtkaitsevööndis olev kaitsekord võimaldab kõige paremini tagada näiteks kassikaku kaitset, sest aitab välistada liigitegevuskava alusel kassikaku peamiseks häirefaktoriks olevaid pesa lähedal toimuvaid metsamajanduslikke töid, kraavide ja väljaveoteede rajamist ning hooldamist. Võimaliku häirimise vältimiseks tuleb hõredamad ja vanemad puistud piiritleda pindalase objektina kuni 500 m raadiuses. Kuna kassikakk on haruldane, väheneva arvukusega, hajusalt ja lokaalselt levinud ning paigatruu, häirimise suhtes tundlik ja väikese produktiivsusega liik, on tema Eesti asurkonna soodsa seisundi saavutamise esmane tingimus piisavalt suure elupaiga tagamine, s.o kõikide teadaolevate kassikaku elupaikade kvaliteedi säilimise tagamine nende kaitse alla võtmise kaudu, mis loob eeldused liigi arvukuse vähenemise pidurdamiseks ja kasvuks. Elupaikade kaitse on oluline nende kvaliteedi hoidmiseks, häirimisest põhjustatud elupaikade hülgamise ja sigimisedukuse vähenemise vältimiseks. Seejuures tuleb kaitstavate aladena säilitada ka liigi poolt ajutiselt asustamata elupaigad, kus on säilinud liigi elupaiganõudlusele vastavad tingimused. Samuti võimaldab sihtkaitsevööndis olev kaitsekord tagada kõige paremini merikotka kaitset, sest liigitegevuskava alusel häirivad merikotkast pesa lähedal toimuvad pesitsusaegsed raie- ja istutustööd, puidu väljavedu, kraavide ning väljaveoteede rajamine ja hooldamine, inimeste juhuslik liikumine, sh pesa lähedal ATV vm maastikusõidukiga sõitmine. Pesa ümber peab kindlasti olema sihtkaitsevöönd soovituslikult vähemalt 200 m raadiuses, sõltuvalt kohast ja

sellele avalduvatest lokaalsetest mõjuritest võib olla vajadus ka suurema sihtkaitsevööndi järele. Vastavalt merikotka liigitegevuskavale võib sihtkaitsevöönd ulatuda pesast ka kuni 500 m kaugusele. Kaitsealadel pesade ümber ajalise liikumiskiirangu kehtestamine ei ole alati vajalik, kuid selle kiirangu puudumise riske peab iga kord tõsiselt kaaluma.

Sihtkaitsevööndis olev kaitsekord võimaldab välistada näiteks ebasobiva metsamajandusliku tegevuse. Metsaelupaigatüüpide peamine ohutegur on majandustegevus. Metsaelupaigatüüpide kui põlisele metsale sarnaste metsade kaitseks on vajalik jätta need alad majandamisest välja. Sellega kaitstakse elupaiku neile liikidele, kes ei suuda toime tulla majandusmetsades ja keda leidub peamiselt ainult loodusmetsades. Selleks et tagada ka tulevikus puutumatute loodusmetsade säilimist alal, arvati sihtkaitsevööndisse kõik väärtuslikumad loodusmetsale vastavad alad. Sooelupaigatüüpide kaitse tagab samuti kõige efektiivsemalt sihtkaitsevööndi kaitsekord, mis võimaldab piirata kuivendamise negatiivset mõju. Soode kaitse seisneb nende loodusliku veerežiimi tagamises ja rikutud soode looduslikkuse taastamises. Võrreldes 1996. aasta kaitse-eeskirjaga on uues kaitse-eeskirjas seatud 200 m puhvertsoon ümber linnustiku kaitse seisukohalt olulise saare või rahu, välja arvatud kohtades, kus on traditsioonilised paaditeed ja liikumiskiirangu kehtestamine ei ole põhjendatud. Piisavaks puhvriks võib soovituslikult lugeda 250 m laiust puhvrit¹⁴ saarte ümber, et tagada nii hauduvate lindude häirimatus kui ka pesapoegade kaitse, sest rohkemal või vähemal määral on nad tundlikud häiringute suhtes, mistõttu on oluline hoida inim mõjust puutumatuna ka saari ümbritsevad veealad. Tavapärasemast suurema negatiivse mõjuulatusega on kiiresti liikuvad mootoriga ujuvvahendid ja lohesurf, mis ajavad linnud pesitsuskohtadest ära ja põhjustavad häirimisega pesarüüstet ja munade jahtumist. Kuna madalas vees kiiresti liikumist võimaldava mootoriga ujuvvahendi jetiga sõitmine kaitsealal keelatakse ja lohesurfamiseks sobilikud kohad ei jää linnustiku kaitse seisukohalt oluliste saarte lähedusse, siis rakendatakse kompromissina 200 m puhvertsoon ümber linnustiku kaitse seisukohalt olulise saare või rahu. Sihtkaitsevööndis olev kaitsekord võimaldab lohesurfi ajaliselt piirata ohustatud kirjuhaha talvitusala tuumikalal Uudepanga lähel. Piiride korrigeerimise tulemusel on sihtkaitsevööndite pindala suurenenud (suurenemiseks ei loetud juba merikotka püsielupaiga sihtkaitsevööndisse jäävaid alasid piiranguvööndis ja Tagamõisa hoiualal) loodusreservaadi arvelt 0,9 ha, piiranguvööndi arvelt 2146,6 ha ja uute kaitseala laienduste arvelt 3234,9 ha, millest moodustab Tagamõisa hoiuala 2237,5 ha ja Karala-Pilguse hoiuala 7 ha. Eramaad läheb piiranguvööndist sihtkaitsevööndisse 656,6 ha, sihtkaitsevööndist piiranguvööndisse 27,2 ha, hoiualast sihtkaitsevööndisse 408,9 ha ja kaitseta alast sihtkaitsevööndisse 69,5 ha. Kinnistatud riigimaad läheb piiranguvööndist sihtkaitsevööndisse 697,7 ha, hoiualast sihtkaitsevööndisse 526,5 ha ja kaitseta alast sihtkaitsevööndisse 6,3 ha. Munitsipaalmaad läheb piiranguvööndist sihtkaitsevööndisse 6,2 ha ja hoiualast sihtkaitsevööndisse 4,8 ha. Sihtkaitsevööndid on jagatud kaitse-eesmärgist ja kitsenduste ulatusest lähtuvalt seitsmesse alljärgnevasse rühma.

1. Haudelinnustiku kaitse-eesmärgil 200 m laiuse veeala puhvriga kevadsuvises pesitsusaegse liikumiskiiranguga saarte sihtkaitsevööndid:

Naistekivi sihtkaitsevööndis, kuhu kuulub Naistekivimaa, pesitsesid väikeste meresaarte haudelinnustiku riikliku seire aruande järgi 2021. aastal järgmised kaitseala kaitse-eesmärgiks olevad linnuliigid: kümnokk-luik, hallhani, sinikael-part, tuttvart, rohukoskel, jääkoskel, merisk, naaskelnokk, liivatüll, punajalg-tilder, mustsaba-vigle, jõgitiir, randtiir ja väiketiir. Varasemast ajast on registreeritud ka kaitseala kaitse-eesmärgiks olevate linnuliikide haha,

¹⁴ Kathi L. Borgmann, A Review of Human Disturbance Impacts on Waterbirds, <http://www.yourwetlands.org/pdf/A%20Review%20of%20Human%20Disturbance%20Impacts%20on%20Waterbirds.pdf> (vaadatud 27.03.2017).

kivirullija, väikekajaka, räusktiiru, valgepõsk-lagle, tõmmukajaka, merivardi, tutt-tiiru ja ristpardi pesitsemine. Naistekivimaal on 2018.–2020. aastani olnud rebased ja lindude pesitsemine on ebaõnnestunud. 2021. aastal rebaseid enam ei olnud ja lindude pesitsemine õnnestus. Võrreldes 1996. aasta kaitse-eeskirjaga on uues kaitse-eeskirjas laienenud liikumispiirangu ala varasema Mere sihtkaitsevööndi arvelt. Sihtkaitsevööndi lõunapiir ühtib Karala-Pilguse loodus- ja linnuala piiriga.

Aherahu sihtkaitsevööndis, kuhu kuuluvad Aherahu, Püskumadal, Koerakuiv ja nimetud väiksemad rahud, pesitsesid väikeste meresaarte haudelinnustiku riikliku seire aruande järgi 2021. aastal järgmised kaitseala kaitse-eesmärgiks olevad linnuliigid: naaskelnokk, kivirullija, väikekajakas, kühmnohk-luik, hallhani, sinikael-part, hahk, merisk, liivatüll, punajalg-tilder, väiketiir, jõgitiir, randtiir, tuttvart, jääkoskel ja rohukoskel. Varasemast ajast on registreeritud ka kaitseala kaitse-eesmärgiks olevate linnuliikide tõmmuvaera, niidurüdi, tutt-tiiru, ristpardi ja valgepõsk-lagle pesitsemine. Võrreldes 1996. aasta kaitse-eeskirjaga on uues kaitse-eeskirjas Aherahu sihtkaitsevööndi piire laiendatud Aherahust lõunasse jäävate Püskumadala, Koerakuiva, piirnevate väiksemate rahude ja neid ümbritseva mereala võrra. Vööndi laiendamisega tagatakse paremini linnustiku kaitse, sest sellega laieneb ka liikumispiirangu ala.

Uus Nootamaa sihtkaitsevööndis, kuhu kuulub Uus Nootamaa, väikeste meresaarte haudelinnustiku riikliku seire aruande järgi 2021. aastal kaitseala kaitse-eesmärgiks olevaid linnuliike ei pesitsenud. Varasemast ajast on registreeritud kaitseala kaitse-eesmärgiks olevate linnuliikide liivatüll, rohukoskla, kivirullija, ristpardi, kühmnohk-luige, jääkoskla, meriski, randtiiru, väiketiiru, räusktiiru, punajalg-tildri ja jõgitiiru pesitsemine. Tegemist on uue sihtkaitsevööndiga, mis on moodustatud varasema Läänemere akvatooriumi piiranguvööndi arvelt, sest Uus Nootamaa on muutunud linnustiku kaitse seisukohalt oluliseks ja on seda jätkuvalt ka sõltumata 2021. aasta kesisest pesitsusedukusest. Sihtkaitsevööndi kagupiiri puhvrit on vähendatud linnustiku jaoks enam mitte nii olulise Salavamaa läheduse tõttu kuni 120 meetrini, läbides mõtteliste sirgetega järgnevaid koordinaatidega kirjeldatud põhikaardiga mitte seotud punkte merel: 58,32198711 ja 21,79315674; 58,32065505 ja 21,79070074; 58,32062591 ja 21,79065600 ning 58,31949641 ja 21,78957293.

Pihlalaia sihtkaitsevööndis, kuhu kuuluvad Pihlalaia ja Laiarahu, pesitsesid väikeste meresaarte haudelinnustiku riikliku seire aruande järgi 2021. aastal järgmised kaitseala kaitse-eesmärgiks olevad linnuliigid: jääkoskel, kühmnohk-luik, hallhani, valgepõsk-lagle, sinikael-part, tuttvart, merisk ja jõgitiir. Varasemast ajast on registreeritud ka kaitseala kaitse-eesmärgiks olevate linnuliikide hahk, liivatüll, niidurüdi, kivirullija, merivardi, ristpardi, tõmmuvaera, rohukoskla, punajalg-tildri, randtiiru ja väiketiiru pesitsemine. Võrreldes 1996. aasta kaitse-eeskirjaga on uues kaitse-eeskirjas laienenud liikumispiirangu ala varasema Läänemere akvatooriumi piiranguvööndi arvelt. Sihtkaitsevööndi Pihlalaia lahustüki lõuna- ja idapiiri puhvrit on vähendatud linnustiku jaoks mitte nii oluliste Ülemise Pihlakuiva lai (10 m puhver laiust) ja Vassiklaia (30 m puhver laiust) läheduse tõttu.

Pätsurahu sihtkaitsevööndis, kuhu kuuluvad Pätsurahu ja nimetu väiksem rahu, pesitsesid väikeste meresaarte haudelinnustiku riikliku seire aruande järgi 2021. aastal järgmised kaitseala kaitse-eesmärgiks olevad linnuliigid: kühmnohk-luik, hahk, merisk, naaskelnokk, randtiir ja jõgitiir. Varasemast ajast on registreeritud ka kaitseala kaitse-eesmärgiks olevate linnuliikide tõmmukajaka, punajalg-tildri, sinikael-pardi, liivatüll, räusktiiru, väikekajaka, kivirullija, väiketiiru, hallhane, valgepõsk-lagle ja tutt-tiiru pesitsemine. Tegemist on uue sihtkaitsevööndiga, mis on moodustatud varasema Läänemere akvatooriumi piiranguvööndi

arvelt, sest Pätsurahu on muutunud linnustiku kaitse seisukohalt oluliseks, eriti naaskelnokale, randtiirule ja jõgitiirule.

Alumise Vaika sihtkaitsevööndis, kuhu kuuluvad Alumine Vaigas, Karirahu ja Mustpank, pesitsesid väikeste meresaarte haudelinnustiku riikliku seire aruande järgi 2021. aastal järgmised kaitseala kaitse-eesmärgiks olevad linnuliigid: kühnokk-luik, sinikael-part, hahk, jääkoskel, merisk, punajalg-tilder, tõmmukajakas, jõgitiir, randtiir ja randkiur. Varasemast ajast on registreeritud ka kaitseala kaitse-eesmärgiks olevate linnuliikide rohukoskla, tõmmuvaera, liivatüll, hallhane, räusktiiru, väiketiiru, tuttvardi, kivirullija, ristpardi ja valgepõsk-lagle pesitsemine. Võrreldes 1996. aasta kaitse-eeskirjaga on uues kaitse-eeskirjas laienenud liikumispiirangu ala varasema Mere sihtkaitsevööndi arvelt. Sihtkaitsevööndi lõuna- ja idapiiri puhvrit on vähendatud piirneva Lõuna-Vaika loodusreservaadi piiri ja traditsioonilise Vilsandi tuletorni aluse paaditee säilitamise tõttu kohati kuni 60 meetrini, läbides mõtteliste sirgetega järgnevaid koordinaatidega kirjeldatud põhikaardiga mitte seotud punkte merel: 58,38359512 ja 21,80669719; 58,37982828 ja 21,81171612 ning 58,37940827 ja 21,81181425.

2. Ranniku- ja niidukoosluste ning haudelinnustiku kaitse-eesmärgil kevadsuvises pesitsusaegse liikumispiiranguga saarte sihtkaitsevööndid, kus traditsiooniliste paaditeede tõttu on piiritlemisel kasutatud rannajoont:

Laasirahu sihtkaitsevööndis, kuhu kuuluvad Laasirahu, Väike Kolmekivirahu, Suur Kolmekivirahu ja Punasekivirahu, laiendusena Säinastekuiv (varasem Säinaste sihtkaitsevöönd), laiendusena Joosepikuiv ja Uusikuiv (varasem Vilsandi piiranguvöönd) ning nendest idasse jääv nimetu kuiv (varasem Läänemere akvatooriumi piiranguvöönd), laiendusena Ojurahu, Ussirahu, Sokulaid ja Kitselaid (varasem Atla piiranguvöönd), pesitsesid väikeste meresaarte haudelinnustiku riikliku seire aruande järgi 2021. aastal järgmised kaitseala kaitse-eesmärgiks olevad linnuliigid: kühnokk-luik, hallhani, sinikael-part, hahk, merisk, liivatüll, valgepõsk-lagle, räusktiir, randtiir, jõgitiir, väiketiir, punajalg-tilder, kivirullija, tuttvart ja naaskelnokk. Varasemast ajast on registreeritud ka kaitseala kaitse-eesmärgiks olevate linnuliikide ristpardi, sookure, jääkoskla, merivardi, niidurüdi, rohukoskla, väikekajaka, tõmmukajaka, mustsaba-vigle ja randkiuru pesitsemine. Võrreldes 1996. aasta kaitse-eeskirjaga on uues kaitse-eeskirjas lisaks Laasirahu ja Säinaste sihtkaitsevööndi ühendamisele ning uute laidude lisamisele vööndist välja jäetud Tõrvakuiv, mis on tihti üleujutatud (põhikaardil maismaad ei ole) ja olulist pesitsemist seetõttu toimuda ei saa.

Lauri sihtkaitsevööndis, kuhu kuuluvad Laurisaar, Väike-Urv ja Suur-Urv, laiendusena Kurgurahu (varasem Kurgurahu sihtkaitsevöönd), Võrkrahu (varasem Kuusnõmme sihtkaitsevööndi lahustükk), pesitsesid väikeste meresaarte haudelinnustiku riikliku seire aruande järgi 2021. aastal järgmised kaitseala kaitse-eesmärgiks olevad linnuliigid: kühnokk-luik, hallhani, sinikael-part, merisk, rohukoskel, liivatüll, punajalg-tilder, jõgitiir ja tuttvart. Varasemast ajast on registreeritud ka kaitseala kaitse-eesmärgiks olevate linnuliikide randkiuru, randtiiru, punaselg-õgija, sookure, hahk, naaskelnoka, väiketiiru, ristpardi, jääkoskla, räusktiiru, kivirullija, niidurüdi, merivardi, väikekajaka, tõmmukajaka, tõmmuvaera, mustsaba-vigle ja valgepõsk-lagle pesitsemine. Võrreldes 1996. aasta kaitse-eeskirjaga on uues kaitse-eeskirjas vööndiga liidetud kõik linnustikukaitseliselt olulised saared Kuusnõmme lahes.

Telve sihtkaitsevööndis, kuhu kuuluvad Telvemaa ja Kuivarahu, laiendusena Mustarahu, Väike Antsulaid ja Suur Antsulaid (varasem Antsulaiu sihtkaitsevöönd), laiendusena Püsku-Sitik ja Suur-Sitik (varasem Sepasitiku sihtkaitsevöönd), laiendusena Vaherahu ja nimetud väiksemad rahud Suur-Sitiku lähedal (varasem Läänemere akvatooriumi piiranguvöönd), pesitsesid

väikeste meresaarte haudelinnustiku riikliku seire aruande järgi 2021. aastal järgmised kaitseala kaitse-eesmärgiks olevad linnuliigid: kümnokk-luik, kivirullija, tõmmukajakas, hallhani, sinikael-part, merisk, punajalg-tilder, naaskelnokk, jõgitiiir, randtiiir, räusktiiir, tuttvart, hahk, valgepõsk-lagle, rohukoskel, jääkoskel, liivatüll ja tõmmuvaeras. Varasemast ajast on registreeritud ka kaitseala kaitse-eesmärgiks olevate linnuliikide väikekajaka, niidurüdi, randkiuru, merivardi, ristpardi ja väiketiiru pesitsemine. Võrreldes 1996. aasta kaitse-eeskirjaga on uues kaitse-eeskirjas võõndiga liidetud kõik linnustikukaitseliselt olulised saared Kiirassaare lahes.

Tarja sihtkaitsevööndis, kuhu kuulub Tarjamaa, pesitsesid väikeste meresaarte haudelinnustiku riikliku seire aruande järgi 2020. aastal järgmised kaitseala kaitse-eesmärgiks olevad linnuliigid: kümnokk-luik, sinikael-part, hahk, rohukoskel, merisk, liivatüll, punajalg-tilder, tuttvart, tõmmuvaeras, tutt-tiiir, jõgitiiir ja randtiiir. Varasemast ajast on registreeritud ka kaitseala kaitse-eesmärgiks olev linnuliik hallhani, Tegemist on uue sihtkaitsevööndiga (varasem Tagamõisa hoiuala).

Salava sihtkaitsevööndis, kuhu kuulub Salavamaa, pesitsesid väikeste meresaarte haudelinnustiku riikliku seire aruande järgi 2014. aastal järgmised kaitseala kaitse-eesmärgiks olevad linnuliigid: punaselg-õgiija, randtiiir, jääkoskel, rohukoskel, merisk, liivatüll, punajalg-tilder ja vööt-põõsalind. Varasemast ajast on registreeritud ka kaitseala kaitse-eesmärgiks olevate linnuliikide kivirullija, ristpardi, tõmmuvaera, randkiuru ja väiketiiru pesitsemine. Varasem looduslik sihtkaitsevöönd on muudetud hooldatavaks, et võimaldada mõõdukalt poollooduslike koosluste hooldamist, sest saar on kinnikasvamise tõttu muutunud linnustikule vähem olulisemaks.

3. Ranniku-, metsa- ja niidukoosluste ning kaitsealuste liikide ja nende elupaikade kaitse-eesmärgil sihtkaitsevööndid:

Eeriksaare sihtkaitsevöönd on moodustatud varasema Eeriksaare merikotka püsielupaiga sihtkaitsevööndi (200 m raadius ümber pesapuu) ja osaliselt Atla piiranguvööndi arvelt eelkõige merikotka pesitsuspaiga kaitseks. Alale jääb üks merikotka pesapaik, mida ümbritsevad poollooduslikud kooslused. Vööndis tuleb seega poollooduslike koosluste taastamisel ja hooldamisel arvestada merikotka pesitsusrahu. Liigitegevuskava alusel on merikotka üheks oluliseks ohuteguriks sobivate pesapuude nappus ja pesapaikade hävimine. Inimeste liikumist merikotka pesitsusajal ei ole piiratud, sest merikotkas on alale asunud elama senise (liikumispiiranguta) kaitsereežiimi tingimustes ja on suutnud pojad seni edukalt üles kasvatada. Sihtkaitsevööndi piiritlemisel on aluseks võetud maaüksuste piire, rannajoont ja pinnasteed (jääb vööndist välja).

Loonalaiu sihtkaitsevöönd on moodustatud varasema Loonalaiu merikotka püsielupaiga sihtkaitsevööndi (200 m raadius ümber pesapuu) ja osaliselt Loonalaiu piiranguvööndi arvelt eelkõige merikotka pesitsuspaiga kaitseks. Alale jääb üks merikotka pesapaik, mida ümbritsevad poollooduslikud kooslused. Loonalaiul tuleb seega poollooduslike koosluste taastamisel ja hooldamisel arvestada merikotka pesitsusrahu. Liigitegevuskava alusel on merikotka üheks oluliseks ohuteguriks sobivate pesapuude nappus ja pesapaikade hävimine. Inimeste liikumist merikotka pesitsusajal ei ole piiratud, sest merikotkas on alale asunud elama senise (liikumispiiranguta) kaitsereežiimi tingimustes ja on suutnud pojad seni edukalt üles kasvatada. Loonalaiul tervikuna pesitsesid väikeste meresaarte haudelinnustiku riikliku seire aruande järgi 2014. aastal järgmised kaitseala kaitse-eesmärgiks olevad linnuliigid: sookurg, merisk, punajalg-tilder, väiketiir, punaselg-õgiija, rukkirääk ja vööt-põõsalind. Varasemast ajast

on registreeritud ka kaitseala kaitse-eesmärgiks olevate linnuliikide sinikael-pardi, jääkoskla, liivatüllu, jõgitüru ja randtüru pesitsemine. Sihtkaitsevööndi piiritlemisel on aluseks võetud maaüksuste piire, rannajoont ja mõttelist sirget.

Elda sihtkaitsevöönd on moodustatud varasema Soeginina sihtkaitsevööndi, varasema kahe Elda merikotka püsielupaiga sihtkaitsevööndi (200 m raadius ümber pesapuu) ja osaliselt Atla piiranguvööndi arvelt peamiselt vanade laialehiste metsade, soostuvate ja soo-lehtmetsade ja merele avatud pankrandade kaitseks ning selleks, et tagada merikotka pesitsuspaiga soodne seisund. Tegemist on rahvuspargi ainukese suurema esindusliku vanade laialehiste metsade kompaktse alaga, mille kaitse tagab kõige efektiivsemalt sihtkaitsevööndi kaitsekord, mis võimaldab kõikidele raietele piiranguid seada. Ühtlasi säilitatakse sihtkaitsevööndiga jätkuvalt ka Soeginina panga parem kaitse, mis võimaldab keelata loodusvarade kasutamist, sh pankranniku lõhkumist jms tegevusi. Merikotka pesitsuspaiga soodsa seisundi tagamiseks on vööndit laiendatud lisaks püsielupaiga sihtkaitsevööndile ka piirneva piiranguvööndi arvelt, et arvestada elupaiga terviklikkust ja maastikku sobivust. Alale jääb üks merikotka pesapaik, mida ümbritsevad poollooduslikud kooslused. Vööndis tuleb seega poollooduslike koosluste taastamisel ja hooldamisel arvestada merikotka pesitsusrahu. Liigitegevuskava alusel on merikotka üheks oluliseks ohuteguriks sobivate pesapuude nappus ja pesapaikade hävimine. Inimeste liikumist merikotka pesitsusajal ei ole piiratud, sest merikotkas on alale asunud elama senise (liikumispiiranguta) kaitsereežiimi tingimustes ja on suutnud pojad seni edukalt üles kasvatada. Vööndisse jääb esinduslik hariliku luuderohu kasvuala. Hariliku luuderohu peamine ohutegur on metsamajanduslik tegevus ja vajalik on sihtkaitsevööndi kaitsekord. Olulisimatest kaitse-eesmärgiks olevatest kaitsealustest liikidest leidub seal veel mägi-naistepuna, vahelmist lõokannust, mets-aruheina, valget tolmpaad, kaunist kuldkinga, jumalakäppa, püramiidkoerakäppa, väikest käopõlle, kärbesõit ja soohiilakat. Sihtkaitsevööndi piiritlemisel on aluseks võetud maaüksuste piire, kiviaia serva, jättes aia vööndist välja, rannajoont, kruusa- ja pinnastee serva, jättes tee vööndist välja, kraavi serva, jättes kraavi vööndist välja, metsakõlviku piiri ja mõttelist sirget.

4. Metsa-, soo- ja niidukoosluste ning kaitsealuste liikide ja nende elupaikade kaitse-eesmärgil sihtkaitsevööndid:

Kolga sihtkaitsevöönd oli ka varem sihtkaitsevöönd, mis on moodustatud lisaks veel osaliselt piirneva kaitseta ala arvelt peamiselt väärtuslike vanade loodusemetsade, soostuvate ja soo-lehtmetsade ning merikotka kaitseks. Vanade loodusemetsade ning soostuvate ja soo-lehtmetsade kaitse tagab kõige efektiivsemalt sihtkaitsevööndi kaitsekord, mis võimaldab kõikidele raietele piiranguid seada. Alale jääb üks merikotka pesapaik. Liigitegevuskava alusel on merikotka üheks oluliseks ohuteguriks sobivate pesapuude nappus ja pesapaikade hävimine. Inimeste liikumist merikotka pesitsusajal ei ole piiratud, sest merikotkas on alale asunud elama senise (liikumispiiranguta) kaitsereežiimi tingimustes ja on suutnud pojad seni edukalt üles kasvatada. Olulisimatest kaitse-eesmärgiks olevatest kaitsealustest liikidest leidub seal arukäppa, kaunist kuldkinga, valget tolmpaad, madalat unilooka, kärbesõit, täpelist sõrmkäppa ja jumalakäppa. Sihtkaitsevööndi piiritlemisel on aluseks võetud maaüksuste piire.

Vilsandi sihtkaitsevöönd on moodustatud uue vööndina varasema viie Vilsandi merikotka püsielupaiga sihtkaitsevööndi (200 m raadius ümber pesapuu), varasema Metsa püsivaatlusala loodusreservaadi ja osaliselt varasema Vilsandi piiranguvööndi arvelt peamiselt väärtuslike vanade loodusemetsade kaitseks, tagades sellega ka merikotka pesitsuspaiga soodsa seisundi. Alale jääb kaks merikotka pesapaika. Liigitegevuskava alusel on merikotka üheks oluliseks ohuteguriks sobivate pesapuude nappus ja pesapaikade hävimine. Inimeste liikumist merikotka

pesitsusajal ei ole piiratud, sest merikotkas on alale asunud elama senise (liikumispiiranguta) kaitse-eesmärgi tingimustes ja on suutnud pojad seni edukalt üles kasvatada. Väikese pindalaga Metsa püsivaatlusala loodusreservaadi arvamise suuresse sihtkaitsevööndisse tagatakse pikaajase keskkonnaseire kompleksseireala mõjualas stabiilsete looduslike tingimuste säilimine. Vööndi kaitsekorra muutmine tähendab eelkõige liikumispiirangute muutust, mis ei sea ohtu kaitse-eesmärgi ja võimaldab senise tegevuse jätkumist (proovide kogumist). Olulisimatest kaitse-eesmärgiks olevatest kaitsealustest liikidest leidub seal veel läikivat kurereha, pruuni raunjalga, müür-raunjalga, valget tolmpaad, lamavat ristikut, arukäppa ja kährikseent. Sihtkaitsevööndi piiritlemisel on aluseks võetud maaüksuste piire, kiviaia serva, jättes aia vööndist välja, pinnastee serva, jättes tee vööndist välja, metsakõlviku piiri ja mõttelist sirget. Mõttelised sirged Lonna (30101:003:0138) ja Kihelkonna metskond 496 (30101:001:0791) maaüksusel sisaldavad koordinaatidega kirjeldatud punkti 58,38210718 ja 21,81895481 Lonna maaüksuse metsas, mida ei ole põhikaardiga seotud.

5. Ranniku-, metsa-, soo-, järve- ja niidukoosluste ning kaitsealuste liikide ja nende elupaikade kaitse-eesmärgil sihtkaitsevööndid:

Harilaiu sihtkaitsevöönd oli ka varem sihtkaitsevöönd, mis on moodustatud lisaks veel varasema Kiipsaare sihtkaitsevööndi, osaliselt varasema Kõruse piiranguvööndi, osaliselt varasema Tagamõisa hoiuala ja seal paikneva kolme Kiljatu merikotka püsielupaiga sihtkaitsevööndi (200 m raadius ümber pesapuu) ning osaliselt piirneva kaitseta ala arvelt peamiselt erinevate luitekoosluste, vanade loodusmetsade, vanade laialehiste metsade, soostuvate ja soo-lehtmetsade, lubjarikaste madalsoode lääne-mõõkrohuga ning vähe- kuni keskoiteliste kalgiveeliste järvede kaitseks. Kaitsealustest liikidest kaitstakse eelkõige kõre ja merikotka elupaiku ning hariliku luuderohu, jugapuu ja väikese käopõlle kasvualasid. Sihtkaitsevööndis olev kaitsekord võimaldab vältida õrnade luitekoosluste kahjustamist. Metsakoosluste kaitse tagab kõige efektiivsemalt sihtkaitsevööndi kaitsekord, mis võimaldab kõikidele raietele piiranguid seada. Lääne-mõõkrohuga lubjarikaste madalsoode kaitse tagab kõige efektiivsemalt sihtkaitsevööndi kaitsekord, mis võimaldab piirata kuivendamise negatiivset mõju. Vähe- kuni keskoiteliste kalgiveeliste järvede loodusliku veerežiimi tagab samuti kõige paremini sihtkaitsevööndi kaitsekord. Sarapiku, Killatu, Saka ja Ooklema järve arvamise vööndisse tagatakse tervikliku ja mitmekesise looduskompleksi parem kaitse. Kõre elupaikade ja avatud luitekoosluste taastamine on üks vööndi olulisi eesmärgi. Alale jääb kaks merikotka pesapaika. Liigitegevuskava alusel on merikotka üheks oluliseks ohuteguriks sobivate pesapuude nappus ja pesapaikade hävimine. Inimeste liikumist merikotka pesitsusajal ei ole piiratud, sest merikotkas on alale asunud elama senise (liikumispiiranguta) kaitse-eesmärgi tingimustes ja on suutnud pojad seni edukalt üles kasvatada. Esindusliku hariliku luuderohu ja jugapuu kasvuala paremaks kaitseks on vööndisse arvatud ka kaitseta ala ja osaliselt Tagamõisa hoiuala. Hariliku luuderohu ja jugapuu peamine ohutegur on metsamajanduslik tegevus ja vajalik on sihtkaitsevööndi kaitsekord. Eesti kontekstis olulise väikese käopõlle kasvuala (10 000 isendit) kaitse-eesmärgil on vööndisse arvatud osa varasemast Kõruse piiranguvööndist. Väike käopõlle peamised ohutegurid on metsamajanduslik tegevus ja kuivendamine ning selle vältimiseks sobib kõige paremini sihtkaitsevööndi kaitsekord. Olulisimatest kaitse-eesmärgiks olevatest kaitsealustest liikidest leidub seal veel rand-orasheina, rand-ogaputke, lamavat ristikut, kõdu-koralljuurt, hanepaju, harilikku muguljuurt, oja-haneputke, ainulehist soovalka, varjulustet, loim-vesipaunikat, valget tolmpaad, punast tolmpaad, kärbesõit, kaunist kuldkinga, Russowi sõrmkäppa, soohiilakat, mustjat sepsikat, võrk-nuisamblikku, lilla mütsnarmikut, randkiuru, täpikhuiku ja kirjukaani (apteegikaani). Sihtkaitsevööndi piiritlemisel on aluseks võetud maaüksuste piire, kiviaia serva, jättes aia vööndist välja, rannajoont, pinnastee serva, jättes tee vööndist välja, metsasihi serva, jättes sihi

vööndist välja, kraavi serva, jättes kraavi vööndist välja, jõe serva, jättes jõe vööndist välja, järve kallast, metsakõlviku piiri, põõsastiku kõlviku piiri, sooviku kõlviku piiri ja mõttelist sirget. Mõttelised sirged Möldri (30101:001:0092) maaüksusel sisaldavad koordinaatidega kirjeldatud punkte metsas 58,49062664 ja 21,93018194; 58,49041641 ja 21,93132263; 58,49060289 ja 21,93202537 ning 58,49060234 ja 21,93248274, mida põhikaardiga ei ole seotud. Mõttelised sirged Reediku (30101:001:0049) maaüksusel sisaldavad koordinaatidega kirjeldatud punkte metsas 58,48952830 ja 21,93308820 ning 58,48916383 ja 21,93034067, mida ei ole põhikaardiga seotud. Mõttelised sirged Kanepsi (30101:001:0324) maaüksusel sisaldavad koordinaatidega kirjeldatud punkti metsas 58,47224146 ja 21,93456768, mida ei ole põhikaardiga seotud.

Kuusnõmme sihtkaitsevöönd oli ka varem sihtkaitsevöönd, mis on moodustatud lisaks veel varasema Laistinina sihtkaitsevööndi, osaliselt varasema Kiirassaare piiranguvööndi, osaliselt varasema Läänemere akvatooriumi piiranguvööndi, osaliselt varasema Atla piiranguvööndi ja seal paikneva Atla merikotka püsielupaiga sihtkaitsevööndi (200 m raadius ümber pesapuu) arvelt peamiselt vanade loodusmetsade, soostuvate ja soo-lehtmetsade, lubjarikaste madalsoode lääne-mõõkrohuga ja rannikulõugaste kaitseks. Kaitsealustest liikidest kaitstakse eelkõige merikotka ja kassikaku elupaiku ning roheline hiidkupra, ogase astelsõnajala, silmjärvika ja saaremaa sõrmkäpa kasvualasid. Vanade loodusmetsade ning soostuvate ja soo-lehtmetsade kaitse tagab kõige efektiivsemalt sihtkaitsevööndi kaitsekord, mis võimaldab kõikidele raietele piiranguid seada. Sooelupaigatüüpide kaitse tagab samuti kõige efektiivsemalt sihtkaitsevööndi kaitsekord, mis võimaldab piirata kuivendamise negatiivset mõju. Sihtkaitsevööndi kaitsekord aitab tagada kompaktse rannikulõugaste ala (Lüllelaht, Kärdu lõugas ja Sauelaht) parema kaitse, sest välistab ebasobiva majandustegevuse ning tagab olulise lindude pesitsus- ja toitumisala soodsa seisundi säilimise. Vööndit on laiendatud vanade loodusmetsade, soostuvate ja soo-lehtmetsade, lubjarikaste madalsoode lääne-mõõkrohuga ja rannikulõugaste kaitse-eesmärgil. Vööndit on laiendatud roheline hiidkupra, ogase astelsõnajala ja saaremaa sõrmkäpa kasvualade kaitse-eesmärgil, sest neid kõiki ohustab metsamajanduslik tegevus. Vööndit on laiendatud ka kassikaku ja merikotka kaitse-eesmärgil. Alale jääb kaks kassikaku pesapaika. Liigitegevuskava alusel on kassikaku peamiseks häirefaktoriks pesa lähedal toimuvad metsamajanduslikud tööd ja seetõttu on pesapaigad arvatud suuremas ulatuses sihtkaitsevööndisse ja inimeste liikumist kassikaku pesitsusajal ei ole piiratud. Alale jääb kaks merikotka pesapaika, mida ümbritsevad poollooduslikud kooslused. Vööndis tuleb seega poollooduslike koosluste taastamisel ja hooldamisel arvestada merikotka pesitsusrahu. Liigitegevuskava alusel on merikotka üks oluline ohutegur sobivate pesapuude nappus ja pesapaikade hävimine. Inimeste liikumist merikotka pesitsusajal ei ole piiratud, sest merikotkas on alale asunud elama senise (liikumispiiranguta) kaitserižiimi tingimustes ja on suutnud pojad seni edukalt üles kasvatada. Olulisimatest kaitse-eesmärgiks olevatest kaitsealustest liikidest leidub seal veel harilikku muguljuurt, kärbesõit, valget tolmpaad, punast tolmpaad, kaunist kuldkinga, mustjat sepsikat, saaremaa robirohtu, soohiilakat, Russowi sõrmkäppa, pisikannikest, randtarna, meripuju, lääne-sõlmheina, harilikku luuderohtu, mägi-naistepuna, rand-soodaheina, madalat unilooka, täpelist sõrmkäppa, siredat varjusamblikku ning kirjukaani (apteegikaani) ja laululuike. Sihtkaitsevööndi piiritlemisel on aluseks võetud maaüksuste piire, kiviaia serva, jättes aia vööndist välja, rannajoont, järve kallast, kruusa- ja pinnastee serva, jättes tee vööndist välja, metsasihi serva, jättes sihi vööndist välja, kraavi serva, jättes kraavi vööndist välja, oja kallast, jättes oja vööndisse, metsakõlviku piiri ja mõttelist sirget. Mõttelised sirged Tiigi (44001:001:0067) maaüksusel sisaldavad koordinaatidega 58,31149536 ja 21,96107168 kirjeldatud punkti metsas, mida ei ole põhikaardiga seotud. Mõttelised sirged Ranna (30101:005:0033) maaüksusel sisaldavad koordinaatidega 58,33970853 ja 22,00496266 kirjeldatud punkti metsas, mida põhikaardiga ei ole seotud.

Laukabe sihtkaitsevöönd on moodustatud uue vööndina Tagamõisa hoiuala arvelt peamiselt vähe- kuni kesktoiteliste kalgiveeliste järvede, metsastunud luidete, lubjarikaste madalsoode lääne-mõõkrohuga ja potentsiaalsete vanade loodusmetsade kaitseks, kuid väärtustada tuleb ka alal paiknevate loopealsete kompleksi ja pankrannikut (Undva pank). Vähe- kuni kesktoiteliste kalgiveeliste järvede loodusliku veerežiimi tagab kõige paremini sihtkaitsevööndi kaitsekord. Laukabe, Aastejärve ja Arasoo järve arvamisega vööndisse tagatakse tervikliku ja mitmekesise looduskompleksi parem kaitse. Metsakoosluste kaitse tagab kõige efektiivsemalt sihtkaitsevööndi kaitsekord, mis võimaldab kõikidele raietele piiranguid seada ja seda ka potentsiaalsetes metsaelupaikades. Soolupaigatüüpide kaitse tagab samuti kõige efektiivsemalt sihtkaitsevööndi kaitsekord, mis võimaldab piirata kuivendamise negatiivset mõju. Olulisimatest kaitse-eesmärgiks olevatest kaitsealustest liikidest leidub seal harilikku muguljuurt, valget tolmpaad, punast tolmpaad, kärbesõit, täpelist sõrmkäppa, soohiilakat ja nõmmelõokest. Sihtkaitsevööndi piiritlemisel on aluseks võetud maaüksuste piire, rannajoont ja teed (jääb vööndist välja).

6. Lindude talvitusala kaitse-eesmärgil kalapüügipiiranguga sihtkaitsevöönd:

Uudepanga sihtkaitsevöönd on moodustatud uue vööndina osaliselt varasema Tagamõisa hoiuala, osaliselt varasema Läänemere akvatooriumi piiranguvööndi ja osaliselt kaitseta ala arvelt peamiselt kirjuhaha talvitusala kaitseks. Sihtkaitsevööndi kaitsekord võimaldab rakendada selleks vajalikke kalapüügipiiranguid ja lohesurfi ajalist piiramist. Sihtkaitsevööndi piiritlemisel on aluseks võetud rannajoont ja mõttelist sirget. Sihtkaitsevööndi piiritlemisel on eelkõige arvestatud, et sellesse oleks arvatud kirjuhaha talvitusala tuumikala. Mõttelised sirged läbivad koordinaatidega kirjeldatud põhikaardiga mitte seotud punkte merel: 58,55692837 ja 21,88024793 ning 58,53989207 ja 21,95887907.

7. Ranniku- ja metsakoosluste ning kaitsealuste liikide ja nende elupaikade kaitse-eesmärgil looduslikule arengule jäetav saare sihtkaitsevöönd, kus on piiritlemisel kasutatud rannajoont:

Vesiloo sihtkaitsevöönd on moodustatud varasema Vilsandi piiranguvööndi Vesiloo saare osa arvelt peamiselt türnpuu domineerimisega puistu ja esmaste rannavallide kaitseks. Vööndis leidub ka niidukooslusi, kuid ajalooliselt on Vesiloo olnud väheste inimõjuga saar. Looduslikule arengule jätmise võimaldab jälgida hilisel maakerkealal looduslikult arenenud põõsastiku ja noore metsa kujunemist põlismetsaks. Olulisimatest kaitse-eesmärgiks olevatest kaitsealustest liikidest leidub seal püramiid-koerakäppa ja jumalakäppa.

Piiranguvööndid hõlmavad majanduslikult kasutatavaid alasid, kus leidub õuemaide, hoonestust, rajatisi ja muid looduskaitse seisukohast vähem väärtuslikke alasid, kuid mis on olulised kultuuripärandi seisukohast. Suurema osa Vilsandi rahvusparki maismaa-alast moodustavad pärandmaastikel paiknevad poollooduslikud kooslused (rannaniidud, kadastikud ja lood). Nende koosluste kaitse vajab inimtegevuse jätkumist. Sõltuvalt asukohast, tingimustest ja alal asuvatest muudest kaitseväärtustest eeldab nende kaitse tagamine piiranguvööndi või hooldatava sihtkaitsevööndi kaitsekorda. Suurem osa Vilsandi rahvusparki poollooduslike kooslusi jäävad kavandatud kaitsekorra kohaselt piiranguvööndisse. Osaliselt jääb piiranguvöönditesse ka looduskaitsealustel väärtuslikumaid alasid (nt väiksemad suure väärtusega metsaalad), kuid väärtuste hajusa paiknemise tõttu ei ole neid sihtkaitsevööndisse arvatud. Lisaks on piiranguvöönditesse arvatud kaitsealal paiknevad põllumaad ja väljakujunemata elupaigad (nt noorendikud). Piiranguvööndisse on arvatud ka kaitsealuste

linnuliikide olulisi rändeageid peatuspaiku (Läänemere avameremadalikud) ja osaliselt sulgimisalasid (saarte ja rahude ümbrus, kus on traditsioonilised paaditeed). Piiranguvööndi kaitsekord võimaldab tagada Läänemere avamereosa mereelupaikade karide soodsa seisundi, mis on sealse kaitseala laiendamise üks peamisi eesmärgi. Karide säilitamise kaudu hoitakse kogu looduse mitmekesisust ja vähendatakse võimalikke ohutegurid. Ohuteguriks on näiteks intensiivne ehitustegevus karide piirkonnas (sh tuuleparkide rajamine), mis ohustab nii substraati kui ka karide elustikku. Piiride korrigeerimise tulemusel on piiranguvööndite pindala suurenenud loodusreservaatide arvelt 544,2 ha ja sihtkaitsevööndite arvelt 238,8 ha ning omakorda vähenenud (vähenemiseks ei loetud juba merikotka püsielupaiga sihtkaitsevööndisse jäävaid alasid piiranguvööndis) sihtkaitsevööndi arvelt 2146,6 ha, kuid laienduste arvelt kokku on piiranguvööndi pindala suurenenud 19 910,5 ha peamiselt kaitseta Läänemere arvelt 18 769,9 ha, varasema Tagamõisa hoiuala arvelt 2075,4 ha (sh 1636,5 ha mereala) ja varasema kaitseta maismaa arvelt 553 ha. Eramaad läheb sihtkaitsevööndist piiranguvööndisse 27,2 ha, hoiualast piiranguvööndisse 363,3 ha ning piiride korrigeerimise tõttu piiranguvööndist hoiualasse 0,2 ha ja kaitse alt välja 1 ha. Kinnistatud riigimaad läheb sihtkaitsevööndist piiranguvööndisse 33 ha, hoiualast piiranguvööndisse 72,3 ha ja kaitseta alast piiranguvööndisse 63,6 ha. Munitsipaalmaad läheb hoiualast piiranguvööndisse 3,4 ha ja kaitseta alast piiranguvööndisse 3,7 ha. Kaitsealal on kuus alljärgnevalt nimetatud piiranguvööndid. Atla, Kuusnõmme, Kõruse ja Vilsandi piiranguvööndi kaitse-eesmärk on looduse mitmekesisuse ja maastikuilme, kultuuripärandi, sealhulgas rahvakultuuri, pärandmaastike, taluarhitektuuri ja asustusstruktuuri säilitamine ning ranniku-, niidu- ja metsakoosluste kaitse ning kaitsealuste liikide ja nende elupaikade kaitse. Läänemere piiranguvööndi kaitse-eesmärk on mereelupaikade ja -maastike kaitse ning rändlindude kaitse. Ameerikametsa piiranguvööndi kaitse-eesmärk on teaduspärandi kaitse.

Atla piiranguvöönd piiritleti osaliselt varasemast Atla piiranguvööndist, osaliselt varasemast Loonalaiu piiranguvööndist, osaliselt varasemast Läänemere akvatooriumi piiranguvööndist ja osaliselt varasemast Kolga sihtkaitsevööndisse jäävast Kolga talust viisil, et hõlmata vööndisse Atla miljööväärtuslik sumbküla osa ning Atla ja Eeriksaare küla traditsioonilise hajaasustusega alad. Sinna kuulub ka endine Atla mõisa süda. Maastikku ilmestab Atla sadam ja tihe kiviaedade võrgustik. Võrreldes 1996. aasta eeskirjaga on Atla piiranguvööndi piire vähendatud. Vööndist välja arvatud looduskaitsealalt väärtuslikumad alad liideti Elda, Eeriksaare, Aherahu, Laasirahu ja Kuusnõmme sihtkaitsevööndiga. Piiranguvööndi piiritlemisel on aluseks võetud maaüksuste piire, rannajoont, kiviaia serva, jättes aia vööndisse, kraavi serva, jättes kraavi vööndisse, kruusa- ja pinnastee serva, jättes tee vööndisse, metsasihi serva, jättes sihi vööndisse, metsakõlviku piiri ja mõttelist sirget.

Kuusnõmme piiranguvöönd piiritleti osaliselt varasemast Atla piiranguvööndist ja Kiirassaare piiranguvööndist viisil, et hõlmata vööndisse peamiselt Kuusnõmme, Loona, Lümända-Kulli ja Kiirassaare küla traditsioonilise hajaasustusega alad ning enam-vähem kompaktse asustusega Rootsiküla ja Oju küla. Osaliselt on vööndisse hõlmatud ka Kihelkonna aleviku ning Abaja ja Kurevere küla mereäärset kitsast rannikut, kus ajalooliselt ei ole majapidamisi paiknenud. Vööndisse jääb Loona mõis ja endine Kuusnõmme mõisa süda. Maastikku ilmestab renoveeritud Kuusnõmme pukktuulik (Ilaste pukktuulik) ning Papissaare, Kiirassaare ja Abaja sadam. Papissaare sadamas paiknevad ajaloolised vesilennukite angaaside varemed, kuhu viib Papissaare poolsaarel kulgev muinsuskaitsealune Kihelkonna–Papissaare munakivitee (2022. aastal rekonstrueeritud, kuid osaliselt kaetud ajutiselt mustkatttega). Papissaare sadama kaudu toimub ka paadiühendus Vilsandi saarega. Oju küla mererannikule jääb Oju tuletorn. Võrreldes 1996. aasta eeskirjaga on peamiselt endise Kiirassaare piiranguvööndi asemele moodustatud Kuusnõmme piiranguvööndi piire vähendatud. Vööndist välja arvatud

looduskaitseks väärtuslikumad alad liideti Kuusnõmme sihtkaitsevööndiga. Piiranguvööndi piiritlemisel on aluseks võetud maaüksuste piire, rannajoont, kiviaia serva, jättes aia vööndisse, kruusa- ja pinnastee serva, jättes tee vööndisse või välispiiril välja, metsasihi serva, jättes sihi vööndisse, kraavi serva, jättes kraavi vööndisse, oja kallast, jättes oja vööndist välja, metsakõlviku piiri, järve kallast ja mõttelist sirget.

Kõruse piiranguvöönd piiritleti varasemast Kõruse piiranguvööndist, osaliselt varasemast Tagamõisa hoiualast ja osaliselt piirnevast kaitseta alast viisil, et hõlmata vööndisse eksperdi hinnangus tehtud ettepanekuna peamiselt Kõruse küla, kuid lisaks osaliselt ka Kurevere, Kalmu, Kuralase, Kõruse-Metsaküla, Neeme ja Undva küla miljööväärtuslikku maastikku. Vööndisse jääb ka palju militaarpärandiga maastikku. Maastikku ilmestavad eelkõige suured avatud loopealsed. Tähelepanuväärne on renoveeritud Kivestu puktuulik Kõruse külas. Võrreldes 1996. aasta eeskirjaga on Kõruse piiranguvööndi piire küll suurendatud, kuid samas on vööndi looduskaitseks väärtuslikumad alad liidetud Harilaiu sihtkaitsevööndiga. Piiranguvööndi piiritlemisel on aluseks võetud maaüksuste piire, rannajoont, kiviaia serva, jättes aia vööndisse, kruusa- ja pinnastee serva, jättes tee vööndisse või välispiiril välja, metsasihi serva, jättes sihi vööndisse, kraavi serva, jättes kraavi vööndisse, metsakõlviku piiri, põdsastiku kõlviku piiri, haritava maa kõlviku piiri, sooviku kõlviku piiri, järve kallast ja mõttelist sirget.

Vilsandi piiranguvöönd piiritleti varasemast Vilsandi piiranguvööndist, osaliselt varasemast Läänemere akvatooriumi piiranguvööndist, varasemast Orjassaare sihtkaitsevööndist, varasemast Vana Paagi sihtkaitsevööndist, varasemast Vahemere sihtkaitsevööndist ja osaliselt varasemast Kuusnõmme sihtkaitsevööndist viisil, et hõlmata vööndisse Vilsandi saare miljööväärtuslik Vilsandi küla ja ümbritsevad laidud, mis ei kuulu sihtkaitsevööndisse ja loodusreservaati. Võrreldes 1996. aasta eeskirjaga on Vilsandi piiranguvööndi piire vähendatud Vilsandi sihtkaitsevööndi (olulised loodusväärtused liideti sihtkaitsevööndiga), osaliselt Laasirahu sihtkaitsevööndi (Uusikuiv ja Joosepikuiv) ja osaliselt Päsurahu sihtkaitsevööndi (lõunapoolsem laid) moodustamisega ning suurendatud Vahemere sihtkaitsevööndi kaotamisega (olulised loodusväärtused puudusid), Vana Paagi ja Orjassaare sihtkaitsevööndite kaotamisega (looduslikud sihtkaitsevööndid muudeti piiranguvööndiks, et võimaldada poollooduslike koosluste hooldamist) ja Oostemadala arvamisega vööndisse (varasem Kuusnõmme sihtkaitsevöönd) (saarest läheb üle Vilsandile minev liiklustee). Piiranguvööndi piiritlemisel on aluseks võetud maaüksuste piire, rannajoont, kiviaia serva, jättes aia vööndisse, kruusa- ja pinnastee serva, jättes tee vööndisse, metsasihi serva, jättes sihi vööndisse, metsakõlviku piiri ja mõttelist sirget.

Läänemere piiranguvöönd piiritleti varasemast Läänemere akvatooriumi piiranguvööndist, osaliselt varasemast Laevarahu, Lõuna-Vaika ja Innarahu loodusreservaadist, osaliselt varasemast Mere sihtkaitsevööndist, osaliselt varasemast Tagamõisa hoiualast ja osaliselt kaitseta merealast viisil, et hõlmata vööndisse vahetult Vilsandi saarest loodesse ja edelasse ning Undva ninast loodesse jäävad mereelupaigad karid. Karid asustavat elustikku iseloomustab äärmiselt suur bioloogiline produktiivsus ja dünaamilised keskkonnatingimused, mistõttu on tegemist kalade ja lindude väga oluliste toitumisaladega. Vööndi laiendusega arvatakse kaitseala koosseisu lisaks rannikumere läheduses olevatele karidele osaliselt ka avameremadalikud: Suurkuiva idapoolsem osa (Riigimadal), Põtkelmaa madalike väike põhjanukk ja Soolakuiv. Oluline on säilitada karide puutumatus ning tagada piirkonna mereelustiku ja linnustiku elupaiga terviklikkus. Võrreldes 1996. aasta eeskirjaga on seega Läänemere piiranguvööndi (varasem Läänemere akvatooriumi piiranguvöönd) piire lisaks kaitseala laiendamisele muudetud loodusreservaatide ja sihtkaitsevööndite piiride muutmisega.

Piiranguvööndi piiritlemisel on aluseks võetud rannajoont, loodusreservaatidega piirnemisel 500 m puhvertsooni ümber saare või rahu (erandid kirjeldatud loodusreservaatide piiritlemise juures), looduslike sihtkaitsevöönditega piirnemisel 200 m puhvertsooni ümber saare või rahu (erandid kirjeldatud sihtkaitsevööndite piiritlemise juures). Paremate maamärkide puudumisel on piiranguvööndi piiritlemisel merel kasutatud mõttelisi sirgeid, et hõlmata kaitsealasse kaitset vajavad karid. Vööndi läänepiir läbib mõtteliste sirgetega järgnevaid koordinaatidega kirjeldatud põhikaardiga mitteseotud punkte: 58,58774235 ja 21,73203980; 58,29941044 ja 21,70734634 ning 58,25950973 ja 21,78501945. Jaagarahu sadama akvatooriumi väljajätmisel vööndi laiendusest mõtteliste sirgetega on lähtutud sellest, et sadama akvatooriumil ei ole võimalik mereelupaikade kaitset tagada (süvise tagamiseks võib vajalikuks osutuda merepõhja süvendamine). Vööndist välja jäetav Jaagarahu sadam sadamana ei toimi, sest on täielikult amortiseerunud. Jaagarahu sadama akvatooriumi piiritlemisel kasutatud mõtteliste sirgete koordinaatidega kirjeldatud põhikaardiga mitteseotud punkt merel on 58,39388112 ja 21,96574171.

Ameerikametsa piiranguvöönd piiritleti varasemast Kuusnõmme sihtkaitsevööndist. Vööndisse kuuluvatel kunagise Tartu Ülikooli Kuusnõmme bioloogiajaama katsekultuuridel on võõrliikide istanduste teaduslik väärtus. Üldjuhul kaitstakse arboreetume piiranguvööndi kaitsekorraga aladel. Kuna tegemist on omalaadse teadusliku, aga ka teaduslooliselt tähelepanuväärse objektiga, on võõrpuuliikide kultuuride (nt elupuu, hiiglelupuu, lehis, ameerika pärn, valge pöök, nulg, ebatsuuga ja jaapani krüptomeeria) kaitseks moodustatud eksperdihinnangu ettepanekul eraldi Ameerikametsa piiranguvöönd. Piiranguvööndi piiritlemisel on aluseks võetud kruusatee serva, jättes tee vööndisse, metsakõlviku piiri ja mõttelist sirget.

2.5. Kaitsekord

2.5.1. Kaitsekorra kavandamine

Kaitsekorra väljatöötamisel on arvestatud kaitsealal asuvaid loodusväärtusi (eksperdid Ahto Täpsi, Teet Killo, Marje Talvis, Taimo Türrpu ja Aivar Hallang OÜ-st Metsaruum, Renno Nellis OÜ-st Clanga, Indrek Sell MTÜ-st Puuseen, Meeli Mesipuu, Toomas Kukk, Ott Luuk, Peedu Saar ja Pille Mänd MTÜ-st Pärandkoosluste Kaitse Ühing, Ülle Püttsepp, Rein Kalamees, Meelis Pärtel ja Eerik Leibak Eestimaa Looduse Fondist, Laimdota Truus, Raimo Pajula, Kairi Sepp, Mati Ilomets, Reimo Rivas ja Urve Ratas Tallinna Ülikoolist, Rainar Kurbel ja Toomas Hirse MTÜ-st Käoraamat, Tõnu Talvi, Maarja Nõmm, Ilona Lepik, Urmas Lambut, Allar Liiv, Johannes Kõdar, Kadri Paomees, Maris Sepp, ja Märt Kesküla Keskkonnaametist, Ants Animägi Riigimetsa Majandamise Keskusest, lisaks veel eksperdid botaanik Mari Reitalu, bioloog Oliver Parrest, bioloog Herdis Fridolin, ihtüoloog Markus Vetemaa, botaanik Elle Roosalu, merebioloog Georg Martin, ornitoloog Veljo Volke, ornitoloog Rein Nellis, ornitoloog Leho Luigujõe, linnuvaatleja Mati Martinson, hülgeuurija Ivar Jüssi, hülgeuurija Mart Jüssi jpt); kaitsealal asuvaid kultuuripärandi väärtusi (eksperdid Maaria Semm, Eva-Liis Tuvi, Kalev Sepp ja Pille Tomson Eesti Maaülikoolist, Lona Päll ja Mari-Ann Remmel Eesti Kirjandusmuuseumist, Mart Hiob OÜ-st AB Artes Terrae, arhitekt Lilian Hansar, etnoloog Rasmus Kask, maastikuarhitekt Sulev Nurme ja maastikuarhitekt Heiki Kalberg ning kultuuripärandi spetsialist Krista Kallavus Keskkonnaametist jpt) ning kaitseala tsoneeringu ja kaitse-eeskirja koostamise kohta koostatud eksperdihinnangut (Pille Tomson 2008). Mõne piirimuudatuste ettepanekuga ei arvestatud või arvestati osaliselt ja mitteametliku põhjendused on esitatud alljärgnevalt.

Eksperdi hinnangus tehtud piirilaienduse ettepanekut arvata Austla küla rahvusparki ei arvestatud, sest ei ole teada kohalike suhtumine kaitseala laiendusse ja osaliselt on vastuolu endise Lümada valla (praegu Saaremaa valla osa) üldplaneeringuga, kus külast põhja poole jäävale metsaalale nähakse väikeelamumaa suurt laiendust, mis ei lähe kokku rahvusparki ehitamise põhimõtetega. Austla küla on Saaremaale iseloomulik sumbküla, kus on väga hästi säilinud küla ajalooline asustusstruktuur. Tegemist on tervikliku, kauni ja rikkumata hoonestusega külaga, kuhu pole ehitatud sobimatut uut hoonestust, mis häiriks maastikupilti. Üldplaneeringu järgi on tegemist miljööväärtusliku alaga ja eesmärk on säilitada külamiljö. Piirkonnas leidub ka looduskaitsealisi väärtusi, kuid need ei ole sellised, mille puhul kaasneks riigil kohustus neid kaitse alla võtta. Seega on igati põhjendatud kaitseala laiendamine kultuuripärandi väärtuste kaitse eesmärgil, kuid selle määрусega seda ei tehta. Laiendamise soov peaks tulema eelkõige kohalike maaomanikelt.

Eksperdi hinnangus tehtud piirilaienduse ettepanekut rahvusparki lahustükkide ühendamiseks Jaagarahu piirkonnas arvestati osaliselt mereala puhul, et tagada paremini kaitset väärivate karide ja liivamadalate soodne seisund, ja osaliselt merealaga piirnevate rannikukoosluste puhul, et kaitsta paremini niidukooslusi. Jaagarahu sadam koos sadama akvatooriumiga jäeti küll kaitseala laiendusest välja, kuid ala piirneb Vilsandi ja Tagamõisa loodus- ja linnualaga, kus olulist mõju avaldada võivatel arendustegevustel (nt Jaagarahu sadama arendus) tuleb nagunii kaaluda võimalikku keskkonnamõju ning lähtuda sellest. Sadamate rekonstrueerimine on võimalik ka rahvusparkis ja mitu sadamat on seal hiljuti rekonstrueeritud (Atla, Vikati, Papissaare, Abaja ja Kiirassaare). Sadama paiknemist arvestades oleks Jaagarahu sadama rahvusparki arvamine loogiline, kuid laiendamise soov peaks tulema sadamaomanikult ja kohalike omavalitsuselt. Jaagarahu sadama ja selle vahetu ümbruse arvamisest rahvusparki laieneks linnujahi keeld Pealmisele lahele, kus on seni linnujahti peetud, sest Vilsandi rahvusparki üks peamisi eesmärke on linnustiku kaitse. Osaliselt oleks vastuolu endise Kihelkonna valla (praegu Saaremaa valla osa) üldplaneeringuga, kus Kurevere külas asuvale kehtestatud Tõnise detailplaneeringu alale tähendaks rahvusparki laiendamine elamukruntide arvu vähendamist sellisel määral, mis sobituks rahvusparki asustusstruktuuriga. Mahajäetud Jaagarahu karjääril on stratotüübina rahvusvaheliselt oluline teaduslik väärtus, kuid karjääri paremaks eksponeerimiseks ei pea seda tingimata rahvusparki arvama, samas kohaliku omavalitsuse soovi korral saab seda teha. Karjääri parema eksponeerituse aitab tagada valla rajatav Jaagarahu puhkeala.

Eksperdi hinnangus tehtud piirilaienduse ettepanekut arvata Kõruse küla väärtuslikku maastikku rahvusparki arvestati suures osas ja enamik kaitseala laiendusest toimub Tagamõisa hoiuala arvelt, kuid kuna hoiuala piir on väga killustatud ega arvesta kultuuripärandi väärtusi, siis arvatakse kaitse alla kompaktselt ka kaitseta ala. Endise Kihelkonna valla (praegu Saaremaa valla osa) üldplaneeringu järgi on Kõruse küla maastik maakondliku tähtsusega väärtuslik maastik, kus on mitu miljööväärtusega ala. Kaitseala laiendusse ei hõlmatud suurt maaparandussüsteemi ja sellega piirnevat kitsast majandatud metsaosa Kõruse küla idaosas. Hoiuala ja rahvusparki omavahelise piiri määramisel lähtuti lisaks loodusväärtustele eelkõige maastikulistest ja kultuuripärandi väärtustest ning seetõttu on põhjendatud ka Kalmu, Kuralase ja Kõruse-Metsaküla osaline arvamine rahvusparki. Kohalike suhtumine kaitseala laiendusse on toetav ja laiendust toetab seetõttu ka kohalik omavalitsus. Kuralase külas asuvale kehtestatud Simmu detailplaneeringu alale tähendab rahvusparki laiendamine elamukruntide arvu vähendamist sellisel määral, mis sobituks rahvusparki asustusstruktuuriga ja mahtude vähendamist toetab ka kohalik omavalitsus.

Eksperdi hinnangus tehtud ettepanekut määrata rahvusparki välispiiriks Lümända-Kulli külast kuni Karala küalani riigimaantee maaüksuse piiri asemel teega paralleelselt paarikümne meetri kaugusel kulgev kõrgepingeliini kaitsevööndi piir ei arvestatud, sest loodusväärtused (metsa- ja soolupaigatüübid ning kaitsealused liigid) on seal ikkagi olemas ja riigimaantee maaüksuse piiri on piiritlemisel otstarbekam kasutada.

Kaitse-eeskirjaga kehtestatud piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagab kaitsealal leiduvate liikide, looduslike ja poollooduslike elupaikade soodsa seisundi ja kultuuripärandi säilimise ning on proportsionaalne saavutatavale efektile.

Kaitseala kaitse-eeskiri seab kitsendused omandiõigusele (Eesti Vabariigi põhiseaduse; edaspidi PS § 32). Keskkonda mõjutava tegevuse õigusliku regulatsiooni aluseks on PS §-st 5 tulenev loodusvarade ja loodusressursside kui rahvusliku rikkuse säästva kasutamise põhimõte. Elu- ja looduskeskkonna säästmise ja sellele tekitatud kahju hüvitamise kohustus tuleneb PS §-st 53. Tulenevalt PS §-dest 5, 32 ja 53 ning keskkonnaseadustiku üldosa seaduse (edaspidi KeÜS) ja LKS alusel võib omandiõigust piirata. Omandiõiguse põhiolomuse säilimiseks peavad seadusest tulenevad piirangud olema proportsionaalsed ehk piirangu eesmärgi saavutamiseks sobivad, vajalikud ja mõõdukad. Kaitse-eeskirjaga piirangute seadmise eesmärk on alal leiduvate loodusväärtuste säilimine. Ühtlasi täidetakse loodusdirektiivist riigile tulenevat kohustust tagada loodusväärtuste kaitse Natura 2000 võrgustiku alal. Neid eesmärke saab lugeda õiguspäraseks, kuna abinõud, mis soodustavad eesmärgi saavutamist, on õiguslikult sobivad: kaitseala kaitsekorra uuendamine ja loodusväärtusi kahjustavatele tegevustele piirangute seadmine aitab kaasa kaitseala eesmärkide täitmisele. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne. Kaitse-eeskirja regulatsiooni eesmärgi (loodusväärtuste säilimine) täitmiseks ei ole muid vähemalt sama efektiivseid, kuid isikuid vähem koormavaid meetmeid. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt isikutele antud õigusesse sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärgi tähtsust. Eesti ja Euroopa loodusväärtuste säilimine on oluline eesmärk. Alale kaitse tagamisega ja tegevustele piirangute seadmisega ala loodusväärtused säilivad, loodusväärtusi kahjustavate tegevuste elluviimisel need hävivad. Järgnevates kaitsekorra peatükkides on esitatud kitsenduste kaupa põhjendused, miks need piirangud on vajalikud.

Vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele on kaitseala tsoneeritud nelja loodusreservaati, 21 sihtkaitsevööndisse ja kuude piiranguvööndisse. Leebem kaitsereežiim seaks ohtu kaitseala eesmärkide saavutamise, kuna ei võimalda kaitsealal olevate koosluste, kaitsealuste liikide ja kultuuripärandi säilimist.

Senise kaitseala piiride muutmiseks ja kaitsekorra uuendamiseks tunnistatakse käesoleva määrusega kehtetuks Vabariigi Valitsuse 22. mai 1996. a määrus nr 144 „Vilsandi rahvusparki kaitse-eeskirja ning välispiiri kirjelduse kinnitamine“. Kaitse-eeskirjaga muudetakse 27. juuli 2006. a määrust nr 176 „Hoiualade kaitse alla võtmine Saare maakonnas“. Määruse muutmise eesmärgiks ei ole alade kaitse alt välja arvamist, vaid muudetakse Karala-Pilguse ja Tagamõisa hoiuala piiri seoses Vilsandi rahvusparki kaitse-eeskirja ja uue piiri kinnitamisega. Karala-Pilguse hoiuala piiri muudetakse, et ühtlustada rahvusparkis linnustiku kaitse-eesmärgil moodustatud sihtkaitsevööndite piiritlemist, ja Tagamõisa hoiuala piiri muudetakse, et kaitsta paremini mitmekesisist järvede, soode, poollooduslike koosluste, metsade ja mere kompleksi ja Tagamõisa poolsaare miljööväärtuslikku maastikku. Osa Tagamõisa hoiuala kaitse-eesmärke eemaldatakse hoiuala määrusest, sest need paiknevad ainult hoiuala osas, mis arvatakse rahvusparki koosseisu. Sellisteks kaitse-eesmärkideks on elupaigatüübid rannikulõukad

(1150*), rannaniidud (1630*), püsitaimestuga liivarannad (1640), liigirikkad niidud lubjavaesel mullal (6270*) ning siirde- ja õõtsiksood (7140). Lisaks arvatakse Tagamõisa hoiuala kaitse-eesmärkidest välja elupaigatüüp okasmetsad oosidel ja moreenikuhjatistel (9060), sest tegemist on teadusliku veaga inventeerimisel ja see on ümber inventeeritud teisteks metsaelupaigatüüpideks.

Kalapüüki ei ole Kolga ja Vilsandi sihtkaitsevööndis reguleeritud, sest seal puuduvad kalastamiseks kasutatavad veekogud ja need vööndid ei piirne ka kalastamiseks sobiva veekoguga.

2.5.2. Kaitsekorra üldpõhimõtted

Inimestel on lubatud viibida ning korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi kogu kaitsealal, välja arvatud loodusreservaadis ning 1. aprillist 31. juulini Aherahu, Alumise Vaika, Laasirahu, Lauri, Naistekivi, Pihlalaui, Pätsurahu, Salava, Tarja, Telve ja Uus Nootamaa sihtkaitsevööndis. Kaitsealal viibimiseks loetakse ka kaitse-eeskirjaga lubatud tegevusi sihtkaitsevööndis. Viibimise ajalisi piiranguid ei kohaldata järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel, kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel ja jahipidamisel kaitse-eesmärgi saavutamiseks (nendel tegevustel ei rakendu ka ujuvvahendi kasutamise keeld). Järelevalve- ja päästetöödel võib vajalikuks osutuda vältimatu ja kohene sekkumine. Kaitseala valitsemisega või kaitse korraldamisega seotud tegevusi tehakse liikumispiiranguga alal väga põhjendatud juhtudel, kui see on vajalik kaitse-eesmärkide saavutamiseks. Kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel on liikumispiiranguga alal viibimine vajalik näiteks seiretööl. Kui kaitsekorralduslikult võib vajalikuks osutuda liikumispiiranguga sihtkaitsevööndi saartel metssea, rebase, šaakali või kähriku küttimine lindude pesitsusperioodi alguses, siis lubatakse kaitseala valitseja nõusolekul erandkorras inimeste viibimist jahipidamiseks. Kui on vajalik osal suurematel liikumispiiranguga sihtkaitsevööndi saartel teha erisus alustada loomade karjatamisega natuke varem kui 1. august, siis on see võimalik, sest tegemist on kaitse korraldamisega. Inimeste liikumise reguleerimine on oluline haudelinnustiku häirimise vältimiseks nende pesitsus- ja sulgimisaial ning rahu tagamiseks rändlindude koondumiskohtades, kuna Vilsandi rahvuspargis on linnustiku kaitse esmase tähtsusega. Haudelinnustiku kaitset aitab tagada kevadsuise liikumispiiranguga sihtkaitsevöönd või aastaringse liikumispiiranguga loodusreservaat. Inimeste viibimine pesitsusaial haudelinnustikule olulistel saartel põhjustab pesapaikade hülgamist, sest rohkemal või vähemal määral on linnud tundlikud häiringute suhtes. Maas pesitsevate lindude lendu ajamisel võivad nende pesi ohustada kiskjad ja inimesed võivad ka tahtmatult tallata mune või pesapoegi. Liikumispiirangu aja seadmisel sihtkaitsevööndis on arvestatud peamiselt kõige aktiivsemat pesitsusperioodi. Aktiivne haudelinnustiku pesitsusperiood kestab aprillist juuni lõpuni, juulis-augustis saavad lennuvõimelisteks hiliste pesitsejate pojad. Kompromissina augustis liikumispiirangut ei rakendata, sest enamik haudelinnustikust on siis juba pesitsemise lõpetanud. Vilsandi rahvuspargis on esmase tähtsusega ka hallhülge puhkealade (lesilate) ja poegimisalade kaitse, sest rohkemal või vähemal määral on hallhülged tundlikud häiringute suhtes. Seoses järjest sagedasemate jäävaesete talvedega kasutavad hallhülged Innarahu ja Laevarahu peale puhkeala ka poegimisalana. Loodusreservaaia kaitsekord tagab hallhüljestele rahu ka pärast kevadtalvist poegimisperioodi puhkealadel. Huvi hülgevaatlusteks kevadsuvisel ajal on väljendanud sukeldumisringkonna esindajad Laevarahul. Kaitsekorra võimalik leevendamine hülgevaatluste korraldamiseks Laevarahul toob kaasa suuremad inimhäiringud ja seda ei toeta ka hülgeeksperdid Ivar Jüssi ja Mart Jüssi. Liigitegevuskavas hinnatakse veeturismi hallhülgele

keskmise ohutegurina. Alternatiivseid võimalusi hüljeste vaatluseks leidub rahvuspargis ka väljaspool loodusreservaate.

Selleks et võimaldada inimestel tutvuda Vilsandi rahvuspargi loodusega, on aasta läbi liikumiseks avatud matkarajatised ning väljaspool lindude aktiivseimat pesitsusperioodi saab külastada pärast kevadsuvisel liikumisperioodi lõppemist ka linnustikule olulisimaid saartest moodustatud sihtkaitsevööndeid. Inimeste liikumise ja loodusandide kasutamise võimaluste minimaalne piiramine on kooskõlas ala puhkemajanduslike võimaluste parema ärakasutamisega.

Telkimine ja lõkke tegemine on kaitsealal lubatud õuemaal ning kohas, mis on kaitseala valitseja nõusolekul selleks ettevalmistatud ja tähistatud. Telkimine ja lõkke tegemine väljaspool õuemaad ning selleks ettevalmistamata ja tähistamata kohas on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ning kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel, järelevalve- ja päästetöödel ning kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel.

Reguleerimata telkimine ja lõkke tegemine kaitsealal seavad ohtu kaitseväärtuste säilimise, kuna suureneb negatiivne mõju kooslustele (tallamine, prahistamine, koosluste paigutine hävitamine, puude raie või lamapuidu kasutamine lõkke tegemiseks jne) ja kaitsealuste liikide elupaikadele. Telkimine ja lõkke tegemine õuemaal on lubatud, kuna seal ei kahjusta need tegevused kaitse-eesmärkide saavutamist. Füüsilise isiku või eraõigusliku juriidilise isiku omandis oleval kinnisasjal (sh õuealal) telkimisel ja lõkke tegemisel tuleb arvestada KeÜS §-des 35 ja 36 sätestatud. Ettevalmistamata kohas võib lõket teha muu hulgas kaitse korraldamisega seotud tegevustel, näiteks koosluste hooldustöödel raiejäätmete põletamisel. Ettevalmistamata kohas on telkimine erandkorras kaitseala valitseja nõusolekul lubatud näiteks kaitseala saartel teadustöödel (sh seiretöödel). Kaitseala valitseja nõusolekul ettevalmistamata kohas telkimise ja lõkke tegemise lubamine erandkorras muudel juhtudel, kui sellega ei kahjustata kaitseala kaitse-eesmärke, võimaldab lubada näiteks eramaaomanikule oma kinnistul ka väljaspool õueala telkimist ja lõkke tegemist, sest eelduslikult selleks sobivaid kohti leidub ja kaalutlusotsuse võimaluse puudumisel oleks piirang ebaproportsionaalne või võimaldab lubada näiteks telkimist ja lõkke tegemist loodushariduse eesmärgil skaudigrupidele looduslaagri korraldamisel. Riigimetsa Majandamise Keskus on ametlikke telkimise ja lõkke tegemise kohti kaitseala riigimaale rajanud viide kohta, neist kaks asuvad Vilsandi saarel. Täpsemalt on käsitletud kaitseala külastuskorraldust 2012. aastal valminud kaitsekorralduskavas (Vilsandi rahvuspargi kaitsekorralduskava). Pärast uue kaitse-eeskirja vastu võtmist ajakohastatakse ka kaitsekorralduskava.

Kaitsealal on lubatud sõidukiga ja maastikusõidukitest ATV-ga sõitmine teedel, välja arvatud mootorsõidukiga sõitmine Harilaiu sihtkaitsevööndis Harilaiu parklast edasi Harilaiu poolsaarele, kuid mootorsõiduki keeld ei rakendu järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel, kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel ning kaitseala valitseja nõusolekul rahvuspargi tutvustamisel. Kaitsealal on lubatud jalgrattaga sõitmine ka radadel. Kaitseala valitseja nõusolekul on sõidukiga sõitmine väljaspool teid lubatud kalapüügiks vajaliku veesõiduki veekoguni viimisel. Kaitsealal on lubatud eespool nimetatud juhtudel sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmine järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel, kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel, kaitse-eeskirjaga lubatud töödel, liinirajatiste hooldamiseks vajalikel töödel, metsa- ja põllumajandustöödel, Kuusnõmme poolsaarelt Vilsandile kulgeva tee laidudevahelisel merealal ning Kuusnõmme poolsaarelt Vilsandile kulgeva jäätee rajamisel ja hooldamisel ning muul juhul kaitseala valitseja nõusolekul.

Ehitusseadustiku § 92 lõike 1 kohaselt on tee inimeste, sõidukite või loomade liikumiseks või liiklemiseks ettenähtud rajatis. Olenevalt pealiskihist jagunevad teed kattega teeks, kruusateeks ja pinnasteeks, mis üldjuhul on kantud põhikaardile pidevjoonena. Pinnastee on põllu-, metsa või muu selline pealiskihita tee, mis on teeks rajatud või sõidukite liikumise tulemusena selleks kujunenud. Riigikohtu 6. märtsi 2007. a otsuse nr 3-3-1-94-06 p 14 alusel võib pinnastee olla ehitusseaduse tähenduses ehitatud ning selle rajaja on tuvastatav, samas aga on pinnastee puhul võimalik ka see, et tee on moodustunud pikaajalise kasutamise tulemusel. Seega mõistetakse teede all ka ajalooliselt väljakujunenud ja kasutuses olevaid pinnasteid. Asjaolu, et osa sõiduradu on kujunenud kaitsekorralduslike tööde, nagu poollooduslike koosluste hooldamise tagajärjel, ei muuda neid veel (pinnas)teedeks, kuna need pole ajalooliselt väljakujunenud ja tavapäraseks liiklemiseks ette nähtud, vaid on tekkinud kaasneva nähtusena kaitse korraldamise tööde käigus. Sõidukiga sõitmise piiramine sellistel sõiduradadel on vajalik kaitsealuste elupaigatüüpide, taimkatte ja kaitsealuste taimeliikide kasvukohtade kahjustamise vältimiseks. Kuna tegemist on tallamisõrnade märgade kooslustega, tekivad rööpad veerohketel perioodidel kiiresti ning märjemates kohtades sõidetakse sellisel juhul üha laiemalt mööda pinnasteede servaala ja selle tagajärjel kahjustatud alad järjest suurenevad. Osa põhikaardil olevate pinnasteede kasutamine ei ole võimalik pinnast kahjustamata, mis võib omakorda kaasa tuua pinnasteede servaalal sõitmise. Seega kaitseväärtustest lähtuvalt konkreetset alal võib vajalikuks osutuda osa teede sulgemine või olemasoleva pinnastee kapitaalsem remont. Väljaspool teid ei lubata sõita, sest kaitsealal on tegemist õrna pinnasega kooslustega ning vältida tuleb kaitsealuste elupaigatüüpide pinnasekahjustusi, taimkatte ja kaitsealuste liikide elupaikade rikkumist.

Kaitseala teedel sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmisele kohalduvad liiklusseaduses (edaspidi *LS*) sätestatud nõuded ja piirangud. Sealhulgas tuleb arvestada, et maastikusõidukit tohib teel liikumiseks kasutada *LS* §-s 154 nimetatud juhul, st jõgede, teede ja muude takistuste ületamiskohtades ning lumega kaetud teel, mis ei ole mootorsõidukitele ajutiselt läbitav, ning teel, kus seda lubab sellekohane liikluskorraldusvahend, samuti politsei- ja tollitöötajad ametiülesannete täitmisel, haige toimetamisel haiglasse, päästetööde tegemisel ning muudel juhtudel, mis on seotud ametiülesannete täitmisega (nagu elektri- ja sideliinide hooldus- ja parandustööde tegemine või muud sellised tegevused). Maastikusõidukitest ATV-ga teel sõitmine on muutunud tavapäraseks praktikaks ka juhtudel, mida ei ole välja toodud *LS* §-s 154 nimetatud erisuste all. Vilsandi saarel on ATV sage transpordivahend ja kasutust leiab see ka kaitseala Saaremaa osas. Korralikel teedel kerge maastikusõidukiga sõitmine *LS* §-s 154 nimetatud juhul ei sea ohtu kaitseala kaitse-eesmärke ja seetõttu tehakse ATV kasutamisele teedel erisus. Radadel maastikusõidukiga (sh ATV-ga) sõitmine kahjustab pinnast ja rajad on tihti ka olulised orhideede kasvualad.

Harilaiu sihtkaitsevööndis on erisusena keelatud mootorsõidukiga sõitmine ka teedel Harilaiu parklast läänepoole Harilaiu poolsaarele, välja arvatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel (sh jahipidamine, poollooduslike koosluste hooldamine, RMK külastusobjektide ja rajatiste hooldamine), kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel (sh seiretööl) ning kaitseala valitseja nõusolekul rahvuspargi tutvustamisel. Piirangu eesmärk on suure külastuskoormuse tõttu reguleerida Harilaiu poolsaarel mootorsõidukitega liiklemist, et hoida sealset looduskeskkonda. Lähtuvalt Vilsandi rahvuspargi kaitsekorralduskavast ei planeerita nn Harilaiu kaelast lääne poole uusi parklaid rajada. Seega parkimis- ja ümberkeeramise võimalusi ei ole Harilaiu poolsaarel rohkem kui paarile autole Laialepa lahe ääres olevas parklas/taskus. Piirkonna väga suure külastuskoormuse tõttu kahjustatakse piiramatu mootorsõidukitega liiklemise korral kindlasti

Harilaiu poolsaare õrnu ranniku- ja luitekooslusi, kui ümberpööramise, parkimise või muul eesmärgil sõidetaks väljaspool teid. Suurema parkla tegemine Laialepa lahe äärde tähendab liikluskoormuse kandumist Harilaiu poolsaarele, mis tekitab lisasurvet looduskeskkonnale. Tormid on uhtunud ära u 450 m teed Laialepa lahe ja Uudepanga lahe vaheliselt maakitsuselt, mida mööda sõideti varem ja mida mööda sõidetakse ka praegu Kiipsaare tuletornini. Sellel lõigul on tee asemele looduslike protsesside toimel tekkinud uuesti looduslik rannikukooslus. Tormid on teed ära uhtunud ka Haagi lõuka rannikult ja Harilaiu poolsaare lääneosa Kiipsaare nuki poolses lõigus. Seetõttu on hakatud sõitma rannikukooslustel. Looduskaitseks põhjenduseks mootorsõidukite sõitmise piirangule on õrnade koosluste kahjustamine. Luidetel kasvavaid taime- ning eriti sambla- ja samblikukooslusi kahjustab mootorsõidukiga liikumine nendel. Samblikega kaetud luidetele jäävad mootorsõiduki jäljed (sarnaselt soodele, rabadele) aastakümneteks nähtavaks, kahjustavad selle koosluse struktuuri ja mõjutavad pikka aega selle funktsioneerimist. Otsene võimalik kahju tekib ka kaitsealustele taimeliikidele, näiteks kevadel ja suvel võib kahjustamise tõttu hukkuda üheaastane rand-ogaputk (seemned ei ole veel valminud, isend hukkub). Otsene mõju ilmneb ka kaitsealustele loomaliikidele, näiteks kõre kasutab väga sageli päevaste varjupaikadena maapinnal olevat mereheidist, lapikuid kive, kände jms. Harilaiu poolsaarel on kõret korduvalt leitud sellistest varjupaikadest vahetult tee kõrvalt, rannast ja järve kaldalt. Erandkorras saab kaitseala valitseja anda nõusoleku mootorsõidukiga sõitmiseks Harilaiu parklast edasi Harilaiu poolsaarele, kui see on vajalik teadustegevusel (sh seiretööl) või kaitseala valitseja huvides rahvuspargi tutvustamiseks looduskaitse ja loodushariduse eesmärkidel. Sellised kaitseala valitseja huvides erandid on põhjendatud näiteks riikliku seire, avalike looduskaitse ja loodushariduse teemaliste ürituste eesmärkidel, kus osalejate vanus, puuded või teadustegevuse tehnilised nõuded ei võimalda jalgsi pikka teekonda ette võtta.

Kaitsealal leidub jalgrattaga sõitmiseks sobilikke radasid, millel sõitmine ei sea ohtu kaitseala kaitse-eesmärke. Jalgrattaga sõitmiseks sobilikud rajad jäävad piiranguvööndisse ja sihtkaitsevööndisse, rajad võivad olla kantud põhikaardile ka katkendjoonena Radade all mõistetakse ka kaitsealal asuvaid matka- ja õpperadu.

Kalapüük on kaitse-eeskirjaga lubatud tegevus (v.a erisused mõnes sihtkaitsevööndis), kuid kalapüügiks vajaliku veesõiduki veekoguni viimine ei ole kalapüük ja seetõttu on sõidukiga sõitmisel väljaspool teid lisatud see erisuste alla. Erisust rakendatakse määrusega kohtades, kus (harrastus)kalurid kasutavad mereranda pääsemiseks ja paatide veeskamiseks pinnasteed, mis põhikaardilt puudub, sest põhikaardilt puuduval teel sõitmist võrdsustatakse väljaspool teed sõitmisega. Kooskõlastuse ujuvvahendi transportimiseks väljaspool teed saab anda juhul, kui sellega ei kahjustata pinnast ega kaitseväärtusi. Erisus, et lubada kaitseala valitseja nõusolekul väljaspool teid kalapüügiks vajaliku veesõiduki veekoguni viimist, hõlmab ka veesõiduki veekogu äärest ära viimist. LKS § 37 lõige 3 määrab samuti võimaluse ranna või kalda piiranguvööndis erisusena lubada kutselise või harrastuskalapüügi õigusega isikul kalapüügiks vajaliku veesõiduki veekoguni viimist mootorsõidukiga väljaspool selleks määratud teid. Kaitseala valitseja lähtub nõusoleku andmisel sellest, et tegevus ei ohustaks kaitstavaid väärtuseid, seades vajadusel tingimusi (nt kust kaudu veekogule läheneda, soovitusi kuhu auto peale veeskamist jätta). Kalal käimiseks sõidukiga sõitmise lubamine väljaspool teid ei ole põhjendatud olukorras, kus veesõiduki transportimist ei toimu ja soovitakse mugavusest lähtuvalt lihtsalt võimalikult lähedale veekogu äärde saada. Ka rahvuspargis kehtivad ranna ja kalda kaitse-eesmärgid LKS § 34 tähenduses.

Kavandatavad leevendused sõidukiga liikumisele on kooskõlas LKS-ga ja need ei sea ohtu rahvuspargi kaitse-eesmärke. Need erisused tulenevad osaliselt LKS § 30 lõikest 3. Väljaspool

teid on sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmine lubatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel (sh muinsuskaitseliste mälestistega seonduva tööd, mida on vaja teha kultuuripärandi hoidmiseks), kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel ning kaitse-eeskirjaga lubatud töödel (sh poollooduslike koosluste hooldustööd, liigikaitse tööd, seiretööd (teadustegevuse osa), liinirajatiste hooldustööd, pilliroo- ja adruvarumistööd, olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutööd, jahipidamise käigus lastud suurulukite väljavedu maastikult ning metsa- ja põllumajandustööd). Sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmist lubatakse väljaspool teid ka Kuusnõmme poolsaarelt Vilsandile kulgeva tee laidudevahelisel merealal ning Kuusnõmme poolsaarelt Vilsandile kulgeva jäätee rajamisel ja hooldamisel, sest väljakujunenud praktika ei ole nendes kohtades osutunud ohtlikuks kaitsealustele elupaigatüüpidele. Tegemist on kahe erineva teekonnaga, sest jäätee tehakse otse üle merejää laidusid ületamata. Jäätee algab sealt, kus olemasolev maismaatee lõpeb, ja lõpeb seal, kus algab uuesti maismaatee. Kui jäätee on ametlikult juba rajatud, siis on tegemist teega, kus võib sõita, sest sõidetakse olemasoleval teel. Erisusena on kaitsealal lubatud kaitseala valitseja nõusolekul sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmine väljaspool teid ka muudel juhtudel, kui sellega ei kahjustata kaitseala kaitse-eesmärke, et vajaduse korral saaks näiteks mererannikult prügi koristada. Valdavalt puhuvad lääne- ja edelakaarte tuuled ja suurte laevateede lähedus tingib suuremas koguses prügi jõudmise Saaremaa läänerrannikule. Kaitsekorralduslikult on põhjendatud, et prügi oleks võimalik vajaduse korral ka mehhaniseeritumalt koristada. Kõiki erisuse tegemiseks vajalikke põhjusi ei ole võimalik ette näha, kuid kaitseala valitseja kaalutusotsus aitab tagada kaitseala kaitse-eesmärkide mittekahjustamise.

Kaitseala veealal on lubatud ujuvvahendiga sõitmine, arvestades järgmisi erisusi: keelatud on ujuvvahendiga sõitmine Harilaiu sihtkaitsevööndis Laialepa lahes, välja arvatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel ning kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel; keelatud on ujuvvahendiga sõitmine 1. aprillist 31. juulini Aherahu, Alumise Vaika, Naistekivi, Pihlalaiu, Pätsurahu ja Uus Nootamaa sihtkaitsevööndis, välja arvatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel, kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel ja jahipidamisel kaitse-eesmärgi saavutamiseks; keelatud on sõitmine jetiga, välja arvatud järelevalve- ja päästetöödel; keelatud on lohesurf Uudepanga sihtkaitsevööndis 1. detsembrist 30. aprillini. Laialepa lahes ujuvvahendi kasutamise piirang on kehtestatud veelindude pesitsuse ja veelindude mittepesitsusaegsete kogumite pärast ja arvestatud on ka seda, et ujuvvahendiga sõitmise lubamisel ei saa kalastaja ujuvvahendi transportimiseks sõita mootor- ja maastikusõidukiga Laialepa lahe juurde. Oluline on Laialepa laht näiteks kaitseala kaitse-eesmärgiks olevale kümnokk-luigele ja lauluuigele. Tagada tuleb sealse linnustiku häirimatus nii pesitsus- kui ka rändeperioodil. 1. aprillist 31. juulini kehtib linnustikukaitse seisukohast olulistel sihtkaitsevööndites kevadsuvisel pesitsusperioodil haudelindude kaitseks inimeste viibimise keeld, mis tähendab ka ujuvvahendiga liikumise keeldu. Kaitsealal on keelatud jetiga sõitmine, sest mitme uuringu kohaselt on linnud jetide tekitatud häiringute (müra, suur kiirus, lainetus jne) suhtes oluliselt tundlikumad kui tavapäraste mootorpaatide suhtes. Vaja on ka vältida jeti mootorist paiskuva tugeva veejoa kahjulikku mõju kaitseala madalaveeliste lahtede põhjasetetele ja sealsele elustikule¹⁵. Ujuvvahenditest ei keelata hõljukite ja hüdrokopterite kasutamist, sest vaja on tagada Vilsandi saarega ühendus ka raskete jääolude korral, kui paadiliiklus ei toimi. Tegemist on küll tavapärasemast mürarikamate

¹⁵ Burger, P. 1998. Effects of motorboats and personal watercraft on flight behavior over a colony of Common Terns. *The Condor*, vol 100, pp 528–534.

Rodgers Jr, J. A. & Schwikert, S. T. 2002. Buffer-zone distances to protect foraging and loafing waterbirds from disturbance by personal watercraft and outboard-powered boats. *Conservation Biology*, vol 16, pp 216–224.

ujuvvahenditega, kuid talvel meresaartel linnud ei pesitse. Tavapärasemast suurema negatiivse mõjuulatusega on ka lohesurf, mis ajab linnud pesitsuskohtadest ära ning põhjustab häirimisega pesariüüset ja munade jahtumist, kuid sel põhjusel ei ole vaja lohesurfi keelata, sest lohesurfamiseks sobilikud kohad ei jää linnustiku kaitse seisukohalt oluliste saarte lähedusse. Lohesurfi keelamine on aga vajalik kirjuhaha talvitusala tuumikalal Uudepanga lähel 1. detsembrist 30. aprillini, sest suuremaid kirjuhaha salku vaadeldakse seal aprilli lõpuni. Lohesurfi häiriv mõju lindudele on dokumenteeritud, kuigi mitte väga paljude uuringutega¹⁶. Lohesurfarid tegelevad hobiga ka külmal aastaajal ja see häirib Uudepanga lähel samal ajal toituvaid kirjuhahku ja ka teisi kaitse-eesmärgiks olevaid veelinde (nt aule, sõtkaid ja väikekosklaid). Populaarsed lohesurfamise kohad kaitsealal ongi Uudepanga laht ja Haagi lõugas. Uudepanga lähel osaline ajaline lohesurfi keelamine ei ole ebasproportsionaalne linnustiku kaitseks, sest Eesti Ornitoloogiaühingu hinnangu kohaselt oleks olulisel linnukaitsealal lohesurfi keelamine õigustatud kogu kaitsealal. Kompromissina üleüldist lohesurfi keeldu kaitsealal siiski ei rakendata.

Kaitsealal on lubatud jahipidamine, arvestades järgmisi erisusi: keelatud on hallhülgejaht; keelatud on linnujaht; jahipidamine Aherahu, Alumise Vaika, Laasirahu, Lauri, Naistekivi, Pihlalaiu, Pätsurahu, Salava, Tarja, Telve, Uus Nootamaa ja Vesiloo sihtkaitsevööndis on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul kaitse-eesmärgi saavutamiseks; jahipidamine Eeriksaare, Elda, Harilaiu, Kolga, Kuusnõmme, Laukabe, Loonalaiu, Vilsandi ja Uudepanga sihtkaitsevööndis on 1. veebruarist 31. juulini lubatud kaitseala valitseja nõusolekul kaitse-eesmärgi saavutamiseks, inimese elule või tervisele tekkiva ohu vältimiseks, uluki tekitatud kahjustuse vältimiseks ning uluki kaudu leviva haiguse tõkestamiseks; ajujaht Eeriksaare, Elda, Harilaiu, Kolga, Kuusnõmme, Laukabe, Loonalaiu ja Vilsandi sihtkaitsevööndis on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul kaitse-eesmärgi saavutamiseks, inimese elule või tervisele tekkiva ohu vältimiseks, uluki tekitatud kahjustuse vältimiseks ning uluki kaudu leviva haiguse tõkestamiseks.

Kaitsealal on keelatud hallhülgejaht, mis on kaitse-eesmärkidega kooskõlas, sest aitab tagada terviklikumalt hallhülge lesilate ja poegimisala kaitset. Tulenevalt hallhülge kaitse tegevuskavast (2015–2019) ei arvestata hallhülge jahialana loodusalasid, kaitsealasid ja püsielupaiku, kus hall- ja/või viigerhüljes on kaitse-eesmärgiks.

Kaitsealal on keelatud linnujaht, sest tegemist on linnukaitsealaga. Vilsandi on juba ajalooliselt olnud oluline ala lindude pesitsus- ja rändealade kaitseks. Kuna kaitsealale jääb kogu Vilsandi linnuala ning osa Karala-Pilguse ja Tagamõisa linnualast, tuleneb linnudirektiivist kohustus kaitsta linde nii pesitsusperioodil kui ka rände-, peatus- ja koondumispaikades pesitsusvälisel perioodil. Lisaks haudelinnustikule on Vilsandi rahvuspark oluline rändepeatuspaik ja linnujahi lubamine seaks ohtu linnuala kaitse-eesmärkide soodsa seisundi. Kuna ränne on lindude jaoks ohtlik ettevõtmine, siis hukkub sellel ajal nii looduslikel kui ka inimtekkelistel põhjustel (sh jahipidamine olulistel rändepeatuspaikades) väga suur osa lindudest ning nii väheneb lindude arvukus. Jahipidamine peletab linnud peatumisaladelt, mistõttu on nad sunnitud rännet jätkama enneaegu, poolnälginuna ja alternatiivset puhkeala leidmata. Näiteks on lindude häirimise vältimine kevadrändel üks väga oluline pesitsusedukust (otseselt seotud ka lindude arvukusega) mõjutav tegur, mille tagamisel on märkimisväärne roll ka Eestil. Seetõttu ei ole piiratud jahipidamist ainult lindude pesitsusperioodil, vaid piirangud on seatud aasta läbi. Kuna juba praegu ei toimu rahvuspargis linnujahti, siis on asjakohane konkreetne linnujahikeeld sõnastada ka määruses.

¹⁶ https://www.global-kitesports.org/wp-content/uploads/2018/01/Final-Study-Birds-and-Kitesurfing_2017.pdf

Kaitseala valitseja nõusolekul on Aherahu, Alumise Vaika, Laasirahu, Lauri, Naistekivi, Pihlalaia, Pätsurahu, Salava, Tarja, Telve, Uus Nootamaa ja Vesiloo sihtkaitsevööndis lubatud jahipidamine kaitse-eesmärgi saavutamiseks. Tegemist on peamiselt haudelinnustiku ja nende elupaikade kaitseks moodustatud sihtkaitsevöönditega (v.a Vesiloo), kus erandina võib looduskaitsealadel kaalutlustel vajalikuks osutuda mõne liigi (nt kährrik, rebane, šaakal, metssiga) arvukuse reguleerimine või nende isendite loodusest eemaldamine, et tagada kaitse-eesmärgiks olevate lindude soodsat seisundit pesitsus- ja sulgimisaladel meresaartel. Erandina saab jahti lubada sihtkaitsevööndis ka ennetava meetmena enne kahju tekkimist, kui see aitab kaasa kaitse-eesmärkide saavutamisele. See tähendab, et kaitseala valitseja võib lubada jahti linnustiku kaitse-eesmärgil moodustatud sihtkaitsevööndites enne kahju tekkimist.

Kaitseala valitseja nõusolekul on Eeriksaare, Elda, Harilaiu, Kolga, Kuusnõmme, Laukabe, Loonalaiu, Vilsandi ja Uudepanga sihtkaitsevööndis lubatud 1. veebruarist 31. juulini jahipidamine kaitse-eesmärgi saavutamiseks, inimese elule või tervisele tekkiva ohu vältimiseks, uluki tekitatud kahjustuse vältimiseks ning uluki kaudu leviva haiguse tõkestamiseks. Ulukite tekitatud kahjustuste vältimise all peetakse silmas olukorda, kus kahju on juba ilmnunud ning jahipidamine on vajalik, et takistada lisakahjustuste tekkimist. Seejuures tuleb arvestada, et näiteks uluki tekitatud kahjustuse vältimise eesmärgil jahipidamise lubamine ei tohi omakorda seada ohtu kaitse-eesmärkide saavutamist. Nõusolek antakse igakordse kaalutusotsuse tulemusena kindlaks perioodiks. Vajalik on ajaline sekkumine lindude ja loomade pesitsus- ja poegimisperioodiga paremaks arvestamiseks, eriti tagamaks kassikaku ja merikotka pesitsusrahu. Kassikakule on vaja tagada pesitsusrahu 1. veebruarist 31. augustini ja merikotkale 15. veebruarist 31. juulini nende pesitsuskohtades. Jahipidamine on peamine põhjus, miks inimene võib sattuda probleemsele ajal kassikaku ja merikotka pesitsusrahu häirima ja seda just pesitsusperioodi alguses veebruaris. Kompromissina ei ole augustis jahipidamisele kaitseala valitseja nõusoleku nõuet seatud, sest merikotka pesitsusperiood on siis lõppenud ja augustis puudub kassikaku pesitsuskohtades oluline jahipidamise huvi. Kassikaku ja merikotka kaitse-eesmärgil ei ole moodustatud liikumispiiranguga sihtkaitsevööndeid, kuid jahipidamisele samaväärsete häiretegurite ilmnemisel tuleb need eraldi moodustada. Jahipidamisele ei ole 1. augustist 31. jaanuarini eespool nimetatud sihtkaitsevööndites kaitseala valitseja nõusolekut seatud ja jahipidamine on lubatud ka piiranguvööndis. Seega arvestab selline jahipidamise regulatsioon ühtlasi rahvusparki kultuuripärandi kaitset, sest rahvusparki kaitse-eesmärgiks on ka kultuuripärandi kaitse, mis hõlmab traditsioonilise jahipidamise jätkumist. Kaitseala valitseja võib anda nõusoleku jahipidamiseks, kui selgub, et mõni jahiuluk kahjustab kaitseala kaitseväärtusi (näiteks metssigade kahjustused orhideedele), või on tuvastatud jahiulukite kahjustused kari- ja/või koduloomadele (näiteks huntide ja šaakalite kahjustused lammastele) või on vaja tõkestada jahiuluki kaudu levivat haigust (näiteks metssigade kütmine sigade aafrika katku tõkestamiseks) või on piiranguvööndis tuvastatud jahiuluki tekitatud ulatuslikud metsa, põllukultuuride vms kahjustused (näiteks põdra, punahirve ja metskitse kahjustused metsanoorendikus, metssigade kahjustused põllukultuuridele) või on tekitatud kahju inimesele või kaitseala loodusväärtustele, näiteks metssiga kinnistuomanikule või rebane, kährrik, šaakal, nugis jt kaitsealustele lindudele nende pesitsus- ja sulgimisaladel rannikul või meresaartel.

Ajujaht on Eeriksaare, Elda, Harilaiu, Kolga, Kuusnõmme, Laukabe, Loonalaiu ja Vilsandi sihtkaitsevööndis lubatud kaitseala valitseja nõusolekul kaitse-eesmärgi saavutamiseks, inimese elule või tervisele tekkiva ohu vältimiseks, uluki tekitatud kahjustuse vältimiseks ning uluki kaudu leviva haiguse tõkestamiseks. Ajujahti reguleeritakse kaitseala valitseja nõusolekuga, et ohjata jahipidamisviisi, millega häiritakse kõige rohkem elustikku. Ajujaht on

jahieeskirja järgi lubatud 1. oktoobrist kuni 28.(29.) veebruarini. Kaitse-eesmärkidest lähtuvalt on kõige kriitilisem vajadus ajujahi keelamiseks aasta alguses, eelkõige veebruaris, kui kassikakule ja merikotkale on vajalik tagada rahu nende pesitsusperioodi alguses. Samas, kui näiteks kaitse-eesmärkidest tulenevalt tekib vajadus ajujahi pidamiseks, on kaitseala valitsejal võimalik seda lubada, seades vajaduse korral tingimusi jahipidamise kohta, aja jm nõuete kohta, ning teavitada ajujahi korraldamisest vajaduse korral ka avalikkust (rahvuspargi külastajaid). Ajujahi lubamise erisusi on kaitseala valitsejal võimalik kaaluda ka juhul, kui see on vajalik inimese elule või tervisele tekkiva ohu vältimiseks, uluki tekitatud kahjustuse vältimiseks ning uluki kaudu leviva haiguse tõkestamiseks. Avalik huvi jahipidamiseks on kaitsealal olemas. Rahvuspargi territooriumile jääb praegu kolm jahipiirkonda: Tagamõisa poolsaarel Kihelkonna jahipiirkond, Kihelkonna alevikust lõuna poole Üru jahipiirkond ja Lümända jahipiirkonda jääb rahvuspargi lahustükina Naistekivimaa.

Vajaliku tegevusena on poollooduslike koosluste aladel nende ilme ja liigikoosseisu taastamiseks ja säilitamiseks vajalik rohu ja roo niitmine, loomade karjatamine, puu- ja põõsarinde kujundamine või eemaldamine. Need tegevused tagavad poollooduslike koosluste säilimise. Ilma selle tegevuseta koosluste looduskaitseväärtus väheneb. Hooldamist võimaldavatel sihtkaitsevööndi saartel tuleb alustada poollooduslike koosluste hooldamist juhul, kui see on vajalik linnustiku kaitse seisukohast. Rohkem kinni kasvanud kevadsuvisel liikumispiiranguga hooldatavatel sihtkaitsevööndi meresaartel tähendab see kaitse korraldamisega seotud tegevusena loomade karjatamise alustamise lubamist enne kevadsuvisel liikumispiirangu lõppemist.

2.5.3. Tegevuste kooskõlastamine kaitseala valitsejaga

Tegevused, mis on keelatud, kui selleks ei ole kaitseala valitseja nõusolekut, on määratud vastavalt LKS § 14 lõikele 1. Kaitseala valitseja nõusolekuta on kaitsealal keelatud muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teha maakorraldustoiminguid, kehtestada detailplaneeringut ja üldplaneeringut, lubada ehitada ehitusteatise kohustusega või ehitusloakohustuslikku ehitist, sealhulgas lubada püstitada või laiendada lautrit või paadisilda, anda projekteerimistingimusi ja ehitusluba, rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja anda veeluba, ehitusluba ega esitada ehitusteatist, ning lisasõota jahiulukeid. Kaitseala valitsejaga tuleb kooskõlastada ka kuni 20 m² suuruste ehitiste ehitamine.

Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit. Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärast ootust sellise tegevuse õiguspärasuse suhtes.

Praktikas on tingimuste esitamine kõige enam kasutatav võte, millega välditakse kaitsealadel majandustegevuse kahjustavat mõju. Enamasti ei keelata tegevust, mis on kaitse-eeskirjas lubatud kaitseala valitseja nõusolekul, vaid püütakse kaalutlusõiguse kaudu leida lahendusi, kus tegevus loodusväärtusi ei kahjusta, ühitades looduskaitse ja arendushuvid.

2.5.4. Loodusreservaat

2.5.4.1. Loodusreservaadi eesmärgid

Loodusreservaatide kaitse-eesmärk on ökosüsteemide arengu tagamine üksnes loodusliku protsessina, kus otsene inimtegevus puudub ning looduslike koosluste säilimisse ja kujunemisse ei sekkuta. Eelkõige kaitstakse olulisi lindude pesitsus-, sulgimis- ja rändeaegseid peatuspaiku ning hallhülge elupaiku. Kaitsealal on neli loodusreservaat: Innarahu, Laevarahu, Lõuna-Vaika ja Nootamaa loodusreservaat.

2.5.4.2. Keelatud tegevused loodusreservaadis

Loodusreservaadi kaitsekord on määratud looduskaitseaduse § 29 lõigete 2 ja 3 järgi, mille kohaselt on loodusreservaadis keelatud igasugune inimtegevus, sealhulgas inimeste viibimine ning ujuvvahenditega liikumine, välja arvatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamise eesmärgil ning kaitseala valitseja nõusolekul kaitseala seisundi jälgimise ja hindamise ning teadustegevuse eesmärgil, mida lubatakse erandina. Uue kaitsekorra järgi korrigeeritakse olemasolevate Innarahu, Laevarahu, Lõuna-Vaika ja Nootamaa loodusreservaadi piire ning arvatakse Metsa püsivaatlusala loodusreservaat Vilsandi sihtkaitsevööndisse. Sisulised põhjendused loodusreservaadi kaitsekorra rakendamiseks ja piiritlemise põhimõtted on esitatud alapeatükis 2.4.

2.5.5. Sihtkaitsevöönd

2.5.5.1. Sihtkaitsevööndi eesmärgid

Sihtkaitsevöönd on kaitseala maa- või veeala seal väljakujunenud või kujundatavate looduslike ja poollooduslike koosluste säilitamiseks. Vilsandi rahvusparkis on sihtkaitsevööndid moodustatud kaitstavate elupaigatüüpide, taime- ja loomaliikide, veealade, puistute, haudelinnuliikide pesitsuspaikade, sulgimisalade, rändlindude koondumispaikade ning talvitusala kaitseks. Kaitsealal on 21 sihtkaitsevööndit, mis on lähtuvalt kaitse-eesmärgist jaotatud seitsmesse alljärgnevasse rühma.

1. Aherahu, Alumise Vaika, Naistekivi, Pihlalaiu, Pätsurahu ja Uus Nootamaa sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on loodusliku arengu kaudu haudelinnustiku ja nende elupaikade kaitse.
2. Harilaiu, Kuusnõmme ja Laukabe sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on ranniku-, metsa-, soo-, järve- ja niidukoosluste kaitse ning kaitsealuste liikide ja nende elupaikade kaitse ja kultuuripärandi objektide säilitamine. Harilaiu sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on muu hulgas kaitstava looduse üksikobjekti Kuralase tamme kaitse.
3. Laasirahu, Lauri, Salava, Tarja ja Telve sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on ranniku- ja niidukoosluste kaitse ning haudelinnustiku ja nende elupaikade kaitse.
4. Kolga ja Vilsandi sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on metsa-, soo- ja niidukoosluste kaitse ning kaitsealuste liikide ja nende elupaikade kaitse ja kultuuripärandi objektide säilitamine.
5. Eeriksaare, Elda ja Loonalaiu sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on ranniku-, metsa- ja niidukoosluste kaitse ning kaitsealuste liikide ja nende elupaikade kaitse ja kultuuripärandi objektide säilitamine.
6. Uudepanga sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on lindude talvitusala kaitse.
7. Vesiloo sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on loodusliku arengu kaudu ranniku- ja metsakoosluste kaitse ning kaitsealuste liikide ja nende elupaikade kaitse.

Sihtkaitsevööndites olev kaitsekord võimaldab seada ajalisi liikumispiiranguid, mis on oluline pesitsusedukuse tagamiseks, välistada majandustegevuse ja seada rangeid piiranguid muudele

tegevustele, mis võivad ohustada kaitsealuste liikide elupaikade soodsa seisundi säilimist või taastamist. Elupaikade säilitamise kaudu hoitakse tüüpilist maastikuilmet ja kaitstakse kogu looduse mitmekesisust.

2.5.5.2. Lubatud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndis on lubatud kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine kaitseala valitseja nõusolekul selleks ettevalmistatud kohas. Riigimetsa Majandamise Keskus on sihtkaitsevööndisse rajanud ametlikke telkimis- ja lõkkekohti kahte (Harilaid, Käkisilm) ja puhkekohti ühte (Harilaid) kohta. Rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine ja rahvaürituse korraldamine selleks ettevalmistamata kohas on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul. Nõusoleku võib küsida ka kindla perioodi peale, kui tegemist on regulaarsete rahvaüritustega, mida saab pikemalt ette planeerida. Rahvaüritus on organiseeritud üritus, näiteks matk, orienteerumis-, jalgratta- vm spordiüritus, õppus, meelelahutus-, kaubandus- vm üritus. Kaitseala üks eesmärk on looduse tutvustamine ja selleks on ette valmistatud või täiendavalt veel valmistatav külastustaristu: matkarajad, vaatetornid, puhke- ja lõkkekohad. Samuti loetakse ettevalmistatud kohtadeks olemasolevaid teid. Piirang võimaldab rahvaürituse korraldamist matkaradadel ja muudes ettevalmistatud kohtades ilma kaitseala valitseja nõusolekuta, kuid väldib samas suuremaid rahvakogunemisi, mida ettevalmistatud taristu ei pruugi mahutada või kus võib rahvaüritusega kaasneda elustiku liigne häirimine. Ettevalmistamata kohas rahvaürituse kooskõlastamise nõue on vajalik, et vältida linnustiku ja tallamistundlike piirkondade häirimist.

Aherahu, Alumise Vaika, Eeriksaare, Elda, Harilaiu, Kuusnõmme, Laasirahu, Laukabe, Lauri, Loonalaiu, Naistekivi, Pihlalaiu, Pätsurahu, Salava, Tarja, Telve, Uudepanga, Uus Nootamaa ja Vesiloo sihtkaitsevööndis on kalapüük lubatud, sest see tagab rannaelulaadi ja kalapüügitraditsiooni säilimise. Aherahu, Alumise Vaika, Laasirahu, Lauri, Naistekivi, Pihlalaiu, Pätsurahu, Salava, Tarja, Telve ja Uus Nootamaa sihtkaitsevööndis on kalapüük lubatud, arvestades § 15 lõike 1 punktis 3 sätestatud inimeste viibimise keeldu 1. aprillist kuni 31. juulini lindude kevadsuvises pesitsusaja tõttu (täpsemalt seletuskirja punktis 2.5.2). Laukabe sihtkaitsevööndisse jäävad madalaveelised kinnikasvavad rannikujärved (näiteks Aaste järv, Arasoo järv ja Laukabe järv), mis on kalastiku seisukohalt vähetähtsad, seetõttu ei ole kalapüüki piiratud. Harilaiu sihtkaitsevööndis on kalapüük lubatud, arvestades § 5 lõike 4 punktis 1 sätestatud mootorsõidukiga liikumise keeldu ja lõike 5 punktis 1 sätestatud ujuvvahendiga sõitmise keeldu. See tähendab, et kalastaja ei saa mootorsõidukiga sõita Harilaiu sihtkaitsevööndis Harilaiu parklast edasi Harilaiu poolsaarele ja kasutada ujuvvahendit Laialepa lahes (täpsemalt seletuskirja punktis 2.5.2). Harilaiu sihtkaitsevööndisse jäävad suurematest järvedest veel Sarapiku, Killatu, Saka ja Ooklema järv. Kuigi Eeriksaare, Elda, Laasirahu, Lauri, Loonalaiu, Salava, Tarja, Telve ja Vesiloo sihtkaitsevööndisse kalapüügiks sobivaid veekogusid ei jää, tuleneb kalapüügi reguleerimise vajadus piirnemisest Vilsandi rahvusparki Läänemere piiranguvööndi merealaga. Öngpüünistest näiteks spinningu kasutamisel võib harrastuskalur merest kala püüdes viibida ise kaitseala maismaal.

Uudepanga sihtkaitsevööndis on kalapüük lubatud, välja arvatud püük nakkevõrguga ujuvvahendist jäävabast veest 1. detsembrist 30. aprillini. Piirang tuleneb kirjuhaha liigitegevuskava eelnõust, mille kohaselt on kirjuhahale ohuteguriks rannakalapüügiga kaasnev lindude kaaspüük. Uudepanga laht on oluline kirjuhaha talvitusala. Tegemist on ka traditsioonilise kalastuspiirkonnaga. Kirjuhahk sukeldub toitumiseks enamasti 2–5 m sügavusse rannikumerre. Eesti Ornitoloogiaühingu hinnangul sukeldub kirjuhahk Uudepanga lahes toitumiseks osaliselt ka kuni 1 m sügavusse rannikumerre. Kuna liigitegevuskava hindab

talvitusala kaaspüügi ohutegurit potentsiaalselt suureks, siis on põhjendatud kalapüügi piiramine nakkevõrkude osas merepõhja sügavusel üle 2 m, kuid soovituslikult üle 1 m. Ilma ujuvvahendita jalgsi võrgu laskmine merepõhja sügavusel üle 2 m ei ole võimalik ja kaitse-eeskirjas konkreetse merepõhja sügavuse piirangu määramine nakkevõrguga kalapüügile on raskesti kontrollitav nii kaluril kui ka järelevalvel. Seega sobib kompromissina tingimus, et nakkevõrguga ei tohi püüda sel perioodil ujuvvahendit kasutades, aga püüda võib jalgsi, mis võimaldab orienteeruvalt kuni 1,5 m sügavuses rannikumeres nakkevõrguga kalapüüki. Kuigi kaaspüügi mõju kirjuhahale ei ole peamine ohutegur, mis on populatsiooni arvukust vähendanud, vajab liigi suur ohustatus ka väiksemate ohutegurite leevendusmeetmete rakendamist. Uudepanga sihtkaitsevööndi piiritlemisel on arvestatud, et vööndisse jääb kirjuhaha talvitusala peamine toitumisala ja seega on vööndisse piiritletud enamik Uudepanga lahest koos Undva ninast kirdesse jääva rannikumerega. Kuna kirjuhahale ei ole jääalune võrgupüük ohuteguriks, siis on see lubatud. Kompromissina on nakkevõrguga püügikeelu aega vähendatud liigitegevuskava soovitusel 15. mai asemel 30. aprillini, sest suuremaid kirjuhahasalku vaadeldakse Uudepanga lähel aprilli lõpuni. Olulisi kirjuhaha talvitusalasid jääb kaitsealale veel (nt Vilsandi saare, Loonalaiu ja Salavamaa ümbrus), kuid rannakalapüügiga kaasnev võimalik kaaspüügioht on seal lähtuvalt asukohast väiksem. Lisaks tuleb arvestada kalapüügi piirangut Aherahu, Pihlalaiu ja Pätsurahu sihtkaitsevööndis, mis tuleneb kalapüügieskirjast (§ 22 lõike 3 punkt 2), mille kohaselt on 10. oktoobrist 30. novembrini keelatud kalapüük Kihelkonna, Kuusnõmme ja Atla lahes alal, mida piirab kaldajoon, Elda pangast 58°18.466'N, 21°49.820'E edasi mõtteline joon, mis läbib Vilsandi majakat 58°22.972'N, 21°48.764'E ja Jaagarahu sadamamuuli 58°23.735'N, 21°58.240'E.

Kaitseala valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndis lubatud koosluse kujundamine vastavalt kaitse-eesmärgile ning poollooduslike koosluste ilme ja liigikoosseisu tagamiseks vajalik tegevus, välja arvatud Aherahu, Alumise Vaika, Naistekivi, Pihlalaiu, Pätsurahu, Uus Nootamaa ja Vesiloo sihtkaitsevööndis. Üldiselt on kaitseala sihtkaitsevööndis parimaks kaitsemeetmeks metsakoosluste ja liikide elupaikade kujunemine looduslike protsesside kaudu (välja arvatud poollooduslikud kooslused), kuid mõnel juhul võib olla vajalik ka sekkumine. Koosluse kujundamisena võib kaitseala valitseja sihtkaitsevööndis lubada näiteks kujundusraiet üksikute puude väljaraiumiseks, häilude raiumist metsakoosluste mitmekesisuse taastamiseks, metsastatud luitekoosluste ja loopealsete puhastamist metsakultuurist, samuti metsa- ja võsaraiet vaadete avamiseks maastikuilme säilitamise ja taastamise eesmärgil. Raietega võib lubada puistute liigilise mitmekesisuse kujundamist ja metsade bioloogilise mitmekesisuse suurendamist. Olenevalt koosluste iseloomust ja kaitse-eesmärkidest võib välja raiuda kiirekasvulisi keskealisi ja nooremaid puid, et kujundada pärandkooslusi. Raietingimuste seadmisel tuleb arvestada, et raiutaval alal ei häiritaks vara- ega hilispesitsejaid (kakulised, kotkad jt), mistõttu võib kaitseala valitseja sõltuvalt kaitsealuste liikide ja eelkõige eesmärgiks seatud liikide kaitsest seada raieajale ajalisi piiranguid. Raie tehnoloogia, aja ja puistu koosseisu nõuete kooskõlastamine kaitseala valitseja poolt tagab kontrolli elupaikade soodsa seisundi säilitamise üle. Poollooduslike koosluste kujundamine hõlmab ka metssigade tegutsemisjälgede silumist. Kaitseala valitseja võib lubada ka linnustiku kaitse seisukohalt vähem tähtsate roostikuribade eemaldamist mere ääres paiknevate väärtuslike rannaniitudega piirnemisel. Aherahu, Alumise Vaika, Naistekivi, Pihlalaiu, Pätsurahu, Uus Nootamaa ja Vesiloo sihtkaitsevööndis loomade karjatamisega ei tegeleta, sest soovitakse tagada ökosüsteemide areng üksnes loodusliku protsessina. Lisaks ei ole see seal otstarbekas või ei olegi vööndis poollooduslikke kooslusi. Poollooduslike koosluste hooldamis- ja taastamistööd toimuvad vastavate koosluste majandamiseks loodud hoolduskavade alusel. Koosluste kujundamise aluseks on ala kaitsekorralduskava või elupaiga tegevuskava.

Kaitseala valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndis lubatud kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks vajalik tegevus, näiteks kõrele sigimisveekogude rajamine või jõesilmule Vesiku oja suudmeala puhastamine kudealale pääsemiseks. Need on tegevused, mis on vajalikud liikide elupaikade seisundi parandamiseks ja liigilise mitmekesisuse suurendamiseks ning mille tegemist kaitseala valitseja saab vastavalt vajadusele suunata. Liikide elutingimuseks vajalikud tööd kavandatakse üldjuhul kas konkreetse liigi kaitse tegevuskava või ala kaitsekorralduskavaga.

Kaitseala valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndis lubatud olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutööd ja loodusliku veerežiimi taastamine. Maaparandussüsteem on maaparandusseaduse tähenduses maatulundusmaa viljelusväärtuse suurendamiseks ja keskkonnakaitseks vajalike ehitiste kogum, mis on kinnisasja oluline osa tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 54 lõike 1 tähenduses. Vajalikuks võib osutada maaparandussüsteemide eesvoolude hoiutööd. Olulisimad sihtkaitsevööndisse osaliselt jäävad eesvoolud on Kiljatu jõgi ja Vesiku jõgi, millest viimane on riigi poolt korrashoitav ühiseesvool. Suuri maaparandussüsteeme sihtkaitsevööndisse ei jää, kuid jäävad üksikud kraavid. Kuna kraavid on laia mõjualaga objektid, siis kaalutusotsuse andmisel on kaitseala valitsejal vajaduse korral võimalik reguleerida kraavide hooldamist ning seada tingimusi nii, et veerežiimi muutuste suhtes tundlikud loodusväärtused säiliks. Kui oluline see mõju on, sõltub kraavi asukohast, ehituslikust eripärast, pinnasest jms, mistõttu pole määrusega võimalik ette näha kõigile olukordadele sobivaid tingimusi ja see on jäetud seetõttu kaitseala valitseja igakordseks kaalutusotsuseks. Olukordades, kus maaparandussüsteemide kuivendamise mõju puudub või pole oluline kaitse-eesmärkidele, saab tegevust lubada ja muudel juhtudel kas tingimuste kaudu mõju vähendada või vältida. Olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutööd lubatakse juhul, kui see ei avalda ulatuslikku negatiivset mõju ala loodusväärtustele ja hoiutööde tegemata jätmine tekitaks kahju väljaspool kaitseala piiri asuvatele aladele. Kaitseala valitsejale selles küsimuses kaalutusõiguse andmise eesmärk on leida kompromiss maaparandussüsteemi toimimise ja loodusväärtuste kaitse vahel. Hoiutööde lubamisel hindab Keskkonnaamet ühelt poolt tegevuse potentsiaalset mõju ala loodusväärtustele, teisalt kaalub, kas hoiutöö tegemata jätmine tekitaks kahju väljaspool kaitseala asuvatele aladele. Maaparandussüsteemide hoiutööd, milleks on vajalik kaitseala valitseja nõusolek, on näiteks puittaimestiku raiumine, veejuhtme sügavuse ja põhjalaiuse taastamine sette eemaldamisega, truubi ja regulaatori settest puhastamine, truubiotsakute korrastamine ja voolutakistuse eemaldamine, välja arvatud kui voolusängist kõrvaldatakse voolutakistusena üksikuid esemeid, nagu langenud puud, suuremad kivid, prügi jne, samuti ei ole kaitseala valitseja nõusolekut vaja rohttaimede niitmiseks. Samas on oluline, et ka nende tööde tegemisel arvestataks ala kaitse-eesmärki ega kahjustataks loodusväärtusi.

Tee servades paiknevad kraavid on tee lahutamatud osad ja seal tuleb tegevuste kavandamisel lähtuda olemasolevate ehitiste hooldustööde punktist.

Loodusliku veerežiimi taastamise all peetakse silmas eelkõige märgaladel ja niisketel niitudel endise veerežiimi taastamist kraavide alalise või ajutise sulgemisega. Samuti võib osaliselt tekkida vajadus jõgede loodusliku veerežiimi ehk voolusängi taastamiseks. Need on tegevused, mis on vajalikud elupaikade seisundi parandamiseks ja liigilise mitmekesisuse suurendamiseks ning mille tegemist kaitseala valitseja saab vastavalt vajadusele suunata. Veerežiimi taastamise tegevused planeeritakse kaitsekorralduskavaga.

Kaitseala valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndis lubatud olemasolevate ehitiste hooldustööd. Lubatud tööde hulka kuuluvad olemasolevate hoonete, rajatiste, teede, elektriliinide,

matkaradade ja muude ehitiste hooldustööd, kusjuures hoonete välisilme taastamisel tuleb arvestada ka kultuuripärandi kaitsest tulenevaid nõudeid. Kuna rahvuspargi põhimõte seisneb kultuuripärandi ja loodusväärtuste kaitsmises ning inimestele nende väärtuste tutvustamises, siis olemasolevate ehitiste hooldustööd on vajalikud nii pärandi hoidmiseks kui ka kaitsealaga tutvumiseks mõeldud ehitiste korrashoiuks. Olemasolevate ehitiste hooldamine ei kahjusta loodusväärtusi selliselt, et see takistaks kaitse-eesmärkide saavutamist. Kaitseala valitseja nõusoleku nõue ehitiste hooldamiseks on vajalik, sest see võimaldab seada tingimusi, mis on vajalik selleks, et hooldustööde käigus ei tekiks kahju ala väärtustele.

Kaitseala valitseja nõusolekul on Eeriksaare, Elda, Harilaiu, Kuusnõmme ja Laukabe sihtkaitsevööndis lubatud adru ja pilliroo varumine. Adru varumine on agariku ehk furtsellaaria ja adru kogumine rannalt. Praegu kogutakse kaitsealal aktiivselt adru ainult Elda sihtkaitsevööndis, kuid põhiline adru kogumise ala jääb Elda sihtkaitsevööndiga piirnevasse Atla piiranguvööndisse, kus looduslikud olud soosivad adru koondumist rannale lõugastes. Teistes eespool nimetatud Saaremaa läänerrannikuga piirnevates sihtkaitsevööndites olulisi adru varumise kohti ei ole, kuid kaitsekorraga jäetakse võimalus kaitseala valitsejal adru varumise lubamist vajaduse korral kaaluda. Pilliroo varumisega kaitsealal praegu ei tegeleta, kuid kui tulevikus peaks lisaks adru varumisele ka pilliroo varumine päevakorda tõusma, saab kaitseala valitseja seada selleks tingimusi ning suunata adru kogujaid ja pilliroo varujaid nii, et nad ei kahjustaks kaitseala kaitseväärtusi. Näiteks saab kaitseala valitseja seada tingimusi adru kogumise ajale, et selle käigus ei häiritaks rannikul pesitsevaid linde, või seada tingimusi adru kogumise kohale või viisile, et tegevuse käigus ei kahjustataks rannikuäärseid kaitsealuseid elupaigatüüpe, ning reguleerida varutava pilliroo koguseid ja seada tingimusi roo varumise ajale sõltuvalt kaitsealuste, sh varapesitsejate roostikuliikide olemasolust ja nende soodsa seisundi tagamisest. Samuti saab kaitseala valitseja seada pilliroo ja adru varumisel tingimusi sõidukitega ja maastikusõidukitega sõitmisele väljaspool teid. Väljaspool teid sõitmist võimaldab kaitse-eeskirja § 5 lõike 4 punkt 4, kuid kaitsealuste elupaigatüüpide ja kaitsealuste liikide elupaikade soodsa seisundi tagamiseks võib osutuda vajalikuks teatud kohtades väljaspool teid sõitmise keelamine või üldse adru ja pilliroo varumise keelamine.

2.5.5.3. Keelatud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndis on keelatud majandustegevus ja loodusvarade kasutamine, arvestades määrusega sätestatud erisusi (nt marjade ja seente korjamine). Majandustegevuse seadustiku üldosa seaduse järgi on majandustegevus iga iseseisvalt teostatav, tulu saamise eesmärgiga püsiv tegevus, mis ei ole seadusest tulenevalt keelatud. Tegevus, mille suhtes on kehtestatud teatamis- või loakohustus, loetakse samuti majandustegevuseks ka juhul, kui selle eesmärk ei ole tulu saamine. Seega kõik kaitse-eeskirja kaitsekorra üldpõhimõtete peatükis või sihtkaitsevööndite peatükis reguleeritud tegevused, mis on määrusega lubatud ja mida tehakse tulu saamise eesmärgil, ning tegevused, mis on lubatud või lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja millega kaasneb teatamis- või loakohustus, on kaitseala sihtkaitsevööndis lubatud majandustegevus. Kaitse-eeskirjaga lubatakse sihtkaitsevööndis majandustegevust, mis ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärki või seisundit. Kaitse-eeskirjaga ei tehta olulisi leevendusi majandustegevuse ja loodusvarade kasutamise osas, kuna need tegevused seaksid ohtu kaitseala loodusväärtuste säilimisele. Sihtkaitsevööndis lubatakse ainult neid tegevusi, mis aitavad kaasa kaitse-eesmärgi täitmisele või ei kahjusta neid. Majanduslikeks huvideks oleksid piirkonnas näiteks metsaraied. Sihtkaitsevööndis jääb keelatuks metsamajandamine, sest kaitseala eesmärk on ka loodusdirektiivi metsaelupaigatüüpide säilitamine looduslikus seisundis. Samuti on metsaraie keelamine oluline kaitse-eesmärgiks olevate liikide elupaikade säilimise seisukohast. Metsaraiete lubamist sihtkaitsevööndis majanduslikel eesmärkidel ei võimalda ka

looduskaitseeseadus. Kaevandamine muudaks maastikuilmet, veerežiimi ja seeläbi looduslikke kooslusi, mis on otseses vastuolus kaitseala kaitse-eesmärkidega.

Inimeste viibimine on keelatud Aherahu, Alumise Vaika, Laasirahu, Lauri, Naistekivi, Pihlalaia, Pätsurahu, Salava, Tarja, Telve ja Uus Nootamaa sihtkaitsevööndis 1. aprillist 31. juulini. Viibimiskeelu põhjendused on toodud peatükis 2.5.2.

Uute ehitiste püstitamine sihtkaitsevööndisse on keelatud, et vältida seal paiknevate väärtuslike koosluste ja kaitsealuste liikide elupaikade kahjustumist. Keelatud on ka sihtkaitsevööndis asuvale endisele elamukohale eramaal kinnistu tarbeks hooneid taastada ja seetõttu arvati sellised eramaad piiranguvööndisse, kui see oli loodusväärtuste kaitsevajadusest lähtuvalt võimalik.

Erandina on kaitseala valitseja nõusolekul sihtkaitsevööndis lubatud tootmisotstarbeta ehitise püstitamine kaitseala tarbeks, kusjuures kaitseala tarbeks ehitise püstitamisel ranna ja kalda ehituskeeluvööndisse ei laiene ehitisele ehituskeeluvööndi ehituskeeld. Kuna ehitamise mõju nii eesmärkidele kui ka ümbritsevale alale (tallamine, häirimine, väärtuste hävitamine jne) sõltub suuresti ehitise eripärast, nagu asukoht, kasutatav tehnoloogia, ehituse maht ja aeg, siis tuleb seda iga kord eraldi hinnata, mistõttu on see tegevus jäetud kaitseala valitseja igakordseks kaalutusotsuseks. Kaitseala tarbeks vajalike tootmisotstarbeta ehitiste alla kuuluvad eelkõige varjualused ja muud kaitseala poollooduslikel kooslustel karjatatavate kariloomade tarbeks vajalikud ehitised (v.a laudad, sest väljaspool sihtkaitsevööndeid on selleks palju sobivamaid kohti ning sellega saab vältida väärtuslike koosluste ja kaitsealuste liikide elupaikade kahjustumist), hooldustehnika liikumiseks vajalikud rajatised (sh purded, truubid), koosluste ja liikide elupaikade taastamiseks vajalikud rajatised (sh veetõkked kraavides) ning loodushariduse edendamiseks vajalikud rajatised ja väikehooned (sh laudteed, vaatlustornid, kuivkäimlad, varjeonnid). Kaitseala tarbeks vajalike tootmisotstarbeta ehitisi on vajaduse korral lubatud rajada ka ranna ja kalda ehituskeeluvööndisse, et võimaldada näiteks Kuusnõmme sihtkaitsevööndis Kuusnõmme poolsaare otsas ehituskeeluvööndis asuva RMK Käkisilma telkimisala kuivkäimla amortiseerumisel selle asendamine uue vastu. Hoone asendamist ei saa käsitleda olemasoleva ehitise hooldamisena, vaid tegemist on täiesti uue hoone püstitamisega. Kuivkäimlat käsitletakse hoonena, sest ehitusseadustiku (edaspidi *EhS*) § 3 lõike 2 järgi on hoone väliskeskkonnast katuse ja teiste välispiiretega eraldatud siseruumiga ehitis. Vajalikuks võib osutuda ka ehituskeeluvööndis Kuusnõmme poolsaare otsas olnud kunagise vaatlustorni taastamine. Kaitseala tarbeks tootmisotstarbeta ehitiste ehituskeeluvööndisse ehitamine ei nõua selle vähendamist kooskõlas LKS § 38 lõikega 7.

Kaitseala valitseja nõusolekul on Eeriksaare, Elda, Harilaiu, Kolga, Kuusnõmme, Laukabe, Loonalaiu ja Vilsandi sihtkaitsevööndis lubatud kaitsealal paikneva kinnistu või kaitseala tarbeks tee ja tehnovõrgu rajatise rajamine ning Elda, Harilaiu, Kuusnõmme, Laukabe ja Uudepanga sihtkaitsevööndis kaitsealal paikneva kinnistu või kaitseala tarbeks lautrikoha ja paadisilla rajamine. Uue tee tegemine võib vajalikuks osutuda näiteks poollooduslike koosluste hooldamisel parema ligipääsu tagamiseks, vanale talukohale ligipääsu tagamiseks või olemasoleva tee kapitaalsemaks korrastamiseks. Tehnovõrgu rajatise rajamine võib vajalikuks osutuda rahvuspargi küladele elektrivarustuse tagamiseks, sest sihtkaitsevööndisse jääb elektriline, mis võivad vajada kapitaalsemat korrastamist. Endise Lümända valla (praegu Saaremaa valla osa) üldplaneeringu järgi on ajaloolised lautrikohad Kuusnõmme sihtkaitsevööndis Käkisilma ja Juurinina. Lisaks on ajalooline lautrikoht Kuusnõmme sihtkaitsevööndis Laisti. Vajalikuks võib osutuda nende lautrikohtade juurde teede tegemine, lautrikohtade rekonstrueerimine või sinna hoopis paadisilla juurde tegemine. Endise

Kihelkonna valla (praegu Saaremaa valla osa) üldplaneeringu järgi on ajalooline lautrikoht Neeme külas Ristna nukil, millega piirnev mereala jääb Uudepanga sihtkaitsevööndisse. Lisaks jääb Neeme külla ka endine Kollinga päästejaam, millega piirnev mereala jääb samuti Uudepanga sihtkaitsevööndisse, ja vajalikuks võib osutuda nende korrastamine või sinna uue paadisilla rajamine. Uue tee ja tehnovõrgu rajatise või lautrikoha ja paadisilla rajamisel tuleb arvestada, et sellega ei kahjustataks kaitsealuseid elupaigatüüpe või kaitsealuste liikide elupaiku.

2.5.6. Piiranguvöönd

2.5.6.1. Piiranguvööndi eesmärgid

Piiranguvöönd on kaitseala osa, mis ei kuulu loodusreservaati ega sihtkaitsevööndisse. Kaitsealal on kuus piiranguvööndit. Atla, Kuusnõmme, Kõruse, ja Vilsandi piiranguvööndi kaitse-eesmärk on looduse mitmekesisuse ja maastikuilme, kultuuripärandi, sealhulgas rahvakultuuri, pärandmaastike, taluarhitektuuri ja asustusstruktuuri säilitamine ning ranniku-, niidu- ja metsakoosluste kaitse ning kaitsealuste liikide ja nende elupaikade kaitse. Läänemere piiranguvööndi kaitse-eesmärk on mereelupaikade ja -maastike ning rändlindude kaitse. Ameerikametsa piiranguvööndi kaitse-eesmärk on teaduspärandi kaitse.

Suurema osa Vilsandi rahvuspargi maismaa-alast moodustavad pärandmaastikel paiknevad poollooduslikud kooslused (rannaniidud, kadastikud ja lood). Nende koosluste kaitse vajab inimtegevuse jätkumist. Suurem osa Vilsandi rahvuspargi poollooduslikke kooslusi jäävad kavandatud kaitsekorra kohaselt piiranguvööndisse. Poollooduslikke kooslusi ei jää ainult Ameerikametsa ja Läänemere piiranguvööndisse. Piiranguvöönditest on suurem metsa osakaal Atla, Kuusnõmme ja Vilsandi piiranguvööndis. Ameerikametsa piiranguvööndi mets on käsitletav arboreetumina. Lisaks jäävad piiranguvööndisse suurem osa mereelupaikadest, millest olulisim on karide kaitse tagamine. Atla, Kuusnõmme, Kõruse ja Vilsandi piiranguvöönd hõlmab rikkaliku ajaloo- ja kultuuriväärtusega ning ajaloolise asustusstruktuuriga alasid. Terviklikumalt kaitsealale jäävad vanad külatuumikud on Atla, Eeriksaare, Loona, Kiirassaare, Kõruse, Kalmu, Kuralase ja Vilsandi küla ning suures osas ka Kuusnõmme, Roostiküla ja Kõruse-Metsaküla külatuumik. Külade traditsiooniline maastikumuster, asustusstruktuur ja väärtuslik hoonestus on kõige ilmekamalt säilinud Atla, Kõruse ja Vilsandi külas.

2.5.6.2. Lubatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on lubatud majandustegevus, arvestades määrusega sätestatud erisusi. Majandustegevus on lubatud vastavalt LKS § 31 lõikele 1. Piiranguvööndis on lubatud kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine kohas, mis ei ole selleks kaitseala valitseja nõusolekul ettevalmistatud ega tähistatud, ning rahvaürituse korraldamine õuemaal. Kaitseala valitseja nõusolekul on piiranguvööndis lubatud rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine kohas, mis ei ole selleks kaitseala valitseja nõusolekul ettevalmistatud ega tähistatud. Kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine kohas, mis ei ole selleks kaitseala valitseja nõusolekul ettevalmistatud ja tähistatud, ei sea ohtu kaitseala kaitseväärtusi. Riigimetsa Majandamise Keskus on piiranguvööndisse rajanud ametlikke telkimis- ja lõkkekohti kolme (Elda, Kulpri, Vikati) ning puhkekohti ühte (Väike-Vilsandi) kohta. Õuemaad loetakse rahvaürituse korraldamiseks ettevalmistatud kohaks. Rahvaürituse korraldamisele õuemaal ei ole osalejate arvule seatud piiranguid, kuna seal ei paikne olulisi loodusväärtusi ja nimetatud tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist. Rahvaürituse korraldamine õuemaal toimub

kinnisasja omaniku loal. Rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine kohas, mis ei ole selleks kaitseala valitseja nõusolekul ettevalmistatud ega tähistatud, on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul, et kaitseala valitsejal oleks võimalik suunata ürituse toimumist nii, et see ei kahjustaks kaitseala kaitseväärtusi.

Piiranguvööndis on lubatud kalapüük. Kalapüüki ei ole piiranguvööndis piiratud, sest kalastiku piisava kaitse tagavad juba kalapüügieeskirjast tulenevad piirangud, mis aitavad hoida kalavarude populatsiooni elujõulisel tasemel, tagades sellega ka rannaelulaadi ja kalapüügitraditsiooni säilimise.

Piiranguvööndis on lubatud õuemaal rajatise püstitamine ja selle väliskonstruktsioonide muutmise, millega ei kaasne ehitusteatise või ehitusloa esitamise kohustust. Leevendus võimaldab ilma kaitseala valitseja nõusolekuta õuemaal väiksemas mahus ehitamist, millega eeldatavalt ei teki ohtu kultuuripärandi väärtuste säilimisele. Selliste rajatiste alla paigutuvad näiteks piirdeaiaid, kiiged, lipumastid, liivakastid, kaevurakked, varjualused, kasvuhooned ja kuivkäimlad. Sellise leevenduse korral ehitusteatise või ehitusloa esitamise kohustuseta rajatistele õuemaal piirkonnale omase ehitusstiili järgimise kohustust otseselt ei teki, kuigi ka selliste rajatiste tegemisel õuemaal on oluline arvestada rahvusparki sobivust. Igasuguse ehitamise kooskõlastamise kohustus on ebaproportsionaalne ja leevendus õuemaal võimaldab suurendada maaomaniku vastutust oma elukeskkonna planeerimisel. Kuna leevendus rajatiste püstitamisel õuemaal võimaldab neid ilma kaitseala valitseja nõusolekuta püstitada, siis ei seata nendele rajatistele ka hilisemat väliskonstruktsioonide muutmise kooskõlastamise kohustust.

Kaitseala valitseja nõusolekul on piiranguvööndis lubatud (arvestades õuemaal rajatiste püstitamise leevenduse erisust) ehitise püstitamine, kusjuures hoone püstitamine on lubatud piirkonnale omases ehitusstiilis vastavalt välja kujunenud asustusstruktuurile, kuid välja kujunenud asustusstruktuuri nõue ei kehti ühiskondliku ja kaitseala tarbeks vajaliku hoone püstitamisel.

EhS kohaselt jagunevad ehitised hooneteks ja rajatisteks. Lähtuvalt Vilsandi rahvusparki kultuuripärandi kaitse-eesmärkidest on vaja reguleerida peamiselt hoonete ehitamist, et säilitada rahvuspargile omane asustusstruktuur ja ehitusstiil. Eelkõige on vajalik reguleerida uute elamukohtade rajamist ja olemasolevatesse elamukohtadesse uute hoonete püstitamist. Kaalutusotsusena on lubatud uute elamukohtade rajamine lähtuvalt välja kujunenud asustusstruktuurist ja piirkonnale omasest ehitusstiilist. Kaitse-eeskirja üks oluline ülesanne on tagada, et piiranguvööndi asustusstruktuur, asustustihedus ja hoonestuse välisilme säilitaksid Lääne-Saaremaa traditsioonilist maastikuilmet ja ehituspärandit ning inimkoormus rahvusparki kooslustele ja liikidele ei ületaks taluvusmäära. Elamu ehitamisele piirangute seadmise eesmärk on asustuse ajaloolise ja olemasoleva struktuuri ja miljöö säilitamine ning põllumajandusliku maakasutuse ja loodusväärtuste kaitse. Kuna ehitamise mõju eesmärkidele sõltub paljudest asjaoludest, sealhulgas ehitise iseloomust, tehnoloogiast, asukohast ja mahust, siis pole määrusega võimalik ette näha kõigile olukordadele sobivaid tingimusi, ja see on jäetud seetõttu kaitseala valitseja igakordseks kaalutusotsuseks. Piiranguvööndis saab kaaluda ehitiste püstitamist, mis ei sea ohtu kaitseala kaitse-eesmärke. EhS-i kohaselt puudub ehitusteatise ja ehitusloa esitamise kohustus kuni 20 m² ehitusaluse pinnaga ja kuni 5 m kõrgetel elamu teenindamiseks vajalikel hoonetel (vt ehitusseadustiku lisa 1), kuid rahvusparkis tuleb nende ehitamiseks küsida ikkagi kaitseala valitseja luba, sest tagada tuleb piirkonnale omane ehitusstiil.

Üldjuhul lubab kaitseala valitseja uute elamuhoonete püstitamist olemasoleval kunagisel elamukohal. Algsete taluõuekohtade all mõistetakse ametlikul arhiivkaardimaterjalil (näiteks verstakaardid, topokaardid, vanad mõisate kaardid) olevaid elamukohti, samuti kohapealsete paikvaatluste tulemusel leitud taluõuekohad, mis ei pruugi ajaloolisel kaardimaterjalil kajastuda. Elamukohtade hulka kuuluvad nii elamud kui ka abihooned, näiteks saunad, kuurid, väliköögid ja garaažid. Olemasolevate elamukohtade puudumisel võib kaitseala valitseja lubada uute hoonete püstitamist ka alal, kus varem ei ole elamukohta olnud. Sealjuures on määravaks, et ehitise püstitamisel lähtutaks välja kujunenud asustusstruktuurist, sealhulgas ajalooliselt kujunenud asustusalast, hoonestustihedusest, teede paiknemisest ja maakasutusest. Ajalooliselt kujunenud asustusala määratakse vastavate uuringute ja eksperdihinnangute alusel. Ajalooliselt kujunenud asustusala on mõtteline ala, mis moodustub olemasoleva ja/või hävinud hoonestusega õuemaadest ja nende lähedusse või vahele jäävast ajalooliselt sarnase maakasutusega aladest. Ajalooliselt kujunenud asustusalale ehitamine säilitab piirkonnale iseloomulikku asustusmustrit. Hoiduda tuleks elamute ja abihoonete ehitamisest väärtuslikele avatud maastikele, kus maakasutus on ajalooliselt püsinud rohu- või põllumaana kuni tänapäevani, et vältida vaadete sulgemist, rohumaa ja haritava maa struktuuri lõhkumist kruntimisega ja püüelda tervikkomplekside säilitamise poole. Piirkonda sobiv ehitusstiil määratakse vastavate uuringute ja eksperdihinnangute alusel, seda iseloomustab muu hulgas välja kujunenud ehitusmaterjalide kasutus, hoonete arv õuel, ehitusalune pind, hoonemaht, katusekuju ja kalded.

Eraldi grupina võib välja tuua ühiskondlike ja kaitseala tarbeks vajalike hoonete ehitamist. Neid hooneid on lubatud ehitada väljaspool olemasolevat asustusstruktuuri, et võimaldada vajaduse korral külakogukonna või laiema avalikkuse jaoks oluliste ja vajalike hoonete, näiteks päästekuuride ehitamist. Kaitseala tarbeks vajalikud hooned on eelkõige loomapidamishooned, mille ehitamine väljaspool olemasolevat asustusstruktuuri on vajalik poollooduslike koosluste hooldamiseks. Loomapidajad soovivad püstitada karjamaadele loomadele näiteks väikesi varjualuseid. Samuti ei soovita tänapäevaseid loomapidamishooneid ehitada enam eluhoonete vahetusse lähedusse.

Rajatiste rajamisel, nagu linnuvaatlustornid ja paadisillad, lähtutakse peamiselt alal asuvate loodusväärtuste, maastikuilme ja traditsioonilise maakasutuse säilitamise põhimõtetest. Samas on soovitatav ka nende rajatiste puhul jälgida piirkonnale omast ehitusstiili (nt materjali, vorme).

Kaitseala valitseja nõusolekul on piiranguvööndis lubatud püstitada uute ehitistena ka tee ja tehnovõrgu rajatisi, sest see on vajalik piiranguvööndis taastatavate talukohtade jaoks kommunikatsioonide väljaehitamiseks. Vajalikuks võib osutuda ka näiteks niitmistehnikaga niidule pääsemiseks ja põldudele ligipääsuks teede rajamine, samuti metsaväljaveoteede rajamine. Ehitise püstitamisenä käsitletakse ka üksikkraavide rajamist, sest liigniisketes kohtades asuvaid õue- ja põllumaid ning teid võib vajaduse korral kuivendada kaitseala kaitseesmäärke kahjustamata.

Kaitseala valitseja nõusolekul on piiranguvööndis lubatud ehitise püstitamine kaitseala tarbeks ehituskeeluvööndisse, kus ei laiene ehitisele ranna ja kalda ehituskeeluvööndi ehituskeeld. Eesmärk on lihtsustada ehituskeeluvööndis kaitseala tarbeks vajalike ehitiste püstitamist. Kaitseala tarbeks vajalike ehitiste alla kuuluvad eelkõige laudad, varjualused ja muud kaitseala poollooduslikel kooslustel karjatatavate kariloomade tarbeks vajalikud ehitised, hooldustehnika liikumiseks vajalikud rajatised (sh purded, truubid), koosluste ja liikide elupaikade taastamiseks vajalikud rajatised (sh veetõkked kraavides) ning loodushariduse edendamiseks vajalikud rajatised ja väikehooned (sh laudteed, vaatlustornid, kuivkäimlad, varjeonnid). Kaitseala

tarbeks ehitiste ehituskeeluvööndisse ehitamine ei nõua selle vähendamist kooskõlas LKS § 38 lõikega 7.

Kaitseala valitseja nõusolekul on piiranguvööndis lubatud ehitise väliskonstruktsioonide muutmise. Ehituspiirangu eesmärk on ajaloolise ehituslaadi säilitamine, reguleerides näiteks hoonete, teede, sadamarajatiste ja lautrite väliskonstruktsioonide muutmist. See tagab oluliste maastikuelementide korrastamise algupärasel või vähemalt piirkonnale omasel moel. Ehitiste väliskonstruktsioonide kooskõlastamise nõue võimaldab seada tingimusi väärtuslike hoonete säilitamiseks ja renoveerimiseks. Renoveeritavatel hoonetel tuleb eelistada ehitusaegse ehituslaadi ja materjalikasutuse säilimist. Kaitseala valitsejal on õigus uute ehitiste ehitamisele ja ehitiste väliskonstruktsioonide muutmisele lähtuvalt kaitseala kaitse-eesmärkidest seada tingimusi ehitise paiknemise, välisviimistluse, ehisdetailide, arhitektuurse lahenduse, mahu, mõõtmete ja katusekalde kohta. Nõuete sätestamine nõuab uuringuid, millised hooned ja nende elemendid on piirkonnale ajalooliselt omased ja väärtuslikud. Üheks selliseks uuringuks on 2016. aasta Vilsandi rahvuspargi ehituspärandi ja asustusstruktuuri ja maastike kultuuriväärtuste alusuuring (inventuur), kust kaitseala valitseja saab vajalikku alusteavet otsuste tegemiseks. Rahvuspargis on üheks oluliseks kaitse-eesmärgiks kultuuripärandi, sh taluarhitektuuri kaitse, mistõttu tuleb tagada ajalooliselt väljakujunenud ehituslaadi säilimine. Need tingimused on vajalikud piirkonnale iseloomuliku maastikuilme ja kultuuripärandi, sh taluarhitektuuri kaitseks.

Kaitseala valitseja nõusolekul on piiranguvööndis lubatud veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmise, näiteks loodusliku veerežiimi taastamiseks jõgedes, kaldakindlustuste rajamiseks ja hooldamiseks, tehisveekogude puhastamiseks ja süvendamiseks (nii olemasolevad kui ka alles planeeritavad tiigid, sest maaomanikud võivad soovida kaevata uusi tiike, mida tahetakse hiljem süvendada), ning kaldajoone muutmise sadamate ja lautrikohtade rajamisel ning renoveerimisel. Kaevamine võib pöördumatult hävitada elupaiku, sest sellega kaasneb pinnase teisaldamine. Kuna kaevamise mõju eesmärkidele sõltub paljudest asjaoludest, eelkõige kaevamise mahust, siis pole määrusega võimalik ette näha kõigile olukordadele sobivaid tingimusi, ja see on jäetud seetõttu kaitseala valitseja igakordseks kaalutlusotsuseks. Piiranguvööndis saab kaaluda veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmist, mis ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärke. Tehisveekogudest on piiranguvööndis veel kraavid, mille hooldamine on lubatud, sest see ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärke. LKS kraavide hooldamist piiranguvööndis ei reguleeri ehk see on piiranguvööndis LKS-ga lubatud. Kraavi hooldamine veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmise alla ei käi, sest hooldamisega taastatakse varasem ehk algne veetase ja selleks kaitseala valitseja nõusolekut küsima ei pea. Süvendamisel antakse veekogule kuju, mida pole sellel varem olnud, ja selleks on vaja kaitseala valitseja nõusolekut. Süvendamine ei ole üksnes olemasoleva veekogu veetaseme ja kaldajoone muutmise. Veeseaduse § 176 kohaselt on veekogu süvendamine seaduse tähenduses veekogu põhjast setendi eemaldamine, välja arvatud juhul, kui seda tehakse maaparandussüsteemi rajatistel hoiutööde või rekonstrueerimise käigus kuni esialgse ehitusprojektiga määratud veekogu sügavuseni. Veeseadus ei erista orgaanilise materjali ja mineraalse materjali eemaldamist, käsitledes esimest hooldamise ja teist veekogu süvendamisena. See, kas konkreetse kraavi puhul on seaduse mõistes tegemist süvendamise või millegi muuga, peab selguma Eesti looduse infosüsteemi ja maaparandussüsteemide registri põhjal. Kui kraav ei ole maaparandussüsteemide registris, siis seda maaparandussüsteemina tõlgendada ei saa.

Kaitseala valitseja nõusolekul on piiranguvööndis lubatud roo varumine külmumata pinnasel, sest igal talvel pinnas piisavalt ei külmu. Kaitseala valitseja võib lubada roo varumist

külmumata pinnaselt kerge, laiade ratastega masinaga, mis ei kahjusta pinnast, ning seada töödele ajalisi jm piiranguid, kui see on vajalik tulenevalt rahvusparki kaitse-eesmärkidest.

Kaitseala valitseja nõusolekul on piiranguvööndis lubatud aegjärgne ja häilraie kuni 2 ha suuruse langina. Raie tüübi ja raielangi suuruse reguleerimine on vajalik selleks, et muutused elupaiga struktuuris ei oleks järsud ega tugevad ning metsas säiliks igal ajahetkel teatud hulk olulisi elemente. Aegjärgse raiega raiutakse metsa järkude kaupa, mistõttu toimuvad keskkonnamuutused sujuvamalt ning seetõttu pole mõju niivõrd järsk ja tugev kui näiteks lageraiel. Nii on liikidel rohkem aega muutustega kohaneda. Häilraied on väikese pindalaga ja sarnasemad looduslikule häilule. Nii tagatakse paremini koosluste ja liikide kaitse ning hoitakse ära liiga kiired muutused piiranguvööndi metsade vanuselises struktuuris.

Lage- ja veerraie ei ole lubatud, kuna need ei ole looduspäraseid ja kahjustavad enam maastikuilmet, ei soodusta bioloogilise mitmekesisuse säilimist ning vähendavad metsamaastiku sidusust. Piirangute peamine põhjus on see, et lageraietõhise metsamajandusega kaasneb oluline mõju elustikule. See on eeskätt põhjustatud lokaalsete elupaikade ja populatsioonide hävimisest ning muutustest ökoloogilistes seostes. Niisugusest metsamajandusest tingitud ühetaoline puistuareng ja metsade homogeniseerumine ei taga pikas perspektiivis metsaliikide elujõulisust. Inimtekkeliste tegurite (nt lageraiete) puhul on iseloomulikuks servaeefekti tõttu vähenenud välisteguritest puutumata koosluste siseosa pindala. Mistõttu väheneb liikidele sobilike elupaikade pindala mitte ainult raiete toimumise alal, vaid ka sellega piirnevatel aladel. Kuna lageraiel raiutakse lank lagedaks ühe raiekorraga, on sellest põhjustatud häiring suurem võrreldes aegjärgse või häilraiega. Veerraie suurendab samuti servaeefekti ja tekitab loodusmaastikusse sobimatuid sirgeid koridore, mis suurendaksid ka tormimurru ja -heite ohtu. Erandit lageraiele hall-lepikutes ei tehta, sest neid piiranguvööndisse ei jää.

Vastavalt LKS §-le 31 võib piiranguvööndis seada raielangi suurusele metsaseadusest erinevaid piiranguid, kui need on vajalikud koosluse või kaitsealuse liigi säilimiseks. Aegjärgse ja häilraie langi suurusele on seatud piirangud võrreldes metsaseaduses lubatud suurima langi pindalaga, sest piiranguvööndi metsad on puhveralaks sihtkaitsevööndis paiknevatele väärtuslikele metsadele, seega on nende metsade säilimine oluline üleminekualana lagedate niiduelupaikade ja metsaelupaikade vahel, vähendades kaitse-eesmärgiks olevatele liikidele mõjuvat servaeefekti. Sagedasimad looduslikud häiringud on esimese rinde puude väljalangemisel 25–50 m läbimõõduga häilude teke. Sarnase mastaabiga ja looduslikku dünaamikat matkivate lankidena tehtud raie meenutab looduslikke häiringuid rohkem kui metsaseadusega maksimaalselt lubatud suurusega uuendusraie langid ning metsakoosluse kui terviku taastumine toimub kiiremini. Seega ei tohi langi pindala olla suurem kui 2 ha, siis on häiringute mõju väiksem, samuti aitab selline langisuurus tagada metsade loodusliku uuenemise, sest kõrval asuvate metsade mõju on veel küllalt suur. Liiga suured langid killustavad kaitsealuste liikide elupaikade ümber olevaid metsakooslusi ja puhvertsooni ning vähendavad metsamaastiku sidusust. Suuremate lankide puhul ei uuene lank looduslikult nii efektiivselt, mistõttu peab taastamisse sekkuma inimene. See omakorda viib paigast loodusliku tasakaalu.

Aegjärgseks ja häilraieks on vajalik kaitseala valitseja nõusolek. Nõusoleku andmisel võib kaitseala valitseja seada tingimusi, mis aitavad täita kaitse-eesmärke. Näiteks võib seada tingimusi raie viisile (aegjärgne või häilraie), lähtudes konkreetse ala metsade iseloomust. Raielalal esinevatest liikidest lähtuvalt võib olla vajalik ka uuendusraie keelamine, kui see kahjustaks liigi soodsat seisundit. Tingimuste seadmisel arvestatakse, et parimal võimalikul

viisil oleks tagatud bioloogiliselt mitmekesise metsaökosüsteemi ning kaitsealuste liikide ja nende elupaikade kaitse.

Raiete tegemine on lubatud 1. augustist 14. märtsini ehk väljaspool metsalindude aktiivset pesitsusperioodi. Raiete lubamise perioodi määramisel on arvestatud Eesti Ornitoloogiaühingu linnukaitsekomisjoni analüüsi tulemusi, mis hindas nii liigikaitselisi kui ka majanduslikke kaalutlusi. Raierahu 15. märtsist 31. juulini tagab optimaalse pesitsusaegse rahu esimese kurna üles kasvatamiseks suurele osale metsalinnuliikidest. Raietegevuse piiramine on vajalik pesade hävitamise ja kahjustamise ning lindude häirimise vältimiseks. Vältides lindude häirimist kaitsealadel ja vanades linnurikastes metsades, saame päästa kõige rohkem linde. Need on paigad, kus kevadsuvisel metsaraie mõju elurikkusele oleks kõige tuntavam. Metsalinnustik vajab kaitset, sest selle arvukus on viimase mõnekümne aastaga vähenenud. Muutunud on metsatöös kasutatavad masinad ja seetõttu tehakse metsatöid ka kevadsuvisel ajal, kui raie teeb loodusele palju rohkem kahju. Laiemas plaanis on raierahu periood 15. märtsist 31. juulini ka imetajaid arvestades bioloogiliselt ja eetilisel väga vajalik. Seega tuleb kaitsealadel vältida metsaraie negatiivset mõju linnustikule ja kogu elurikkusele.

Raiete tegemisel tuleb säilitada puistu liikide ja vanuse mitmekesisus. Elustiku mitmekesisuse säilitamiseks tuleb raiel ühe hektari kohta jätta alles vähemalt 20 tihumeetrit kasvavaid puid või nende säilinud püstiseisvaid osi, mis ei kuulu koristamisele ja jäävad metsa alatiseks. Elustiku mitmekesisuse tagamiseks alles jäetavad puud valitakse eri puuliikide esimese rinde suurima diameetriga puude hulgast, eelistades kõvalehtpuid, mände ja haabasid, samuti eritunnustega, nagu põlemisjälgede, õõnsuste, tuuleluudade või suurte okstega puid. Puistu liikide ja vanuse mitmekesisuse säilitamine on oluline, sest sellega soodustatakse puistu mitmekesisust, haruldaste ja ohustatud liikide levikut ning nende liikide elupaikade säilimist. Ettekirjutus säilikpuude kohta tagab suurediameetrilise surnud puidu ja suurte vanade elusate puude tekkimise, mis on peamised struktuurielemendid, mille puudus on Eesti metsakooslustes kõige suurem. Samuti tagab piisava arvu säilikpuude jätmise metsa varieeruvad valgustingimused, mis soodustab erinevate nõudlustega kuivade metsade elustikurühmade parema raiejärgse ellujäämise ja metsa uuenemise. Oluline on alles jätta piisaval hulgal ka vanu surnud puid, mis aitab kaasa elustiku mitmekesisuse säilimisele ning suurendab kaitsealuste liikide toidubaasi, varje- ja pesitsusvõimalusi. Eespool kirjeldatud elustiku mitmekesisuse säilitamiseks vajalikud tingimused piiranguvööndi metsaraietele ja metsakoosluste kaitse-eesmärgiks olemine piiranguvööndis ei taga metsakoosluste kaitset Natura metsaelupaigatüüpide kaitse mõistes. Kõikide metsaelupaigatüüpide sihtkaitsevööndisse arvamine ei ole mõistlik arusaadava ja selgelt piiritletud tsoneeringu seisukohalt, kuna metsaelupaigatüübid paiknevad piiranguvööndis kohati hajusalt üksikute polügoonide kaupa, kuid sihtkaitsevööndid piiritletakse kompaktsemate ja terviklikumate aladena. Samuti ei arvesta kõikide metsaelupaigatüüpide sihtkaitsevööndisse arvamine rahvusparkis elavate inimeste vajadusi ja vähendab kultuuripärandi olulisust.

2.5.6.3. Keelatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on keelatud uue maaparandussüsteemi rajamine, et piirnevad loodusväärtused säiliksid soodsas seisundis. Maaparandussüsteemid, mis rikuvad looduslikku veerežiimi, on kaitstavatele elupaigatüüpidele kõige suuremaks ohuks ja on oluline, et neid kaitsealale ei rajataks, sest muudetud veerežiim tingib ala kuivendamise ja elupaigatüüpide seisundi halvenemise. Keeld on vajalik ka maastikuilme säilitamiseks. Maaparandussüsteem on maaparandusseaduse tähenduses maatulundusmaa viljelusväärtuse suurendamiseks ja keskkonnakaitseks vajalike ehitiste kogum, mis on kinnisasja oluline osa tsiviilseadustiku

üldosa seaduse § 54 lõike 1 tähenduses. Keeld ei hõlma üksikkraavide tegemist liigniisketesse kohtadesse teede äärde ning põllu- ja õuemaadele, et vajaduse korral oleks kaitseala valitseja nõusolekul võimalik seda lubada, kui sellega ei kahjustata kaitseala kaitse-eesmärke. Neid üksikkraave ei käsitleta uue maaparandussüsteemi rajamisena. Seda tegevust reguleeritakse ehitiste püstitamise reguleerimise sätete kaudu. Olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutööde tegemist piiranguvööndis kaitse-eeskirjaga eraldi ei reguleerita, sest see tegevus on LKS alusel lubatud. Tee servades paiknevad kraavid on tee lahutamatud osad ning seal tuleb tegevuste kavandamisel lähtuda olemasolevate ehitiste hooldustööde punktist.

Piiranguvööndis on keelatud maavara kaevandamine, sest sellega kaasneks elupaigatüüpide pöördumatu hävitamine ja säästva arengu seaduse § 6 lõike 2 kohaselt on taastumatute loodusvarade kasutatavast varust arvatud välja kaitsealadel asuvad varud. Maa-ameti geoportali maardlate kaardirakenduse (<http://geoportaal.maaamet.ee/>) andmetel ei jää praegu teadaolevalt alale maavarade aktiivseid tarbevarusid, kuid jääb passiivseid reservvarusid ja prognoosvaru, mistõttu võib eeldada huvi maavara kaevandamiseks. Vilsandi saare kohalike külateede hoolduseks vajaliku materjali saamine Vilsandi saarelt maavara kaevandamise loa kaudu ei ole otstarbekas, sest arvestades väikeseid koguseid ei saa sealt eeldada majanduslikku tasuvust. Kuna Vilsandi saarele kruusa transportimine Saaremaalt üle laidude kahjustab rohkem kaitseala loodusväärtusi, siis rakendatakse maapõueseaduse (edaspidi *MaaPS*) § 100 lõikest 3 tulenevat väikesaarte erisust, mille kohaselt ei käsitleta püsimisega väikesaare tarbeks maavara ning maavarana arvele võtmata kivimi ja setendi võtmist kaevandamisena. *MaaPS* § 95 kehtestab eraomaniku õiguse maapõues olevat ainet kasutada oma kinnistu piirides isikliku majapidamise vajadusteks. Kuna Vilsandi külatee on suuremas osas omaette kinnistul, siis teega piirnevate kinnistute omanikud omal maal olevat kruusa tee korrastamiseks kasutada ei saa. Kuna § 95 kehtib ainult füüsilisest isikust kinnistuomaniku kohta, siis kohalik omavalitsus munitsipaalmaal asuvat materjali selle paragrahvi alusel kasutada ei saa. *MaaPS* § 96 lubab võõrandada ehitustegevuse, põllumajandustööde ja maaparandustööde tegemisel ülejäävat kaevist, kuid teehoolduseks vajaliku kruusakoguse saamine nende tegevuste kaudu ei ole reaalne. Kaitseala valitseja saab püsimisega väikesaarte tarbeks maavara ning maavarana arvele võtmata kivimi ja setendi võtmisele nõusoleku andmisel seada piiranguid, et piirnevad loodusväärtused säiliks soodsas seisundis. Selleks annab aluse *MaaPS* § 101 lõike 15 punkt 6, mille kohaselt võib Keskkonnaamet loa andmisest keelduda, kui maavara ning maavarana arvele võtmata kivimi ja setendi võtmise koht asub kaitstaval loodusobjektil ja kavandatav tegevus võib ohustada kaitstava loodusobjekti seisundit või kaitse-eesmärgi saavutamist. Vilsandi rahvuspargi Saaremaa osa teede hoolduseks vajaliku materjali saab tuua kaitsealast väljaspool olevatest kruusakarjääridest.

Piiranguvööndis on keelatud puhtpuistute kujundamine ja energiapuistute rajamine, kuna see vaesustab metsade looduslikku mitmekesisust ja maastikuilmet.

Piiranguvööndis on keelatud biotsiidi, väetise ja taimekaitsevahendi kasutamine, välja arvatud õuemaal ja mahepõllumajanduses kasutamiseks lubatud väetise ja taimekaitsevahendi kasutamine põllumaal. Biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine piiranguvööndisse jääval õuemaal ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärke, kuna õuemaale ei jää looduskaitsealalt olulisi väärtusi. Põllumaal on lubatud ainult mahepõllumajanduses kasutamiseks lubatud väetise ja taimekaitsevahendi kasutamine, sest väetised ja pestitsiidid kanduvad intensiivpõllumajanduse aladelt nendega piirnevatele tundlikele ökosüsteemidele ning põhjustavad näiteks veekogude eutrofeerumist ja üleüldist elurikkuse vähenemist, kuna mürkainetele tundlikumad liigid ei pea vastu. Nimekiri lubatud vahenditest on esitatud Euroopa

Parlamendi ja nõukogu 30. mai 2018. aasta määrusega¹⁷ (EL) 2018/848, mis käsitleb mahepõllumajanduslikku tootmist ja mahepõllumajanduslike toodete märgistamist.

Piiranguvööndis on keelatud puidu kokku- ja väljavedu külmumata pinnaselt. Kaitseala valitseja võib lubada puidu kokku- ja väljavedu, kui pinnas seda võimaldab. Piirangut rakendatakse pinnasekahjustuste vältimiseks ja muude häiringute vähendamiseks. Kuna igal talvel ei külmu pinnas piisavalt ära, siis on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud puidu kokku- ja väljavedu lisaks ka siis, kui pinnas seda võimaldab. Seatud piirangute negatiivne mõju konkurentsivõime vähenemisega, võrreldes metsade majandamisega väljaspool rahvusparki, kompenseeritakse Natura metsatoetustega.

3. Menetluse kirjeldus

Kaitseala kaitse-eeskirja avalik väljapanek toimus 1. augustist 2. septembrini 2022. a Materjalidega oli võimalik tutvuda Keskkonnaameti kodulehel www.keskkonnaamet.ee või avaliku väljapaneku ajal eelneval kokkuleppel Keskkonnaameti Kuressaare kontoris (Tallinna 22, Kuressaare). Teade kaitse-eeskirja avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu toimumise aja kohta ilmus 29. juulil 2022. a üleriigilise levikuga ajalehes Õhtuleht ja kohalikus ajalehes Saarte Hää. Väljaandes Ametlikud Teadaanded ilmus kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise teade 1. augustil 2022. a. Avaliku arutelu koosolek toimus 30. septembril 2022. a. Keskkonnaameti Kuressaare kontoris ja sellest sai osa võtta ka veebirakenduse Microsoft Teams vahendusel.

LKS §-s 9 sätestatud kaitse alla võtmise menetluse käigus saadeti 619 teadaolevale omanikule (sh Riigimetsa Majandamise Keskus, Maa-amet, Transpordiamet ja Saaremaa Vallavalitsus) teade kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise, sh avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu kohta. Teade saadeti lisaks Muinsuskaitseametile, kaitsealal tegutsevatele jahi- ja külaseltsidele, üleeestilistele keskkonna-, metsandus-, kalandus- ja veespordiorganisatsioonidele. Kirjas paluti teha parandusettepanekuid ja esitada vastuväited. Kiri sisaldas teadet, et kui tähtajaks kaitse-eeskirja eelnõu kohta parandusettepanekuid või vastuväiteid ei esitata, loetakse seda määruse eelnõu ettepanekutega nõustumiseks. Kokku laekus 38 vastust, milles esitatud ettepanekute ja Keskkonnaameti vastuste ülevaade on kajastatud tabelis 2.

¹⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018R0848&from=ET>

Tabel 2. Keskkonnaametile saabunud ettepanekud ja Keskkonnaameti vastused

Ettepaneku esitaja	Ettepanek	Keskkonnaameti vastus
Saaremaa Vallavalitsus	*Koostada kaitse-eeskirja eelnõule uus ekspertiis või lisaekspertiis ainult metsa ja mereelupaikadega seotud oluliste muudatuste käsitlemiseks. *Planeerida Vilsandi saarel sihtkaitsevööndit sellises mahus, mis ei mõjutaks kohaliku kogukonna toimimist (nt küttepuid varumise säilimise võimalus kohapeal). *Lubada Kuusnõmme sihtkaitsevööndisse jäävas Laistinina piirkonnas rannaniitude hooldust. *Lisada kaitseala kaitse-eesmärgiks niiskuslembesed kõrgrohus (6430) ja lamminiidud (6450).	*Uue või lisaekspertiisi koostamise vajadust Vilsandi rahvusparki kaitse-eeskirja eelnõule ei ole. LKS-st tulenevat nõuet hinnata planeeritud kaitsekorra ja tsoneeringu põhjendatust ja otstarbekust on juba täiendavalt hinnatud. *Kuna kogu Vilsandi saare metsaala ei planeerita sihtkaitsevööndisse, siis jääb küttepuid varumise võimalus jätkuvalt saarel alles. Keskkonnaamet nõustub, et Vilsandi saare kogukond peab oma küttepuid saama Vilsandi saarelt. Saare metsaomanikud, kelle maa on planeeritud sihtkaitsevööndisse, said esitada Keskkonnaametile põhjendatud kaardipõhiseid sihtkaitsevööndi vähendamise ettepanekuid ja selle alusel hinnati uuesti sihtkaitsevööndi võimalikku paiknemist ja vähendati põhjendatuse korral selle ulatust. *Planeeritaval Kuusnõmme sihtkaitsevööndi laiendusel, kuhu jääb ka Laistinina piirkond, on rannaniitude hooldus lubatud nii kehtiva kui ka kavandatava kaitsekorra kohaselt. Selles kohas on juba mitu aastat toimunud loomadega karjatamine. *Lisame kaitse-eesmärgiks niiskuslembesed kõrgrohus (6430) ja lamminiidud (6450).
Saaremaa Vallavolikogu	*Pikendada Vilsandi rahvusparki kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamisel ettepanekute esitamiseks antud tähtaega kuni 30. septembrini 2022. a.	*Vilsandi rahvusparki kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamisel ettepanekute esitamiseks antud tähtaega ei pikendata ja uut avalikustamise perioodi välja ei kuulutata. Uue avaliku väljapaneku korraldamise kohustus on ainult siis, kui eelnõu

		avalikustamise käigus muutuvad rahvusparki kaitsekorra põhiseisukohad oluliselt.
Muinsuskaitseamet	*Täiendada väljaspool teid sõidukitega sõitmise lubamise erisust muinsuskaitseliste mälestistega seonduvate töödega. *Lubada sihtkaitsevööndis kaitseala valitseja nõusolekuta ehitiste hooldustöid ja remonttöid.	*Väljaspool teid sõidukitega sõitmise lubamise erisus muinsuskaitseliste mälestistega seonduvate tööde tegemiseks paigutub juba kaitse korraldamisega seotud tegevuse alla, mida on vaja kultuuripärandi hoidmiseks. Keskkonnaamet lisab eelnõu seletuskirja vastava täienduse. *LKS võimaldab kaitse-eeskirjaga sihtkaitsevööndis lubada olemasolevate ehitiste hooldustöid ja eraldi remonttöid ei erista. Seega lähevad remonttööd hooldustööde mõiste alla. Kaitseala valitseja nõusoleku nõue ehitiste hooldamiseks sihtkaitsevööndis on vajalik, sest see võimaldab seada tingimusi, mis on vajalik selleks, et hooldustööde käigus ei tekiks kahju ala väärtustele. Just sihtkaitsevööndisse arvatakse kõrge looduskaitse väärtusega alad. Sihtkaitsevööndis kultuurimälestistena määratletud ehitisi üldiselt ei olegi ja seetõttu ei ole tegemist ebaproportsionaalse nõudega.
Eesti Ornitoloogiaühing	*Lisada kaitse-eesmärkide loendisse kõik rahvusparki alal asuvad II kaitsekategooria liigid, kes sinna veel ei kuulu, ja III kaitsekategooriast liigid, kelle viimane punase nimestiku hinnang on ohustatud (V U, EN, CR) või ohulähedane (NT); lisada kaitse-eesmärkide loendisse II kaitsekategooria liik tõmmu käpp ja need III kaitsekategooria käpalised, mis arvati viimase punase nimestiku koostamisel kategooriatesse VU, EN, CR või NT; lisada kaitse-eesmärkide loendisse linnuliikidest mustsaba-vigle, nõmmelõoke ja rukkirääk.	*Nõustume kaitse-eesmärgiks arvama tõmmu käpa, mustsaba-vigle, nõmmelõoke ja rukkiräägu. Ettepanekus esitatud kriteeriumite alusel detailse analüüsi tegemisel saab Keskkonnaamet vajaduse korral täiendada veel ka kaitse-eesmärke. Samas juhime tähelepanu, et kaitseala kaitse-eesmärkide seadmisel on vajalik hinnata lisaks kaitse alla võtmise eelduste olemasolule ka kaitse-eesmärgiks seadmise otstarbekust ning kõiki väärtusi, mis kaitstaval alal on, seetõttu ei ole eesmärgidena välja vajalik tuua. Eelkõige seataksegi kaitse-eesmärgiks alale iseloomulikud ja ohustatud liigid ja elupaigad ning arvestatakse ka rahvusvahelisi kohustusi. Lisaks arvestatakse liikide kaitse-eesmärgiks seadmisel sellega, et paljude liikide kaitse on tagatud ka koosluste ja teiste liikide elupaikade kaitse kaudu.

	*Laiendada rahvusparki täiendavalt merealadele valdavalt lääne poole sinna, kuhu Eesti Ornitoloogiaühing 2022. aasta analüüsi tulemusel planeerib Tagamõisa ja Vilsandi linnualade laiendamist; arvata kehtivast rahvuspargi välispiirist lääne, loode ja põhja poole jääv rahvuspargiga liita planeeritav mereala sihtkaitsevööndisse ning rakendada seal kalapüügi ja soovitavalt ka vee-mootorsõidukitega liikumise keeldu. *Sõnastada telkimise ja lõkke tegemise regulatsioon ümber selliselt, et oleks selgelt aru saada, et ka „muude juhtude“ jaoks tuleb saada kaitseala valitseja nõusolek. *Keelata rahvuspargi veealal lohesurf.	*Praeguse Vilsandi rahvuspargi kaitse-eeskirja eelnõu menetlemise käigus uute planeeritavate linnuala piiridega veel ei arvestata. Võimalik rahvuspargi täiendav laiendamine merealal võetakse töösse eraldi menetlusena, kui uued IBA-ala piirid on kinnitatud ja esitatud on ametlikult kaitse alla võtmise ettepanek LKS nõuetele vastavalt. Kuna uued IBA-kandidaatalad puudutavad mereala laiemalt, siis on mõistlik nende kaitset menetleda sarnastel alustel ja ulatuslike veealade liitmine muude kaitsealuste objektidega, sh Vilsandi rahvuspargiga, ei pruugi olla tingimata vajalik. Praegu jääb eraldi projekteeritava kaitsealana projekteeritavate kaitsealade kihile ka Vilsandi rahvuspargist läänes asuv mereala. Seega ei arvestata praegu ka kehtivast rahvuspargi välispiirist lääne, loode ja põhja poole jäävale merealale ulatusliku täiendava sihtkaitsevööndi moodustamise ettepanekut. Lisaks ei ole selleks piisavalt põhjendatud kalapüügi ja vee-mootorsõidukitega liikumise keelu rakendamise otstarbekust just sellistes piirides. *Sõnastame telkimise ja lõkke tegemise regulatsiooni ümber selliselt, et oleks selgelt aru saada, et ka „muude juhtude“ jaoks tuleb saada kaitseala valitseja nõusolek. *Lohesurfi keelamisega nõustume Uudepanga sihtkaitsevööndis 1. detsembrist kuni 30. aprillini ehk samal perioodil, kui kehtib eelnõu järgi nakkevõrguga kalapüügi keeld. See aitab vähendada eelkõige kirjuhahkade võimalikku häirimist nende kõige olulisemal talvitusosal. *Kaitseala valitseja nõusolekul on ajujahi lubamise kaalumise võimalus kaitse-eesmärgi saavutamiseks vajalik eelkõige
--	---	---

	*Mitte lubada sihtkaitsevööndis ajujahti kaitse-eesmärgi saavutamiseks ja uluki tekitatud kahjustuse vältimiseks. *Muuta Uudepanga sihtkaitsevööndis nakkevõrgu kasutamise sügavuspiiri veel väiksemaks ja keelata see juba merepõhja sügavusel üle ühe meetri. *Määrata piiranguvööndis raiejärgkudevaheline minimaalne periood piisavalt pikana, et tagada elustiku mitmekesisuse säilimist ja ühtlasi sätestada, et viimane raiejärk jäetakse tegemata.	metssigade arvukuse ohjeldamiseks. Metssigade arvukuse ohjeldamine varitsusjahiga võib tähendada jahilukite lisasöötmise lubamise vajaduse tekkimist, kuid sellega kaasnevad omakorda probleemid, mis tulenevad metsaloomade koondumisest ühte kohta. Uluki tekitatud kahjustuse vältimiseks võib sihtkaitsevööndis ajujahi lubamine kaitseala valitseja nõusolekul vajalikuks osutuda läheduses asuvate piiranguvööndi metsakultuuride kaitse tagamiseks, kuid ka siin on eelkõige peamine põhjendus metssigade arvukuse ohjeldamise vajadus. *Nõustume Uudepanga sihtkaitsevööndis nakkevõrgu kasutamise sügavuspiiri viimisega veel väiksemaks ajaperioodil 1. detsembrist kuni 30. aprillini, kuid merepõhja sügavusel üle ühe meetri asemel on otstarbekam kasutada ainult jala kalapüüdmise võimaldamist. See vähendab ujuvvahenditega põhjustatavat täiendavat häiringut ja muudab lihtsamaks piirangu järgimise. *Lähtuvalt praktilistest asjaoludest ei ole praegu kehtiv 40-aastase perioodi nõue reaalselt rakendatav (puudub vastav info ja selle perioodi kontrollimise võimekus), mistõttu on raiete intensiivsuse vähendamiseks vähendatud võimalikku lubatud langi pindala. Praegu kehtiva kaitse-eeskirja kohaselt ja arvestades LKS § 91 lõiget 13 on alal lubatud turberaie langi suurusega kuni 5 ha, kaitse-eeskirja eelnõu kohaselt on lubatud langi pindala vähendatud ja maksimaalne langi pindala on 2 ha. Raieviisidest on lubatud edaspidi ainult aegjärgne ja häilraie, veerraie ei saa enam pärast eelnõu kinnitamist teha. Lisaks on raie tegemisele kavas kehtestada lisanõuded elurikkuse elementide säilitamiseks, samuti lisatakse kaitse-eeskirja ajaline piirang raie tegemiseks.
--	---	--

	*Lisada piiranguvööndi raieid reguleeriva punkti lõppu klausel, et keelatud on raied loodusdirektiivi I lisa metsaelupaigatüüpides.	*Praegu on loodusdirektiivi I lisa metsaelupaigatüüpidele tagatud piiranguvööndis esmane kaitse ja raied nendes peatatakse. Ei ole teada, milline otsus nende edasisel kaitsel tehakse. Ühe võimalusena kaalutakse LKS muutmist, mis tagab ka piiranguvööndisse jäävate metsaelupaigatüüpide kaitse.
Eestimaa Looduse Fond	*Algatada uue või lisaekspertiisi koostamine, et hinnata muutunud tsoneeringut ja kaitsekorda. *Lisada Atla, Kuusnõmme, Kõruse ja Vilsandi piiranguvööndi kaitse-eesmärkide nimekirja metsakoosluste kaitse. *Keelata uuendusraied ja lubada valikraie, kus sätestatakse nõuded erikujuliste puude, surnud puidu ja kaitsealuste liikide elupaikade säilimiseks.	*Uue või lisaekspertiisi koostamise vajadust Vilsandi rahvusparki kaitse-eeskirja eelnõule ei ole. LKS-st tulenevat nõuet hinnata planeeritud kaitsekorra ja tsoneeringu põhjendatust ja otstarbekust on juba täiendavalt hinnatud, samuti on kaasatud vastava ala eriteadmistega isikuid. *Nõustume Atla, Kuusnõmme, Kõruse ja Vilsandi piiranguvööndi kaitse-eesmärgiks lisama ka metsakoosluste kaitse, sest sinna jääb kaitse-eesmärgiks olevaid metsaelupaigatüüpe, samas jääb õiguslik alus nende kaitseks veel lahtiseks, sest see sõltub Euroopa Komisjoni 9. juunil 2021. a Eesti Vabariigi suhtes algatatud rikkumismenetluse tulemustest. Praegu on nendele elupaigatüüpidele tagatud esmane kaitse ja raied nendes peatatakse. *Piiranguvööndis turberaieliikidest aegjärgse raie ja häilraie lubamine kuni 2 ha suuruse langina koos seatavate täiendavate nõuetega elustiku mitmekesisuse säilitamiseks on kompromiss rahvusparkis elavate elanike vajaduste rahuldamiseks, sest ka rahvusparkis vajavad inimesed näiteks küttepuid või tarbepuitu. Seega ei saa arvestada piiranguvööndi metsamajandamise regulatsiooni muutmise ettepanekut lubada ainult valikraie.

	*Mitte lubada kaitseala valitseja nõusolekul puidu kokku- ja väljavedu, kui pinnas seda võimaldab. *Lubada maaparandussüsteemide hoiutöid piiranguvööndis ainult kaitseala valitseja nõusolekul ja kitsendada seletuskirjas sihtkaitsevööndis lubatavate maaparandussüsteemide hoiutööde loetelu, lubades eesvoolude hooldusel piirduda vaid probleemsete ummistuste jms likvideerimisega. *Suurendada sihtkaitsevööndite osakaalu poollooduslike koosluste kaitse tagamiseks, sest piiranguvöönd võimaldab nende üleskündmist, väetamist, pealtparandamist, metsastamist jm kahjustavaid tegevusi.	*Kaitseala valitseja nõusolekul piiranguvööndis puidu kokku- ja väljaveo lubamine, kui pinnas seda võimaldab, on kompromiss, mille kaalumise alles jätmine on mõistlik, sest kõikides kohtades ei ole olulist pinnasekahjustuse ohtu ka külmumata pinnase korral. Arvestades hiljutisi ilmastikuolusid, tekib harva olukordi, kus pinnas külmub. Kui on oht, et tekib pinnasekahjustus, on kaitseala valitsejal õigus raie sellel perioodil keelata. *Olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutööde lubamisel piiranguvööndis ei ole kaitseala valitseja nõusoleku nõude seadmine võimalik, sest piiranguvööndis on see tegevus LKS alusel lubatud, mis tähendab, et ka kaitse-eeskirjaga ei ole võimalik seda keelata. Seletuskirjas välja toodud sihtkaitsevööndis maaparandussüsteemide hoiutööde loetelu sisaldab näitena tegevusi, mille tegemiseks on kindlasti vajalik kaitseala valitseja kaalutlusotsus. See tähendab, et otsus saab kaalutluse tagajärjel olla ka eitav. Hoiutöid, mis võivad kaitseväärtusi oluliselt kahjustada, ei lubata. *Poollooduslike koosluste kaitse on üldiselt hästi tagatud ka piiranguvööndis. Rangemasse vööndisse tsoneeritakse üldjuhul need väärtused, mille areng tuleb tagada looduslike protsesside kaudu või on vaja keelata mingit tegevust, mida piiranguvööndis ei ole võimaik keelata. Oleme seisukohal, et ka piiranguvööndis ei tohi looduslikke rohumaid üles künda ja seda tuleks käsitleda kõlviku muutusena, mis ei ole ilma kaitseala valitseja nõusolekuta lubatud. Kündmine samas ei ole praegu kehtiva LKS kohaselt keelatud ka sihtkaitsevööndis. Keskkonnaamet on seisukohal, et poollooduslike koosluste kaitse on piiranguvööndis edaspidi kindlamalt tagatud, kui jõustub Keskkonnaministeeriumi
--	--	--

	*Lisada valdav osa alal leiduvatest kaitsealustest ja ohustatud liikidest ala kaitse-eesmärgiks, kuid kindlasti sire varjusamblik, mets-aruhein, kährikseen, võrk-nuisamblik, lilla mütsnarmik, rukkirääk ja täpikhuik. *Lisada ala kaitse-eesmärgiks kõik alal leiduvad metsaelupaigatüübid, k.a rusukallete ja jäarakute metsad (9180*) ning rohunditerikkad kuusikud (9050).	planeeritav LKS muudatus, mille eesmärk on just vältida poollooduslike koosluste üleskündmist, väetamist, pealtparandamist, metsastamist jm kahjustavaid tegevusi. Sihtkaitsevööndite osakaalu oluline suurendamine poollooduslike koosluste kaitse tagamiseks ei ole seetõttu vajalik. *Nõustume kaitse-eesmärgiks arvama järgmised kaitsealused ja ohustatud liigid: sire varjusamblik, mets-aruhein, kährikseen, võrk-nuisamblik, lilla mütsnarmik, rukkirääk ja täpikhuik. *Nõustume kaitse-eesmärgiks arvama metsaelupaigatüübi rusukallete ja jäarakute metsad (9180*). Rohunditerikkaid kuusikuid (9050) rahvusparki planeeritavale alale 2022. aasta inventuuri kohaselt ei jää, mistõttu ei ole põhjendatud selle eesmärgiks lisamine.
MTÜ Eesti Metsa Abiks	*Lisada kaitse-eesmärgiks niiduelupaigatüübid niiskuslembedes kõrgrohostud (6430), lamminiidud (6450), aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510) ning metsaelupaigatüübid rohunditerikkad kuusikud (9050) ja rusukallete ja jäarakute metsad (9180*). Lisada kaitse-eesmärgiks linnuliigid soopart, mustsaba-vigle, hallpõsk-pütt, rukkirääk, suurkoovitaja, nõmmelõoke, hänilane ning lisaks linnuala kaitse-eesmärkide arvestamiseks kiivitaja, rooloorkull, luitsnökk part, piilpart ja viupart. Lisada kaitse-eesmärgiks taimeliigid nurmlauk, rand-soodahein, madal kadakkaer, mets-aruhein, töbiõiene luga, nõmmnelk, alpi võipätakas, tõmmu käpp ja must seahernes. Lisada kaitse-eesmärgiks samblikuliigid vask-porosamblik, sire varjusamblik ja võrk-nuisamblik. Lisada kaitse-eesmärgiks seeneliigid Bloxami punalehik ja kährikseen. Lisada kaitse-	*Nõustume kaitse-eesmärgiks arvama metsaelupaigatüübi rusukallete ja jäarakute metsad (9180*). Rohunditerikkaid kuusikuid (9050) rahvusparki planeeritavale alale 2022. aasta inventuuri kohaselt ei jää, mistõttu ei ole selle eesmärgiks seadmine põhjendatud. Nõustume kaitse-eesmärgiks arvama näiteks järgmised kaitsealused ja ohustatud liigid: sire varjusamblik, mets-aruhein, kährikseen, võrk-nuisamblik, rukkirääk, nõmmelõoke ja mustsaba-vigle. Rand-soodahein on juba eelnõus kaitse-eesmärgiks seatud. Mitme ettepanekus esitatud liigi ja elupaigatüübi puhul hindame veel kaitse-eesmärgiks seadmise otstarbekust ja arvestame selles osas näiteks ka Eesti Ornitoloogiaühingu ja Eestimaa Looduse Fondi vastavaid ettepanekuid. Siseriikliku kaitseala kaitse-eesmärkide määramisel arvestatakse kaitseala piire ja sinna jäävaid loodusväärtusi, kuid linnuala piirid on

	eesmärgiks nahkhiire liik tiigilendlane. Lisada kaitse eesmärgiks kahepaikne rabakonn. Lisada kaitse-eesmärgiks teoliik luha-pisitigu. *Laiendada rahvusparki Kurevere külas Tammese hoiuala ja rahvusparki vahelisele kaitseta alale. Laiendada rahvusparki Kurevere külas Jaagarahu piirkonnas praeguse kahe rahvusparki lahustüki vahel oleva kaitseta ala arvelt kuni Kuressaare–Kihelkonna–Veere riigimaanteeeni. Laiendada rahvusparki Austla külas kuni Karala-Pilguse hoiualani (osaliselt täiendavalt ka merealale) ja osaliselt kuni Kolga sihtkaitsevööndi edelanurgani. *Laiendada Laevarahu ja Lõuna-Vaika loodusreservaadi puhvertsooni 500 meetrilt 750 meetrini. Moodustada Kurevere külas Jaagarahu sadamast põhja poole jäävale alale metsaelupaigatüüpide kaitseks sihtkaitsevöönd.	suuremad kui kaitseala piirid ning seetõttu kiivitajat, rooloorulli, luitsnökk parti, piilparti ja viuparti kaitseala kaitse-eesmärgiks ei arvata. *Esitatud rahvusparki laienduse ettepanekute alal Kurevere ja Austla külas on küll looduskaitsealade ja kultuuripärandi väärtusi, kuid need ei ole sellised, mille puhul kaasneks riigil kohustus neid kaitse alla võtta. Osaliselt on loodusväärtuste info veel kaardistamata. Vilsandi rahvusparki kaitse-eeskirja eelnõu menetlemise käigus uusi alusinventuure praegu rohkem plaanis ei ole. Keskkonnaamet ei saa eelnõu avalikustamise aega uute inventuuride tegemiseks enam pikendada, sest siis ei ole võimalik püsida menetlusega ettenähtud graafikus. Vana kaitsekorraga kaitsealade kaitse-eeskirjad, mida on ka Vilsandi rahvusparki kaitse eeskiri, tuleb LKS alusel uuendada hiljemalt 2023. aasta 1. maiks. Lisaks peaks rahvusparki laiendamise soov tulema ka kohalike maaomanike, mida praegu ei ole. Seega ei saa Keskkonnaamet praegu nõustuda rahvusparki laienduse ettepanekute piiridega. *Laevarahu loodusreservaadi 500-meetrise puhvertsooni määramisel arvestati eelkõige hülgeeksperti Ivar Jüssi piiriettepanekuid, sest tegemist on hallhülge olulise lesilaga. Praegu kehtivate Laevarahu loodusreservaadi piiridel sellises ulatuses põhjendatust ei ole. Lõuna-Vaika loodusreservaadi puhvertsooni ei ole võimalik 750 meetrini laiendada, sest see ulatuks Vilsandi saare rannikule ega võimaldaks ka ranniku lähedal ajalooliselt väljakujunenud paaditeede kasutamist. Seega ei saa Keskkonnaamet nõustuda Laevarahu ja Lõuna-Vaika loodusreservaadi puhvertsooni laiendamise ettepanekuga. Kurevere külas Jaagarahu sadamast põhja poole
--	---	--

	*Viia kaitse-eeskirja eelnõule läbi keskkonnamõju hindamine. *Kõikidel Natura aladel peavad olema täielikult täidetud terviklikkuse, looduseisundi taastamise või säilitamise põhimõtted ja seetõttu on piiranguvööndi režiimis vastuolu looduväärtuste kaitse tagamisega.	jäävale alale metsaelupaigatüüpide kaitseks piiranguvööndi asemel sihtkaitsevööndi moodustamise ettepanekut Keskkonnaamet ei arvesta, sest metsaelupaigatüübid paiknevad seal killustatult väikesel pindalal. *Kuigi kaitse-eeskirja eelnõud või seletuskirja ei vormistata eraldiseisva mõju hindamisena keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse § 29 tähenduses, hinnatakse eelnõu koostamisel sisuliselt kavandatava kaitsekorra mõju väärtustele, sh Natura väärtustele. Juhistekohast Natura mõju hindamist ei tehta, kuna loodusdirektiivi artikli 6 lõige 3 kohaldub ainult neile dokumentidele, mis pole seotud ala kaitse korraldusega. Euroopa Kohus on jõudnud järeldusele, et selline määrus, mille eesmärk on loodus- ja maastikukaitse ning mis näeb selleks ette üldised keelukoosseisud ja loakohustused, kuid mis ei kehtesta piisavalt üksikasjalikke eeskirju projektide sisu, väljatöötamise ja rakendamise kohta, ei kuulu ka direktiivi 2001/42 kohaldamisalasse. Seega ei saa eeskirja koostamisele tuleneda keskkonnamõju hindamise kohustust. *Nõustume, et Natura aladel peavad olema täielikult täidetud terviklikkuse, looduseisundi taastamise või säilitamise põhimõtted, et tagada looduväärtuste kaitse, ja seda võimaldabki Vilsandi rahvuspargis piiranguvööndi, sihtkaitsevööndi ja loodusreservaadi režiimiga kombineeritud kaitsekord. Terviklikkuse säilimiseks on olulisel määral suurendatud sihtkaitsevööndite osakaalu, et säilitada eelkõige metsa- ja sooelupaigatüüpide terviklikkus. Rahvuspargis on oluline kaitseväärtus ka kultuuripärand ehk väärtustatakse alal elavaid inimesi ja looduskeskkonna hea seisundiga kooskõlas olevaid tegevusi. Seega on lisaks rahvusvahelistele
--	--	--

	*Poollooduslike koosluste ja looduslike rohumaade kaitse tagamiseks tuleb need arvata sihtkaitsevööndisse, sest piiranguvööndi kaitsekord seda ei taga. *Eelnõu ei arvesta ekspertiisis esitatud tsoneeringu ettepanekuid. *Millal viimati uuendati elupaigatüüpide olemasolu ja elupaikade pindala andmeid Natura standardandmebaasis? *Kas standardandmebaasi koostamise ajaks oli kõigi rahvuspargis leiduvate loodusdirektiivi elupaikade olemasolu ja seisund teada ja millise metoodika järgi olid need inventeeritud?	kohustustele loodusväärtuste kaitsele arvestatud ka kultuuripärandi hoidmise vajadust. <i>*Poollooduslike koosluste kaitse on üldiselt hästi tagatud ka piiranguvööndis (vt tabelis 1 eelnevalt Eestimaa Looduse Fondile antud vastust).</i> *Vilsandi rahvuspargi kaitse-eeskirja menetlus on toimunud väga pika aja jooksul ning ekspertiis on koostatud üle kümne aasta tagasi varasemale eelnõu kavandile, mis avaliku väljapanekuni ei jõudnuki. Selle aja jooksul on laekunud lisaandmeid loodusväärtuste kohta, muutunud on osaliselt ka üldised kaitsekorra kujundamise põhimõtted, mille alusel tsoneeringuotsuseid langetatakse. Seetõttu ei ole võimalik ekspertiisi kogu ulatuses arvestada ja seda on kasutatud üldise suunisenähtuse kaitsekorra kujundamisel. *Natura standardandmebaasis uuendati viimati andmeid Vilsandi, Tagamõisa ja Karala Pilguse loodusala kohta 2009. aasta märtsis. *Standardandmebaasi koostamise ajaks ei olnud kõigi rahvuspargis leiduvate loodusdirektiivi elupaikade olemasolu ja seisund teada, st oli ka alasid, kus inventuuri andmestik puudus. Inventeerimisel kasutati sellel ajal olemas olnud Paali koostatud loodusdirektiivi elupaigatüüpide käsiraamatut. Teadmised loodusdirektiivi elupaikade olemasolu ja seisundi kohta Vilsandi rahvuspargis on vahepealsete aastate jooksul uute inventuuride tulemusel täienenud ja sellest lähtuvalt on ka olulisel määral planeeritud eelnõuga uusi sihtkaitsevööndeid, et terviklikumalt looduväärtuste kaitset tagada. Loodusdirektiivi I lisa elupaikade inventeerimise
--	--	--

	*Kas kaitsekorralduskava koostamise ajaks oli kõigi rahvuspargis leiduvate loodusdirektiivi elupaikade olemasolu ja seisund teada ja millise metoodika järgi olid need inventeeritud?	juhiseid on vahepeal samuti täiendatud võrreldes Natura alade moodustamise eelsel alusinventuuride tegemise ajal olnud juhistega. *Vilsandi rahvuspargi kaitsekorralduskava koostamise ajaks ei olnud samuti kõigi rahvuspargis leiduvate loodusdirektiivi elupaikade olemasolu ja seisund teada. Kasutatud on loodusdirektiivi elupaikade inventeerimise juhiseid, mis on leitavad ka Keskkonnaministeeriumi kodulehel.
Eesti Erametsaliit	*Teha kõikidele uute sihtkaitsevööndite maaomanikele individuaalne pöördumine just tema kinnistut puudutavate muudatuste kohta koos selgitustega, kuidas toimub piirangute õiglane kompenseerimine ning millistel tingimustel on riik valmis neid maid omandama. *Tellida ennetava meetmena rahvusvahelistelt erapooletutelt keskkonnamõjude hindajatelt planeeritava looduskaitseala suurendamise kohta keskkonna strateegilise mõju ja sotsiaal-majandusliku mõju uuring.	*Vilsandi rahvuspargi kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamisest teavitamise kiri, mis saadeti igale maaomanikule, teavitas uue eelnõu ja kavandatavate piirangutega tutvumise võimalusi, sealhulgas seda, et tekkinud küsimuste korral saab oma kinnistusse puutuva kohta täpsemalt infot. Seda võimalust on kasutanud ka sihtkaitsevööndisse planeeritavate kinnistute maaomanikud ning neile on muudatusi ja piirangute kompenseerimisi selgitatud. LKS-ga nõutud kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamisest teavitamise kirja mõte ei ole katastriüksustepõhiselt detailselt ülevaate andmine igale maaomanikule. *Keskkonnamõjude hindamist, sh Natura mõju hindamist ei tehta sellistele kavadele ja tegevustele, mis tehakse ala kaitse korraldamiseks. Seega ei olnud alust tellida eelnõuga planeeritud rahvuspargi laiendusele Tagamõisa poolsaarel keskkonna strateegilise mõju uuringut. Samuti ei ole alust ega vajadust eraldi tellida sotsiaal-majandusliku mõju hinnangut, sest rahvuspargi laienduse sihtkaitsevööndisse arvatav metsamaa paiknes juba metsamajandamise piirangutega Tagamõisa hoiualal ja kogu rahvuspargi kaitsekorra

	*Mitte keelata piiranguvööndis raieid märtsi keskpaigast augusti alguseni või lubada sellel perioodil raieid kaitseala valitseja nõusolekul. *Lubada piiranguvööndis puidu kokku- ja väljavedu kuiva pinnase korral ilma kaitseala valitseja nõusoleku nõudeta. *Rakendada looduskaitselisi piiranguid vabatahtlikkuse alusel.	muutumisega seotud metsamajanduslik mõju on käsitletud eelnõu seletuskirjas. *Kuna raiete lubamise perioodi määramisel piiranguvööndis on juba arvestatud Eesti Ornitoloogiaühingu linnukaitsekomisjoni analüüsi tulemusi, mis hindas nii liigikaitselisi kui ka majanduslikke kaalutlusi, siis raietegevuse piiramine kevadsuvisel perioodil on põhjendatud. Raietegevuse piiramine on vajalik pesade hävitamise ja kahjustamise ning lindude häirimise vältimiseks. Üraskite tõrjeks vajalikud raied ei kaalu üles metsalinnustiku kaitsevajadust. Ebamäärased ohuolukordade likvideerimise raied saavad eeldatavalt olla tormimurru koristamine teedelt, kuid seda eelnõuga ei piirata. Piiranguvööndis on raieid võimalik teha juba suve teises pooles augustis, mis on piisav kompromiss raietegevuseks. *Kaitseala valitseja nõusoleku nõude seadmine piiranguvööndis puidu kokku- ja väljaveo lubamiseks kuiva pinnase korral on igati põhjendatud. LKS alusel võib seda lubada, kui on keelatud puidu kokku- ja väljavedu külmumata pinnaselt. Pinnasekahjustuste tekitamist puidu kokku- ja väljaveo käigus tuleb vältida. Piirangut rakendatakse pinnasekahjustuste vältimiseks ja muude häiringute vähendamiseks. Seega ei ole tegu ebaproportsionaalse nõudega. *Looduskaitseliste piirangute rakendamine ainult vabatahtlikkuse alusel ei ole jätkusuutlik ja nii ei ole võimalik täita riigi seatud looduskaitse eesmärgi. Vaba tahe võib maaomaniku vahetusel muutuda ja see vaba tahe ei pruugi olla
--	---	--

		nendel maaomanikel, kelle maadel olulised loodusväärtused asuvad.
MTÜ Üru Jahimeeste Selts	*Lisada eelnõusse täpsemalt ekspertide panus eelnõu valmimisel, sh soovite täpsustusi hülgeekspertide pädevuse kohta. *Anda rahvuspargi piiritlemise loogika põhjendamisel asukohapõhiseid detailsemaid ülevaateid looduväärtustest. *Lubada hülgevaatlusi loodusreservaadis. *Lubada hülgejahti väljaspool nende lesilaid ja poegimiseks kasutatavaid laide, et vähendada rahvuspargis kalapüügiga	*Eelnõu koostamisel kasutatud ekspertide loetelu sisaldab isikuid, kes on alal teinud eri liikide ja elupaikade inventuure ning loodus- ja kultuuripärandiga seotuid uuringuid, ning neid andmeid on võetud aluseks kaitsekorra planeerimisel. Ekspertide panuse täpsema ülevaate lisamine eelnõusse ettepanekus soovitud kujul ei ole põhjendatud. Hülgeekspertid Ivar Jüssi ja Mart Jüssi on ühtlasi hallhülge liigitegevuskava koostajad ning on seega pädevad andma juhiseid hallhülge kaitsevajaduse kohta. *Rahvuspargi piiritlemise loogika põhimõtted kirjeldataksegi üldistatud kujul. Ettepanekus viidatud piiritlemise koht käsitles ekspertiisi piiriettepanekuga mittenõustumist, sest eelkõige loodusväärtuste (metsa- ja sooelupaigatüübid ning kaitsealused liigid) olemasolu tõttu ei ole kaitseala piiri vähendamine seal võimalik. Seletuskirjas antakse ülevaade ka loodusväärtuste kohta, kelle või mille kaitseks konkreetne võõnd moodustatud on. *Loodusreservaadi kaitsekorra mõte on selles, et sinna ei sekkutaks ja LKS hülgevaatluse eesmärgil loodusreservaati külastada ei luba. Erand kehtib näiteks teadustegevuse käigus toimuvale hülgevaatlusele. Loodusreservaat on otsesest inimtegevusest puutumata loodusega kaitseala osa, kus tagatakse looduslike koosluste säilimine ja kujunemine üksnes looduslike protsesside tulemusena. *Tulenevalt hallhülge kaitse tegevuskavast (2015–2019) ei arvestata hallhülge jahialana loodusalasid, kaitsealasid ja püsielupaiku, kus hall- ja/või viigerhüljes on kaitse-

	elatist teeniva inimese kulutusi lõhutatud püügivahendite asendamisele. *Täiendada sõidukitega sõitmise lubamist väljaspool teid ka jahisaagi ära toomiseks. *Lubada kaitsekorra üldpõhimõtete all kalapüük ning jaht jahiulukitele ja jahilindudele. *Mida peetakse metsa kõrvalsaadusteks?	eesmärgiks. Hallhüljes on eesmärgiks nii Vilsandi kui ka Tagamõisa loodusalal ja seatakse seetõttu ka rahvuspargi kaitse-eesmärgiks. Keskkonnaamet hüvitab hülgekahjusid, kui esitatakse vastav taotlus. Täpsem info on Keskkonnaameti kodulehel. Seega ei nõustu Keskkonnaamet hülgejahi lubamise ettepanekuga. *Sõidukitega sõitmise lubamine väljaspool teid jahisaagi ära toomiseks on juba eelnõuga lubatud, sest jahipidamine kuulub kaitse-eeskirjaga lubatud töö alla ja jahipidamise käigus lastud suurulukite väljaveol maastikult on võimalik sõidukiga ja maastikusõidukiga sõita väljaspool teid. *Kalapüüki reguleeritakse juba eraldi sihtkaitsevööndi ja piiranguvööndi peatükkide all ja see on lubatud tegevus. Ainult loodusreservaadis on kalapüügi keeld ja teatud juhtudel ka sihtkaitsevööndis, kui see on vajalik linnustiku kaitse eesmärkidel. Loomulikult tuleb arvestada ka kalapüügieeskirjast tulenevaid piiranguid. Jahiulukitele jahi pidamine on samuti lubatud, kuid tuleb arvestada loodusreservaadis kehtivat jahipidamise keeldu ja sihtkaitsevööndis kehtivaid piiranguid loodusväärtuste kaitse tagamiseks. Jahilindudele jahi pidamist ei lubata, sest linnujaht on eelnõu järgi keelatud ja piisavad põhjendused selleks on esitatud seletuskirjas. Seega erisust linnujahi lubamiseks Keskkonnaamet ei tee. *Metsa kõrvalsaadustena saab käsitleda näiteks marju, seeni, seemneid, puuvilju ja ravimtaimi. Jahiulukeid metsa kõrvalsaadusena käsitleda ei saa. LKS alusel reguleeritakse kaitse-eeskirjas jahipidamist eraldi tegevusena.
--	--	---

	*Lubada jahiulukite lisaõõtmine ja fikseerida kohad, kus saab seda teha, et vähendada eelkõige metssigade arvukust. *Lubada jahirajatiste püstitamine maaomaniku nõusolekul. *Selgitada sihtkaitsevööndis rahvaürituse korraldamiseks seatud osalejate arvu piirangu põhjendatust just 50 osalejale.	*Jahiulukite lisaõõtmist saab kaitse-eeskirjaga lubada ainult kaitseala valitseja nõusolekul. Üldjuhul kaitsealadel seda ei lubata. Erandjuhtudel kaalutakse jahiulukite lisaõõtmise vajadust siiski ka kaitsealadel, kuid selleks peavad olema kaitse-eesmärkidest lähtuvalt väga head põhjendused. Kaitse-eeskirjaga konkreetseid lisaõõtmise kohti ei fikseerita. Söödakohtadega saab metssigu koondada ühte kohta, kus neid on varitsus- või hiilimisjahi käigus küll kergem küttida, kuid metssigade arvukust on võimalik ohjeldada ka ajukahiga. Jahiulukite lisaõõtmisega võib hoopis suurendada ulukikahjustuste arvu juhul, kui södakoht rajatakse valesse kohta, ning praktika on näidanud, et lisaõõtmisega hoitakse kunstlikult metssigade arvukus suur. Samuti võivad södakohtade kaudu levida haigused, kuna seal puutuvad kokku ulukid, kes muidu võib olla ei kohtuks. Söödakohtade juures suureneb ka väikeulukite kontsentratsioon, kes ohustavad maaspesitsejaid linde. *Ainult maaomanike nõusoleku seadmine jahirajatise püstitamise lubamiseks ei ole kaitse-eeskirjaga reguleeritav, kuna kaitse-eeskiri koostatakse LKS alusel ja nende õigusaktide eesmärk on tegevusi reguleerida loodusväärtuste kaitsest lähtuvalt ja seetõttu on kaitseala valitseja nõusolek vajalik. *Rahvaüritusele on sihtkaitsevööndis seatud 50 osaleja piirang, et vältida elustiku liigset häirimist. Väikese osalejate arvuga rahvaürituse korraldamine ei tekita kaitsealal olulist kahju, kuid osalejate arvu piiramine on vajalik liigse inimkoormuse ohjamiseks. Suur inimhulk võib kahjustada elupaiku ja pinnast, suurendada reostuskoormust ning häirida kaitsealuseid liike. Tegemist on kokkuleppelise suurusjärguga
--	---	--

	*Kaasata kaitse-eeskirja koostamisse vähemalt kolm kaitsealal alaliselt elavat isikut. *Kaotada ehitustegevuse kooskõlastuse nõue kaitseala valitsejaga ja jätta see ainult kohaliku omavalitsuse pädevusse. *Kaotada sihtkaitsevööndis adru varumise kooskõlastamise nõue kaitseala valitsejaga.	ja 50 osaleja piirang on valdav praktika Eesti kaitsealadel. Lähtuvalt alast võib piirkondliku omapära tõttu osalejate piirarv olla ka suurem või väiksem, kuid Vilsandi rahvuspargis selleks põhjendatud vajadust ei ole. *Kaitse-eeskirja koostamise kohustus on kaitseala valitsejana Keskkonnaametil. Kõik kaitsealal alaliselt elavad isikud on kaasatud kaitse-eeskirja koostamisse seeläbi, et neil on võimalus esitada avalikustamisel põhjendatud ettepanekuid kaitsekorra muutmiseks. Kaitsekorra muutmisest teavitati kõiki maaomanikke. Kaasatud on ka kohalikke kogukondi esindavaid mittetulundusühinguid. *Kaitsealal ehitustegevuse kooskõlastuse nõuet kaitseala valitsejaga kaotada ei saa, sest see on LKS järgi Keskkonnaameti ülesanne. Kohaliku omavalitsusega tuleb ehitustegevus nagunii kooskõlastada. *Valdavalt jäävad adru varumiseks sobilikud alad piiranguvööndisse, kus kaitseala valitseja kooskõlastuse nõuet ei ole. Sihtkaitsevööndisse on arvatud olulisemad loodusväärtused ja seetõttu on vaja seada tingimusi adru kogumise ajale, et selle käigus ei häiritaks rannikul pesitsevaid linde, või seada tingimusi adru kogumise kohale või viisile, et tegevuse käigus ei kahjustataks rannikuäärseid kaitsealuseid elupaigatüüpe. Samuti saab kaitseala valitseja seada adru varumisel tingimusi sõidukitega ja maastikusõidukitega sõitmisele väljaspool teid. Kaitsealuste elupaigatüüpide ja kaitsealuste liikide elupaikade soodsa seisundi tagamiseks võib osutuda vajalikuks teatud kohtades väljaspool teid sõitmise keelamine või üldse adru varumise
--	--	--

	*Lubada ehitusseadustiku alusel ehitusteatise ja ehitusloa esitamise kohustust mitteomavate ehitiste püstitamine ilma kaitseala valitseja nõusolekuta. *Lubada piiranguvööndis roo varumist külmumata pinnaselt ilma kaitseala valitseja nõusoleku nõudeta. *Eelistada poollooduslike koosluste rentimisel kohalikke loomakasvatajaid.	keelamine. Seega sihtkaitsevööndis adru varumise kooskõlastamise nõude kaotamist ei arvestata. *Ehitusseadustiku alusel ehitusteatise ja ehitusloa esitamise kohustust mitteomavate ehitiste püstitamise lubamine ilma kaitseala valitseja nõusolekuta ei ole kultuuripärandi väärtuste kaitset arvestades põhjendatud. Vajalik on näiteks seada tingimusi piirkonnale omase ehitusstiili säilimiseks. Keskkonnaamet ei saa rikkumist menetleda, kui vastavat haldusakti koos tingimustega ei ole antud. Samas on selge, et kui lubada nn vaba ehitustegevust kuni 20 m² hoonete puhul, on võimalik ka õuealal ehitades rahvuspargile omast maastikku rikkuda, ehitades sinna piirkonda sobimatuid ehitisi. Keskkonnaamet planeerib aga kompromissina erisuse tegemist rajatiste püstitamisel, lubades piiranguvööndis ilma kaitseala valitseja nõusolekuta rajatise püstitamist põhikaardile kantud õuemaal, kui sellega ei kaasne ehitusteatise või ehitusloa esitamise kohustust. Siia alla ei kuulu jahirajatised. Selle kompromissi korral on samuti võimalus, et tehakse piirkonda sobimatuid ehitisi, kuid rajatiste korral on eeldatavalt risk selleks väiksem. *Piiranguvööndis on roo varumine külmunud pinnasel lubatud ja külmumata pinnase korral saab kaitseala valitseja seada tingimusi, et ei kahjustataks pinnast ja kaitseala kaitse-eesmärke. Tegemist ei ole ebaoproportsionaalse piiranguga, sest ka traditsiooniliste tegevuste korral tuleb loodusväärtusi jätkusuutlikult kasutada. *Riigimaade rentimisega seoses palun pöörduda Riigimetsa Majandamise Keskuse poole. Lühidalt kehtib põhimõte, et maa antakse rendile oksjoni tulemusel selgunud parimale
--	---	--

		pakkujale ja otseselt kohalikul loomakasvatajal eelist ei ole, kuid piirneva kinnistu maaomanik või rentnik saab eelisõiguse maa rentimiseks sama hinnaga, millega pakkumine võideti. Samuti on eelisõigus maa rendilepingu lõppemisel viimati alal poollooduslike koosluste hooldamisega tegelenud rentnikul, kuid ka siis peab maksma sama hinna, millega pakkumine võideti.
MTÜ Eesti Sukeldujate Klubi	*Muuta Laevarahu loodusreservaadi kaitsekorda, et võimaldada Laevarahu läheduses sukeldumist hallhülge vaatluste eesmärgil.	*Konsulteeritud on hallhülge eksperdi Ivar Jüssiga, kes ei pidanud seda põhjendatuks. Eelnõuga on juba väga olulisel määral vähendatud Laevarahu loodusreservaadi ulatust (üle 423 ha). Eesti ühe olulisema hallhülge lesila kaitse on piisav põhjus, miks ei ole leebemat kaitsekorda võimalik kehtestada. Arvestades ka suurt survet ala külastamiseks on rangem kaitsekord igati põhjendatud. Kaitsealal looduse tutvustamine peab arvestama ka kaitse-eesmärkide kaitse tagamist ja igale poole ei olegi mõistlik inimesi kaitsealal suunata. Seega ei nõustu Keskkonnaamet Laevarahu loodusreservaadi muutmise sihtkaitsevööndiks.
Tartu Ülikooli mereinstituut	*Lisada mereprügi koristus vajalike tegevuste alla. *Lubada loodusreservaadis mereprügi koristamine.	*LKS § 17 (kaitstaval loodusobjektidel vajalik tegevus) alusel mereprügi koristamise vajadust otseselt vajaliku tegevusena kaitse-eeskirjas välja tuua ei saa. See ei tähenda, et mereprügi koristamine ei oleks vajalik tegevus. Piiranguvööndisse jäävatel laidudel on prügi võimalik koristada ja seda ka sihtkaitsevööndisse jäävatel laidudel, kuid mõnes sihtkaitsevööndis peab arvestama liikumispiiranguid kevadsuvisel perioodil. *Loodusreservaadi kaitsekorra mõte on selles, et sinna ei sekkutaks, ja LKS mereprügi koristamise eesmärgil loodusreservaati külastada ei luba. Loodusreservaat on otsesest inimtegevusest puutumata loodusega kaitseala osa, kus tagatakse looduslike koosluste säilimine ja kujunemine

		üksnes looduslike protsesside tulemusena. Saame aru, et väljaspool kaitseala mereprügi tekitamist ja selle levimist loodusreservaati saab pidada inimtekkeliseks mõjuks, kuid loodusreservaadi kaitsekorra kohaselt ei saa sellesse sekkuda.
Vilsandi-Vesiloo Selts	*Lubada piiranguvööndis majandustegevus ja selle jaoks vajalike kuni 20 m² suuruste ehitiste püstitamine ja ehituskeeluvööndis paadiühenduse toimimiseks vajalike kuni 20 m² suuruste ehitiste püstitamine. *Lubada piiranguvööndis uue maaparandussüsteemi rajamine. *Lubada piiranguvööndis põldude väetamine adru ja loomasõnnikuga. *Lubada piiranguvööndis põllu(maa)kivide ja adru varumine. *Lubada piiranguvööndis kahepaiksete elutingimuste parendamiseks mageveekogude rajamine.	*Piiranguvööndis on majandustegevus lubatud, sh põllumajandustegevus. Piiranguvööndisse kuni 20 m² suuruste ehitiste püstitamise lubamise erisust (sh ehituskeeluvööndisse) ei arvestata, sest rahvuspargis on vajalik ka väiksemate hoonete püstitamisel tagada piirkonda sobiv ehitusstiil ning hinnata planeeritava ehitise asukoha sobilikkust loodus- ja kultuuripärandi väärtustest lähtuvalt. *Piiranguvööndis uue maaparandussüsteemi rajamise lubamine (sh niisutussüsteemi rajamine merevee magestamiseks) ei ole Keskkonnaameti hinnangul põhjendatud, sest veerežiimi olulised muutmised toovad kaasa laiema negatiivse mõju looduslikel kooslustel. *Eelnõuga põldude väetamist adru ja loomasõnnikuga ei keelata, sest tegemist on mahepõllumajanduses kasutamiseks lubatud väetistega. *Füüsilisest isikust kinnisasja omanikul on maapõueseaduse § 95 alusel õigus maapõues olevat ainet kasutada oma kinnistu piirides isikliku majapidamise vajadusteks ja kaitse-eeskirjaga seda täiendavalt ei reguleerita. Seega ei reguleerita ka põllu(maa)kivide varumise lubamist kaitse-eeskirjaga. Adru varumine on piiranguvööndis lubatud ja LKS ei võimalda seda piiranguvööndis keelata. *Kahepaiksete elutingimuste parendamiseks mageveekogude rajamine on põhjendatuse korra võimalik, sest kaitse-

	*Lubada sihtkaitsevööndis teha küttepuid 2 tm hektari kohta aastas ja lisaks lubada koristada tormimurdu. *Lubada sihtkaitsevööndis hoida ajaloolised metsateed, mis on kantud menetletavasse Saaremaa valla üldplaneeringusse, 4 m laiuselt puittaimestikust vabad, et tagada päästetehnika läbipääs rannikule. *Lubada püstitada Kihelkonna metskond 466 maaüksusele katastritunnusega 30101:001:0682, Kihelkonna metskond 497 maaüksusele katastritunnusega 30101:001:0787 ja Kihelkonna metskond 475 maaüksusele katastritunnusega 30101:001:0687 infostendid koos varjualuste ja viitadega. *Lubada mootorsõidukitega sõitmine ajaloolistel teedel, mis on kantud menetletavasse Saaremaa valla üldplaneeringusse.	eeskirjaga lubatakse kaitseala valitseja nõusolekul piiranguvööndis veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmist, konkreetsete liikide seisundi parandamiseks vajalikud tegevused kavandatakse kaitsekorralduskavaga, neid ei panda kirja kaitse-eeskirja. *Sihtkaitsevööndis ei saa kaitsekorrast tulenevalt küttepuude varumise ja tormimurru koristamise erisust rakendada, sest metsakoosluse eesmärgiks on looduslik areng. *Sihtkaitsevööndisse jäävate teeservade hooldamisel on puittaimestiku osaline eemaldamine kaitseala valitseja nõusolekul lubatud, et tagada tee läbitavus sõidukitega. Seega saab vajaduse korral päästetehnikale tagada piisava laiusega tee. Saaremaa valla üldplaneeringuga määratud teede nimekiri ei ole lõplik nimekiri teedest, mille hooldamist saaks kaitse-eeskirja alusel lihtsalt lubada, vaid teha tuleb igakordne kaalutlus konkreetsest teest ja planeeritavatest tegevustest lähtuvalt. *Kaitseala valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndisse eelnevalt nimetatud riigimaadele infostendide, viitade ja varjualuste püstitamine kaitseala tarbeks võimalik. Konkreetseid ehitise püstitamise õigusega katastriüksusi kaitse-eeskirjaga ei määrata. Vilsandi rahvuspargi kaitsekorralduskava uuendamisel pärast uue kaitse-eeskirja jõustumist analüüsitakse lisaks loodusväärtuste kaitseks vajalike tööde kavandamisele ka külastustaristu rajamise vajadust. *Kaitse-eeskirja eelnõu järgi on lubatud sõidukiga ja maastikusõidukitest ATV-ga sõitmine teedel, seega on lubatud
--	---	--

	*Keelata lennukitega lendamine 1. märtsist 31. juulini (merikotka pesitsusajal) ning muul ajal lennukeeld kaotada. *Arvata Vesiloo saar sihtkaitsevööndisse, et tagada loodusdirektiivi I lisa metsaelupaigatüübi esikmetsad rannikualadel (9030*) kaitse.	ka mootorsõidukitega sõitmine teedel, välja arvatud Harilaiu poolsaarel planeeritud erisus. Teede all mõeldakse ka ajalooliselt väljakujunenud ja kasutuses olevaid pinnasteid põhikaardil. Sõitmiseks sobilike teede nimekirja Vilsandi rahvusparki kaitse-eeskirjas ei määrata. Kaitseväärtustest lähtuvalt võib vajalikuks osutuda mõne tee sulgemine või olemasoleva pinnastee kapitaalsem remont, kuid see ongi sellisel juhul kaitseala valitseja juhtumipõhine kaalutusotsus. *LKS kaitse-eeskirjas lennuliikluse reguleerimist ei võimalda ja seetõttu lennuliikluse reguleerimise ettepanekut arvestada ei saa. *Vesiloo saarel ei ole inventeeritud loodusdirektiivi I lisa metsaelupaigatüübi esikmetsad rannikualadel (9030*) olemasolu. Loodusdirektiivi metsaelupaigatüüpide inventeerimise juhis (Anneli Palo 2018) võimaldab esikmetsa rannikualadel määrata vana loodusmetsa (9010*) kaasneva elupaigatüübina, kuid Vesiloo saarel ei ole vana loodusmetsa määratud. Samas nõustub Keskkonnaamet, et Vesiloo saar on looduskaitseks väärtuslikum looduslikule arengule jättes ja poollooduslike koosluste taastamisi sinna ei planeeri. Seega Vesiloo saare looduslikku sihtkaitsevööndisse arvamine on põhjendatud ja Keskkonnaamet teeb tsoneeringus vajalikud muudatused.
Saarte Metsamajanduse OÜ	*Jätta rahvusparkist välja Lenardi (30101:002:0364) maaüksus (metsamajandamise soov).	*Arvestades Lenardi maaüksusel olevaid loodus- ja kultuuripärandi väärtusi loobume rahvusparki välispiiri laiendamisest maaüksuse põhjaosas olevale metsaalale (u 12 ha, lisatud kaart) selliselt, et eelnõuga planeeritud sihtkaitsevööndi osa rahvusparki ei arvata ja uueks rahvusparki välispiiriks jääb planeeritud piiranguvööndi piir.

		Keskkonnaamet selgitas maaomanikule põhjuseid, miks kaitseala laiendati just sellistes piirides.
Tornator Eesti OÜ	*Millised piirangud tulevad Vilsandi rahvuspargi kaitse-eeskirja eelnõuga Tornator Eesti OÜ-le kuuluvatele järgmistele maaüksustele: Kivesto-Mihkli (30101:001:0020), Maripuu (30101:001:0170), Siili (30101:001:0778), Silmu (30101:001:0774), Härma-Jüri (44001:001:0385), Härma-Mari (44001:001:0386), Härma-Petri (44001:001:0387), Härma-Jaani (44001:001:0388), Kivestu-Reinu (30101:001:0289), Ossi (30101:002:0226), Kopli (30101:001:0825), Merirahu (30101:002:0432), Matu (30101:002:0005) ja Tipi (44001:001:0201) ning mis muutub võrreldes varasema kaitsekorraga? *Kuidas looduskaitselisi piiranguid kompenseeritakse ja mis tingimustel on riik valmis neid maid omandama?	*Keskkonnaamet andis ülevaate metsamajandamise piirangute muutustest maaüksustepõhiselt. *Keskkonnaamet andis ülevaate looduskaitseliste piirangute kompenseerimisest ja maade omandamisest.
Vaseten OÜ	*Millised piirangud tulevad Vilsandi rahvuspargi kaitse-eeskirja eelnõuga Vaseten OÜ-le kuuluvale Reedumetsa (30101:001:0524) maaüksusele? *Kas looduskaitselisi piiranguid kompenseeritakse ja kas riik on looduskaitseliste piirangutega maad valmis omandama hinnaga, millega oleks võimalik osta asemele samaväärne kinnistu?	*Keskkonnaamet andis ülevaate olulisematest piirangutest maaüksusepõhiselt. *Keskkonnaamet andis ülevaate looduskaitseliste piirangute kompenseerimisest ja maade omandamisest.
Eraisik M. V.	*Jätta eelnõu järgi sihtkaitsevööndisse planeeritavast Metsandiku (30101:003:0006) maaüksusest umbes 0,5 ha suurune metsaala piiranguvööndisse (ettepanek esitatud kaardil), sest tegu on noore metsaga, millel ei ole võrreldavat kaitseväärtust piirneva vanema metsaga. Vajadus on hoida maaüksuse loodenurgas olevat metsateed piisava laiusega, et vajaduse korral saaks seda läbida tuletõrjeautoga, kui peaks tekkima näiteks metsatulekahju.	*Keskkonnaamet on ettepanekuga nõus ja piiritleb sihtkaitsevööndi piiri loodusväärtustes lähtuvalt paremini, jättes ettepanekus esitatud ala Metsandiku maaüksusest umbes 0,5 ha suurusel nooremal metsaalal piiranguvööndisse. Juhime tähelepanu, et sihtkaitsevööndisse jäävate teeservade hooldamisel on puittaimestiku osaline eemaldamine kaitseala valitseja nõusolekul lubatud, et tagada tee läbitavus

		sõidukitega. Seega saab vajaduse korral tuletõrjeautole tagada piisava laiusega tee kogu sihtkaitsevööndi ulatuses.
Eraisik A. S.	*Lubada piiranguvööndis majandustegevus ja selle jaoks vajalike kuni 20 m² suuruste ehitiste püstitamine ja ehituskeeluvööndis paadiühenduse toimimiseks vajalike kuni 20 m² suuruste ehitiste püstitamine. *Lubada piiranguvööndis uue maaparandussüsteemi rajamine. *Lubada piiranguvööndis põldude väetamine adru ja loomasõnnikuga. *Lubada piiranguvööndis killustiku, kruusa, liiva ja savi võtmine oma tarbeks. *Lubada sihtkaitsevööndis teha küttepuid 2 tm hektari kohta aastas ja lisaks lubada koristada tormimurdu. *Lubada sihtkaitsevööndis ajaloolistel metsateedel, mis on kantud menetletavasse Saaremaa valla üldplaneeringusse,	*Piiranguvööndis on majandustegevus lubatud, sh põllumajandustegevus. Piiranguvööndisse kuni 20 m² suuruste ehitiste püstitamise lubamise erisust (sh ehituskeeluvööndisse) ei arvestata, sest rahvusparkis on vajalik ka väiksemate hoonete püstitamisel tagada piirkonda sobiv ehitusstiil ja hinnata planeeritava ehitise asukoha sobilikkust loodus ja kultuuripärandi väärtustest lähtuvalt. *Piiranguvööndis uue maaparandussüsteemi rajamise lubamine (sh niisutussüsteemi rajamine merevee magestamiseks) ei ole Keskkonnaameti hinnangul põhjendatud, sest veerežiimi olulised muutmised toovad kaasa laiema negatiivse mõju looduslikel kooslustel. *Eelnõuga põldude väetamist adru ja loomasõnnikuga ei keelata, sest tegemist on mahepõllumajanduses kasutamiseks lubatud väetistega. *Füüsilisest isikust kinnisasja omanikul on maapõueseaduse § 95 alusel õigus maapõues olevat ainet kasutada oma kinnistu piirides isikliku majapidamise vajadusteks ja kaitse-eeskirjaga seda täiendavalt ei reguleerita. *Sihtkaitsevööndis ei saa kaitsekorra tulenevalt küttepuid varumise ja tormimurru koristamise erisust rakendada, sest metsakoosluse eesmärk on looduslik areng. *Sihtkaitsevööndisse jäävate teeservade hooldamisel on puittaimestiku osaline eemaldamine kaitseala valitseja nõusolekul lubatud, et tagada tee läbitavus sõidukitega. Seega

	hoida nelja meetri laiuselt puittaimestikust vabad, et tagada päästetehnika läbipääs rannikule. *Lubada mootorsõidukitega sõitmine ajaloolistel teedel, mis on kantud menetletavasse Saaremaa valla üldplaneeringusse. *Keelata lennukitega lendamine 1. märtsist 31. juulini (merikotka pesitsusajal) ning muul ajal lennukeeld kaotada. *Arvata Vesiloo saar sihtkaitsevööndisse, et tagada loodusdirektiivi I lisa metsaelupaigatüübi esikmetsad rannikualadel (9030*) kaitse.	saab vajaduse korral päästetehnikale tagada piisava laiusega tee. Saaremaa valla üldplaneeringuga määratud teede nimekiri ei ole lõplik nimekiri teedest, mille hooldamist saaks kaitse-eeskirjaga lihtsalt lubada, vaid teha tuleb igakordne kaalutlus konkreetsest teest ja planeeritavatest tegevustest lähtuvalt. *Kaitse-eeskirja eelnõu järgi on lubatud sõidukiga ja maastikusõidukitest ATV-ga sõitmine teedel, seega on lubatud ka mootorsõidukitega sõitmine teedel, välja arvatud Harilaiu poolsaarel planeeritud erisus. Teede all mõeldakse ka ajalooliselt väljakujunenud ja kasutuses olevaid pinnasteid põhikaardil. Sõitmiseks sobilikke teede nimekirja Vilsandi rahvuspargi kaitse-eeskirjas ei määrata. Kaitseväärtustest lähtuvalt võib vajalikuks osutuda mõne tee sulgemine või olemasoleva pinnastee kapitaalsem remont, kuid see ongi sellisel juhul kaitseala valitseja juhtumipõhine kaalutlusotsus. *LKS kaitse-eeskirjas lennuliikluse reguleerimist ei võimalda ja seetõttu lennuliikluse reguleerimise ettepanekut arvestada ei saa. *Vesiloo saarel ei ole inventeeritud loodusdirektiivi I lisa metsaelupaigatüübi esikmetsad rannikualadel (9030*) olemasolu. Loodusdirektiivi metsaelupaigatüüpide inventeerimise juhis (Anneli Palo 2018) võimaldab esikmetsa rannikualadel määrata vana loodusmetsa (9010*) kaasneva elupaigatüübina, kuid Vesiloo saarel ei ole vana loodusmetsa määratud. Samas nõustub Keskkonnaamet, et Vesiloo saar on looduskaitselikult väärtuslikum looduslikule arengule jättes, ja poollooduslike koosluste taastamisi sinna ei planeeri. Seega Vesiloo saare looduslikku sihtkaitsevööndisse arvamine on
--	---	--

		põhjendatud ja Keskkonnaamet teeb tsoneeringus vajalikud muudatused.
Eraisik U. H.	*Jätta välja piiranguvööndi ehitamise regulatsioonist segadust tekitav ja lisaõigusi mitteandev lõik, kus tehakse ehitamise lubamise erisus väljaspool olemasolevat hoonestusala ja algset taluõuekohta justkui kitsalt vaid ühiskondliku ja kaitseala tarbeks vajaliku hoone ehitamisele, mitte elamutele. *Ebaselgust tekitab kaitse-eeskirjas ja seletuskirjas eri lõikudes mõistete kasutus: taluõuekoht vs. elamukoht, asustusala vs. hoonestusala, sh mõistete defineerimine seletuskirjas, mitte määruses endas. *Lisada ka piiranguvööndi regulatsiooni lautrikoha rajamise võimalus kaitseala valitseja nõusolekul.	*Eelnõuga planeeritud piiranguvööndis ehitamise lubamise erisus väljaspool olemasolevat hoonestusala ja algset taluõuekohta lähtus asjaolust, et vajalikuks võib osutuda ka ühiskondliku ja kaitseala tarbeks vajaliku hoone ehitamine kohta, mis ei sobitu välja kujunenud asustusstruktuuriga, näiteks loomade varjualuste, tööriistakuuride ehitamine. Elamuhooned saab ehitada ainult vastavalt välja kujunenud asustusstruktuurile, see tähendab nii olemasolevaid kui ka ajaloolisi hoonestuskohti, aga ka uusi kohti, mis sobituvad olemasoleva asustusstruktuuriga. Nõustume, et senine sõnastus eelnõus ei ole üheselt tõlgendatav, ja teeme sõnastuse selgemaks. *Vaatame üle sarnaste mõistete defineerimise seletuskirjas. Kaitse-eeskirjas endas mõistete seletusi ei esitata. Täiendavalt mõistete seletamise vajadust seletuskirjas siiski ei nähtud, sest seletuskirjas on selgitamist vajavad asjad juba piisavalt lahti kirjutatud või on tegemist üldmõistetega, mida eraldi defineerima ei pea. *Piiranguvööndisse lautrikoha rajamise võimaluse sõnastust ei ole LKS kohaselt eraldi vaja välja tuua, sest uue ehitise püstitamine on piiranguvööndis juba lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja sinna alla kuuluvad ka lautrid. Seega on Keskkonnaametil kaalutusvõimalus lautrite rajamisel piiranguvööndi territooriumil. Üldjuhul (tuleneb LKS § 30 lõike 2 punkt 3) on sihtkaitsevööndites uute ehitiste püstitamine keelatud, keeld laieneb ka lautrite rajamisele ja

	*Vabastada olemasoleva hoonestuse õuemaal ehitiste püstitamine ja piirdetarindite muutmine kooskõlastuskohustusest ehitiste puhul, millel ei ole loa- või kooskõlastuskohustust ehitusseadustiku alusel või alternatiivselt kuni 10 m² ehitusaluse pinnaga ja 5 m kõrgustel ehitistel.	paadisildade paigaldamisele. Arvestades Vilsandi rahvuspargi merelist paiknemist ja Saaremaa läänerranniku traditsioone ning piirkonna aktiivset kasutamist kalastuskohana, on Keskkonnaamet jätnud kaitse-eeskirjaga võimaluse sihtkaitsevööndis lautrite ja paadisildade rajamiseks või ajalooliste kohtade taastamiseks. *Olemasoleva hoonestuse õuemaal ehitiste püstitamise kooskõlastuskohustusest vabastamine ehitiste puhul, millel ei ole loa- või kooskõlastuskohustust ehitusseadustiku alusel, ei ole kultuuripärandi väärtuste kaitset arvestades põhjendatud. Vajalik on näiteks seada tingimusi piirkonnale omase ehitusstiili säilimiseks. Keskkonnaamet ei saa rikkumist menetleda, kui vastavat haldusakti koos tingimustega ei ole antud. Samas on selge, et kui lubada nn vaba ehitustegevust kuni 20 m² hoonete puhul, on võimalik ka õuealal ehitades rahvuspargile omast maastikku rikkuda ehitades sinna piirkonda sobimatuid ehitisi. Keskkonnaamet planeerib aga kompromissina erisuse tegemist rajatiste püstitamisel, lubades piiranguvööndis ilma kaitseala valitseja nõusolekuta rajatise püstitamist põhikaardile kantud õuemaal, kui sellega ei kaasne ehitusteetise või ehitusloa esitamise kohustust. Sinna alla lähevad ka piirdetarandid. Selle kompromissi korral on samuti võimalus, et tehakse piirkonda sobimatuid ehitisi, kuid rajatiste korral on eeldatavalt risk selleks väiksem. Kindlasti ei ole aga põhjendatud seada alternatiivseid, ehitusseadustikust erinevaid vahepealseid parameetreid ehitusteetise või ehitusloa nõudeta ehitistele, sest see tekitab omakorda segadust.
Eraisik K. K.	*Lubada väljaspool teid sõidukiga sõita kaitseala valitseja nõusolekul ka muudel juhtudel (sh veetranspordi kasutamine, ligipääs teisele rannäärsele kinnistule vett	*Eelnõuga planeeritud erisus lubada kaitseala valitseja nõusolekul väljaspool teid kalapüügiks vajaliku veesõiduki veekoguni viimist arvestab asjaolu, et ka väljaspool

	mööda, ranna koristamine), kui ainult kalapüügiks vajaliku veesõiduki veekoguni viimisel. *Lisada eelnõusse täiendus, et vajaliku tegevusena (§ 6) saab poollooduslike koosluste seisundi parandamiseks mõeldud töid teha ainult kinnisasja valdaja ja kaitseala valitseja vahel sõlmitud kokkuleppe alusel.	kaitsealasid määratleb LKS § 37 lõige 3 võimaluse ranna või kalda piiranguvööndis erisusena lubada kutselise või harrastuskalapüügi õigusega isikul kalapüügiks vajaliku veesõiduki veekoguni viimist mootorsõidukiga väljaspool selleks määratud teid. Väljaspool teid sõidukitega sõitmise lubamine veetranspordi kasutamiseks, ligipääsuks teisele rannäärsele kinnistule vett mööda ja ranna koristamiseks ei ole lubatud ka LKS § 37 lõikes 3 toodud teiste erisuste all. Seega ei ole rahvuspargis põhjendatud ranna või kalda piiranguvööndis muuta sõidukitega väljaspool teid sõitmise korda oluliselt leebemaks võrreldes väljaspool rahvusparki kehtiva regulatsiooniga. Kaitseala valitseja kaalutlusvõimalus väljaspool teid sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmiseks lisati pärast Keskkonnaministeeriumiga arutelu kaitse-eeskirjade komisjonis. *Eelnõusse lisatud vajalik tegevus (eelnõu § 6), näiteks poollooduslike koosluste seisundi parandamine, ei ole maaomaniku suhtes ebaproportsionaalne, sest see ei sea maaomanikele praktilisi kohustusi. Poollooduslike koosluste hooldamist ei korraldata sunnimeetodil, vaid seda tehakse kinnisasja valdaja ja kaitseala valitseja vahel sõlmitud kokkuleppe alusel. LKS §17 lõige 8 ütleb, et kui kinnisasja valdaja ei nõustu kaitse-eeskirjaga või kaitsekorralduskavaga määratud vajalikku tööd tegema või ei jõua tööde tegemise osas kaitstava loodusobjekti valitsejaga kokkuleppele, ei ole tal õigust takistada kaitstava loodusobjekti valitsejal seda tööd korraldamast. Seega ei ole riigil alust maaomanikku sundida neid tegevusi ellu viima, kuid maaomanikul ei ole õigust takistada vajalike tööde tegemist. Siiski ei rakendata praegu
--	--	---

	*Segadust tekitab LKS §-st 14 tulenevate üldiste kitsenduste kajastamine eelnõus, kus ehitamise regulatsioon ei taga kõigi ehitiste püstitamisel piirkonnale omase ehitusstiili nõude kohustust.	ka seda sätet vastu maaomaniku tahtmist. Väärtuste kaitseks vajalikud tegevused kavandatakse üldjuhul kaitsekorralduskavaga, mille koostamisel on samuti maaomanikel võimalus kaasatud olla. Lisaks juhime tähelepanu sellele, et kaitse-eeskiri koostatakse LKS alusel, mis annab ette tegevused, mida on võimalik kaitse-eeskirjaga reguleerida. LKS ei näe ette, et kaitse-eeskiri peaks reguleerima vajalike tegevuste elluviimisel täpsemaid tingmusi. *Kaitse-eeskirja eelnõu § 7 kajastatud punktid on otse üle toodud LKS §-st 14 ning sellest tulenevate üldiste kitsenduste kajastamine eelnõus on korrektne ja kõikides kaitse-eeskirjades ühesugune. Eelnõu § 7 lõike 1 punktid 4 ja 6 reguleerivad siiski erinevaid tegevusi, punkti 4 kohaselt ei tohi ehitada ehitusteatise kohustusega või ehitusloakohustuslikku ehitist, sealhulgas lubada püstitada või laiendada lautrit või paadisilda, punkti 6 kohaselt ei tohi anda ilma kaitseala valitseja nõusolekuta ehitusluba – see säte puudutab eelkõige kohaliku omavalitsuse tegevust, kes ei või ehitusluba välja anda ilma Keskkonnaameti nõusolekuta. Nii nagu LKS § 14 reguleerib ka eelnõu § 7 üldiselt, millised tegevused on keelatud kaitseala valitseja nõusolekuta. Sarnaselt LKS §-dele 30 ja 31 reguleerivad eelnõu §-d 14 ja 18 ehitustegevust täpsemalt võõndite kaupa, täiendades ja kitsendades ehitamise regulatsiooni, sealhulgas reguleerivad sellist ehitustegevust, milleks ei ole ehitusseaduse mõistes vajalik ehitusluba või teatist. Seetõttu kehtib kõigi ehitiste püstitamisel piirkonnale omase ehitusstiili nõue.
--	---	--

	*Eelnõu § 7 loetelu ei ole praegu kehtiva õiguse taustal enam asjakohane. Eelnõu § 7 lõige 1 sätestab katastriüksuse kõlvikute piiride ja sihtotstarbe muutmise keelu ilma kaitseala valitseja nõusolekuta. Katastriüksuse piire täpsustatakse ülelennul ja see ei sõltu kinnistuomaniku tahtest. *Lisada adru varumine piiranguvööndis lubatavate tegevuste alla. *Kas piiranguvööndis õuemaal kehtib rahvaürituse korraldamisel osalejate arvu piirang? *Lubada piiranguvööndis ainult valikraie, sest aegjärgse raie ja häilraie lubamine ei taga piisavat loodusväärtuste kaitset.	Erisusena ei kehti piirkonnale omase ehitusstiili nõue õuemaal ehitusteatisel või ehitusloa esitamisel kohustuseta rajatise püstitamisel. Erisus tehti pärast vastuskirja. *Eelnõu § 7 loetelu vastab LKS-le ja on seega õiguspärane. Katastriüksuse kõlvikute piiride ja sihtotstarbe muutmise keelu all, mida ei tohi teha ilma kaitseala valitseja nõusolekuta, mõeldakse eelkõige tahtlikku muutmist, mis toimub maaomaniku initsiatiivil. Ülelennul toimunud kõlvikute piiride muutmist ei käsitleta senise praktika kohaselt tahtliku kõlviku muutusena, välja arvatud juhul, kui maaomanik on tahtlikult kõlvikut mittelubatud (või ilma kooskõlastuseta) kasutamise tagajärjel muutnud (näiteks kündnud üles loodusliku rohumaa kõlviku), ka selline katastriüksuse kõlvikute piiride ja sihtotstarbe muutmine eeldab kaitseala valitseja nõusolekut. *Kaitse-eeskirjaga saab reguleerida neid tegevusi, mis on käsitletud LKS-s. Adru varumist piiranguvööndis LKS ei reguleeri, mis tähendab, et see on lubatud. Seega on adru varumine piiranguvööndis lubatud ka eelnõu järgi, kuid kuna LKS seda ei käsitle, siis ei kajastu see tegevus ka määruses. *Piiranguvööndis õuemaal osalejate piirarvu rahvaüritusele määratud ei ole, sest õuemaa on ettevalmistatud koht, kus LKS ei võimalda osalejatele piirarvu seada. *Piiranguvööndis turberaieliikidest aegjärgse raie ja häilraie lubamine kuni 2 ha suuruse langina koos seatavate lisanõuetega elustiku mitmekesisuse säilitamiseks on kompromiss rahvusparkis elavate elanike vajaduste rahuldamiseks, sest ka rahvusparkis vajavad inimesed näiteks
--	--	---

		küttepuid või tarbepuitu. Olulisemad kompaktsamad metsamassiivid on planeeritud juba sihtkaitsevööndisse, kus metsakoosluste kaitset saab kõige paremini tagada. Seega ei arvesta Keskkonnaamet piiranguvööndi metsamajandamise regulatsiooni muutmise ettepanekut valikraie osas.
Eraisik A. K.	*Hinnata täiendavalt tuuleparkide mõju rahvuspargile ning leida võimalus Vilsandi saarele leviva infraheli ja loodusliku heli tugevuse mõõtmiseks, et saada teada praegune 0-foon. *Märkida Saaremaa valla üldplaneeringusse Vilsandi saare põllud ja Vilsandi saare nelja meetri laiused ajaloolised teed, et oleks vähem liikumislubade küsimisi.	*Kaitse-eeskirjaga pannakse paika üldisemal tasandil lubatud või keelatud tegevused vastavalt LKS-le. Samuti sätestatakse kaitse-eeskirjaga tegevused, mille korral tuleb iga kord rakendada kaalutlusotsust, näiteks ehitustegevus piiranguvööndis. Kaitse-eeskirjaga ei reguleerita konkreetsete asukohapõhiste ehitiste rajamise võimalust ega hinnata nende ehitamisega kaasnevat võimalikku mõju. Mõju hinnatakse konkreetse tegevuse kavandamisel vastavalt keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seadusele. Saaremaa läänerannikule planeeritavate meretuuleparkide võimalikku keskkonnamõju (sh mõju rahvuspargile) on Eesti merealaplaneeringu koostamise käigus eeluringutega juba hinnatud ja hinnatakse põhjalikumalt konkreetsete meretuuleparkide keskkonnamõju hindamise faasis. Keskkonnamõju hindamise tulemusel selgub, milliste parameetritega tuulikuid saab sellesse merealasse rajada, millised on võimalikud ohud ning kuidas neid maandada. Uuritakse kindlasti ka mürareostust. *Kaitse-eeskirja eelnõu järgi on lubatud sõidukiga ja maastikusõidukitest ATV-ga sõitmine teedel ja selleks kaitseala valitseja nõusolekut küsima ei pea. Teede all mõeldakse ka ajalooliselt väljakujunenud ja kasutuses olevaid pinnasteid, mis on üldjuhul kantud põhikaardile. Kui aga ajalooliselt väljakujunenud ja seni kasutuses olev pinnaste põhikaardilt puudub, siis lähtutakse eelkõige sellest, kas sellel pinnasteel liikumine ohustab kuidagi kaitseala loodusväärtusi.

	*Rajada Vilsandi saare põhjakaldale päästetehnikale tee. *Lubada piiranguvööndis keskkonda mittekahjustav majandustegevus. *Teha poollooduslikel kooslustel liikide seiret, et ei tekiks elurikkuse vähenemist nii faunas kui ka flooras, ning kaasata liikide seirel rahvuspargi koostöökogus olevaid Vilsandi saarel elavaid ja saarega seotud kõrgharidusega biolooge. *Arvata Vesiloo saar mittemajandatavaks sihtkaitsevööndiks.	Põhikaarti haldab Maa-amet. Saaremaa valla üldplaneeringusse Vilsandi saare nelja meetri laiuste ajalooliste teede märkimine ei reguleeri sõidukitega sõitmist rahvuspargis. Põldude harimiseks on põllul traktoriga sõitmine lubatud ja ka seda ei reguleerita Saaremaa valla üldplaneeringuga. Sihtkaitsevööndisse jäävate ajalooliste metsateede hooldamisel on puittaimestiku osaline eemaldamine kaitseala valitseja nõusolekul lubatud, et tagada tee läbitavus sõidukitega. Seega saab vajaduse korral sõidukitele tagada piisava laiusega tee. *Vilsandi saare põhjakaldale päästetehnikale tee rajamine sõltub planeeritava tee täpsest asukohast. Piiranguvööndisse ja ka sihtkaitsevööndisse on tee tegemist kinnistu või kaitseala tarbeks eelnõu kohaselt võimalik kaaluda, kuid see peab olema põhjendatud ja tagada tuleb loodusväärtuste kaitse. *Piiranguvööndis on majandustegevus lubatud ja seal saabki lubada ainult keskkonda mittekahjustavat majandustegevust. *Poollooduslikel kooslustel tehakse juba liikide seiret ja seda ka riikliku seire käigus. Nõustume, et elurikkuse muutuste jälgimiseks on vajalik liikide seire, et seeläbi teha paremaid kaitsekorralduslike otsuseid. Vilsandi saarel elavate ja saarega seotud kõrgharidusega bioloogide kaasamine liikide seiresse on igati positiivne, sest seeläbi kasvab saare kogukonna teadlikkus oma loodusväärtustest. *Keskkonnaamet nõustub, et Vesiloo saar on looduskaitsealiseselt väärtuslikum looduslikule arengule jättes, ja poollooduslike koosluste taastamisi sinna ei planeeri. Seega on Vesiloo saare looduslikku sihtkaitsevööndisse arvamine
--	---	---

	*Lubada raiuda Vilsandi saarel oma metsast küttepuid ja likvideerida tormimurdu. *Arvestada, et maakerke alal ei ole tegemist pärandkooslustega ja Kuusnõmme poolsaarel ei tohiks loomi karjatada, sest seal ei ole seda ajalooliselt tehtud. *Vilsandi saare kogukonnal on puudus teabest, millised lisapiirangud veel rakenduvad.	põhjendatud ja Keskkonnaamet teeb tsoneeringus vajalikud muudatused. *Kaitsekorra tulenevalt ei saa sihtkaitsevööndis küttepuid varumise erisust rakendada ja võimalik ei ole ka tormimurru koristamine, kui metsakoosluse eesmärk on looduslik areng. Väikesaare erisusest lähtuvalt ei planeerita kogu looduskaitsealalt väärtuslikku metsaala sihtkaitsevööndisse, sest on mõistlik, et Vilsandi saare küttepuid vajadus saab rahuldatud saare enda metsadest. Eeldatavalt ei ole küttepuid vajadus väga suur, mida ei saaks piiranguvööndisse planeeritavatest metsadest kätte. *Oleme teadlikud, et rahvusparki on tekkinud maakerke tulemusena uut maismaad, kus ei ole pärandkoosluste hooldamisega ajalooliselt tegeletud, kuid ka sinna on kujunenud või kujunevad ajapikku niidukooslused. Juba olemasoleval mereäärsel karjamaal ei ole otstarbekas neid merepoolseid maismaaribasid aiaga kunstlikult välja jätta. Kõiki niidukooslusi hooldusse ei võeta, sest hooldus sõltub ka maaomaniku tahtest. Kuusnõmme poolsaarel niidukooslustel loomade karjatamine lähtub vajadusest tagada koosluste soodne seisund. Ajalooliselt ei ole Kuusnõmme poolsaarel poollooduslike koosluste hooldamist pikka aega küll toimunud, kuid see ei tähenda, et põhjendatuse korral ei saaks seda uuesti alustada. *Keskkonnaamet käis Vilsandi saare üldkogul 24. septembril 2022. aastal planeeritavatest muudatustest rääkimas.
--	--	---

	*Arvestatud ei ole püriasustusega väikesaarte seaduse § 5 nõudeid. *Jätta eelnõu järgi osaliselt sihtkaitsevööndisse planeeritavast Kabri (30101:003:0540) maaüksusest umbes 5,8 ha suurune metsaala piiranguvööndisse. Soov on Kabri maaüksuse lõunaosas olev kunagine põllumaa uuesti kasutusse võtta ja seetõttu on vaja põlluservas taastada paremad valgustingimused.	*Püriasustusega väikesaarte seaduse § 5 lõige 1 määratleb üldkogu pädevuse, kuid see ei sea lisatingimusi LKS alusel koostatavale kaitseala kaitse-eeskirjale. *Keskkonnaamet on ettepanekuga osaliselt nõus ja jätab Kabri maaüksusest umbes 0,4 ha suuruse metsaala (lisatud kaart) kunagise põllumaa ümber kompromissina piiranguvööndisse, et tagada paremini ettepanekus soovitud valgustingimusi põllumaale. Kogu Kabri maaüksuse metsaala piiranguvööndisse jätmine ei ole selle asendi tõttu põhjendatud, sest see rikuks looduskaitsele väärtusliku kaitse-eesmärgiks oleva loodusdirektiivi I lisa metaelupaigatüübi vanad loodusmetsad (9010*) terviklikkust. Kabri maaüksuse metsaala on Eesti looduse infosüsteemi alusel määratud ka I kaitsekategooria kaitsealuse linnuliigi merikotka elupaigana, kus tuleb tagada liigile sobiliku elupaiga säilimine. Kompromissina ei ole sihtkaitsevööndist välja jäetav metsaala merikotka elupaigana määratud.
Eraisik A.-R. A.	*Ei ole nõus Tõnise (30101:002:0025) maaüksuse metsaalale planeeritava sihtkaitsevööndiga.	*Tõnise maaüksuse sihtkaitsevööndisse planeeritav metsaala kuulub Tagamõisa hoiuala koosseisu, kus kehtivad juba praegu looduskaitsele piirangud ja metsa majandamine ei ole kaitsekorra tulenevalt seal võimalik. Metsakooslus peab seal jääma looduslikule arengule. LKS § 32 lõike 2 alusel on hoiualal keelatud nende elupaikade ja kasvukohtade hävitamine ja kahjustamine, mille kaitseks hoiuala moodustati, ning kaitstavate liikide oluline häirimine, samuti tegevus, mis seab ohtu elupaikade, kasvukohtade ja kaitstavate liikide soodsa seisundi. Tõnise maaüksusel sihtkaitsevööndisse planeeritaval alal paiknevad Tagamõisa hoiuala kaitse-eesmärgiks olevad loodusdirektiivi I lisa metaelupaigatüübid vanad loodusmetsad (9010*) ning

		soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*). Planeeritava kaitsekorraga lisatakse need rahvuspargi kaitse-eesmärgiks ja metsaala arvatakse sihtkaitsevööndisse, kus metsa majandamine on jätkuvalt keelatud. *Keskkonnaamet andis ülevaate looduskaitsete piirangute maade omandamisest.
Eraisik R. T. ja M. T.	*Mida on vaja teha, et riik ostaks looduskaitsete piirangutega sihtkaitsevööndisse planeeritava metsamaa ära? *Lubada tuulemurru ja kahjustatud puude kütteks tegemine. *Lubada metsateedel mootorsõidukitega sõita.	*Kaitsekorra tulenevalt ei ole tuulemurru ja kahjustatud puude kütteks tegemine sihtkaitsevööndis võimalik, kui metsakoosluse eesmärk on looduslik areng, kuid see on võimalik piiranguvööndis. Väikesaare erisusest lähtuvalt ei planeerita kogu looduskaitsealalt väärtusliku metsaala sihtkaitsevööndisse, sest on mõistlik, et Vilsandi saare küttepuude vajadus saab rahuldatud saare enda metsadest. Eeldatavalt ei ole küttepuude vajadus väga suur, mida ei saaks piiranguvööndisse planeeritavatest metsadest kätte. *Kaitse-eeskirja eelnõu järgi on lubatud sõidukiga ja maastikusõidukitest ATV-ga sõitmine teedel, seega on lubatud ka mootorsõidukitega sõitmine teedel, välja arvatud Harilaiu poolsaarel planeeritud erisus. Teede all mõeldakse ka ajalooliselt väljakujunenud ja kasutuses olevaid pinnasteid, mis on üldjuhul kantud põhikaardile. Kui aga ajalooliselt väljakujunenud ja seni kasutuses olev pinnaste põhikaardilt puudub, siis lähtutakse eelkõige sellest, kas sellel pinnasteel liiklemine ohustab kuidagi kaitseala loodusväärtusi. Põhikaarti haldab Maa-amet. Sihtkaitsevööndisse jäävate ajalooliste metsateede hooldamisel on puittaimestiku osaline eemaldamine kaitseala valitseja nõusolekul lubatud, et tagada tee läbitavus sõidukitega. Seega saab vajaduse korral sõidukitele tagada piisava laiusega tee.

	*Lubada taastada endine järv Alvari (30101:001:0783) maaüksusel kahepaiksete elupaigana ja kui maa muutub kuivemaks, alustada alal loomade karjatamist. *Mitte lubada põtrade küttimist Vilsandi saarel. *Probleemiks on planeeritavad meretuulepargid.	*Alvari (30101:001:0783) maaüksusele kahepaiksete elupaigana järve taastamist ei otsustata selle kaitse-eeskirja eelnõu menetlemise käigus. Kui rahvuspargi kaitse-eesmärgiks olevate liikide soodsa seisundi saavutamiseks on vajalik ellu viia kaitsekorralduslikke tegevusi, siis need kavandatakse kaitsekorralduskava koostamise käigus. Looduskaitsealises mõttes ei ole järve kadumises midagi hirmsat, sest see on kujunenud nii looduslike protsesside tulemusel. Endist järvepõhja ei ole praegu niidukooslusena määratletud. *Kaitse-eeskirjaga saab põtrade küttimist keelata, kuid see peab olema sellisel juhul kaitse-eesmärkide saavutamiseks vajalik ja praegu seda vajadust teada ei ole. Niisama keeldu ei rakendata. Jahile saab seada kaitse-eeskirjas jahiseadusest ja jahieeskirjast erinevaid tingimusi: ajalised piirangud, liigilised piirangud, jahiviiside piirangud, tsoneeringuga kaasas käivad piirangud jne. Samuti on jahiseaduse § 6 punkti 3 alusel maaomanikul õigus seada oma maal jahipidamiseks tingimusi või jahipidamine keelata. *Saaremaa läänerrannikule planeeritavate meretuuleparkide võimalikku keskkonnamõju (sh mõju rahvuspargile) on Eesti merealaplaneeringu koostamise käigus eeluuringutega juba hinnatud ja hinnatakse põhjalikumalt konkreetsete meretuuleparkide keskkonnamõju hindamise faasis. Keskkonnamõju hindamise tulemusel selgub, milliste parameetritega tuulikuid sellesse merealasse rajada saab, millised on võimalikud ohud ja kuidas neid maandada.
Eraisik L. K.	*Keelata Vilsandi rahvuspargis Tagamõisa poolsaarel autorallide korraldamine. Kaitsealal sõidukitega kihutamine tekitab olulisi häiringuid looduskeskkonnale, sest sellega	*LKS alusel saab kaitse-eeskirjaga kaitsealadel piirata sõidukiga sõitmist, kui see on kaitse-eesmärkidest lähtuvalt vajalik. Eelnõu järgi on plaanis piirata mootorsõidukitega

	kaasneb vali müra, heitgaasid ning ralli pealtvaatajad tekitavad prügi metsa alla ja suureneb tallamiskoormus. Lisaks lõhutakse teed ära.	sõitmist Harilaiu poolsaarel, kus see on vajalik eelkõige õrnade luitekoosluste kaitseks. Autoralli on käsitletav rahvaüritusena, mille korraldamiseks rahvuspargis tuleb küsida Keskkonnaameti luba. Keskkonnaamet saab seada tingimusi rahvaüritusele selliselt, et tagatud oleks ka loodusväärtuste kaitse. Mõningane häiring on ralli korral paratamatu (müra, heitgaasid), kuid võimaliku prügi ja tallamiskoormuse vähendamiseks seatakse tingimusi ja piiratakse inimeste liikumist. Tekkinud prügi peab ralli korraldaja likvideerima. Autoralli täielikuks keelamiseks puuduvad praegu mõjuvad põhjused. Kui probleemiks on ralli käigus lõhutud tee, siis Teile kuuluva Loodenurga (71401:001:2963) maaüksuse juurde viiv tee on munitsipaalomandis, mille korrashoiu peab tagama kohalik omavalitsus. Üldjuhul seatakse ralli korraldajale kohustus korrastada teed pärast ralli toimumist. Kui piirkonnas olevatele maaomanikele ei meeldi, et seal autorallisid korraldatakse, siis on võimalus pöörduda ka kohaliku omavalitsuse kui teeomaniku poole.
Eraisik M. K.	*Keelata Vilsandi rahvuspargis Tagamõisa poolsaarel autorallide korraldamine. Kaitsealal sõidukitega kihutamine tekitab olulisi häiringuid looduskeskkonnale, sest sellega kaasneb teede lõhkumine, loomade hirmutamine ning ralli vaatajad tekitavad prügi metsa alla ja suureneb tallamiskoormus.	*LKS alusel saab kaitse-eeskirjaga kaitsealadel piirata sõidukiga sõitmist, kui see on kaitse-eesmärkidest lähtuvalt vajalik. Eelnõu järgi on plaanis piirata mootorsõidukitega sõitmist Harilaiu poolsaarel, kus see on vajalik eelkõige õrnade luitekoosluste kaitseks. Autoralli on käsitletav rahvaüritusena, mille korraldamiseks rahvuspargis tuleb küsida Keskkonnaameti luba. Keskkonnaamet saab seada tingimusi rahvaüritusele selliselt, et tagatud oleks ka loodusväärtuste kaitse. Mõningane häiring on ralli korral paratamatu (müra, heitgaasid), kuid võimaliku prügi ja tallamiskoormuse vähendamiseks seatakse tingimusi ja piiratakse inimeste liikumist. Tekkinud prügi peab ralli korraldaja likvideerima. Autoralli täielikuks keelamiseks

		puuduvad praegu mõjuvad põhjused. Kui probleemiks on ralli käigus lõhutud munitsipaalomandis olev tee, siis selle korrashoiu peab tagama kohalik omavalitsus. Üldjuhul seatakse ralli korraldajale kohustus korrastada teed pärast ralli toimumist. Kui piirkonnas olevatele maaomanikele ei meeldi, et seal autorallisid korraldatakse, siis on võimalus pöörduda ka kohaliku omavalitsuse kui teeomaniku poole.
Eraisik A. P.	*Vilsandi saarel ei peaks metsaala piiranguvööndist sihtkaitsevööndisse arvama, sest seeläbi väheneb võimalus küttepuude varumiseks ja nende vedu saarele ei ole keskkonnasäästlik tegevus. Lisaks puudub võimalus alternatiivseteks kütteallikateks. *Eelnõujärgne kaardimaterjal Keskkonnaameti kodulehel erineb Maa-ameti kodulehel olevast.	*Keskkonnaamet nõustub, et Vilsandi saarel peab küttepuude varumiseks jääma piisaval alal metsaala ka piiranguvööndisse, et katta püeiasustusega väikesaare vajadusi, kuid samas tuleb tagada elupaigad ka neile liikidele, kes vajavad looduslikule arengule jäetud metsi. Piiranguvööndi kaitsekord metsaelupaigatüüpide kaitset ei taga ja analüüsi tulemusel ongi planeeritud osaline sihtkaitsevööndi laiendamine nii ohustatud liikide kui ka metsakoosluste kaitseks. Küttepuude saamine ainult poollooduslike koosluste taastamistöõde käigus tulevast tegevusest ei ole jätkusuutlik ja seetõttu planeeritakse eelnõuga piiranguvööndisse jätta ka majandatavaid metsaalasid. *Kaardimaterjali olemasolu Keskkonnaameti ja Maa-ameti kodulehel tuleneb asjaolust, et Maa-ameti kodulehel kuvatakse looduskaitse kaardirakenduses projekteeritava sihtkaitsevööndina eraldi menetletavat suuremal alal olevat metsaelupaigatüübi piirist tulenevat sihtkaitsevööndit võrreldes Vilsandi rahvusparki kaitse-eeskirja eelnõus käsitletud sihtkaitsevööndiga. Tegemist on teineteisest sõltumatute menetlustega. See tuleneb asjaolust, et Euroopa Komisjon algatas 9. juunil 2021. a Eesti Vabariigi suhtes rikkumismenetluse, sest loodusdirektiiv eeldab kõigi tegevuste puhul, millel võib olla Natura 2000 alale oluline mõju, asjakohase hindamise tegemist. Loodusdirektiivi artikli

	Selgitada metsamajandamise regulatsiooni.	6 lõike 3 alusel ei saa ohustavale tegevusele anda luba, kui enne ei ole tehtud asjakohast hindamist või kui asjakohase hindamise tulemusena ei ole tehtud kindlat järeldust, et tegevus ei avalda negatiivset mõju ala terviklikkusele. Kuna siseriiklikul tasandil metsateatise menetlemisel asjakohast mõju hindamist ei tehta, siis puudub kindel veendumus, et kehtiva õiguse kohaselt väljastatud metsateatised ei sea ohtu püstitatud eesmärgi vastavalt loodusdirektiivi artikli 2 lõikele 2. Veel ei ole teada, mis otsus selles Euroopa Komisjoni algatatud rikkumismenetluses tehakse, kuid praegu peatatakse metsateatised ka piiranguvööndisse jääval metsaalal, kuhu on inventeeritud näiteks metsaelupaigatüüp vanad loodusmetsad (9010). Vilsandi rahvuspargi kaitse-eeskirja eelnõuga on plaan jätta vana loodumetsa osaliselt ka piiranguvööndisse. *Piiranguvööndis ja sihtkaitsevööndis on metsa kõrvalsaaduste korjamine jätkuvalt võimalik. Metsa kõrvalsaadusena ei tõlgendata lamapuitu või tormimurdu ja seda sihtkaitsevööndis koristada ei tohi, kui eesmärk on metsa looduslik areng. Sihtkaitsevööndisse jäävate teeservade hooldamisel on puittaimestiku osaline eemaldamine kaitseala valitseja nõusolekul lubatud, et tagada tee läbitavus sõidukitega. Piiranguvööndis lageraieid ei lubata. Planeeritav kahehektarilise langi suuruse piirang piiranguvööndis ei tähenda kahe hektari suuruseid lageraielange, sest lubatakse turberaie liikidest aegjärkset raiet ja häilraiet. Vastavalt metsa majandamise eeskirjale ei tohi aegjärksel raiel raiega viia puistu esimese rinde täiust pärast esimest raiejärku väiksemaks kui 30%. Häilraiel võib ühe hektari kohta sisse raiuda kuni viis häilu. Esimesel raiejärgul võib häilu läbimõõt olla kuni 40 m, teisel raiejärgul võib seda suurendada kuni 30 m ja kolmanda raiejärguga võib häiludevahelisel alal kõik
--	---	--

	*Probleem on metssigade suur arv Vilsandi saarel. *Anda ülevaade väljastatud lubadest, mis võivad näiteks häirida inimese privaatsust (drooni lennutamise lubamine).	puud raiuda. Sisseraiutavate häilude pindala pärast esimest raiejärku ei tohi olla suurem kui 25% puistu pindalast. Metsa majandamise eeskiri seab omakorda nõuded ka turberaie raiejärkude ajale. Täpsemalt saate uurida juba metsa majandamise eeskirjast. *Metssigade arvukuse probleemi lahendamiseks Vilsandi saarel tuleb suhelda piirkonnas tegutseva jahiseltsiga (Üru Jahimeeste Selts), kellele on Keskkonnaamet andnud jahipiirkonna kasutusõiguselo. Planeeritava kaitse-eeskirja eelnõuga metssigade arvukuse ohjeldamiseks vajalikku jahipidamist ei keelata ja jäetud on sekkumisvõimalus ka sihtkaitsevööndis metssigade arvukuse ohjeldamiseks. Metssea küttimist on kõige tõhusam teha ajujahiga, kuid see eeldab koostööd saarel loomi karjatavate loomapidajatega. *Keskkonnaamet ei anna lube droonidega lendamiseks Vilsandi rahvuspargis. Tegemist on lennupiiranguga alaga ja lube annab Transpordiamet. Loa taotleja peab enne tegevuse kooskõlastama Keskkonnaministeeriumiga, kes küsib vajaduse korral Keskkonnaameti seisukohta. Nii Keskkonnaamet kui ka Keskkonnaministeerium lähtuvad seisukoha võtmisel Vilsandi rahvuspargi kaitse-eesmärkidest (loodusväärtuste tagamisest). Keskkonnaamet saab oma seisukohas tingimusena lisada, et tagada tuleb rahvuspargi külastajate ohutus ja kohalike elanike privaatsus. Vältida tuleb koduhoovide kohal lendamist ja nende filmimist lähedalt (välja arvatud juhul kui selleks on maaomaniku nõusolek). Vilsandi rahvuspargi kaitse-eeskirjaga lennuliiklust ja sealhulgas droonide lennutamist otseselt ei reguleerita, sest LKS ei anna selleks võimalust. Droonide lennutamise
--	--	---

	*Kui seni ei ole metsamajandamise tõttu Vilsandi saarel metsaelupaikasid hävinenud, siis ei saa väita, et kehtiv kaitsekord ei ole piisav. *Kas Keskkonnaamet toob Vilsandi saare elanikele alternatiivina küttepuid Saaremaalt.	lubadest ülevaate saamiseks tuleb pöörduda loa andja ehk Transpordiametipoole. *Keskkonnaamet on teadlik, et Vilsandi saarel olulist raiesurvet praegu ei ole, kuid see võib muutuda ja seetõttu rakendatakse ettevaatusprintsipi. Vanade loodusmetsade kaitse seisukohalt on oluline, et neid ei majandataks, ja nende kaitse tagab kõige efektiivsemalt sihtkaitsevööndi kaitsekord, mis võimaldab kõikidele raietele piiranguid seada. LKS ei võimalda planeerida looduslike metsakoosluste kaitseks sihtkaitsevööndit, kus oleks osaline metsamajandamine lubatud. Piiranguvööndi kaitsekord aga ei võimaldaks suurema raiehuvi tekkimise korral piisavat kaitset tagada. Eeldatavalt ei ole küttepuid vajadus väga suur, mida ei saaks piiranguvööndisse planeeritavatest metsadest kätte. *Vilsandi saare elanike küttepuidudega varustamine Keskkonnaameti ülesannete hulka otseselt ei kuulu, vaid vaja on leida kompromiss väikesaare kogukonna vajaduste ja loodusväärtuste kaitse tagamisel.
Eraisik N. R.	*Tutvustada kavandatavaid piiranguid Vilsandi Üldkogu koosolekul 24. septembril 2022. a. *Vilsandi saare metsa sihtkaitsevööndisse arvamine jääb mõistematatuks ja selle rakendumisel tuleb saareelanikele küttepuidude varumine kompenseerida.	*Keskkonnaamet osales Vilsandi Üldkogul ja tutvustas Vilsandi rahvuspargi kaitse-eeskirja eelnõuga planeeritavaid muudatusi. *Keskkonnaamet nõustub, et Vilsandi saarel peab küttepuidude varumiseks jääma piisaval alal metsaala ka piiranguvööndisse, et katta püeiasustusega väikesaare vajadusi, kuid samas tuleb tagada elupaigad ka neile liikidele, kes vajavad looduslikule arengule jäetud metsi. Piiranguvööndi kaitsekord metsaelupaigatüüpide kaitset ei taga ja analüüsi tulemusel on planeeritud osaline sihtkaitsevööndi laiendamine nii ohustatud liikide kui ka metsakoosluste kaitseks. Vilsandi saarel

	*Elanikkonna harimise eesmärgil tuleks näiteks Vikati sadamasse paigaldada kaitse-eeskirjast kokkuvõttev versioon, et informeerida eelkõige saare külastajaid kehtivatest looduskaitsealistest piirangutest. *Lisada jahimeestele väikeulukite arvukuse piiramise kohustus.	rakendub just merikotka elupaiga kaitse eesmärgil suurele metsaalale sihtkaitsevööndi kaitsekord. Tegemist on I kaitsekategooria kaitsealuse linnuliigiga, kelle elupaiku saab kaitsta ainult sihtkaitsevööndis. Vastavalt merikotka liigitegevuskavale võib sihtkaitsevöönd ulatuda pesast kuni 500 m kaugusele. Küttepuude saamine ainult poollooduslike koosluste taastamistööde käigus tulevast tegevusest ei ole jätkusuutlik ja seetõttu planeeritakse eelnõuga piiranguvööndisse jätta ka majandatavaid metsaalasid. Mõistlik on lahendus, et Vilsandi saare küttepuude vajadus saab rahuldatud saare enda metsadest, sest eeldatavalt ei ole tegemist väga suure kogusega. *Inimeste teadlikkuse suurendamine kaitsealal kehtivatest looduskaitsealistest piirangutest on oluline ja võimalik meeldetuletus Vikati sadamas aitaks sellele kindlasti kaasa. Eelkõige on vaja aga inimeste keskkonnavalast harimist, et teadvustada, milleks üldse kehtestatakse looduskaitselisi piiranguid. *Jahimeestele väikeulukite arvukuse piiramise kohustust kaitse-eeskirjaga otseselt määrata ei saa. Kaitse-eeskirjaga saab jätta võimaluse jahipidamiseks, sealhulgas väikeulukite arvukuse piiramiseks, ja selline võimalus ka jäetakse. Vilsandi rahvusparki kaitsekorralduskavaga saab kaitsekorraldusliku meetmena planeerida prioriteetse tegevusena väikeulukite arvukuse reguleerimist, kui see on vajalik kaitse-eesmärkide saavutamiseks. Kaitse-eesmärk on ka maas pesitsevate lindude kaitse. Samas on väikeulukite arvukust võimalik ohjeldada ka sõltumata kaitsekorralduskavast.
--	---	--

	*Seada kaitse-eeskirjaga meetmed metssigade arvukuse piiramiseks, et tagada taimeistiku kaitset. *Keelata kaitse-eeskirjaga põtrade küttimine Vilsandi saarel.	*Metssigade arvukuse probleemi lahendamiseks Vilsandi saarel tuleb suhelda piirkonnas tegutseva jahiseltsiga (Üru Jahimeeste Selts), kellele on Keskkonnaamet andnud jahipiirkonna kasutusõiguseloa. Planeeritava kaitse-eeskirja eelnõuga metssigade arvukuse ohjeldamiseks vajalikku jahipidamist ei keelata ja jäetud on sekkumisvõimalus ka sihtkaitsevööndis metssigade arvukuse ohjeldamiseks. Metssea küttimist on kõige tõhusam teha ajukahiga, kuid see eeldab koostööd saarel loomi karjatavate loomapidajatega. Kindlasti on võimalik leida lahendus. Meetmena on võimalik prioriteetse tegevusena lisada Vilsandi rahvusparki kaitsekorralduskavasse ka metssigade arvukuse reguleerimine taimeistiku kaitseks. Samas on metssigade arvukust võimalik ohjeldada ka sõltumata kaitsekorralduskavast. *Kaitse-eeskirjaga saab põtrade küttimist keelata, kuid see peab olema sellisel juhul kaitse-eesmärkide saavutamiseks vajalik ja praegu seda vajadust teada ei ole. Niisama keeldu ei rakendata. Jahile saab seada kaitse-eeskirjas jahiseadusest ja jahieeskirjast erinevaid tingimusi: ajalised piirangud, liigilised piirangud, jahiviiside piirangud, tsoneeringuga kaasas käivad piirangud jne. Samuti on jahiseaduse § 6 punkti 3 alusel maaomanikul õigus seada oma maal jahipidamiseks tingimusi või jahipidamine keelata.
Eraisik U. L.	*Planeerida Vilsandi saarel sihtkaitsevöönd väiksemas mahus, sest see ei ole jätkusuutlik kogukonna huve arvestades, või siis lubada sihtkaitsevööndis metsamajandamist 1 tm/ha kohta aastas.	*Kaitsekorraldusest tulenevalt ei ole metsamajandamine sihtkaitsevööndis võimalik, kuna LKS § 30 lõike 2 punkt 2 keelab loodusvarade kasutamise, mille alla kuulub ka metsade majandamine. Seda eriti juhul, kui metsakoosluse eesmärk on looduslik areng. Metsamajandamine on võimalik piiranguvööndis, kus LKS alusel on majandustegevus lubatud, kuid see sõltub alal asuvatest loodusväärtustest. Kaardipõhiseid sihtkaitsevööndi piiride vähendamise

	*Lubada lautrikohtadele sõidukiga sõitmine mitte ainult paadi sinna viimiseks, vaid ka kalal käimiseks ja paadi ära toomiseks.	ettepanekuid oli maaomanikel võimalik esitada, et neid saaks siis asukohapõhiselt hinnata ja kaaluda kompromisspiiri võimalikkust, kuid seda üldjuhul ei tehtud. Võimalus konkreetsete kaardipõhiste ettepanekute arutamiseks avanes ka Vilsandi saare üldkogul, mis toimus 24. septembril 2022. aastal. Väikesaare erisusest lähtuvalt ei planeerita kogu looduskaitsealalt väärtusliku metsaala sihtkaitsevööndisse, sest on mõistlik, et Vilsandi saare küttepuid vajadus saab rahuldatud saare enda metsadest. Eeldatavalt ei ole küttepuid vajadus väga suur, mida ei saaks piiranguvööndisse planeeritavatest metsadest kätte. Maaomanikud, kelle metsamaad ei ole või kelle metsamaa jääb suures osas sihtkaitsevööndisse, saavad küttepuid ostmiseks vajaduse korral läbirääkimisi pidada teiste eramaaomanikega, Riigimetsa Majandamise Keskusega või kohaliku omavalitsusega, kelle metsamaa jääb piiranguvööndisse. *LKS-st tulenev üldkeeld on, et sihtkaitsevööndis on keelatud sõiduki, maastikusõiduki või ujuvvahendiga sõitmine. Kaitse-eeskirja eelnõu järgi on lubatud sõidukiga ja maastikusõidukitest ATV-ga sõitmine teedel. Teede all mõeldakse ka ajalooliselt väljakujunenud ja kasutuses olevaid pinnasteid, mis on üldjuhul kantud põhikaardile. Kui aga ajalooliselt väljakujunenud ja seni kasutuses olev lautrikohta viiv pinnaste põhikaardilt puudub, siis lähtutakse eelkõige sellest, kas sellel pinnasteel liiklemine ohustab kuidagi kaitseala loodusväärtusi. Olulise ohu puudumisel on mõistlik kaaluda põhikaardi muutmise ettepaneku tegemist Maa-ametile, kes põhikaarti haldab. Eelnõuga planeeritud erisus lubada kaitseala valitseja nõusolekul väljaspool teid kalapüügiks vajaliku veesõiduki veekoguni viimist hõlmab loomulikult ka veesõiduki veekogu äärest ära viimist, sest kui
--	---	---

	*Jätta ulukite arvukuse reguleerimine vajaduspõhiseks ja mitte keelata konkreetsete liikide küttimine.	see on juba sinna sõidukiga toodud, saab seda ainult sõidukiga ka ära viia, saame selle täpsustava selgituse lisada ka määruse seletuskirja. LKS § 37 lõige 3 määratleb samuti võimaluse ranna või kalda piiranguvööndis erisusena lubada kutselise või harrastuskalapüügi õigusega isikul kalapüügiks vajaliku veesõiduki veekoguni viimist mootorsõidukiga väljaspool selleks määratud teid. Juhime tähelepanu asjaolule, et pärast veesõiduki vette laskmist tuleb selleks kasutatud sõiduk tagasi teele viia, sest väljaspool teid ranna või kalda piiranguvööndis parkida ei tohi. Sätestatud erisus käsitleb nn kestvate tegevust ehk siis veesõiduki veeskamist. Kalal käimiseks sõidukiga sõitmise lubamine väljaspool teid ei ole põhjendatud olukorras, kus veesõiduki transportimist ei toimu ja soovitakse mugavusest lähtuvalt lihtsalt võimalikult lähedale veekogu äärde saada. Rahvuspargis ei ole põhjendatud ranna või kalda piiranguvööndis muuta sõidukitega väljaspool teid sõitmise korda oluliselt leebemaks võrreldes väljaspool rahvusparki kehtiva LKS § 37 regulatsiooniga. Ka rahvuspargis kehtib ranna ja kalda kaitse-eesmärgid LKS § 34 tähenduses. *Ulukite arvukuse reguleerimine toimubki vajaduspõhiselt, sest ulukite küttimislimiidid lepatakse kokku jahipiirkondade kaupa. Hallhülgejahi ja linnujahi keeld on põhjendatud, sest juba kehtiva kaitsekorra alusel on kaitseala valitseja lähtunud samast põhimõttest ja see on nüüd ka kaitse-eeskirja eelnõus konkreetselt välja toodud. Tulenevalt hallhülge kaitse tegevuskavast (2015–2019) ei arvestata hallhülge jahialana loodusalasid, kaitsealasid ja püsielupaiku, kus hall-ja/või viigerhüljes on kaitse-eesmärgiks. Hallhüljes on Vilsandi ja Tagamõisa loodusala eesmärgiks. Kaitsealal on keelatud linnujaht, sest tegemist on linnukaitsealaga. Vilsandi on juba ajalooliselt olnud oluline ala lindude pesitsus- ja rändealade
--	---	--

	*Lubada rahvuspargis või Vilsandi saare territooriumil elavatele kohalikele inimestele kalapüüki vajaduspõhiselt, mitte loapõhiselt, sest rannarahva traditsiooniline elulaad oli seotud kalapüügiga.	kaitseks. Kuna kaitsealale jääb kogu Vilsandi linnuala ja osa Karala-Pilguse ja Tagamõisa linnualast, tuleneb linnudirektiivist kohustus kaitsta linde nii pesitsusperioodil kui ka rände-, peatus- ja koondumispaiades pesitsusvälisel perioodil. Lisaks haudelinnustikule on Vilsandi rahvuspark ka oluline rändepeatuspai ja linnujahi lubamine seaks ohtu linnuala kaitse-eesmärkide soodsa seisundi. *Rahvuspargi elanikud on samuti Eesti Vabariigi kodanikud ja loapõhine kalapüügiõigus kehtib ka neile. Püüasustusega väikesaarte elanike õigust ühe kalastuskaardi alusel kolme nakkevõrku kasutada reguleerib kalapüügiseadus (§ 29 harrastuskalapüügiõiguse piirangud). Saaremaa ei ole püüasustusega väikesaar ja seetõttu on harrastuskaluril õigus ühe kalastuskaardi alusel kasutada ühte nakkevõrku. Seega on Vilsandi saare elanikele erisusena juba lubatud rohkemal määral kasutada rannarahva traditsioonilise elulaadi osaks oleva kalapüügi õigust. Seisukoht, et lubatud kalapüügiõigus ei taga rannarahvale vajadusepõhist kalapüügi võimalust, vajab juba kalapüügiseaduses esitatud regulatsioonide muutmist. Vilsandi rahvuspargi kaitse-eeskirja õiguslikult mitmeti tõlgendatava vajaduspõhisuse mõiste sisse toomine põhjendatud ei ole.
Eraisik M. T.	*Teha Vilsandi saarel enne sihtkaitsevööndi uutes piirides laiendamist koosluste ja liikide täiendav inventeerimine.	*Keskkonnaamet on planeeritava Vilsandi sihtkaitsevööndi piiritlemisel lähtunud viimastest koosluste ja liikide inventeerimise andmetest ehk parimast teadmist, mis on praegu kaitsekorra planeerimise otsuste tegemiseks kasutada. Tehti ka lisainventuure kohtades, kus andmed puudusid (sh metsaalal). Vilsandi rahvuspargi kaitse-eeskirja eelnõu menetlemise käigus uusi alusinventuure praegu rohkem plaanis ei ole. Sihtkaitsevööndi piiritlemiseks on olnud piisav teave. See aga ei tähenda, et vajaduse korral ei saaks koosluste

	ja liikide seisundi hindamiseks uusi inventuure teha, kuid Keskkonnaamet ei saa eelnõu avalikustamise aega uute inventuuride tegemiseks enam pikendada, sest siis ei ole võimalik püsida menetlusega ettenähtud graafikus. Vana kaitsekorraga kaitsealade kaitse-eeskirjad, mida on ka Vilsandi rahvuspargi kaitse-eeskiri, tuleb LKS alusel uuendada hiljemalt 2023. aasta 1. maiks. Kaardipõhiseid sihtkaitsevööndi piiride vähendamise ettepanekuid oli maaomanikel võimalik esitada, et neid saaks siis asukohapõhiselt hinnata ja kaaluda kompromisspiiri võimalikkust, kuid seda üldjuhul ei tehtud. Väikesaare erisusest lähtuvalt ei planeerita kogu looduskaitsealalt väärtuslikku metsaala sihtkaitsevööndisse, sest on mõistlik, et Vilsandi saare küttepuude vajadus saab rahuldatud saare enda metsadest. Eeldatavalt ei ole küttepuude vajadus väga suur, mida ei saaks piiranguvööndisse planeeritavatest metsadest kätte. Maaomanikud, kellel metsamaad ei ole või kelle metsamaa jääb suures osas sihtkaitsevööndisse, saavad küttepuude ostmiseks vajaduse korral läbirääkimisi pidada teiste eramaa omanikega, Riigimetsa Majandamise Keskusega või kohaliku omavalitsusega, kelle metsamaa jääb piiranguvööndisse.
	*Mis ohustab väärtusi, kui neid ei arvata sihtkaitsevööndisse ja jääb kehtima praegune piiranguvööndi kaitsekord?
	*Vilsandi saarel rakendub just merikotka elupaiga kaitse eesmärgil suurele metsaalale sihtkaitsevööndi kaitsekord. Tegemist on I kaitsekategooria kaitsealuse linnuliigiga, kelle elupaiku saab kaitsta ainult sihtkaitsevööndis. Vastavalt merikotka liigitegevuskavale võib sihtkaitsevöönd ulatuda pesast kuni 500 m kaugusele. Kohustus on tagada kõikide I kaitsekategooria kaitsealuste liikide elupaikade kaitse. Merikotkas pesitseb vanades metsades, kus pesametsa keskmine vanus on okasmetsades 120–130 aastat.

	*Lubada tormimurru koristamist saare põhjapoolsemate lootalade servades.	Piiranguvööndis ei ole võimalik selliseid vanu metsakooslusi kaitsta. Liigitegevuskava alusel häirivad merikotkast näiteks pesa lähedal toimuvad pesitsusaegsed raied. Raietega kaasneb sobivate pesapuude nappus ja pesapaikade hävimine. Ohuteguriks on ka inimeste juhuslik liikumine pesitsusajal pesapuude läheduses. Praegu kehtib Vilsandi saare merikotka püsielupaiga sihtkaitsevööndites inimeste viibimise keeld 15. veebruarist 31. juulini, kuid eelnõuga planeeritava sihtkaitsevööndi kaitsekorruga sellest keelust kompromissina loobutakse. Seega läheb kaitsekord osaliselt isegi leebemaks. Liikumispiirangust loobumist mõjutab otseselt ka piisava puhvriga metsaala sihtkaitsevööndisse arvamine. Vanade loodusmetsade kaitse seisukohalt on oluline, et neid ei majandataks, ja nende kaitse tagab kõige efektiivsemalt sihtkaitsevööndi kaitsekord, mis võimaldab kõikidele raietele piiranguid seada. Metsaelupaigatüüpide peamine ohutegur on majandustegevus. Metsaelupaigatüüpide kui põlisele metsale sarnaste metsade kaitseks on vajalik jätta need alad majandamisest välja. Sellega kaitstakse elupaiku neile liikidele, kes ei suuda toime tulla majandusmetsades ja keda leidub peamiselt ainult loodusmetsades. Keskkonnaamet on teadlik, et Vilsandi saarel olulist raiesurvet praegu ei ole, kuid see võib muutuda ja seetõttu rakendatakse ettevaatusprintsipi. *Kaitsekorrast tulenevalt ei ole tormimurru koristamine sihtkaitsevööndis võimalik, kui metsakoosluse eesmärk on looduslik areng. Taastatud loopealsele langenud tormimurru võib poollooduslikult koosluselt ära koristada. Juhime tähelepanu, et sihtkaitsevööndisse jäävate teeservade hooldamisel on puittaimestiku osaline eemaldamine kaitseala valitseja nõusolekul lubatud, et tagada tee läbitavus sõidukitega.
--	---	--

	*Muutunud elustiili tõttu kasvavad Vilsandi saarel loopealsed ja rannaniidud kinni. *Vilsandi saarel on suur metssigade arv.	*Loopealsete ja rannaniitude kinnikasvamise peatamiseks ongi Vilsandi saarel hiljuti taastatud peamiselt saare põhjaosas olevaid niidukooslusi, kuid kunagiste avatud pärandkoosluste taastamine nõuab pikemaajalist tegutsemist. *Metssigade arvukuse probleemi lahendamiseks Vilsandi saarel tuleb suhelda piirkonnas tegutseva jahiseltsiga (Üru Jahimeeste Selts), kellele on Keskkonnaamet andnud jahipiirkonna kasutusõiguseloa. Planeeritava kaitse-eeskirja eelnõuga metssigade arvukuse ohjeldamiseks vajalikku jahipidamist ei keelata ja jäetud on sekkumisvõimalus ka sihtkaitsevööndis metssigade arvukuse ohjeldamiseks. Metssea küttemist on kõige tõhusam teha ajukahiga, kuid see eeldab koostööd saarel loomi karjatavate loomapidajatega.
Eraisik A. S.	*Lubada Vilsandi sihtkaitsevööndi metsaalal raie küttepuid tegemiseks 2 tm hektari kohta aastas ja tormimurru ülestöötamine. *Lubada ajaloolistel metsateedel mootorsõidukitega liiklemine ja lubada kuni 4 m laiuselt metsateede vabana hoidmine.	*LKS ei võimalda planeerida looduslike metsakoosluste kaitseks sihtkaitsevööndit, kus osaline metsamajandamine oleks lubatud. Kaitsekorrast tulenevalt ei ole ka tormimurru koristamine sihtkaitsevööndis võimalik, kui metsakoosluse eesmärk on looduslik areng. Eeldatavalt ei ole küttepuid vajadus väga suur, mida ei saaks piiranguvööndisse planeeritavatest metsadest kätte. Maaomanikud, kellel metsamaad ei ole või kelle metsamaa jääb suures osas sihtkaitsevööndisse, saavad küttepuid ostmiseks vajaduse korral läbirääkimisi pidada teiste eramaaomanikega, Riigimetsa Majandamise Keskusega või kohaliku omavalitsusega, kelle metsamaa jääb piiranguvööndisse. *Kaitse-eeskirja eelnõu järgi on lubatud sõidukiga ja maastikusõidukitest ATV-ga sõitmine teedel, seega on lubatud ka mootorsõidukitega sõitmine teedel, välja arvatud Harilaiu poolsaarel planeeritud erisus. Teede all mõeldakse ka

	*Lubada ehituskeeluvööndis traditsioonilise majandustegevuse (põllumajandus, kalapüük) toimimiseks kuni 20 m² suuruse ehitise püstitamine. *Lubada kruusa/liiva oma tarbeks kaevamine. *Lubada metssigade arvukuse piiramist taimestiku kaitseks.	ajalooliselt väljakujunenud ja kasutuses olevaid pinnasteid, mis on üldjuhul kantud põhikaardile. Kui aga ajalooliselt väljakujunenud ja seni kasutuses olev pinnaste põhikaardilt puudub, siis lähtutakse eelkõige sellest, kas sellel pinnasteel liiklemine ohustab kuidagi kaitseala loodusväärtusi. Põhikaarti haldab Maa-amet. Sihtkaitsevööndisse jäävate ajalooliste metsateede hooldamisel on puittaimestiku osaline eemaldamine kaitseala valitseja nõusolekul lubatud, et tagada tee läbitavus sõidukitega. Seega saab vajaduse korral sõidukitele tagada piisava laiusega tee. *Ehituskeeluvööndisse traditsioonilise majandustegevuse (põllumajandus, kalapüük) toimimiseks kuni 20 m² suuruste ehitiste püstitamise lubamise erisust ei arvestata, sest rahvuspargis on vajalik ka väiksemate hoonete püstitamisel tagada piirkonda sobiv ehitusstiil ning hinnata planeeritava ehitise asukoha sobilikkust loodus ja kultuuripärandi väärtustest lähtuvalt. Piiranguvööndis lubatakse eelnõu järgi ehituskeeluvööndisse ehitada lihtsustatud korras ainult kaitseala tarbeks. Sihtkaitsevööndis saab ehituskeeluvööndisse ehitada lihtsustatud korras ainult tootmisotstarbeta ehitisi kaitseala tarbeks. Muudel juhtudel tuleb selleks taotleda ehituskeelvööndi vähendamist. *Füüsilisest isikust kinnisasja omanikul on maapõueseaduse § 95 alusel õigus maapõues olevat ainet kasutada oma kinnistu piirides isikliku majapidamise vajadusteks ja kaitse-eeskirjaga seda täiendavalt ei reguleerita. *Metssigade arvukuse probleemi lahendamiseks Vilsandi saarel tuleb suhelda piirkonnas tegutseva jahiseltsiga (Üru Jahimeeste Selts), kellele on Keskkonnaamet andnud
--	---	--

	*Põhjendada rahvusparki laiendust Saaremaa osas. *Laiendada Vilsandi rahvusparki veelindude kaitse-eesmärgil Vilsandi saarest lääne poole vähemalt 15–20 km ulatuses, et vältida kavandatavate tuuleparkide rahvusparki piirile liiga lähedale sattumist.	jahipiirkonna kasutusõiguseloa. Planeeritava kaitse-eeskirja eelnõuga metssigade arvukuse ohjeldamiseks vajalikku jahipidamist ei keelata ja jäetud on sekkumisvõimalus ka sihtkaitsevööndis metssigade arvukuse ohjeldamiseks. Metssea küttimist on kõige tõhusam teha ajujahiga, kuid see eeldab koostööd saarel loomi karjatavate loomapidajatega. *Rahvusparki laienduse põhjendused Saaremaal Tagamõisa poolsaarel on juba esitatud kaitse-eeskirja eelnõu seletuskirjas ja huvi korral saate nendega tutvuda. *Keskkonnaamet juba arvestab Vilsandi saarest lääne poole umbes 20 km ulatuses oleva mereala kaitse alla võtmist ja see ala on projekteeritava laiendusena Eesti looduse infosüsteemis olemas. Sinna ei saa juba praegu tuuleparke rajada ja seda on arvestatud ka Eesti mereala planeeringus. Täiendavat mereala kaitse alla võtmist menetletakse aga edaspidi eraldi uue menetlusena, sest Keskkonnaamet ootab ära ka Eesti Ornitoloogiaühingu ametliku ettepaneku võimalike uute linnuala piiride kohta ja menetleb seda tervikuna.
Eraisik E. O.	*Jätta eelnõu järgi osaliselt sihtkaitsevööndisse planeeritavast Krista (30101:003:0494) maaüksusest umbes 0,9 ha suurune metsaala täiendavalt piiranguvööndisse (esitatud kaardimaterjal), sest seal taastatakse talukohta ja vaja on saada küttepuid kohapealt. Lisaks saab sealt küttepuid ka veel teine talu Vilsandi saarel, millel metsamaa puudub.	*Keskkonnaamet on kompromisettepanekuga nõus ja jätab ettepanekus esitatud ala Krista maaüksusest umbes 0,9 ha suurusel metsaalal piiranguvööndisse, et tagada paremini taastatava talukoha küttepuude vajadus.
Eraisik E. R.	*Keelata Vilsandi rahvusparki territooriumil ajujaht ja lubada ainult hiilimis- ja varitsusjahti, sest ajujaht põhjustab poollooduslike koosluste hooldajatele olulisel määral lisakohustusi-kulutusi (loomad kadunud, aedade remont) ning ajujahti tehakse sageli turismi- ja ärijahina	*Eelnõu järgi reguleeritakse ajujahti kaitseala valitseja nõusolekuga ainult sihtkaitsevööndites, et ohjata jahipidamisviisi, millega häiritakse kõige rohkem elustikku. Sihtkaitsevööndites on elustiku kaitse esmase tähtsusega ja kaitseala valitseja nõusolekul saab seal ajujahti lubada ainult

	(kommertsjaht), millega kaasneb sobimatu tegevusena ulukite sisikondade jätmise poollooduslikele kooslustele, rahvuspargi teeservadele ja põldudele. Lisaks satuvad ohtu loodust nautima saabunud matkajad, linnuvaatlejad ja marjulised-seenelised. *Peatada jahipiirkondade lepingute pikendamine jahiseltsidega seniks, kuni kaitse-eeskiri on kinnitatud. *Kas sihtkaitsevööndis on vaja ajujahti kooskõlastada kaitseala valitsejaga enne igat jahti või antakse luba jahipiirkonna kasutusõiguse loaga kümneks aastaks?	kaitse-eesmärgi saavutamiseks, inimese elule või tervisele tekkiva ohu vältimiseks, uluki tekitatud kahjustuse vältimiseks ning uluki kaudu leviva haiguse tõkestamiseks. Sekkumise kaalumise võimalus on jäetud, et mitte piirata põhjendatud vajaduse korral tõhusamat jahipidamise viisi. Kogu rahvuspargi territooriumil ajujahi keelamine võib tähendada jahiulukite lisasöötmise lubamise vajaduse tekkimist, kuid sellega kaasnevad omakorda probleemid, mis tulenevad metsaloomade koondumisest ühte kohta. Ajujahi keelamine kogu rahvuspargi territooriumil ei ole seega Keskkonnaameti hinnangul põhjendatud, kuid samas nõustume, et kommertsjahtide korraldamine rahvusparki ei sobi. Vajalik on koostöö jahiseltside, poollooduslike koosluste hooldajate, kohaliku kogukonna ja Keskkonnaameti vahel, et ohjata paremini ajujahiga tekkida võivaid probleemseid kohti. Lauskeeld ei ole alati ainuõige lahendus. *Jahipiirkondade lepingute pikendamise peatamine jahiseltsidega seniks, kuni kaitse-eeskiri on kinnitatud, ei ole vajalik. Isegi kui jahiselts ei ole nõus uue kinnitatud kaitse-eeskirja jahipidamise regulatsiooniga, on ta kohustatud kehtivat kaitsekorda arvestama. *Eelnõu järgi on sihtkaitsevööndis vaja ajujahti kooskõlastada kaitseala valitsejaga enne igat jahti, sest toimuma peab kaitseala valitseja kaalutlus. Kaalutluse tulemus võib olla ka ajujahi keelamine või ainult osaline lubamine teatud piirkonnas ainult probleemsete ulukite küttimiseks selleks sobival ajal. *Maaomanike igakordse nõusoleku kohustuse seadmine ajujahi lubamise eelduseks ei ole kaitse-eeskirjaga
--	--	--

	*Seada jahiseltsidele ajujahi korraldamise eeltingimuseks igakordne maaomanike nõusoleku küsimise kohustus ja kui maaomanike nõusolekut ei saa, siis ajujahti ei lubata.	reguleeritav, kuna kaitse-eeskiri koostatakse LKS alusel ja nende õigusaktide eesmärk on tegevusi reguleerida loodusväärtuste kaitsest lähtuvalt. Vastavalt eelnõule teeb ajujahi lubamise kaalutluse loodusväärtustest lähtuvalt kaitseala valitseja, mitte maaomanik. Samas juhime tähelepanu, et jahiseaduse § 6 punkti 3 alusel on maaomanikul õigus seada oma maal jahipidamiseks tingimusi või jahipidamine keelata.
Eraisik E. O. ja I. K.	*Ei ole Koore (30101:001:0141) maaüksusele planeeritava Vilsandi rahvusparki välispiiri osalise laiendamisega nõus.	*Juhime tähelepanu, et sellel maaüksusel toimuv muutus Vilsandi rahvusparki välispiiri osas on minimaalne ja piiritlemisel korrigeeritakse olemasolev piir loogiliselt mööda pinnastee serva, kus see sisuliselt juba praegu kulgeb. Vilsandi rahvusparki osas Teile kuuluval maaüksusel paiknev vana taluõuekoht jäetakse piiranguvööndisse, kus ehitiste püstitamine on kaitseala valitseja nõusolekul jätkuvalt lubatud. LKS § 9 lõike 7¹ alusel tuleb loodusobjekti kaitse alla võtmise menetluses ettepaneku või vastuväite esitamisel märkida selgelt väljendatud ettepanek või vastuväide ning põhjendused. Teie esitatud ettepanekus põhjendused puudusid. Seetõttu ei nõustu Keskkonnaamet Teie ettepanekuga ning korrigeerib rahvusparki välispiiri ja muudab kaitsekorda ka nimetatud maaüksusel.
Eraisik I. K.	*Ei ole Paju (30101:001:0239 ja 30101:001:0240) maaüksuse katastriüksustele planeeritava Vilsandi rahvusparki osalise laiendamisega nõus.	*Juhime tähelepanu, et need katastriüksused on juba kaitse all Tagamõisa hoiualana ja seal kehtivad juba praegu looduskaitsepiirangud, et tagada eelkõige vana loodusmetsa (9010*) ja lubjarikka madal soo lääne-mõõkrohuga (7210*) kaitse. Osa nimetatud kinnistutest on kavas arvata rahvusparki koosseisu sihtkaitsevööndina ja osa piiranguvööndina, kuid enamik alast jääb jätkuvalt kaitse alla hoiualana. Selgitame, et hoiualal kehtivad piirangud ei pruugi olla vähem piiravad kui rahvusparki sihtkaitsevööndis.

		Hoiuala piirangud, mis tulenevad LKS-st, võivad olla sama ranged kui rahvuspargi sihtkaitsevööndis. LKS § 32 lõige 2 ütleb, et hoiualal on keelatud nende elupaikade ja kasvukohtade hävitamine ja kahjustamine, mille kaitseks hoiuala moodustati, ning kaitstavate liikide oluline häirimine, samuti tegevus, mis seab ohtu elupaikade, kasvukohtade ja kaitstavate liikide soodsa seisundi. Näiteks kehtivad hoiuala osal, kus on inventeeritud metsa- või sooelupaigatüübid, sisuliselt sihtkaitsevööndile sarnased piirangud ka praegu (hoiualale jäävates metsa elupaigatüüpides ei tohi raiuda ega märgalade elupaigatüüpides kuivendada), samas on hoiualal kompensatsioonid väiksemad kui sihtkaitsevööndis. Seega tagab hoiuala liitmine rahvuspargiga ning metsa- ja sookoosluste arvamine sihtkaitsevööndisse hoiuala metsaomanikele ka õiglasemad toetused. LKS § 9 lõike 7¹ alusel tuleb loodusobjekti kaitse alla võtmise menetluses ettepaneku või vastuväite esitamisel märkida selgelt väljendatud ettepank või vastuväide ning põhjendused. Teie esitatud ettepanekus põhjendused puudusid. Seetõttu ei nõustu Keskkonnaamet Teie ettepanekuga ja laiendab osaliselt rahvuspargi piire ka nimetatud katastriüksustele Sarapiku järve äärsel alal.
Eraisik I. S.	*Ei oma vastuväiteid Vilsandi rahvuspargi uue kaitse-eeskirja eelnõu osas tingimusel, et Abaja-Loojangu (30101:003:0011) ja Abaja-Õhtu (30101:003:0012) maaüksustel taotletavad projekteerimistingimused kooskõlastatakse Keskkonnaameti poolt vastavalt eelnevale kokkuleppele.	*Keskkonnaamet kinnitab, et eelnevad kokkulepped kehtivad. Viidatud kompromissettepaneku sisuks oli Abaja Loojangu ja Abaja Õhtu maaüksusele mõlemale ühe hoonestusala (elamu ja abihoonete) kavandamine olemasolevatele hõiludele. Lubatud chitusalone pind ühe maaüksuse kohta on kuni 300 m². Kompromissettepanekus sai välja toodud ka asjaolu, et piirkonnas toimub 2022. aastal täiendav metsaelupaigatüüpide inventuur. Kassiaugu sooloigust lõuna ja lääne poole inventeeriti esinduslik vana loodusmets (9010*). Seega peab kujundatav õueala seal lähtuma kindlasti

		olemasolevast häilust ja täiendav metsamaa raadamine või juurde kujundamine ei ole võimalik, kuid see tingimus sai juba kompromisettepanekus seatud.
Eraisik R. S.	*Kas looduskaitsete piirangutega kaasnevad ka mingisugused hüved? *Anda laieneva rahvusparki alla jäävatele maaomanikele sarnane kalapüügiõigus nagu on püüasustusega väikesaarte elanikel (kolm nakkevõrku ühe kalastuskaardi alusel).	*Rahvusparki kaitsekorra eesmärk on hoida ära suured muutused maakasutuses, mille tulemusel looduskeskkonna ja pärandkultuurimaastiku seisund oluliselt halveneks. Planeeritav kaitsekord aitab seda tagada ja seeläbi kinnisvara väärtus hoopis suureneb, sest tegemist on meeldiva elukeskkonnaga, kus soovatakse elada. Sellise hüve säilimiseks pikemas perspektiivis ongi vaja teatud regulatsiooni. Maamaks ja Natura erametsatoetused on hoiualal ja piiranguvööndis samad. *Püüasustusega väikesaarte elanike õigust ühe kalastuskaardi alusel kolme nakkevõrku kasutada reguleerib kalapüügiseadus (§ 29 harrastuskalapüügiõiguse piirangud). Saaremaa ei ole püüasustusega väikesaar ja seetõttu on harrastuskaluril õigus ühe kalastuskaardi alusel kasutada ühte nakkevõrku. Kaitse-eeskirjaga kolme nakkevõrgu kasutamise erisuse rakendamine kogu rahvusparki alale ei ole põhjendatud. Kaitse-eeskirjaga reguleeritakse eelkõige kalapüügiviise või piiratakse vajaduse korral ajaliselt kalapüüki, kuid nakkevõrkude arvu ei reguleerita.
Eraisik T. J.	*Laiendada Vilsandi rahvusparki Kurevere külas Jaagarahu piirkonnas praeguse kahe rahvusparki lahustüki vahel oleva kaitseta ala arvelt rannajoonest kuni Kuressaare–Kihelkonna–Veere riigimaantee (eelkõige arvata rahvusparki Jaagarahu karjäär).	*Keskkonnaamet juba planeerib eelnõuga rahvusparki arvata u 30 ha kaitseta riigimaad Kurevere külas Jaagarahu piirkonnas, et tagada parem poollooduslike koosluste kaitse kompaktsel rannalal. Lisaks planeeritakse seal laiendust piirneva mereala osas, et tagada paremini kaitset väärivate karide ja liivamadalate soodne seisund. Mahajäetud Jaagarahu karjääril on stratotüübina rahvusvaheliselt oluline teaduslik väärtus, kuid karjääri paremaks eksponeerimiseks ei pea seda tingimata rahvusparki arvama, samas kohaliku omavalitsuse

		soovi korral saab seda teha. Saaremaa Vallavalitsuse seisukoht Jaagarahu karjäärirahvusparki arvamise kohta ei ole praegu teada. Teie esitatud rahvusparki laiendusettepaneku piiridega ei saa Keskkonnaamet praegu nõustuda, sest ükski eramaaomanik ei ole selleks seal soovi avaldanud. Piirkonnas on küll looduskaitselisi väärtusi, kuid need ei ole sellised, mille puhul kaasneks riigil kohustus neid kaitse alla võtta. Lisaks peaks laiendamise soov tulema eelkõige kohalikelt maaomanikelt. Osaliselt oleks vastuolu ka endise Kihelkonna valla (praegu Saaremaa valla osa) üldplaneeringuga, kus Kurevere külas asuvale kehtestatud Tõnise detailplaneeringu alale tähendaks rahvusparki laiendamine elamukruntide arvu vähendamist sellisel määral, mis sobituks rahvusparki asustusstruktuuriga. Kohalik omavalitsus ei teinud Jaagarahu karjääri rahvusparki arvamise ettepanekut.
Eraisik K. M. ja A. M.	Oleme teie esitatud määruse eelnõu ettepanekutega nõus. See on hästi, et merikotka kaitseala piiri laiendatakse.	Vastuskirja ei koostatud.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu koostamisel on arvestatud järgmisi EL õigusakte:

1. nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taime- ja loomastiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50).
2. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (ELT L 20, 26.01.2010, lk 7–25).

Loodusdirektiivi artikli 2 lõike 1 kohaselt on nimetatud direktiivi eesmärk looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taime- ja loomastiku kaitsmisega kaasa aidata bioloogilise mitmekesisuse säilimisele EL liikmesriikide territooriumil. Loodusdirektiivi artikli 3 lõigete 1 ja 2 kohaselt luuakse Euroopa ökoloogiline võrgustik Natura 2000, mille loomise annab oma panuse iga liikmesriik võrdeliselt sellega, millisel määral leidub tema territooriumil loodusdirektiivis nimetatud looduslikke elupaigatüüpe ja liikide elupaiku. Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615 „Euroopa Komisjonile esitav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri“ lisa 1 punkti 1 alapunktiga 8 on Natura 2000 võrgustiku linnualaks esitatud Karala-Pilguse linnuala ja lisa 1 punkti 2 alapunktiga 80 on Natura 2000 võrgustiku loodusalaks esitatud Karala-Pilguse loodusala, mis hõlmab osaliselt Vilsandi rahvusparki; lisa 1 punkti 1 alapunktiga 57 on Natura 2000 võrgustiku linnualaks esitatud Tagamõisa linnuala ja lisa 1 punkti 2 alapunktiga 416 on Natura 2000 võrgustiku loodusalaks esitatud Tagamõisa loodusala, mis hõlmab osaliselt Vilsandi rahvusparki; lisa 1 punkti 1 alapunktiga 63 on Natura 2000 võrgustiku linnualaks esitatud Vilsandi linnuala ja lisa 1 punkti 2 alapunktiga 500 on Natura 2000 võrgustiku loodusalaks esitatud Vilsandi loodusala, mis hõlmab osaliselt Vilsandi rahvusparki. Seetõttu tuleb Vilsandi rahvusparkis tegevuse kavandamisel hinnata selle mõju kaitse-eesmärkidele, arvestades Natura 2000 võrgustiku alade kohta kehtivaid erisusi.

Karala-Pilguse, Tagamõisa ja Vilsandi loodusala on kinnitatud Natura 2000 võrgustiku alaks Euroopa Komisjoni 12. novembri 2007. aasta otsusega 2008/24/EÜ, millega võeti vastavalt nõukogu direktiivile 92/43/EMÜ vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade esimene ajakohastatud loetelu (teatavaks tehtud numbri K(2007) 5402 all, ELT L 012, 15.01.2008, lk 118–382). Viimati ajakohastati boreaalse biogeograafilise piirkonna loodusalade nimekirja Euroopa Komisjoni 16. veebruari 2022. a rakendusotsusega (EL) 2022/232, millega võeti vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade loetelu viieteistkümnnes uuendatud versioon (teatavaks tehtud numbri C(2022) 855 all, ELT L 39, 21.02.2022, lk 368–619).

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2009/147/EÜ ehk linnudirektiivi artikli 1 kohaselt käsitleb nimetatud direktiiv kõikide looduslikult leiduvate linnuliikide, kaasa arvatud nende munade, pesade ja elupaikade kaitset EL liikmesriikides. See hõlmab nende liikide kaitset, hoidmist ja kontrolli ning kasutamist. Linnudirektiivi artiklite 2 ja 3 kohaselt võtavad liikmesriigid vajalikud meetmed, sealhulgas kaitsealade loomine, eelnimetatud linnuliikide arvukuse hoidmiseks tasemel, mis vastab eelkõige ökoloogilistele, teaduslikele ja kultuurilistele nõuetele, arvestades samal ajal majanduslikke ja puhkeaja veetmisega seotud vajadusi. Vilsandi rahvusparkis on olulised kaitse-eesmärgid mitme linnudirektiivi I lisas nimetatud linnuliigi kaitse.

Tagamõisa loodusala kaitse-eesmärgiks olevat elupaigatüüpi okasmetsad oosidel ja moreenikuhjatistel (9060) Vilsandi rahvusparki ja Tagamõisa hoiualale ei jää ja seetõttu ei ole seda ka rahvusparki kaitse-eesmärgiks lisatud. 2000. aastate alguses Tagamõisa poolsaarel

määratud oosidel ja moreenikuhjatistel kasvavaid okasmetsi kaitsealal ei kasva, sest pinnavormideks on kunagised aluspõhjalisest klibust moodustunud rannavallid, mis on õhukestele loometsade muldade tüüpiline lähtekivim. Pärast määruse jõustumist tehakse Euroopa Komisjonile ettepanek arvata okasmetsad oosidel ja moreenikuhjatistel Tagamõisa loodusala kaitse-eesmärkidest välja.

Pärast määruse jõustumist tehakse Euroopa Komisjonile ettepanek lisada elupaigatüübid jõed ja ojad (3260), sinihelmikakooslused (6410) ning niiskuslembesed kõrgrohustud (6430) Tagamõisa ja Vilsandi loodusala kaitse-eesmärkidesse ning elupaigatüübid merele avatud pankrannad (1230), karid (1170), lamminiidud (6450), nõrglubja-allikad (7220*) ning rusukallete ja jäärakute metsad (9180*) Vilsandi loodusala kaitse-eesmärkidesse. Elupaigatüübina jõed ja ojad saab käsitleda Kiljatu ja Vesiku jõe. Sinihelmikakooslusi leidub hajusalt üle kogu Tagamõisa ja Vilsandi loodusala. Niiskuslembesid kõrgrohustuid leidub Atla ja Kõruse külas. Lamminiite leidub Vesiku jõe ääres Loona külas. Merele avatud pankrandade alla saab paigutada Elda ja Soeginina panga. Karisid leidub Vilsandi saare, Loonalaiu ja Innarahu ümbruses. Nõrglubja-allikaid leidub Kuusnõmme poolsaare alguses, kus sellele on kaasnevateks elupaigatüüpideks määratud allikad ja allikasood ning lubjarikkad madalsood lääne-mõõkrohuga. Rusukallete ja jäärakute metsi leidub Atla külas Riidu mäel ja Elda poolsaarel.

Pärast määruse jõustumist tehakse Euroopa Komisjonile ettepanek muuta Karala-Pilguse, Tagamõisa ja Vilsandi loodus- ja linnuala piire.

Tagamõisa loodus- ja linnuala osakaal suureneb järgmistel maaüksustel: Mati (30101:002:0063), Volmani-Männi (30101:002:0416), Vana-Panga (30101:002:0330), Joeli (30101:002:0177), Välja-Irja (30101:002:0397), Reinu (30101:002:0335), Lenardi (30101:002:0364), Sinilille (30101:002:0166), Reinumetsa (30101:002:0129), Aadu (30101:002:0334), Kadariku (30101:002:0418), Siitse (30101:002:0315), Oolu (30101:002:0020), Tõnise-Mihkli (30101:002:0022), Ossi (30101:002:0007), Mereranna (30101:002:0003), Tammiku (30101:002:0045), Ees-Kordoni (30101:002:0058), Tõnise-Mihkli (30101:002:0021), Tõnise (30101:002:0025), Väljaadu (30101:002:0368), Saka (30101:002:0013), Kordoni (30101:002:0055), Lahepere (30101:002:0172), Maripuu (30101:001:0171), Taga-Kordoni (30101:001:0234), Siili (30101:001:0778), Reedumetsa (30101:001:0524), Kraavi (30101:001:0525), Kivesto-Mihkli (30101:001:0020), Jaagu (30101:001:0055), Simmu-Petri (30101:001:0334), Loodenurga (71401:001:2772), Loode (71401:001:2771) ja Jürna (30101:001:0542).

Tagamõisa loodus- ja linnualale arvatakse kogu ulatuses järgmised maaüksused: Merirahu (30101:002:0432), Kulda (30101:002:0433), Kakumäe (30101:002:0500), Volmani-Männi (30101:002:0417), Kulda (30101:002:0434), Jaani (30101:002:0018), Jaani-Põllu (30101:002:0016), Anni (71401:001:2680), Annivälja (71401:001:2679), Uue-Silje (30101:002:0299), Välja (30101:002:0285), Kirvi (30101:002:0348), Tõnise (30101:002:0026), Saarte (30101:002:0343), Tõnise-Mihkli (30101:002:0023), Loodeheina (30101:002:0503), Loodetuule (30101:002:0501), Loodemetsa (30101:002:0504), Loodekaare (30101:002:0502), Pilve (30101:002:0028), Hallikivi (30101:002:0097), Meremetsa (30101:002:0470), Mererahu (30101:002:0469), Merevälja (30101:002:0468), Matu (30101:002:0005), Ületee (30101:002:0448), Raadiku (30101:002:0447), Metsaveere (30101:002:0446), Terve (30101:002:0445), Kordoni (30101:002:0444), Ees-Kordoni (30101:002:0057), Saare (30101:001:0209), Tamme (30101:001:0208), Männi (30101:001:0207), Kadaka (30101:001:0206), Raa (30101:002:0414), Taakseli

(30101:002:0415), Kroodi (30101:002:0413), Siili (30101:002:0065), Matsema (30101:002:0093), Uustalu (30101:002:0399), Lõhetuma (30101:001:0252), Kivestu-Reinu (30101:001:0289), Simmu tee 7 (30101:001:0515), Simmu tee 5 (30101:001:0513), Simmu tee 3 (30101:001:0511), Simmu tee 1 (30101:001:0509), Simmu tee (30101:001:0508), Simmu tee 8 (30101:001:0516), Kuralase-Simmu tee (30101:001:0494), Simmu tee 6 (30101:001:0514), Simmu tee 4 (30101:001:0512), Simmu tee 2 (30101:001:0510), Kalmu-Simmu tee (30101:001:0478), Kalmu-Simmu tee 11 (30101:001:0493), Kuralase-Simmu tee 13 (30101:001:0507), Kuralase-Simmu tee 12 (30101:001:0506), Kalmu-Simmu tee 14 (30101:001:0492), Kalmu-Simmu tee 9 (30101:001:0491), Kalmu-Simmu tee 7 (30101:001:0489), Kuralase-Simmu tee 11 (30101:001:0505), Kuralase-Simmu tee 10 (30101:001:0504), Kalmu-Simmu tee 12 (30101:001:0490), Kuralase-Simmu tee 9 (30101:001:0503), Kuralase-Simmu tee 7 (30101:001:0501), Kuralase-Simmu tee 5 (30101:001:0499), Kuralase-Simmu tee 3 (30101:001:0497), Kuralase-Simmu tee 8 (30101:001:0502), Kalmu-Simmu tee 10 (30101:001:0488), Kalmu-Simmu tee 8 (30101:001:0486), Kalmu-Simmu tee 5 (30101:001:0487), Kuralase-Simmu tee 4 (30101:001:0498), Kuralase-Simmu tee 6 (30101:001:0500), Kalmu-Simmu tee 6 (30101:001:0484), Kalmu-Simmu tee 3 (30101:001:0485), Kalmu-Simmu tee 1 (30101:001:0479), Kalmu-Simmu tee 2 (30101:001:0480), Kalmu-Simmu tee 4 (30101:001:0481), Kalmu-Simmu tee 4a (30101:001:0482), Kuralase-Simmu tee 2 (30101:001:0483), Kuralase-Simmu tee 1 (30101:001:0495), Kuralase-Simmu tee 1a (30101:001:0496), Simmu-Klaara (30101:001:0068), Jossu (30101:001:0477), Loodeveski (71401:001:1242), Laulukotka (30101:001:0543), Paatsa (30101:001:0329), Kraavi-Allika (30101:001:0527) ja Reedu (30101:001:0535).

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne loodus- ja elukeskkonnale. Määruse rakendamine aitab tagada määruses nimetatud liikide ja elupaikade soodsa seisundi säilimist, mistõttu säilib looduskeskonna mitmekesisus. Looduskeskonna mitmekesisus tagab omakorda parema ja mitmekesisema elukeskkonna inimestele.

Uue kaitse-eeskirja kehtestamine aitab kaasa rahvusvaheliste kohustuste täitmisele, seega on mõju välissuhetele positiivne. Looduse mitmekesisuse ehk elurikkuse säilitamise ja suurendamise vajaduse sätestavad nii strateegia Euroopa 2030 kui ka tegevuskava Ressursitõhus Euroopa. Sellest tulenevalt on elurikkuse vähenemise peatamiseks ja taastamiseks kinnitatud EL elurikkuse strateegia aastani 2030 (COM(2020) 380), mis seab liikmesriigile konkreetsed ja mõõdetavad eesmärgid elurikkuse (liikide ja elupaikade seisundi) parandamiseks aastaks 2030. Kinnitatav õigusakt toetab otseselt nende eesmärkide saavutamist. Lääne-Eesti saared kuuluvad UNESCO biosfääri programmiala (programm MAB ehk Man and Biosphere) koosseisu ning kaitstavad alad (kaitse- ja hoiualad ning püsielupaigad) on programmiala nn tuum- ja puhveraladeks (sihtkaitsevööndid on tuumaladeks, piiranguvööndid ja hoiualad on puhveraladeks), mille hea seisund tagab biosfääri programmiala hea seisundi.

Vilsandi rahvuspark on juba riikliku kaitse all (sh liidetav laiendus Tagamõisa hoiuala arvelt) ning suurim laiendus toimub riigile kuuluva mereala arvelt, mistõttu puudub määruse jõustumisel oluline mõju sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele.

Planeeringud tuleb kooskõlla viia kehtestatud õigusaktidega. Seega mõjutab määruse kehtestamine ka kehtestatud planeeringuid. Teadaolevalt on vastuolu ainult Tagamõisa

poolsaarel kehtiva Simmu detailplaneeringuga, kuid maaomanikuga on võimalik saavutada kompromiss detailplaneeringu mahu vähendamiseks, mistõttu oluline mõju selles küsimuses puudub. Eelnõu avalikustamise käigus saadeti kohalikule omavalitsusele ja maaomanikele arvamuse avaldamiseks teavituskiri eelnõu materjalidega tutvumise kohta, mille käigus oli võimalik esitada vastuväiteid, kui määruse jõustumine takistaks kehtivate planeeringute teostamist. Vastuväiteid seoses kehtivate detailplaneeringutega ei esitatud. LKS § 9 lõike 7¹ punktide 3 ja 4 järgi on avalikustamise üks eesmärk saada menetlusosalistelt neile teadaolevaid andmeid, mis on eelnõuga seotud.

Vastavalt maamaksuseaduse (edaspidi *MaaMS*) §-le 4 kaasneb määruse jõustumisega kohaliku omavalitsuse maamaksutulude mõningane vähenemine. MaaMS § 4 lõike 3 kohaselt hakkab maamaksusoodustus kehtima kaitse-eeskirja jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuaril. MaaMS § 4 lõike 1 punkti 1¹ kohaselt kaitsealade loodusreservaadi ja sihtkaitsevööndi maalt maamaksu ei maksta ja § 4 lõike 2 kohaselt LKS §-s 31 sätestatud piiranguvööndi maalt makstakse maamaksu 50% maamaksumäärast. Kuna sihtkaitsevööndite osakaal suureneb, siis kokku laekub maamaksu Saaremaa vallale vähem ligikaudu 3920 eurot aastas.

Vastavalt LKS §-le 20 võib riik kokkuleppel kinnisasja omanikuga omandada kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, kinnisasja väärtusele vastava tasu eest, lähtudes Vabariigi Valitsuse 8. juuli 2004. a määruses nr 242 „Kaitstavat loodusobjekti sisaldava kinnisasja riigi poolt omandamise ja ettepanekute menetlemise kord ning kriteeriumid, mille alusel loetakse ala kaitsekord kinnisasja sihtotstarbelist kasutamist oluliselt piiravaks, ning kinnisasja väärtuse määramise kord ja alused“ esitatud tingimustest. Arvestades asjaolu, et ala on juba valdavalt kaitse all nii kaitsealana kui ka hoiualana, on eramaade riigile omandamise kohustus juba suures ulatuses olemas. Enamiku juba olemasolevast kohustusest moodustab Tagamõisa hoiualast sihtkaitsevööndisse arvatav kaitse-eesmärgiks olev metsaelupaigatüüpide ala. Kaitsealal asuvad loodusreservaadid jäävad juba riigile kuuluvatele laidudele ja merealale. Võrreldes kehtiva kaitse-eeskirjaga suureneb kaitseala eraomandisse kuuluvatele maadele ulatuv sihtkaitsevööndi pindala ligikaudu 1105 ha võrra, millest täiendava omandamiskohustusega on u 925 ha. Kaitseala piiranguvööndis paiknevate eraomandisse kuuluvate maaüksuste sihtotstarbeline kasutamine ei ole oluliselt piiratud. Arvestades Maaameti tehingute andmebaasi alusel Saaremaa vallas 2021. aastal toimunud metsamaa tehinguid oli ühe hektari metsamaa keskmine hind 3945 eurot ja seega suureneb maade riigile omandamise võimaliku kohustuse kulu orienteeruvalt 3 649 125 euro võrra. Tegemist on hüpoteetilise summaga, kuna maid omandatakse riigile maaomaniku taotluse alusel ning senise praktika põhjal enamik maaomanikke ei ole maa riigile võõrandamisest huvitatud. Vajalike vahendite lisataotlust menetletakse üldises korras riigieelarve koostamise protsessis kooskõlas riigi eelarvestrateegiaga ja arvestades eelarvelisi võimalusi.

Vastavalt maaeluministri 22. aprilli 2015. a määrusele nr 38 „Poolloodusliku koosluse hooldamise toetus“ maksab riik kaitsealadel poollooduslike koosluste hooldamiseks toetust olenevalt poolloodusliku koosluse tüübist ja hooldamise viisist 85–450 eurot hektari kohta. Kaitseala laiendustelt kaitseta ala arvelt lisandub täiendavalt ligi 260 ha poollooduslikke kooslusi, millest loopealseid on ligi 220 ha.

Natura 2000 alal asuva erametsamaa omanikule makstakse toetust, et kompenseerida Natura 2000 metsaalade majandamisest saamata jäänud tulu. Natura metsa toetust makstakse Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) ja kaasfinantseeritakse Eesti riigi eelarvest. Toetust on võimalik taotleda vastavalt maaeluministri 23. detsembri 2022. a määrusele nr 78 „Perioodi 2023–2027 Natura 2000 erametsades elurikkuse soodustamise toetus“. Toetuse määr

Natura 2000 piiranguvööndis või hoiualal, kui seal ei asu nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taime- ja loomastiku kaitsest (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50) lisas 1 nimetatud metsaelupaik, või piiranguvööndiks või hoiualaks projekteeritaval alal on ühe hektari metsala kohta kuni 60 eurot aastas. Toetusmäär Natura 2000 sihtkaitsevööndis, Natura 2000 piiranguvööndis või hoiualal asuvas nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taime- ja loomastiku kaitsest (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50) lisas 1 nimetatud metsaelupaigas, mitte Natura 2000 alal kaitseala ja püsielupaiga sihtkaitsevööndis ning Natura 2000 alal sihtkaitsevööndiks projekteeritaval alal on ühe hektari metsala kohta 134 eurot aastas. Piiranguvööndist sihtkaitsevööndisse arvamisel suureneb kõrgema määraga metsamaa toetusalune pind ligi 867 ha. Sihtkaitsevööndist piiranguvööndisse arvatakse 6,4 ha toetusõiguslikku metsamaad. Uut toetusõiguslikku metsamaad arvatakse sihtkaitsevööndisse ligi 65 ha ja piiranguvööndisse ligi 120 ha. Piiranguvööndisse jääb metsaelupaika 214 ha. Metsatoetuse õiguslikke alasid välja ei arvatud. Seega suurenevad kulud Natura metsa toetusele kokku u 96 750 eurot aastas.

Erinevate looduskaitseliste toetuste ja maa riigile omandamise kulud ei ole seejuures summeeritavad, vaid välistavad teineteist ehk juhul, kui maa riigile omandatakse, siis kaob ära toetuste maksmise kohustus. Kui makstakse toetusi, ei ole samal ajal selle kinnisaja puhul riigile omandamise kulutusi.

Vastavalt RMK arvutustele vähendab range kaitse Saaremaal puidukasutuse tulu keskmiselt 100 eurot hektari kohta aastas. Lähtudes sellest, et ka piirangutega metsade majandamine oli varem kitsendatud ja vastavalt RMK arvutustele on majanduspiirangutega metsade kavandatavaks raiemahuks ligikaudu 1/10 majandusmetsa lankide keskmisest, ulatub iga-aastane saamata jäänud puidutulu lisapiirangute seadmisel ligikaudu 10 euroni hektari kohta aastas. Arvestades lisanduvate piirangutega alal asuva küpse ja valmiva metsa osakaalu (kaitseala kaitsekorra uuendamisega tuleb piiranguvööndist sihtkaitsevööndisse täiendavalt juurde ligi 87 ha, hoiualast sihtkaitsevööndisse 3,6 ha, kaitseta ala arvelt sihtkaitsevööndisse 0 ha ja kaitseta ala arvelt piiranguvööndisse 1,5 ha küpset ja valmivat riigimetsa), kus lähima kümne aasta jooksul oleks võimalik piirangute muutmise raie teha, on saamata jääv tulu keskmiste määrade järgi ligikaudu 1040 eurot aastas. Keskkonnaagentuuri uuringu kohaselt jääb keskmiselt 40% raieküpsel aladel väljastatud metsateatistest realiseerimata muudel põhjustel (ebasoodsad ilmastikuolud, puiduturu olukord jne).

Eramaadel saamata jääva puidutulu arvutamise aluseks on võetud Natura 2000 metsaalade metssaressursi keskmine väärtus, mille alusel arvutati keskmine eeldatav aastane tootlus. Selle järgi on saamata jääv puidutulu sihtkaitsevööndis 134 eurot/ha ja piiranguvööndis 72 eurot/ha aastas. Sihtkaitsevööndi kaitsekorraga võrdsustatakse ka hoiualale jäävad kaitse-eesmärgiks olevad natura metsaelupaigatüübid ja selles osas saamata jäävat puidutulu juurde ei teki, sest neid ei saa juba praegu majandada. Käesoleva määrusega tsoneeritakse erametsa piiranguvööndist 664 ha ja seni kaitseta erametsa 65 ha sihtkaitsevööndisse ning seni kaitseta erametsa 120 ha piiranguvööndisse. Ühtlasi tsoneeritakse 9 ha erametsa sihtkaitsevööndist piiranguvööndisse. Seega on saamata jääva puidutulu hinnanguline väärtus eramaal 57 960 eurot aastas.

SMI 2020 aruande järgi on keskmine metsa tagavara Saare maakonnas 203 tm/ha. Eesti Metsa- ja Puidutööstuse Liidu tellimusel Ernst & Young Baltic AS tehtud metsa- ja puidusektori sotsiaal-majandusliku mõju analüüsi kohaselt oli 2019. aastal 1 m³ puidu töötlemisel metsa- ja puidutööstuse poolt (metsamajandus, puidu töötlemine ja mööblitootmine) loodav lisandväärtus 193,3 eurot. Selle sees on ka metsaomanike saamata jääv puidutulu (toodud

eespool). Sama uuringu järgi on 1 m³ puidu raiest laekuv otsene ja kaudne maksutulu 95 eurot raietsükli kohta. Keskkonnaagentuuri arvestuste järgi jääb piiranguvööndist sihtkaitsevööndisse tsoneerimisel võimalikust metsa majandamise mahust kasutamata eramaal 30% ja riigimaal RMK hinnangul 10%. Kui metsa tagavara oleks 203 tm/ha, jääks eeltoodud hinnangu järgi muudatuste tulemusel otsest ja kaudset maksutulu täiendavalt laekumata lühiperspektiivis hinnanguliselt 9,3 miljonit eurot ning metsa- puidutööstuse poolt lisandväärtus loomata 19 miljoni euro ulatuses. Arvestades pikaajalist mõju majandusele ehk ka järgmist raietsükli (metsa raietsüklik on arvestatud keskmiselt 80 aastat) väheneb maksutulu aastas ca 116 000 euro ulatuses ja lisandväärtus ca 237 000 eurot. Arvestades aastase inflatsiooniga 2% jääb riigil saamata tulu ca 32 miljonit eurot ja kogulisandväärtust loomata ca 65 miljoni euro väärtuses. Eeldusel, et selle muudatuse tõttu sektoris loodav lisandväärtus arvestuslikult väheneb, võib see mõjutada kuni kuut töökohta metsa- ja puidutöötlemise sektoris. Arvutuse eelduseks on teoreetiline võimalus, et praegu kaitse all mitteolev ressurss võetaks kohe kasutusse, mis saaks eri piirangute tõttu praktikas realiseeruda vaid piiratud ulatuses (takistused metsaseaduses, ilmastikus, turuhinnas ja omaniku tahtes).

Ökosüsteemide hüvedest on Vilsandi rahvuspark väga oluline kliimaregulatsiooni seisukohalt ehk mullasüsinikuvaru ja maapealsesse biomassi seotud süsiniku varu osas. ELME projekti käigus koostatud süsinikuvaru kaardikihtide alusel on ala koosluste hinnanguline summaarne süsinikuvaru 7,1 mln tonni. Looduse hüvede väärtuse hinnastamisel laialdaselt kasutatava süsinikukaubanduse süsteemi (ETS – *Emissions Trading System*) hetkehinda (01.12.22 86 eurot/t) arvestades oleks see rahalises vääringus üle 613 miljoni euro. Vilsandi rahvuspark on seejuures süsiniku siduja pikaajaliselt – hinnanguliselt seotakse ainuüksi turbasse tuhandeteks aastateks 0,2–0,3 t süsinikku ha kohta aastas, Vilsandi kaitseala soomuldade, liigniiskete turvastunud muldade ja gleimuldade pindala sihtkaitsevööndis (1040 ha) arvestades, seotakse süsinikku vähemalt 208–312 t/a, kuid eeldusel, et ala säilib looduslikuna ja seda ei majandata. Seega on ala looduslikus seisundis märgalana ehk olulise süsiniku sidujana säilitamine väga oluline olukorras, kus riigil on kohustus kasvuhoonegaaside emissioone oluliselt vähendada ja süsiniku sidumist suurendada. Seejuures on vaja rõhutada looduslike tingimuste säilitamise ja parandamise olulisust, mille tagab ainult sihtkaitsevööndi režiim. Potentsiaalne maakasutuse muutus (nt metsanduslik kuivendus) tooks kaasa lühiajalise süsinikusidumise kasvu puidus, aga summaarse süsinikuvaru kahanemise turba/mulla arvelt 1–3 t/ha aastas ja veel intensiivsema kuivenduse/turbavälja korral 4–6 t C ha/a kadu.

Määruse jõustumine ei too kaasa uute organisatsioonide moodustamist.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest

arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

KeÜS kohaselt on ka keskkonnaorganisatsioonidel õigus esitada kaebus kohtusse. Keskkonnaasjades kohtusse pöördumist reguleerib keskkonnaseadustiku üldosa seadus (§-d 30 ja 31), mille kohaselt eeldatakse keskkonnaorganisatsioonide õiguste rikkumist või põhjendatud huvi, kui keskkonnaorganisatsioon vastab teatud kriteeriumidele (§ 31) ja kaebuse ese on seotud keskkonnaorganisatsiooni senise tegevuse või tegevusvaldkonnaga (§ 30 lõige 2).

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu on kooskõlastatud teiste ministriumidega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium kooskõlastas eelnõu. Maaeluministeerium kooskõlastas märkuste arvestamisel. Märkused puudutasid mõistete kasutamist seletuskirjas vastavalt maaparandusseadusele ja veeseadusel. Märkustega arvestati ja muudatused viidi seletuskirja sisse. Teised ministriumid on kooskõlastanud eelnõu vaikimisi. Vabariigi Valitsuse relemendi § 7 lõike 4 kohaselt, kui kooskõlastaja ei ole sama paragrahvi lõigetes 1–3 sätestatud tähtaja jooksul eelnõu kooskõlastanud või jätnud seda põhjendatult kooskõlastamata, loetakse eelnõu kooskõlastatuks.